This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

T173
V6
v.2

TRETJI DEL.

POZNEJŠA DOBA.

1868. DO 1873. L.

UVOD.

Imenitna bo ostala doba od l. 1868. do 1873. v zgodovini ne samo Evrope, temuč tudi drugih delov našega planeta. Do leta 1869. so Francozi pod Napoleonom III. zavzemali prvo mesto na političnem poprišču. Bila je premagana Rusija pri Sebastopolju, Avstrija pri Magenti in Solferinu in Pariz je bil, lahko se reče, središče vsega političnega in narodnega gibanja. A razkošje in razuzdanost je, kakor nekdaj vsemogočni Rim, vladajoče francoske kroge razjedala in slabila moč narodu. In prišlo je do nepričakovane katastrofe l. 1869. in 1870. — Mi, ki smo jo doživeli, smo se kar čudili, da je z neverjetno naglostjo bila premagana dotlej tako sloveča armada in se je več sto tisoč francoskih vojakov moralo podati. Bismarck pa in Moltke, ženialna moža vsak v svoji stroki, sta ustvarila zedinjeno Nemčijo. Ta je zdaj stopila na prvo mesto, katero je poprej Francoska zavzemala, in njena premoč na političnem poprišču je rastla in raste, posebno v sedanji dobi, ko je ruski avtokratizem zadela v rusko-japonski vojski ista zaslužena usoda, kakor Francosko leta 1870. Naša Avstrija pa, katere politiko so od l. 1848. naprej vodili sami nezmožni ljudje, je tudi v tej dobi igrala žalostno ulogo, neznačajno na zunaj, neznačajno na znotraj proti svojim narodom. Mislila je pomagati Francozom, da bi si

pridobila spet veljavo v Nemčiji, a po prvih nemških zmagah je na pol potegnjeni meč spet varno shranila v nožnici in zviti Bismarck jo je celo pridobil za trozvezo. V notranji politiki pa je ista brezznačajnost Čehom vzela s slovesnim cesarskim manifestom zagotovljeno samoupravo ter inavgurirala kruto nemško in madžarsko hegemonijo nad slovanskimi narodi.

Tudi za nas Slovence je ta doba bila imenitna. Poslužujoč se novega zakona o društvih, smo sklicavali tabore, na katerih se je na tisoče našega ljudstva zavzemalo za svoje narodne pravice. Ko se je vnela francosko-nemška vojska, so naše simpatije seveda bile na strani Francozov in bili smo prav potrti, ko smo morali dan za dnevom čitati brzojavke o nemških zmagah. Slutili smo, da nastane prevrat v politični premoči, usoden tudi za nas Slovence.

Vendar smo, ko je leta 1871. nastopilo Hohenwartovo ministrstvo, upali, da bodo dunajski visoki krogi vsaj takrat dosledni in se, kar je za Avstrijo vendar naravno, naslanjali na slovanski element, ki je že večkrat, zlasti l. 1848., habsburško državo obvaroval propada in razpada. A varali smo se; zmagal je spet okoščeneli nemški birokratizem in militarizem. Hohenwart se je moral umakniti in pričela se je doba najkrutejšega pritiska na Čehe in Slovence pod Auersberg-Lasserjevo vlado. Ta vlada je sicer vpeljala direktne volitve v državni zbor, toda na podlagi starih skupin, in dunajski parlament je ostal, kar je še zdaj, zastop privilegiranih stanov. Mi štajerski Slovenci smo sicer pridobili po direktnih volitvah dva mandata, a na Kranjskem so izmed deseterih poslancev le štirje bili narodni.

Kako smo se povsod borili za naše narodne pravice, povem v dotičnih oddelkih. Citiral bom tudi

odlomke iz govorov narodnih zastopnikov, ker se mi zde vredni, da se ohranijo v spominu in ker se ž njimi najbolj razsvetljuje tista doba.

I.

LETO 1868.

V tem letu se je vršilo več za Slovence imenitnih dogodkov. Da bi vzbujali v prostem narodu narodno zavest in narodni ponos, smo sklicavali t a b o r e, na katere je od vseh strani prihajalo na tisoče ljudstva. Naša najboljša ljudska govornika, Božidar R a i č in dr. Valentin Zarnik, znala sta, prvi s svojim patosom, drugi s svojim drastičnim humorjem buditi narod iz letargije, da se je začel brigati in potegovati za svoje narodne pravice.

Pa ne samo za prosto ljudstvo smo skrbeli, spoznali smo tudi, da je potreba duševne hrane za omikance, katerim „Novice“, edini slovenski tednik, pač niso mogle zadostovati; zato smo se resno lotili ustanovitve večjega političnega lista. Za tako podjetje je seveda pred vsem bilo treba kapitala. Sklenili smo si ga pridobiti z izdavanjem deležev po 250 gld. in v ta namen ustanovili komanditno društvo s tvrdko: „Dr. J. Vošnjak in dr.“

Pisali smo vsem znanim rodoljubom in smo posebno iz našega središča, iz Ljubljane, pričakovali izdatne udeležbe, ker je že takrat bil naš namen, list, ko se ustanovi, preseliti v Ljubljano; a varali smo se. Iz Ljubljane nismo dobili ne enega peneza, in na vsem Kranjskem smo oddali samo eden delež, ki ga je vzel Viljem Pfeifer v Krškem. Podpisali in plačali pa so: dr. F. Dominkuš 1000 gld., dr. V. Pavlič v Velikovcu,

I. Gorup v Trstu, nadžupnik I. Rozman v Konjicah po 500 gld., dr. J. Vošnjak, Ivan Žuža, dr. St. Kočevar, Fr. Kapus, dr. I. Muršec v Gradcu, dr. Ploj v Ptuju, dr. G. Ipavic in M. Kavčič v Šent Jurju, notar dr. Fr. Radej v Mariboru, notar Slavoljub Knez v Š. Lenartu, Božidar Raič, Al. Lenček na Blanci, I. Lipold v Mozirju, Miha Herman, V. Pfeifer in „Goriški rodoljub" po 250 gld.

Te zneske smo vsi vplačali, dasi smo vedeli, da je to dano à fond perdu, in da se nam nikoli nič ne povrne. In res se je vseh teh 6000 gld. porabilo v prvih treh letih v to, da smo pokrivali deficite pri listu.

Takrat smo mislili tudi lastno tiskarno ustanoviti in bi to bili tudi storili, ko bi bili oddali deležev za 12.000 gld. Pa nabrali smo samo 6000 gld. in tako nam je ta up takrat splaval po vodi. Ko so l. 1870. Rapoc, Skaza in Tanšič ustanovili tiskarno v Mariboru, oddali smo jim v last „Slov. Narod", ne da bi bili zahtevali povračila za ustanovne stroške. Pa taka požrtvovalnost se je zdela nemogoča ljubljanskim Novičarjem, ki niso bili vajeni na denarne žrtve, in sumničili so nas, da smo pri ustanovitvi delniškega društva za Narodno tiskarno si dali povrniti svoje deleže. Dr. Poklukar je celo v prvem občnem zboru Narodne tiskarne vprašal, ali je res bil povrnjen ta ustanovni zaklad. Pa Rapoc mu je odgovoril, da od prvih ustanovnikov nihče ni dobil povrnjenih svojih vplačanih deležev, pa tudi nihče ni zahteval povračila. Če pa hoče morda Poklukar biti tako radodaren in jih vrniti, bode to dotične gospode prav veselilo.

Za prvo silo je torej bilo, vsaj po našem mnenju, dovolj kapitala. Tudi zaradi tiska nam ni bilo skrbeti, ker je mariborski tiskar Janšič bil pripravljen prevzeti tisk. Takrat ni še bil v Mariboru tak terorizem, da bi

nemški tiskar ne smel tiskati slovenskega lista, kakor se je to zgodilo v Celovcu Einspielerjevemu „Slovencu“.

Teže je bilo najti sposobnega urednika; saj ni bilo v tej stroki nobenega izurjenega pisatelja, ker je dr. Bleiweis svoje „Novice“ sam urejeval, istotako Einspieler svojega „Slovenca“, torej se nikomur ni vzljubilo, posvetiti se časnikarstvu. Kje torej dobiti urednika?

Tu nas je dr. Dominkuš opozoril na mladega jurista, ki je bil prejšnje leto vstopil v njegovo pisarno in se mu je dozdeval popolnoma sposoben za urednika, ako bi se hotel za ta posel odločiti. Pravil nam je, da se ta mladi jurist silno zanima za vsa politična vprašanja in da razvija prav zdrave nazore o potih, po katerih naj bi hodila slovenska politika. Ta jurist pa je bil

ANTON TOMŠIČ.

„Der windische Christus“ so ga Mariborčani v šali imenovali, ker je imel dolgo, gosto, svetlo brado in obraz, s kakršnim so nekateri slikarji Kristusa slikali. Bil je visoke rasti; gosti, kodrasti lasje so obkrožali jasno, visoko čelo; nosil je ščipalnik, ker je bil kratkoviden; pod ravnim grškim nosom je imel zavihane brke in bil sploh moška lepota. Hodil je samozavestno in bil spoštovan tudi od nasprotnikov. Jaz sem ga poznal že iz Gradca, kjer je kot pravnik redno zahajal k sejam deželnega zbora. Ker ni več imel sredstev za daljnje študije, je jeseni l. 1867. vstopil v pisarno dr. Dominkuša.

Vprašali smo ga, ali bi prevzel uredništvo. Odgovoril je, da je pripravljen. Spisal nam je program za list, ki smo ga z malimi izpremembami odobrili. Mesca marca se je razpošiljalo vabilo na naročbo

ANTON TOMŠIČ.

s programom in 2. aprila je prva številka zagledala beli dan. Oglasilo se je takoj kakih 600 naročnikov in ko bi bili vsi redno plačevali, bil bi večji del stroškov se pokril iz naročnine.

Tu še moram omeniti, da smo zaradi kavcije, ki je znašala 2000 gold., imeli dosti preglavice. Jaz sem ponujal svoj vinograd, naj se kavcija nanj vknjiži, pa vlada je zahtevala ali gotov denar, ali državne obligacije. Nazadnje je dr. Dominkuš dal še tudi ta dva tisočaka.

Tomšič se je z navdušenjem in največjim idealizmom poprijel dela ter imel najboljše nade, da bo z mirno, prepričevalno besedo si pridobil čimdalje večji krog čitateljev. V polemiko se je spuščal le, če je k temu bil prisiljen, in se je tudi v polemiki izogibal vsakega osebnega napadanja in preprostega psovanja, kakršno se je pozneje sploh vgnezdilo v časnike.

Bil je silno rahločuten in če je slišal kako grajo o listu, hotel je takoj vse pustiti. Do mene je imel veliko zaupanja, tožil mi v pismih, kar ga je težilo, in me prosil, naj vendar pridem v Maribor, da se bo mogel z menoj dogovoriti o daljnjem postopanju.

Shranil sem nekatera njegovih pisem. Naj tu navedem v njegovo karakteristiko nekatere stavke iz njih:

L. 1868. „Ne trpim, da bi mi kdo, kadar bi mu kaka pičica na i ne stala dovolj ‚senkrecht' ali v plajbi, žugal s sunom ali odpustom. Nisem se silil nikdar, pa tudi rad pojdem, zmerjati ko šolski dečko se ne pustim. Veljati mora tudi med nami: clara pacta, boni amici!" —

L. 1869. pred tiskovno pravdo zaradi Levstikovega članka „Tujčeva peta": „V naglici Vas le prosim, da ne pišete dr. Žurbiju v Celje, da bi mene zagovarjal. Nemškutarja nočem za zagovornika in če mi ga lastniki po sili pošljete pred sodnijo, zanesljivo ga bom pred njo dezavuiral. Če imam biti obešen, hočem viseti sam, ali pa v dobri, pošteni družbi. ‚Šaharja' ne maram ni levega ni desnega. Sklenil sem v takih okoliščinah razliti pred sodnijo ves svoj žolč in, ko sodba veljavo dobi, iti na prično sedet ali ležat in tam čakati druge pravde. — Če enkrat izostane „Narod", imelo bo to te-le razloge: 1. Pomanjkanje vsake zunanje pomoči, 2. mojo bolehnost, 3. vzeto mi veselje do dela, 4. ker ne bom vedel kaj pisati. Človek se izčinža. Sicer pa Vam voščim prav vesele praznike in sem vedno vaš iskreni prijatelj Tomšič."

L. 1869. „Sploh prosim, da se o pravem času ogledate po nasledniku za uredništvo, ker sem grozno zabredel in hočem zopet to biti, za kar imam sposobnosti: rokodelec. Tudi sem v denarnih stiskah, katerih ne bom nikdar premogel, ker so mi doma vso pomoč odrekli."

L. 1869. 28/9. (Izjemoma je postavljen datum pod to pismo, kar sicer ni bila v Tomšičevih pismih navada.) „Z naročniki noče posebno naprej; pač jih nekoliko dohaja novih, pa le neizdatno. Ljubljančani in „Domovina“[1] vselej pred začetkom novega naročevanja narede kakšen škandal. — Tudi sem ves bolan, trga me hudoben revmatizem. Če bo tako šlo naprej, v kratkem ne bom za nobeno teh del, katera že zdaj polovičarsko opravljam. Res bo treba ogledati se po svetu, kdo bo za menoj prevzel uredovanje.“

L. 1871., nekaj časa pred nepričakovano svojo smrtjo mi je pisal: „Vsakako pridite čimpreje tem bolje v Maribor. Zato Vas prosim s povzdignjenimi rokami. Pismeno Vam ne morem nič povedati, le ustno se bo dalo razložiti. „Narod“ je v veliki nevarnosti — od domače strani. Z Železnikarjem si ne moreva nič pomagati. A o tem ne govorite in ne pišite nikomur, predno ne govorite z menoj. Še enkrat Vas prosim, pridite, silno Vas je potreba. Pridite kmalu, da nas ne prekosi kaka katastrofa. Verujte mi, da ne delam praznega strahu, pa molčite za zdaj.“ --

Prišlo je res kmalu do katastrofe, pa ne za „Narod“, ampak za ubogega Tomšiča. Jaz sem se takoj peljal v Maribor — bil sem takrat zdravnik v Šmarju — da pozvem, kaj da se je spet pripetilo.

Našel sem Tomšiča silno razburjenega. Dr. Razlag je namreč bil nasvetoval, da se za „Narod“ sestavi neki nadzorstveni odbor, po katerega navodilih bi se moralo uredništvo ravnati. In v ta odbor bi se naj tudi pozval dr. Costa. Tomšič je vedel, da je Costa njegov nasprotnik in torej sumil, da po tem potu hočejo njega odpraviti od lista. Izkušal sem ga

[1] Takrat je izhajal v Gorici časnik „Domovina“.

pomiriti, pa bil je silno potrt in zdelo se mi je, da ga ne toliko skrb za „Narod“, kolikor neka druga duševna bol vznemirja. Povabil sem ga, naj pride na nekaj dni v Šmarje, da se oddahne, pa je odklonil, češ, da ima preveč dela pri listu, ker Železnikar, ki je sodeloval, ni sposoben spisati kak uvodni članek. Ko sva se ločila, bil je videti bolj pomirjen; nisem slutil nič hudega.

Dne 24. maja pa dobim telegram iz Maribora da so v jutro našli Tomšiča mrtvega v njegovem stanovanju. In zdaj se je sploh govorilo, da ni umrl naravne smrti, ampak da se je sam zastrupil. Zdravniki, ki so njegovo truplo razparali, so sicer izrekli, da je umrl za srčno kapjo, a govorica le ni utihnila. Jaz sem o vsej tej aferi večkrat govoril z Železnikarjem. Ž njim je namreč Tomšič poslednji večer bil skupaj in sta do polnoči sedela v neki krčmi, odkoder je Železnikar spremil Tomšiča do njegovega stanovanja. Tomšič je ves večer bil razburjen in obupan. Tudi to je vedel Železnikar, da je Tomšič o neki priliki povedal, da se mu je posrečilo dobiti strup digitalin. Ali je res ta strup použil tisto nesrečno noč, ni dokazano. Saj zastran svojega položaja pri „Narodu“ ni imel nobenega povoda biti v skrbeh. Gg. Fr. Rapoc, Fr. Skaza in H. Tanšič iz Šmarja so že imeli koncesijo za tiskarno v Mariboru in so bili v svojo last prevzeli „Narod“ od dotedanjega konsorcija. Z vsemi tremi je Tomšič bil v najboljših prijateljskih odnošajih. „Narod“ je zdaj imel trdno podlago in se ni bilo bati, da bi moral ponehati, kar bi se pa prej bilo lahko zgodilo, ko bi bil nemški tiskar Janšič odpovedal tisk, kakor je to storil Kleinmayer v Celovcu Einspielerjevemu Slovencu.

Torej če je Tomšič res sam iskal smrti, so ga k temu nesrečnemu koraku silile druge okoliščine, med katerimi niso bile, na primer, slabe financielne razmere,

kajti po njegovi smrti se nobeni upniki niso oglasili. Preostaja le tista duševna bol, katero sem že omenil — cherchez la femme! Železnikar je sicer tudi na to stran namignil o nekih razmerah Tomšičevih z neko gospo, a meni se je vsa stvar zdela malo verjetna.

Tisto noč, ko je Tomšič umrl, zbudil sem se proti svoji navadi pred polnočjo, kakor bi me nekaj bilo splašilo iz spanja. Celo uro nisem mogel zaspati in bilo mi je tako težko pri srcu, kakor da bi se mi bila pripetila kaka posebna nesreča. Zjutraj, ko stopim iz hiše, dobim telegram in precej sem vedel, da mi naznani kaj prav žalostnega. Bilo je obvestilo o Tomšičevi smrti.

S Tomšičem smo Slovenci izgubili najbolj nadarjenega žurnalista, ki je imel vselej jasno in pravo sodbo o vseh političnih in narodnih vprašanjih in spretno pero. Bil je energičen in je vselej brez strahu zagovarjal svoje stališče, naj se je s tem komu zameril ali ne. „Njegovi članki so se" — in tej sodbi dr. Glaserja v njegovi „Zgodovini slov. slovstva" mora vsakdo pritrditi — „odlikovali po krepkem jeziku in redki duhovitosti; v vsakem slučaju je znal najti primerne izraze in zadeti pravo javno mnenje Slovencev." Bodi mu večno ohranjen hvaležen spomin od Slovencev! —

Toda vrnimo se spet k letu 1868. Takrat je Tomšič z mladeniško navdušenostjo se lotil dela. Toda kmalu je uvidel, da ne more sam zmagovati dela pri trikrat na teden izhajajočem listu, in uvideli smo tudi lastniki, da je treba pomočnika. In tu mi je pisal Tomšič, da bi bil voljen pristopiti kot sotrudnik

JOSIP JURČIČ.

Spomin na Jurčiča mi je posebno mil in nepozaben, ker sva v vsej dvanajstletni dobi kar sva skupaj delo-

vala na narodnem in političnem polju, zmerom bila enih misli in se niti enkrat nisva sporekla ali sprla o kaki stvari. Opisal sem sicer najino razmerje v „Ljub. Zvonu" l. 1889. in 1890. Ker pa menda večina Matičarjev nima pri rokah tistih letnikov, mlajši jih pa sploh niso čitali, podajam tu glavne podatke iz tistega spisa.

Tomšič mi je torej naznanil, da bi Jurčič pristopil k „Narodu" kot sotrudnik. „Ponujam se ne", tako je pisal Jurčič, „le če mislijo lastniki lista, da bi moje delo bilo koristno za list in za našo stvar, vstopim". — „Ali je pri vas tudi taka mizerija, kakor tukaj?" vzdihuje ob koncu pisma.

Jurčiču se je takrat na Dunaju silno slabo godilo. Od doma, od revnih malih kmetovavcev ni dobival nobene podpore; živil se je s spisovanjem za Janežičev „Glasnik" in Mohorjevo družbo. Bili so dnevi, ko nič gorkega ali sploh ničesar ni zaužil. Pravil mi je večkrat o teh žalostnih dnevih silne bede, ko še skorje suhega kruha ni imel, da bi si glad utešil. Nekega dne se je ves oslabljen ulegel na zofo in se sam nad seboj razjokal, smrti si želeč.

Ko sem prejel Tomšičevo in Jurčičevo pismo, sem bil prav vesel, da dobimo tako imenitnega sotrudnika. Jurčičevo ime je že bilo znano po njegovih spisih v „Novicah", v knjigah Mohorjeve družbe, posebno pa v Janežičevem „Glasniku". Odpeljal sem se takoj v Maribor ter se dogovoril z dr. Dominkušem, s katerim sva imela oblast, vse, kar bi bilo potrebno, ukreniti. Jurčič je bil sprejet za sotrudnika pri „Slov. Narodu" in je kmalu potem prišel v Maribor.

Jurčiča nisem poprej osebno poznal. Videl sem ga prvikrat, ko sem spet zarad lista se moral v Maribor peljati. Stanoval je v uredništvu „Slov. Naroda", kjer sta se skupaj utaborila s Tomšičem. Bila je to prodajalnica pri tleh v Gospodskih ulicah z velikimi vrati na

ulice in z malimi postranskimi na dvorišče. V sprednjem delu sobe je stala pisalna miza in omara za spise in časnike. Povsod po tleh in po stolih so ležali na kupih zaprašeni časniki in tuintam kaka knjiga. V ozadju je bil z zaveso ločen od prednjega dela sobe nekak temen alkoven in tam sta imela svojo spalnico oba urednika. Ali sta imela postelje ali sta ležala le na kakih zofah, tega nisem videl, ker je zavesa zakrivala ta kot. Pogledati za to zagrinjalo pa me ni mikalo, ko sem videl ženialno razvlako in povsod smeti in prah v prednjem delu sobe. Sta li urednika navadno spala v tem brlogu, tega nisem vprašal; Tomšič vsaj je pozneje imel čedno stanovanje v Čeligovi hiši.

Takrat sem prvikrat videl Jurčiča. Bil je šibek mladenič srednje rasti, pa prvi pogled njemu v obraz mi je razodel tista njegova svojstva, po katerih se je odlikoval vse svoje življenje: visoko čelo je kazalo na nenavadno inteligenco, njegove jasnosvetle, rjave oči na odkritosrčnost, njegov trdo in krepko naprej moleči nos in krepki podbradek na eneržijo združeno s pogumom. O prvem pogledu na bledo lice, na stisnjene prsi, na strčeče, suhe lopatice pa se mi je tudi vsililo žalostno spoznanje, da Jurčič ne učaka visoke starosti in da ga nam žalibog prezgodaj vzame tista morivka, ki nam je pobrala že toliko nadepolnih mladeničev, preden se je cvetje razvilo v sad. Jurčiča nam je vendar ohranila usoda toliko časa, da je mogel našemu slovstvu podariti na marsikatero stran doslej še nedoseženih umotvorov.

Začela sva se razgovarjati in čudil sem se njegovemu globokemu sonornemu glasu, ki ga nisem pričakoval iz tako tesnih prsi in tako rahlega života. Kmalu sva si bila dobra in ostala si prava in zvesta prijatelja, dokler naju ni ločila prerana njegova smrt l. 1881. Vseh teh trinajst let, ko sva skupaj delovala, sva bila soglasna v vseh narodnih in političnih vprašanjih in kvečemu

bila včasi različnega mnenja o sredstvih in taktiki, ker se jaz nisem rad ujemal s skrajnimi pomočki, tako da mi je Jurčič nekaterikrat očital preveliko mehkost in popustljivost.

Kot sotrudnik pri „Narodu“ je Jurčič dobival 50 gld. mesečne plače, pa pri listu je ostal le do začetka 1870. leta. Čedalje bolj zamotane denarne razmere pri „Narodu“ (in menda tudi vabilo Stritarjevo) so ga napotile, da se je vrnil na Dunaj, kjer je pridno sodeloval pri „Zvonu“. Leta 1870. je začela v Sisku izhajati „Südslawische Zeitung“, kot opozicionalno glasilo proti Rauchovemu tiranstvu. Jurčič je prevzel uredništvo in se preselil v Sisek, kjer je ostal do sredi leta 1871.

Po Tomšičevi smrti 27. maja l. 1871. sem brzojavil Jurčiču in ga povabil, da naj prevzame uredništvo „Slov. Naroda“. To ponudbo je rad sprejel, ker mu nikakor ni ugajalo življenje v Sisku. Sredi mesca julija se je pripeljal v Maribor in od tistega časa do smrt je bil glavni urednik „Slov. Naroda“, izvzemši čas bolezni, ko ni mogel uredniškega posla opravljati. Odslej je svoje velike duševne zmožnosti žrtvoval listu in lahko rečem, da brez njega bi se ne bil list preselil v Ljubljano in izpremenil v dnevnik. Tudi za ustanovitev Narodne tiskarne je na vse strani agitiral in pridobival delničarjev.

V začetku oktobra l. 1872. se je Jurčič s „Slov. Narodom“ vred preselil v Ljubljano, željno pričakovan in srčno pozdravljen od mene in mnogih svojih znancev in somišljenikov. Našel je tu mnogo prijateljev, a ne manj protivnikov. Prvi so se ga oklenili in zvesto držali, drugi so ga črtili, a so morali nehote priznavati njegovo duševno zmožnost in neomajno značajnost. Bili so se v tistem času tudi politični boji in zlasti prva leta njegovega bivanja v Ljubljani niso bila druzega, nego neprestano delo na političnem polju, borba brez

počitka, skrb za narodni obstanek, doba silnega pritiska na Slovane od strani Auersperg-Lasserjeve vlade in teptanja narodnih pravic. Domači prepir se je sčasoma kolikor toliko pomiril in l. 1878. se je Jurčič najbolj trudil, da se je dostojno obhajala sedemdesetletnica dr. Janeza Bleiweisa, njegovega največjega protivnika v prejšnjih letih.

Takratni strastni politični boji ga vendar niso odvračali od priljubljenega mu literarnega delovanja. Za listek „Slov. Naroda" je spisal roman „Erazem Tatenbah", za "Slovensko knjižnico" romane „Doktor Zober", „Med dvema stoloma" in „Cvet in sad". V glavni osebi poslednjega romana je, kakor mi je pravil, hotel slikati Stritarja, kateri pa, ko je čital konec, ni bil zadovoljen s slikanjem značajev in razvozljanjem dejanja.

Epohalno delo te dobe pa je bil „Tugomer". Spisal ga je proti l. 1875. Ko sem se vrnil iz državnega zbora, imel je že več dejanj spisanih. Izročil mi jih je, da mu povem svoje mnenje. Dasi je tragedija napravila name globok vtis, spoznal sem vendar, da je delo bolj epično, ko dramatično. Glavna hiba je bila, da se ono usodno gostovanje ni vršilo na odru, ampak je o njem samo pripovedovala oseba, ki se je rešila. Jurčič je sam to pripoznal, a se izgovarjal, da takšno dejanje je težko spraviti na oder. Pozneje pa, ko je vso tragedijo spisal na novo v jambih, je v 3. dejanju uprizoril to gostovanje. Tudi v drugi stvari se je vdal. Grozdano je slikal kakor žensko brez narodne zavesti. Na moj ugovor, da bi delalo to slab vtis, menil je Jurčič, da so ženske mehké in se dado rade pregovoriti. Vendar je pozneje Grozdano idealiziral, kar gotovo poveličuje vpliv tragedije na vzgojo narodovo.

Svoja leposlovna dela je Jurčič spisaval popoldne od 3. do 5. ure, ko je izvršil urejevanje „Slov. Naroda". Kadar sem bival v Ljubljani, sem ga vsak dan med

5. in 6. uro obiskoval. Na mizi so ležali listi, katere je bil popisal tačas, navadno po dva, ker je pisal počasi in premišljeno. Ni rad videl, če sem jih hotel pregledati. Šla sva potem se izprehajat, navadno pod Tivoli ali v Šiško, in pravil mi je med potom o načrtih, ki jih je nosil v glavi.

Jurčič ni bil nikoli prav krepkega zdravja. Nobena jed mu ni teknila in použil je navadno le juho in malo pečenke. Mesca septembra l. 1879. se je odpeljal v Muljavo, da bi obiskal svoje roditelje, in tu se je silno prehladil. Drugi dan, ko se je vrnil v Ljubljano, sem ga našel ležečega na zofi. Potožil mi je, da ga mraz izpreletava. Šel je sicer z menoj, a kmalu sva se vrnila v čitalnično restavracijo, kjer pa ničesar ni použil, ampak se je kmalu odpravil domov. Hotel sem ga spremiti, pa ni dal, da bi šel jaz ž njim. Toda skrb mi ni dala miru in šel sem kmalu v njegovo stanovanje. Našel sem ga v postelji v silni vročini, skoraj nezavestnega. Ukažem, naj mu devajo na glavo mrzle obkladke, kar mu je dobro delo. Drugi dan sta zdravnika dr. Jenko in dr. Drč našla, da se mu je vnela rebrna mrena in da se nabira plevritičen eksudat. Kaj sedaj početi? Od rodbine, pri kateri je Jurčič stanoval, ni se moglo zahtevati, da bi mesce in mesce stregla bolniku s tako težko boleznijo. Obrnil sem se torej do prednice usmiljenih sester, da bi bolnika sprejela v ravno dozidano hiralnico. Bila je precej pri volji in odredila v ta namen lepo, prostorno sobo v I. nadstropju. Tu je ležal Jurčič celo zimo 1879/80. Tu sem ga obiskaval vsak teden, kadar sem se pripeljal z Dunaja v Ljubljano k seji deželnega odbora. Šele mesca marca je toliko okreval, da se je mogel odpeljati v Gorico, kjer je bil srčno sprejet od prijatelja prof. Erjavca. Iz Gorice se je odpeljal v Benetke, odkoder mi je pisal 22. marca 1880.[1]

[1] Gl. „Ljubl. Zvon“ 1890, str. 269.

Iz Benetek se je Jurčič vrnil v Ljubljano, okrevavši toliko, da je spet prevzel urejevanje „Naroda“ in ko je Stritar naznanil, da neha izhajati „Zvon“, sklenil je začeti izdavati leposloven list, ki ga je krstil „Ljubljanski Zvon“. Prvi zvezek z dne 1. januarja 1881, ki je bil tiskan v 1200 izvodih, se je moral radi vedno rastočega števila naročnikov še dvakrat ponatisniti. Ta uspeh je Jurčiča silno razveselil in rad je pripovedoval, kaj bo še spisal za novi list.

V tej dobi se je čutil mirnega in zadovoljen je bil s svojim poklicem. Tudi to mu je bilo po godu, da se ni oženil. Nekaj let poprej je res našel žensko bitje, s katerim bi se bil rad združil za celo življenje. Pravil mi je o svoji nameri in ogledal si je že neko stanovanje. A delale so se ovire in prišlo je do ločitve pričete zveze.

Istotako je prešlo l. 1880. še precej ugodno. Le 29. decembra se je, kakor pripoveduje Levec[1], znova prehladil, in odslej se ni več popravil. Vendar dela ni opustil do zadnjega trenutka, dasi je britko čutil svojo telesno slabost, kakor kaže pismo z dne 12. marca[2].

V ZLATI PRAGI.

Dne 16. maja l. 1868. je bil imeniten dan za češki narod. Položil se je temeljni kamen za novo narodno gledališče. Na ta veseli in svečani dan so bili povabljeni zastopniki drugih slovanskih bratov, tudi mi Slovenci. Pisal sem v Ljubljano in vprašal, pojde li kdo v Prago. Odgovorilo se je, da se nihče noče odločiti za tako daljno pot; istotako na Primorskem in Štajerskem. Torej bi bili edini Slovenci imeli ostati brez za-

[1]) „Ljublj. Zvon“ 1888. str. 428.

[2]) Gl. „Ljublj. Zvon“ 1890 str. 271. V popolnitev karakteristike Jurčičeve služijo tudi pisma priobčena v „Ljub. Zvonu“ 1889 str. 202. i. nasl.

stopnika na tej slavnosti. In spet so na mene pritiskali, da se naj jaz odpeljem v Prago. Pa tudi za mene stvar ni bila tako lahka, prvič zaradi prakse ne, s katero sem se vendar moral živiti, in drugič zaradi stroškov. Svojo prakso sem si že itak bil zelo oškodoval po svoji politični delavnosti, ki mi je nakopala mnogo nasprotnikov, in po pogostni odsotnosti, ko sem bival v deželnem zboru v Gradcu. Zato so moji dohodki bili prav pohlevni in — zdaj tako daljna pot! Naposled sem se vendar odločil in naznanil svoj prihod slavnostnemu odboru v Pragi. Dobil sem odgovor, da je za mene pripravljeno privatno stanovanje pri g. Komersu, bratu bivšega poljedelskega ministra, in da mi je prideljen kot vodnik po Pragi neki jurist, čigar imena pa več ne vem.

Odpeljal sem se torej in prepustil svoje bolnike spet kirurgu, ki je zraven mene v mestecu zdravniški posel opravljal. Vozil sem se noč in dan, ne da bi se ustavil na Dunaju. Medpotoma sem na moravskih postajah že poizkušal pristno plzenjsko pivo, a čimveč sem ga pil, tembolj sem bil žejen. Prišedši proti večeru v Prago, sem se s kolodvora odpeljal precej k rodbini Komersovi, ki me je že pričakovala; tudi jurist je že bil na straži. Šla sva skupaj v neko krčmo, kjer se je po izreku juristovem točilo najboljše plzenjsko pivo. Bila je natlačeno polna, kakor sploh vse gostilne in krčme, ker je na tisoče ljudstva že bilo privrelo v Prago.

Drugo jutro sem oblekel svojo surko — tisto leto smo Slovenci začeli v gali mesto fraka surke nositi — in šla sva z juristom, ki me je zmerom spremljal, na veliki trg, odkoder se je kmalu začel premikati izprevod na stavbišče. Za slavnostnim odborom in drugimi dostojanstveniki so bile razvrščene slovanske deputacije, med njimi zraven Hrvatov jaz edini slovenski za-

stopnik. Izprevoda se je udeležilo gotovo nad 100.000 ljudi z brezštevilnimi zastavami in mnogimi godbami. Po ulicah, po katerih smo šli, stalo je povsod v gostih špalirjih ljudstvo, ki nas je pozdravljalo s slava- in nazdar-klici. Na slavnostnem prostoru je dr. Sladkovský, takrat sloveč za najboljšega govornika za dr. Riegerjem, imel slavnostni govor, ki je prav očaral ljudstvo.

Popoldne smo bili povabljeni na banket na Zofijinem otoku. Tu so se vrstile napitnice in tudi jaz sem imel svojo pripravljeno in jo govoril. Ker je govor značilen za tisto dobo, ga tu uvrstim, kakor je bil tiskan v „Slov. Narodu“.

„Najsrčneji pozdrav sem ti prinesel, mili narod češki, od tvojih južnih bratov Slovencev. Nas dele gore in doline in prebivavci tujega naroda, ki se je v nesrečni dobi vrinil med severno-zapadne in južne Slovane, vendar nas vodi enako mišljenje, isti namen in solidarnost naših koristi. Mi se bojujemo za svoje bitje, za svoje narodno življenje. Slovenci in Čehi smo obdani od treh strani od tujih, nam neprijateljskih narodov, samo na eni strani smo v dotiki s slovanskimi brati. Vi Čehi ste v tem boju že slavno zmagali in dokazali svetu, da ste in da hočete živeti. Ves vaš narod je politično izobražen, oživljen in kadarkoli ga bodo klicali njegovi voditelji, bode gotovo žrtvoval na oltar domovine ne le svoje premoženje, ampak tudi svojo kri. Voditelji vašega naroda so enako razumni, kakor njihovi čini dosledni. Mi Slovenci pa nimamo zgodovinskega prava, mi nimamo krone slovenske, a naše pravo ni manj upravičeno, naše pravo je naravno, narodno. Po tem pravu se mora rešiti narodnost naša. Preteklost naša je tužna in žalostna, polna nepretrganega bojevanja in trpljenja. Okolo nas prebivajoči narodi so nam odtrgali kos za kosom. Medtem, ko smo mi branili Evropo napadov krvo-

ločnih Turkov, so si naši zapadni sosedje v miru opomagovali do omike in blagostanja. Naš narod je umiral od dne do dne in že so nam Nemci kopali velik grob, da bi nas vanj zagrebli, kakor so to naredili že nekaterim drugim slovanskim plemenom. Okoli izkopanega groba so se veselili tudi naši sosedje Italijani in Madžari, ali zmotili so se. Mrtvaško zvonjenje, nam namenjeno, zbudilo nas je iz spanja in sklicalo k novemu življenju. Spoznali smo, da smo Slovenci, da smo veja velike lipe slovanske in da je naša sveta dolžnost ohraniti Slovanom od severa vhod do Jadranskega morja, po katerem roke stegujejo trije tuji narodi. Kako pa bi mogli sami bojevati ta neenaki boj, ko bi nas ne krepila misel, da za nami stoje milijoni in milijoni naših bratov, v katerih se od dne do dne živeje budi duh slovanske vzajemnosti, premagujoč stare predsodke? Vsi, naj govorimo katerokoli slovansko narečje, spoznali smo se kakor narodni bratje in čutimo, da smo sinovi ene matere Slave. Kateri izmed slovanskih narodov pa je povzdignil prvi mogočni glas in rekel: „Mi vsi smo Slovani, vsi imamo skupne koristi, torej delajmo vzajemno in skupno; kakor je tudi naše početje velikansko, moramo končno vendar zmagati". Ali niso bili to sinovi onega naroda, čigar slavni dan danes slavimo? Ali niso bili to Dobrovský, Hanka, Čelakovský, Šafařik, Kolar in vsa sedanja češka inteligenca? Češki narod je kakor Mojzes udaril v skalo in iz skale je privrel čisti vir bratovske ljubezni in vzajemnosti, ki raste in se širi na našo radost, a na strah neprijateljem našim. Prvemu vojniku slovanske ideje, češkoslovanskemu narodu in njegovim slavnim voditeljem: Slava in živili!"

In slava- in živio-klici so odmevali po dvorani, dasi češki poslušavci gotovo niso dosti razumeli mojega slovenskega govora.

Zraven mene je sedel znani hrvatski voditelj doktor Mrazović, s katerim sem se menil o hrvatskih razmerah.

Takoj po mojem govoru me je prosil navzočni urednik „Nar. Listov“, da mu naj govor izročim za list. In bil je že drugi dan natiskan in sicer v češkem prevodu. Nagovarjal me je tudi urednik ilustrovanega lista „Květy“, da mu izročim svojo fotografijo. V eni prihodnjih številk je bila med drugimi govorniki natiskana tudi moja slika in to je bilo prvikrat, da je bila moja podoba litografirana. Druga litografija je bila, ko sem bil državni poslanec, prijavljena v zbirki slik državnih poslancev.

Po banketu sem se predstavil najimenitnejšemu češkemu zastopniku tiste dobe, dr. Ladislavu Riegerju. Duhoviti izraz njegovega obličja, mirni jasni pogled, lepo doneči njegov organ, vsa vnanjost, — bil je srednje visoke rasti s krepkimi širokimi prsmi — vse to ga je delalo simpatičnega in ni čuda, da ga je ves češki narod oboževal takrat in še mnogo let potem. Poznejše postopanje Mladočehov proti takemu možu, ki je imel nevenljive zasluge za svoj narod, se po mojem mnenju nikakor ne da opravičiti. Takrat pa je bil dr. Rieger v najboljši moški dobi in ljubljenec svojega naroda. Moje ime in delovanje je že poznal in ga je zanimalo in veselilo, da so tudi štajerski Slovenci se začeli vzbujati in gibati. Ko sem mu nazadnje izrekel, da se čudim nad velikanskim napredkom njegovega naroda, odgovoril mi je:

„Res, lahko smo veseli današnjega dneva, kateri je prekosil vse, kar smo sami pričakovali od svojega ljudstva. Pa nikar ne mislite, da je vse to postalo črez noč. Štirideset let že delamo neprenehljivo, vsak po svojih močeh. In ko mine današnji dan, se ne bodemo usedli in mirno počivali na lavorjevih vencih, ampak še z večjim veseljem in večjo eneržijo se bodemo trudili in borili za povzdigo naroda in domovine.“

Ko sem mu pravil, da bi rad se informiral o založnah — tako se na Češkem imenujejo posojilnice — in da bi tudi rad šel v kako kmetsko vas, da bi videl češkega kmeta na delu, poklical je nekega moža v kmetski obleki: „Pane Kratochvil"! Predstavil je naju drugega drugemu in mi potem povedal, da je Kratochvil deželni poslanec in kmetski posestnik v Lounkah, prav ob jezikovni meji, da ima tudi hmeljne nasade z lastno pivovarno in da je član založne v Roudnicah. G. Kratochvil me je z veseljem povabil, da ga naj obiščem na njegovem domu. Obljubil sem priti.

V Meščanski besedi sem zvečer govoril še z mnogimi drugimi imenitnimi Čehi, kakor so dr. Sladkovský, oba Gregra, dr. Trojan, celo slavnemu Palackemu sem bil predstavljen. Tako simpatičen, kakor dr. Rieger, pa mi ni bil ne takrat ne pozneje, ko smo od l. 1879. skupaj sedeli v državnem zboru, nobeden češki zastopnik. Drugi dan sem med drugimi znamenitostmi še ogledal deželni muzej, kjer so mi kot največjo pod steklom zaklenjeno imenitnost pokazali „Kraljedvorski rokopis", o katerem je pozneje se razvila silna polemika in se je dolžil kustos Hanka, da ga je on falzificiral. Če je to res, potem je moral Hanka biti ne samo pesnik in temeljit poznavatelj staročeškega jezika, ampak tudi veščak v tem, kar se priprave pergamenta in pisave tiče.

Opoldne sem bil na kosilo povabljen pri Komersu, seveda s svojim juristom vred. Za pijačo je bilo na mizi pivo, česar mi Slovenci nismo vajeni; potem so tudi vina v buteljah prišla na vrsto.

Naslednje jutro sem se poslovil od gostoljubnih Komersovih, na kolodvoru tudi od jurista in peljal sem se v Roudnice. Tam sem se oglasil v založni, kjer mi je ravnatelj vse knjige pokazal in me poučil o delovanju založen. Slučajno je bil v založni ravnatelj go-

spodarske šole v Hracholuskah blizu Roudnic, g. Dlabač. On in pa gostilničar Rehaček, pri katerem sem se bil nastanil, sta me potem spremljala v Lounke h g. Kratochvilu. Bilo je kako uro hoda med njivami, travniki in hmeljnimi nasadi. Predvsem sem se čudil, da smo zmerom morali hoditi po prašnih cestah in da nikjer ni bilo tistih pešpotov zraven cest in črez travnike, kakor pri nas. Povsod ob cestah so bile višnje zasajene, zemlja se je povsod kazala dobro obdelana.

V Lounkah smo bili z velikim veseljem sprejeti in gospodar nas je vodil po svoji zemlji, po sadovnjakih, travnikih in njivah, s posebnim ponosom pa po hmeljnih nasadih. Ko sem jih ogledal in slišal, koliko dohodkov hmelj donaša hmeljarjem, sem si pač mislil, kako dobro bi bilo, ko bi tudi v naših krajih rastel hmelj. Pa tu sem se spominjal ponesrečenega poizkusa mojega očeta, zato sem v svojem spisu: „Učimo se od Čeho-Slovanov“, ki sem ga po vrnitvi s Češkega objavil v „Sl. Narodu“, hmelj le mimogrede omenil.

Obširno pa sem tam razpravljal o posojilnicah in s tem dal povod, da so se tudi pri nas pričele ustanavljati. Toda slovensko posojilništvo se je začelo šele razvijati od l. 1879. nadalje, ko je brat Mihael se naselil v Celju in vse svoje zmožnosti in vso svojo energijo posvetil ustanavljanju in razvoju slovenskih denarnih zavodov. Po vsem tem mi ni bilo žal ne stroškov, ne časa, ki sem ga porabil za to potovanje, ker sem se vrnil s Češkega z novim pogumom za narodno delo.

TABORI.

Slovenski tabori! Kadar se spominjam te najkrasnejše dobe naše narodne zgodovine, širi se mi srce od radosti in vselej na novo preživim ure vzvišenega narodnega navdušenja, katero je takrat preši-

njalo govornike in tudi v prostem narodu vzplamtevalo, da je res v takih trenutkih pripravljen bil vse žrtvovati za svoje narodne pravice. Tu je stala na odrih posvetna in duhovna inteligenca v nerušeni edinosti, združena v bratovski ljubezni, pred odrom pa na tisoče in tisoče mož in tudi žen, ki so vsi napeto poslušali govornike in jim pritrjevali z glasnimi klici. In ideje, tu izrečene, so se širile od hiše do hiše in dotedaj nezavedno ljudstvo je začelo samo sebe spoznavati in čutiti krivice, ki se mu gode. Stoinstoletna sužnost je bila zamorila v njem vsako samozavest in apatično se je vdajalo svoji usodi. Vso gospodo je dotlej slišalo le nemško govoriti, iz uradov je dobivalo le nemške spise. In zdaj naenkrat je videlo na odru doktorje in profesorje, meščane in tržane, sploh može vsakega stanu, ki so govorili k njemu v njegovem jeziku, le čistejšem in gladkejšem, ne popačenem po nemčiznah. Govorili so mu o splošnih človeških in narodnih pravicah in zdaj je šele prav spoznalo krivice, ki se mu gode.

Žal, da je ta doba tako kmalu bila prekinjena od vladajočih faktorjev, ki so se ustrašili rastoče slovenske zavednosti. Po ukazu Nemcev in Madžarov so takoj drugo leto začeli prepovedovati vse tabore, dasi bi se po zakonu o društvih bili morali dovoljevati.

Leta 1868. pa je bilo na krmilu takozvano meščansko ministrstvo (Bürgerministerium), ki je res v liberalnem smislu uredilo pravice o društvih in shodih in dotični zakon tudi pošteno izvrševalo. Minister za notranje stvari je bil tisti Giskra, ki je slovel zaradi svojega govorniškega talenta, a je nazadnje moral sramotno odstopiti, ko se je zvedelo, da se je dal podkupiti s 100.000 gld., da je izposloval koncesijo za neko gališko železnico. Sicer se je pa Giskra že poprej bil cesarju hudo zameril po svoji breztaktnosti. Schneid

mi je pravil o Giskri naslednje: Ko je l. 1869. šlo za to, da bi se cesar peljal v Galicijo — Poljaki so v tistem času bili v neki opoziciji proti vladi — se je ministrstvo temu potovanju protivilo in res je bilo v ministrskem svetu pod predsedstvom cesarjevim sklenjeno, da se cesarjevo potovanje opusti. Giskra se je takoj po seji odpeljal na deželo. Na južnem kolodvoru je videl nekega poročevavca časnika „N. Fr. Presse" in njemu je na glas povedal:

„Der Kaiser geht nicht nach Galizien."

Drugo jutro je to že stalo debelo tiskano v listu s hudimi napadi na poljske poslance. To se je seveda cesarju za malo zdelo, da se je tajni sklep tako indiskretno objavil in odslovil bi bil precej Giskro, da niso obziri na splošno politično situacijo ga zadržavali.

Da smo pa smeli sklicavati slovenske tabore, katerih glavna točka je bila „zedinjena Slovenija", torej trganje dežel štajerskih in koroških, se imamo le Giskri zahvaliti. Ko je ljutomerski taborski odbor, ki mu je stal na čelu odvetnik dr. Ploj, čigar najbolj delavna moč pa je bil njegov koncipient dr. Valentin Zarnik, vladi naznanil program tabora, ga graško namestništvo ni dovolilo zavoljo programne točke „zedinjena Slovenija". Odbor pa se je brzojavno obrnil do ministra Giskre in ta je odgovoril: „Wird bewilligt".

In prvi slovenski tabor se je vršil v Ljutomeru dne 9. avgusta 1868. l. Ta dan se sme zaznamenjati kot imeniten dan v naši narodni zgodovini. Vsi smo bili radovedni na prvi ta poizkus, vplivati na maso ljudstva, ali se jih bo mnogo odzvalo vabilu in kako se bodo obnašali pri govorih. Iz Maribora in Slov. Bistrice smo se peljali z jutranjim vlakom do Ormoža, kjer so nas čakali vozovi. Med Mariborčani je bil Jurčič, kot poročevavec za „Sl. Na-

od". Cesta iz Ormoža v Ljutomer je bila takrat prav laba in večkrat smo morali stopiti z voz, da smo mogli aprej. V Ljutomeru nas je že čakal odbor in nas je eljal v čitalnico, da smo se malo okrepčali pri prist- em, a premočnem ljutomerčanu, in potem smo imeli svetovanje, da določimo načrt zborovanju in besedilo soluciji. Jurčič je bil zapisnikar in sedel blizu ene s svinčnikom v roki in z belo polo pred seboj. vi del resolucije je še zapisal, a pri drugem sem že pazil, kako mu je svinčnik plesal po vsej poli. Pre- agalo ga je bilo ljutomersko vino; zato sem jaz sam prej zapisoval, Jurčiča pá je Zarnik spravil v so- dnjo sobo, kjer se je malo prespal, in opoldne je že et bil pokoncu.

Za tabor je bil jako srečno izbran senčnat pašnik naj Ljutomera. Ob treh popoldne smo z ljubljanskimi koli na čelu korakali iz trga na taborišče in glej, se približamo, vidimo v svoje veliko veselje ves širni prostor pred govorniškim odrom natlačen s neti ne le iz ljutomerskega, ampak tudi iz sosednjih rajev. Za predsednika je po vzkliku bil izbran . Razlag, ki je pričel z besedami:

„Več ko tisoč let je preteklo, ko se naši očaki so smeli zbirati pod milim nebom, da bi se posve- vali o občnih rečeh. Zdaj je prišla doba, da sme venski narod izrekati svoje želje in jih predlagati esvetlemu cesarju. Porabimo to dobo. Žalostno se je dilo našim očakom, žalostno se godi nam, ali jaz slim, naj se pa naši deci bolje godi". Dolgotrajni io-klici. Kmetje vihté klobuke. Ko to zapazimo, dejal je Jurčič: „Led se že taja. Zdaj smo na dobrem".

Vrstili so se potem govorniki in zagovarjali točke slednje resolucije, ki je še dandanašnji po blizu 40 ih tako aktuelna, kakor je bila takrat:

„Tukaj zbrani slovenski narod soglasno izreka, da v paragrafu 19. državnih osnovnih postav ne najde poroštva za ohranitev in gojitev svoje narodnosti, dokler ne bode

1. slovenski jezik na Slovenskem izključljivo uradni jezik in dokler se ne bo v ta namen uradnikom na Slovenskem neodlogoma določil obrok, in sicer pol leta, do katerega morajo znati slovenščino v besedi in pisavi;

2. dokler ne bode cerkvena vlada na Slovenskem uradovala v slovenskem jeziku in se ne bodo v bogoslovnicah predmeti, kateri se dozdaj nemško predavajo, slovensko razlagali;

3. dokler ne bodo ljudske šole čisto slovenske in ne bo v srednjih učni jezik slovenski; nemški jezik ostane učni predmet;

4. dokler se ne združijo Slovenci v zedinjeno Slovensko z narodno upravo;

5. dokler se ne bodo iz deželnega zaklada štajerskega v razmeri števila Slovencev in njihovih prineskov napravljali, podpirali in vzdržavali slovenski zavodi, n. pr. slovenske realke, gospodarske šole;

6. dokler ne bodo dodane temu paragrafu 19. izvršilne postave ter dejansko vpeljane in dokler se ne bode posameznim deželam dala večja samoupravna oblast."

To resolucijo smo zagovarjali Kukovec iz Ljutomera, dr. Zarnik, Božidar Raič, dr. Prelog in jaz.

Naj navedem tu nekatere stavke iz teh govorov. Dr. Zarnik: „Kaj bi Nemci na gornjem Štajerskem rekli, ko bi se ž njimi v kanceliji slovensko poslovalo? Take uradnike bi v Muro zagnali. (Gromoviti živio-klici in smeh.) To je narobe svet, kakor se po naših uradih godi. Ko sta sv. Ciril in Metod prišla našim pradedom

sv. evangelij oznanjevat, govorila sta njihov slovenski jezik. Tudi naši duhovniki so večidel vneti rodoljubi, dobri Slovenci. Ti z vami govorijo slovensko, njih škof jim pa le nemško piše. Ako se vam bo pri duhovski in deželski oblasti slovensko dopisovalo, brali boste lahko sami, brali vam bodo dopise vaši otroci. Ne bo vam treba plačevati tolmačev, ne časa gubiti. Bolje je, da tačas, ko vam je okolo in okolo pozvedovati, gorico obdelujete, ali pa če je po zimi, da za pečjo ležite".

Raič: „Terjajmo svoj jezik tudi v naše šole in sicer v ljudske in tudi v višje. Ves namen naših učilnic je ta, da bi nas v Nemce izpremenili; tega pa nočemo. (Gromoviti klici: Nočemo!) Ker ima vsak drug narod svoj jezik v šoli in tako naraven pot do pouka in omike, zakaj bi tega Slovenec ne imel? Slovenski otroci se v dozdanjih nemških šolah niso naučili ne nemško ne slovensko, izgubili so pa mnogo časa in dobička od šole ni bilo nobenega. Kaj je krivo, da mnogi našinci še svojega imena ne znajo prav zapisati? Naše šole. Kaj je krivo, da se še celo med prostimi ljudmi taki nahajajo, ki se od nas Slovencev obračajo? Šole. V šolah so se napili namesto domače ljubezni medu tujega strupa. Slovenci radi pojo pesem: „Kje dom je moj?" Ena vrsta se glasi „Na Slovenskem dom je moj". Da, slovenska je naša zemlja, zemlja, na kateri se trudimo, na kateri solze pretakamo, na kateri se veselimo. (Gromoviti klici: Živio!) Poprimimo se gesla našega presvetlega cesarja! „Z zedinjenimi močmi" si pomagajmo, kar nas Slovencev živi na zemlji, združimo se v eno celoto. Združimo se, ker smo bratje in sinovi ene matere!"

Dr. Vošnjak: „Nov čas je nastal za vse narode. Čas je torej, da se oglasimo tudi mi Slovenci. Mi smo zvesti Avstrijanci in želimo, da se naše cesarstvo ohrani

in okrepča. Kot Avstrijanci se veselimo, da se je enkrat za vselej raztrgala vez, katera je priklepala Avstrijo na nemško kolo. Mi vsi tukaj povzdignemo glas zoper to, da bi se kedaj spet ponovila pogubna ta vez, in bi naše slovenske dežele spet vsilili kateremu nemškemu „bundu". Mi Slovenci obžalujemo vpeljavo dualizma od katerega imajo le Ogri dobiček, mi pa povečane davke. Mi moramo k skupnim državnim stroškom 70% plačevati, Ogri pa le 30%. Bremena se nam torej po decembrski ustavi niso polajšala, narodnih pravic pa tudi nismo pridobili. Nova ustava ima sicer § 19., ki se pa ne izpeljuje. § 19. ostane torej le gola prazna teorija, dokler se ne pridado izvršilne postave, in dokler vlada tega ne stori, nimamo zaupanja, da ji je v resnici mar za želje in zahteve našega slovenskega naroda."

Zbranega naroda je bilo kakih 7000 po naši cenitvi, kateri je pritrdil tudi c. kr. komisar. Dva Čeha, ki sta tabore na Češkem videla, trdila sta, da jih ni manjkalo veliko do 10.000. Govori so skoro dve uri trajali, a vkljub gneči in hudi vročini, ni bilo videti, da bi se bili ljudje naveličali poslušati. Še do trde noči je ostalo več ko 4000 ljudi na taborskem prostoru, kjer so krčmarji začeli točiti vino in pivo.

Mi tuji gostje smo se zvečer odpeljali z veselim zadovoljstvom in prepričanjem, da nam, dokler imamo tak narod, ni obupati nad njegovo boljšo prihodnostjo.

Srečni izid ljutomerskega tabora nas je izpodbudil, da smo sklenili sklicati tabor v Savinjski dolini in sicer na dan 6. septembra v Žalec. Vabilo na tabor je podpisalo kakih 60 zaupnih mož, izmed katerih, če sedaj (1904) pregledam imena, žive samo še dr. Gustav Ipavic, dr. Janko Sernec, Andrej Elsbacher, trgovec na Laškem in Anton Goričar v Mozirju.

Tabor v Žalcu je bil za vižmarskim najštevilši; cenili smo zbrano ljudstvo na 15000 oseb. Iz bljane se je pripeljalo okrog 60 članov „Sokola". šlo je še mnogo drugih rodoljubov iz Ljubljane, z ga Kranjskega, s Koroškega in iz vseh daljnih in žnjih krajev Štajerskega. Zastopana je bila res takrat Žalcu vsa Slovenija. Nad 2000 je bilo samo omiih Slovencev navzočnih. Več kakor 100 velikih voz je opoldne z raznimi zastavami, na čelu jim banij 12 konjenikov, peljalo iz Celja do Žalca, kamor do treh popoldne vedno nove vrste z zastavami, kovi in smrečjem okrašenih vozov dohajale. Vseh paj je bilo črez 400 vozov.

Ivan Žuža, poznejši deželni poslanec, pozdravil taborite s Hermanovim geslom: „Bog kliče; Slavjani, dolgo tlačeni, stopajo čvrsto med svet na svoje vno mesto" in nasvetoval je za predsednika mene, sem si za zapisnikarja naprosil Tomšiča in Jurča.

Dr. Ploj zahteva vpeljavo slovenščine v urade: la noge Slovenci, pokažimo, da hočemo gospodarji i v deželi, katero smo sprejeli od svojih očetov! Da naša beseda v zapečku čepela, nemškutarija pa se abno šopirila, tega ne smemo dopuščati, sicer nismo dni biti Slovenci. V naše urade mora slovenščina prvo mesto. (Dolgotrajni klici: „To mora biti"!) sar sam je podpisal ustavo in s tem tudi podpisal vnopravnost našega jezika. Izrecite torej, da je vaša ta volja, da se naj na slovenski zemlji slovensko aduje in pisari". (Občno pritrjevanje.)

Dr. Zarnik: „Zemlja slovenska je zemlja sveta. dnji ostanek je onega velikega slovenskega posestva, tero se je nekdaj raztezalo črez Gradec, Dunaj, Tile, katerega pa smo izgubili dve tretjini, tako da amo sedaj svojo granico že pri Muri. Zadnji sveti

ostanek je, kar še imamo, držati ga moramo z vsemi močmi, da ne bodo nekdaj naši otroci rekli: „Naši očetje so nam zapravili lepo deželo, ker jim ni bilo mar zanjo. Do zdaj smo se le vedli kakor pohlevni colnar, ki se pri vratih ni upal proti nebu pogledati, pred velikim oltarjem pa se šopirijo in bahačijo narodni nasprotniki. O biblijskem colnarju beremo, da je opravičen šel iz templja, farizej pa ne. Tako mora postati tudi pri nas. Mi smo nosili preponižno klobuček pod pazduho, klanjali se tujcu, ki se je od naših žuljev redil, medtem ko je moral domači sin po tujih deželah iskati pičlega živeža ali pa se je uvrstil med nemškutarje in je z njimi v en rog trobil. Znana vam je basen o medvedu, ki se je med ljudmi v sužnosti plesati naučil in je potem hotel te umetnosti tudi druge medvede naučiti, ko je ušel iz sužnosti. Medvedi pa so mu odgovorili: Beži, svoje umetnosti si se naučil v sužnosti, ne maramo je. Ali bodemo mi zaostali za svobodnimi medvedi?“ (Velik smeh in klici: Ne bodemo plesali po tuje!)

Dr. Razlag govori potem o potrebi slovenskih kmetijskih šol, Božidar Raič o šolskem vprašanju: „Šola je neka vsemogočnost in ako je rekel stari modrijan Arhimed: Dajte mi prostor zunaj zemlje in jaz jo bodem iz njenih tečajev vzdignil, smemo mi reči: Dajte nam narodne šole in to bo tisti prostorček iz katerega si bodemo ravnopravnost pridobili, nemškutarijo vzdignili iz tečajev. Naše nižje šole so le kukavice, ki so slavčevo petje zatirale. Ko bi naš jezik gospodoval po srednjih šolah, ne bi dobivali tujci najboljših in najvišjih služeb med nami, dobivali bi jih naši ljudje, ki bi imeli srce in glavo za nas“.

Nazadnje je bilo meni naloženo govoriti o „zedinjeni Sloveniji“, katero prepričevalno zagovarjati je pač bila lahka stvar; a do izpolnitve te naše idealne

ahteve se tudi do današnjega dne nismo približali iti za en korak.

Z žalskim taborom je bilo za leto 1868. zaključeno taborovanje na Štajerskem. Koroški rodoljubi pa so objavili vabilo na tabor, ki bi se bil moral vršiti 29. septembra v Bistrici pri Plibergu, toda koroška vlada je prepovedala tabor z jalovim izgovorom, da je Bistrica preblizu Celovca, kjer je bil zbran deželni zbor koroški.

Na Kranjskem se nič niso genili, goriški rodoljubi pa so sklicali 18. oktobra tabor v Šempas, kamor sem se tudi jaz peljal pričakujoč, da se mi v Ljubljani pridruži nekaj tamošnjih rodoljubov. A bil sem silno iznenaden, ko sem prišel zvečer v čitalniško restavracijo in zvedel, da iz Ljubljane nihče ne pojde na tabor. Torej sem sam nadaljeval drugo jutro svoje potovanje v Gorico, kjer so mojega prihoda bili prav veseli. Popoldne sem se peljal z dr. Tonklijem, poznejšim državnim poslancem, in z njegovo mlado gospo, pravo krasotico, v Šempas.

Tudi na tem taboru smo cenili število zbranega ljudstva na 10—12 tisoč oseb. Predsedoval je dr. Lavrič iz Gorice. Dr. Lavrič je bil vzor nesebičnega rodoljuba, ki je vse žrtvoval za narodne namene. Bil je sicer advokat v Gorici, a advokatura mu je bila deveta briga. Skromen v računih, še tega malega, kar je zaslužil, ni porabil zase, ampak je to delil z revnimi dijaki. Ko je v poznejših letih se mu zdravje tako izhujšalo, da mu je skoro nemogoče bilo advokatski posel še dalje opravljati, lotila se ga je malodušnost in končal je sam svoje življenje. Menda mu je bila nenormalnost v možganih prirojena, ker tudi njegov brat, ki sem se bil ž njim v Ljubljani seznanil, ni bil pri zdravi pameti. Ob času šempaskega tabora pa je bil Lavrič v najboljši moški dobi in kakor sem videl o njego-

DR. KAROL LAVRIČ.

vem nas
najbolj
laren in
ževan o
riških Sl
cev. Tu
tem tabo
se zagov
in so bile
jete vse
lucije,
na Štajer
Izvrst
govoril
T o n k l
zedinjenj
vencev.
točki se
tudi jaz o
in sem b
zastopnik
jerskih Sl
cev poz
ljen z
končnimi slava- in živio-klici.

Za menoj je na oder stopil I v a n N a b e r
Bil je posestnik v Proseku in deželni poslanec tr
okolice. Tudi njega sem tukaj prvokrat videl in
mislil, da bodeva pozneje skozi 12 let skupaj sed
državnem zboru dunajskem. Nabergoj, mož lepe
stave, je nosil, kakor tržaški okoličani, kratke
hlače in bil obut v nogavice in šolne. Tako opra
je tudi še leta 1873. prišel v državni zbor in celo
k avdiencam in na cesarske plese. Vendar je po
ko so ljudje zaradi te nenavadne noše preveč g

IVAN NABERGOJ.

n, jo opu-
se začel
nositi.
boru je
varjal
vo slo-
ega je-
šole in
vitev vi-
pravne
v Ljub-
Govoril
epko in
tvu raz-
o: „Do-
aše šole
ile učil-
ampak
ilnice.
da bi
n bistril
om, vbi-
e jim je
čna tuj-
v glavo, tujščina, katera um in pamet meša
emu kmetiču. To je zoper naturno postavo, greh
Boga. Jezik je dar božji in najprvi dar, ki ga
vsak človek. Bog nam je dal jezik slovenski,
prečudno lep, mil in bogat. Ker naš jezik še nima
pravice, zato se nam Slovencem velika škoda
Ako bi se v domačem jeziku poučevalo, bi se
osti razširjale med nami in ker bi več vedeli, bi
vsod lažje pomagali".

O vpeljavi slovenskega jezika v uradnije govoril
r. Lavrič temeljito in prepričevalno. Zvečer je ta-

borišče bilo razsvetljeno z baklami, umetelni ogenj se je užigal in peli so se razni pevski zbori.

Jaz sem se odpeljal z vipavskimi rodoljubi, da bi o tej priliki videl Vipavsko dolino. Po vseh gorah so goreli kresovi in slišalo se je pokanje topičev. Peljali smo se na lestvičnih vozovih in se ustavljali tuintam pri krčmah, kjer so nas domov se vračajoči taboriti pozdravljali s klici: Živela Slovenija! Prenočeval sem pri g. Dolencu, očetu vodje grmske vinarske šole, na njegovi graščini blizu Vipave, kamor smo šele o polnoči prišli. Drugo jutro sem se odpeljal v Postojno in se tisti dan tam mudil do večera, da sem spisal poročilo o taboru za „Slov. Narod“ in za „Politiko“. Zvečer je bila mala veselica v čitalnici in tu se je izigral divji petelin, katerega je nekdo prinesel v čitalnico. Jaz sem bil tako srečen, da sem ga dobil, pa ker mi ni kazalo ga s seboj jemati v Slov. Bistrico, podaril sem ga gospé Kavčičevi iz Razdrtega.

S svojim popisom tega tabora v „Slov. Narodu“ sem se prvokrat hudo zameril „Novicam“. Pisal sem namreč: „Tiha noč in gosta megla je ležala na beli Ljubljani, ko nas privleče hlapon v „Station Laibach“. Prvi moj pot je bil v „Čitalnica Restauration“, da bi pozvedel, kedaj se odpelje „Sokol“ in kateri izmed prvakov se podajo v Šempas. Povprašam tega in onega; odgovor je bil vselej: Nič ne vem. Povprašam v dvorani, kjer so ravno sejo imeli gg. društveniki za brambo narodnih pravic. „Nič ne vemo; šel menda nihče ne bo, pa bodemo telegrafirali“. In res — čudno in neverjetno se bo zdelo vsemu slovenskemu svetu — k taboru, ki se poganja za združenje Slovencev s središčem v Ljubljani, bela Ljubljana ni poslala nobenega zastopnika. Taka politika slabosti in neodločnosti v najvažnejšem času se ne da preostro obsoditi. Pogum, gospodje, pogum!“

„Novice“ so se nato repenčile, da jaz imam srbečico povsod govoriti; mi pa smo odgovarjali, da bi tako srbečico želeli ljubljanskim gospodom.

Tabori so se še drugo leto nadaljevali in bode o njih govor na svojem mestu.

ŠTAJERSKI DEŽELNI ZBOR IN SLOVENCI.

Nemci se radi ponašajo, da so narod mislecev, ker so se med njimi rodili nekateri svetovno znani filozofi. A nemška filozofija, vsaj kakor jo Nemci povsod izvajajo, ne pozna pojma pravičnosti proti drugim narodom. Kjer imajo Nemci silo v rokah, kruto pritiskajo na druge narode, zlasti na Slovence; kakor je bilo pred 100 leti, tako je še zdaj. Le na Nemškem se je moglo roditi in propagando delati Nitscheanstvo, ki zasmehuje vse nazore o pravici in resnici in naše človeštvo hoče nazaj poriniti v ono dobo divjaštva, ko je silnemu vse bilo dovoljeno proti slabejšemu. Od dobe Karola Velikega do današnjega dne kaže zgodovina nepretrgano vrsto nemškega nasilstva proti slovanskim narodom. Zdaj so jim v novo ustvarjenem nemškem cesarstvu samo še Poljaki na potu in kaj vse počenjajo z državno in denarno silo, da bi jim odvzeli zadnji kosček njihove zemlje!

Avstrijski Nemci pa, zanašajoč se na svoje brate onstran avstrijskih mej in podpirani od njih, povsod, kjer imajo večino, brezobzirno izrabljajo svojo oblast proti svojim nenemškim sodeželjanom. Kjer pa nimajo večine, kakor na Češkem, tam kriče in zahtevajo od vlade, da jim pomaga zatirati Slovane.

Najhujše zadeti od te nemške krutosti so Slovenci na Štajerskem in Koroškem. Tu so imeli in še imajo Nemci tem lažje delo, ker je slovensko ljudstvo po tisočletni sužnosti izgubilo vso samozavest in se privadilo

v hlapčevski ponižnosti se klanjati svojim zatiravcem. Zato so Nemci popolnoma prezirali Slovence in njih vodja dr. Rechbauer je o neki priliki v šestdesetih letih se izjavil: „In fünfzig Jahren gibt es keinen Slowenen mehr in Steiermark". Mož se je sicer temeljito zmotil, a resnica je, da se je nemški živelj v tej dobi na mnogih krajih okrepil in da se nam je še dandanašnji, kakor pred 40 leti, boriti za najprimitivnejše narodne pravice.

Leta 1867. je bilo prav kratko zasedanje deželnega zbora, samo z namenom, da so se izvolili državni poslanci. In tu so Nemci bili prisiljeni voliti dva Slovenca, ker sta na kmetsko skupino spodnještajersko spadala dva poslanca. Šele v zasedanju l. 1868. so imeli slovenski poslanci priliko boj začeti za narodne pravice. V seji 19. septembra so vložili obširno utemeljeno interpelacijo do vladnega zastopnika, v kateri so navedli vse krivice, ki se Slovencem gode glede njihovega jezika v šolah in uradih, in vprašali:

„Kaj misli vis. vlada storiti, da se dejansko uresniči narodna ravnopravnost v šoli in uradu na slovenskem oblastju dežele in ali bi bilo vlado zlasti volja, zaukazati uradnikom in javno poverjenim pismosestavljavcem, da se nauče slovenskega jezika in pismenega uradovanja v tem jeziku, in sicer, da se ga nauče v določenem obroku, če ne hote iz služeb izpuščeni biti, in ali je vlado volja, v slovenske sodnije nemudoma postaviti uradnike, ki so jezika zmožni?"

Ta interpelacija je spet hudo razburila živce nemških poslancev in tudi vladi ni bila po volji. Nemci so, da bi dokazali, da slovensko ljudstvo ne stoji za svojimi poslanci, začeli agitirati po slovenskem Štajerju za izjave proti interpelaciji in pridobili so za to tuintam kak nezaveden občinski zastop. A tudi Slovenci nismo mirovali in na vse strani pošiljali pisma, da se naj narodne občine zglasé in deželnemu zboru pošljejo prošnje

ravnopravnost in zjedinjenje Slovencev v eno administrativno skupino.

In res so slovenskim poslancem dohajale dan za nevom take prošnje, katerih je nazadnje bilo 104 v liko jezo nasprotnikov.

Cesarski namestnik je v seji dne 5. oktobra pretal odgovor na našo interpelacijo, ki je bil prav obren, pa se niti najmanj ni oziral na pravične naše hteve. O zjedinjenju Slovencev ni črhnil niti besede.

Narodno vprašanje je bilo v tem zasedanju, karo je trajalo od 22. avg. do 5. okt., še mnogokrat na nevnem redu. Prvi kruti udarec so nam Nemci zadali i verifikaciji deželnozborskih volitev. Potrdili so vse oje volitve, če so se tudi pri njih razni pogreški bili godili, ovrgli so pa volitev dr. Dominkuša. Pri tej riliki se je zopet pokazalo ono pomanjkanje pravnega ta, kateri se povsod javi, kjer imajo Nemci večino moč v rokah. Najrajši bi bili ovrgli vso mariborsko voev in s tem tudi mojo izvolitev razveljavili, a jaz sem el 20 glasov večine in toliko dvomljivih glasov venar niso mogli najti. V debati sem jaz poudarjal, da rmalnih pogreškov je le politična oblast mariborska iva in zahteval, da naj bi cesarjev namestnik prečil poročilo mariborske politične oblasti, iz katerega bi videlo, da je volitev postavno se izvršila. Še tega or ni dovolil. Podpiral me je dr. Razlag, ki je kal na veliko večje nepravilnosti v drugih volilnih ojih in predlagal, da se naj odloži glasovanje. Tudi se ni zgodilo in zbor je ovrgel volitev dr. Dominša. To je bil res hud udarec za nas Slovence, ker o vedeli, da pri novih volitvah ne bomo lahko proli. In res smo l. 1869. propadli in izgubili ta poski sedež, katerega smo šele l. 1876. spet si pridobili.

Zanimiva je bila adresna debata. Nemška večina namreč nasvetovala, izreči cesarju zahvalo za novo

ustavo in zaupnico ministrstvu. Proti tej adresi sva govorila Herman in jaz. Iz obširnih govorov slede naj tukaj odlomki:

Herman: „Dobili smo § 19. državnih osnovnih postav — da se Bog usmili! Dvajset let že se v Avstriji nihče več ne drzne ravnopravnost vseh narodov v teoriji zametovati; ali dejansko je vse ostalo, kakor je bilo. Vse tožbe, vse prošnje, vse pritožbe se razgube po zatohlih prostorih upravnih. — Kdo pazi, da bi se narodna ravnopravnost izvrševala? Morebiti tisti, katerim je ravnopravnost potrebna? Ne! Oni, ki sami trde, da so njeni nasprotniki; a tudi najboljše postave ne koristijo, če jih uradniki najnižji in najvišji ne spoštujejo in če ti ne ljubijo naroda, za katerega so postave. Z §om 19. le opoziciji usta maše, in srditeje kakor le kedaj se kaže staro germanizujoče divjanje, samo da v ustavni obliki, in ako si pregledamo vse, kar smo najnovejši čas doživeli, zdi se nam, kakor bi se naravnost na to delalo, da bi se vse Slovanstvo pokončalo. (Nemir.) Še zmerom gospoduje tujstvo v šolah, in Slovenec se tu svojemu narodu izneverjuje, da ga potem morejo rabiti proti lastnemu rodu. (Nemir, ugovor.) Še zmerom gospoduje tujstvo po uradih, dasiravno bi ne trebalo druzega nego ministrskega ukaza, da bi uradniki uradovali v jeziku tistega naroda, čigar kruh jedo; in s pomočjo raznarodene birokracije se sili tujstvo v srenjo, v okrajni zastop, v deželni zbor in tu svojo sodbo dela o slovenskem narodu, narodnjaka pa povsod v kot stavijo. Ljudski jezik so izpehali, da je ostal samo še po vaseh, kjer se ne more razvijati in ravnopraven je le še slovenski goldinar, s katerim se davek plačuje. Tujec je pri nas vsemogočen, v svoji lastni hiši je Slovenec le hlapec, a tujec njegov gospod. Narodovo telo je razkosano, osamljeni si prizadevajo

narodovi poslanci v posameznih deželnih zborih, v tej osamljenosti pa so brez moči.

Višje deželne oblastnije, kakor je videti, slabo umevajo slovenski narod in nas narodnih poslancev tu tudi nočete umeti. (Smeh.) Zastonj je, da tu sedimo; v tem deželnem zboru ne bomo slovenski poslanci nikdar nič dosegli. Vsled nemškega liberalizma so Slovenci brez zastopnika v deželnem odboru, dasiravno jih je $^2/_5$ vseh dežel. prebivavcev.

Temu zlu se ne pride popred v okom, preden se Slovenci ne ločijo od vas in se ne združijo v eno celoto. Da! Ločiti se morajo in potem združiti v eno narodno in politično individualiteto. (Dolgotrajen smeh.)

Vsaka reč le nekoliko časa trpi. Deželni zbor bo potem tem uspešneje deloval; prepiranje in ovajevanje bo nehalo, uprava bo lažja in cenejša. Taka naredba je živa potreba za Slovence, kakor za Nemce; dokler se nam ne pripozna naša narodna individualnost, dokler nimamo odločene svoje dežele, kar nam bi individualnost varovalo, dokler ne obvelja naš jezik, dokler smo brez narodne uprave, katera bi prirojeno krepost ljudsko razvijala, toliko časa je ravnopravnost za nas prazna pena. (Klici: Za nas!) Da, za nas!

Pričeta liberalna sistema narodne ravnopravnosti ne more dati, niti ji je ravnopravnost po volji, ker je ta nasprotna načelom one sisteme, katera zahteva izključljivo nadvlado enega plemena; ta sistema ne more narodom miru in sloge niti dati, niti ju hoteti. Sloga, ki stoji na enaki pravici za vse, bila bi konec te sisteme, katera se more le z onimi sredstvi obdržati, katera so jo omogočila, z razdvajanjem in silo.

Sedanja liberalna sistema ne more trpeti svobodnega tiska, ako noče sama sebi jamo kopati; ona ne more trpeti avtonomije, kajti avtonomija in centralizacija sta si podobni, kakor noč in dan. Vladajoča sis-

tema je toliko kakor: zaukazovati in služiti; prvo ni liberalno, drugo svobodo izključuje. Liberalna sistema, kakršna zdaj vlada, je pokazala da je goljufiva; vso svojo svobodo mora sama uničiti. Le resnično omikani, nravni, domoljubni možje naj bi vladati smeli. „Po njihovem sadu jih boste spoznali". Ozrite se okolo sebe! Povsod upor, povsod strupena nezadovoljnost, povsod razdraženost — samo nasledki žaljene pravice. Na drugi strani sila in grožnje, kakor da bi bila ljudstva samo zarad sedanje ustave na svetu. Povsod se povzdigujejo značaji, katerih ne moremo boljšim prištevati; boljši in blažji morajo odstopati in molčati in demoralizacija napreduje. Čutila za vladajočo hišo so se ohladila, vera v Avstrijo je zbežala, ljudstva sama pa propadajo bolj in bolj v siromaščino, ker jim je odvzeta edina nravna zaslomba, vera v pravičnost svoje vlade.

Večja in večja bojazen pa se mora lotevati vsacega avstrijskega domoljuba, videčega tako početjanje. Povprašuje se: Ali ni nikogar več, ki bi se postavil na narodno podlago?

Gospoda moja, mi se obračamo od vsega, kar nam je prinesla nova era, za nas nima ustava in parlamentarno ministrstvo nikakršne pravne veljave. (Oho! Živi ugovori.) Mi se obračamo od liberalizma obstoječega v frazah, od liberalizma doktrinarnega, kateri bistvo in poroštvo svobode išče v ustavnih papirjih in osnovnih pravicah; mi se obračamo od liberalizma ki se je rodil iz narodnega zatiranja in ščuvanja, in se samo s temi sredstvi tudi obdržati more.

Avstrije ne more urediti samo politična svoboda, naj bi se še tako obilna pripoznala; najprvo se mora zadovoljiti narodnim željam in terjatvam. Tega je pa pričakovati le v federališko urejeni državi. Avstrijske razmere so take, da stoji politična svoboda v drugi

narodna svoboda v prvi vrsti. (Živo ugovarjanje.) Avstrijskim narodom je ljubši vladni absolutizem, kakor absolutizem katerega drugega naroda. Slovan noče le fizično životariti, kakor živina, nego se hoče tudi politično in narodno razvijati, in gotovo niso prenapete terjatve slovanskih narodov, katerih večne prošnje so v svetovni zgodovini zapisane; samo to terjajo, kar drugi narodi že dolgo imajo in uživajo.

Vsakatera centralizujoča poizkušnja bo nezadovoljnost v državi množila, in narode v tuja naročja gonila. Avstrija se more urediti le na podlagi starih deželnih pravic po skupnem delovanju med deželnimi zbori in krono. Vse obotavljanje je brezuspešno. Preštejte le sami sebe in preštejte druge! Vlada in narodi si prizadevajo in trošijo svoje najbolje moči v medusobni borbi. Preštejte se! Čim bolj slovanski živelj odrivate, tem težje postaja stanje Nemcev, in kakor ste vi nekdaj klicali: Vrnimo se, pobotajte se z Ogri! tako kličemo mi: Vrnite se, pobotajte se s Čehi, pobotajte se z vsemi narodi!"

Dr. Vošnjak: „Če jaz izpregovorim zoper nasvet adrese, ne nasprotujem principom svobode in napredka, kolikor jih obsezajo osnovne postave, temuč jaz se s svobodo in napredkom popolnoma zlagam, dasiravno sta se za zdaj le še prav bojazljivo na beli dan pokazala, in še ta bojazljiva svoboda je le vladajoči stranki na korist. Dva druga preudarka me silita, da se izrekam zoper adreso in ta dva preudarka bom jasno in odkrito razložil. Kot dober Avstrijan nikakor ne morem malomarno gledati, kako se s trmoglavo politiko ene stranke naša nekdaj tako mogočna Avstrija vedno bliže in bliže proti gotovemu pogubljenju tira. (Živo ugovarjanje.) Kot Slovan ne morem in ne smem molčati nasproti nadvladnemu prizadevanju Nemcev in Madžarov, kateri na podlagi enostran-

sko in s protestom od strani Slovanov težavno zlepljene ustave prete slovanski element tukaj in tam uničiti."

Potem sem govoril proti dualizmu in proti decembrski ustavi, s katero je bil uveden. Dokazoval sem, zakaj da se moramo proti tej duališki osnovi ustave braniti, ne samo kot Avstrijci temuč tudi kot Slovani.

Kazal sem na krivice, ki se Slovanom gode v Avstriji in na Ogrskem in nadaljeval:

„In kakšno življenje imamo mi Slovenci? Nečem omenjati, da se naše materialno stanje od dne do dne slabša; nečem o tem govoriti, da so bila naša davkarska bremena, ki so že do zdaj bila neznosna, še povišana; hočem le govoriti o tistem sistematičnem dušnem zdravljenju s stradanjem, ki hoče naše slovensko ljudstvo pripraviti in izgoditi za nemško prihodnjo državo.

V naših uradih vseskozi gospoduje nemški kot uradni jezik. Pri organizaciji, o kateri se je toliko hrupa delalo, kakor da bi bila Bog vedi kaka nova genialna ideja prodrla, (kateri hrup nam je pa le rodil ubog posnetek organizacije leta petdesetega) — pri tej organizaciji so bili uradniki, ki ne znajo slovenskega jezika, v slovenske okraje postavljeni, in nasprotno taki, ki popolnoma znajo slovenski jezik in uživajo zaupanje pri slovenskem prebivavstvu, bili so kakor za kazen v nemške okraje obsojeni. (Nemir.) Ali je to pot, po kateri se nas misli zadovoljiti? Ali je to izvršitev §. 19. tolikanj slavljenih osnovnih postav? Naše srednje šole niso učilnice, temveč raznarodilne naprave. Naše srednje šole so vseskozi nemške, kakor da jih ne bi tudi na stotine slovenskih učencev obiskovalo in kakor da jih ne bi morali tudi mi Slovenci s svojim poštenim denarjem plačevati.

In če se oglasimo in najnaravnejšo vseh pravic — uradovanje v narodnem jeziku, podučavanje v materinem jeziku — tudi za nas terjamo, očita se nam naroden fanatizem. Potem se pravi, da umejemo samo narodno politiko uganjati, in da je nam jezik edini idol, ki nam je drag in vse naše dejanje in nehanje vlada. Kako politiko pa ima zdaj v Avstriji vladajoča stranka? Ali nima čisto golo narodnostno politiko? Ali se povzdigne kdaj v kakem vprašanju črez izključljivo narodnostno stališče? Ne naglaša li vsako trenotje zvezo z Nemčijo, in sicer ne samo dušno, temuč tudi prav vidno politično zvezo? Ali ne groze njeni voditelji z odpadom od Avstrije, če jim ne proda manjših narodnosti? Gospodje, še nobenemu Slovanu ni na misel prišlo pretiti z odpadom od Avstrije. (Klici: Oho!). Prosim da mi nasprotno dokažete. (Klici: Moskva!) Jaz nisem bil v Moskvi, (Veselost) in tam je bila le vednostna, etnografska razstava. (Večja veselost.) Takih nepatriotskih groženj mi Slovani še nismo izgovarjali, in ko bi jih bil kdo izgovoril, gotovo bi že sedel v ječi na Kufsteinu.

Ker se tako naša narodnost neprestano stavi v nevarnost, in zarad teh neprijetnih razprtij prišli smo do spoznanja, da je samo zedinjenje vseh Slovencev v eno celoto z narodno upravo tisti pot, po katerem bomo svojo narodnost ohranili in razvili in zopet mednarodni mir dobili. (Nemir.) Eden gospodov govornikov nam je zarad tega nedoslednost očital, ker nasproti deželam češke krone zgodovinsko državno pravo branimo, za sebe pa narodno pravo zahtevamo, ki je zgodovinskemu pravu nasprotno. Jaz prav tako lahko nasprotnikom nedoslednost očitam in sicer ravno tisto. Vi zanikate češko zgodovinsko pravo, in tukaj, naši deželi nasproti, opirate se na zgodovinsko pravo in govorite o historično-politični individualnosti. Zakaj enako

ne govorite o deželah češke krone, kakor o nas govorite?

Dasiravno se je nam Slovanom v Avstriji bati, da bode nova državna osnova zelo kvarna našemu narodnemu bitju in razvitju, je vendar ohranitev in okrepčanje našega cesarstva tista zastava, okolo katere se zbiramo, katero bomo visoko nosili vsemu napadanju od zunaj in vsakemu izdajavstvu od znotraj nasproti. Mi se držimo Avstrije in se ne damo motiti zatiranju, katero nas nezasluženo zadeva. Mi upamo še vedno, da bode Avstrija naposled na tista pota krenila, katera ji je odkazala zgodovina in da bode potem zavetje za vse narodnosti, ki so v njej skupaj zmetane. Naše ministrstvo se tega velikega spoznanja brani; pot po katerem naše ministrstvo hodi, ne drži do okrepčanja, temuč do razpada Avstrije, če se avstrijski narodi v poslednjem trenotju ne zdramijo in vzdignejo ter črez glave gospodstva željne klike zedinijo, da se v Avstriji pod ustavo, opirajočo se na podlago popolne ravnopravnosti, združijo."

Od slovenske strani sva govorila le Herman in jaz. Kaj pa dr. Razlag? Ko sva s Hermanom prišla v zbornico, najdeva na Razlagovem mestu kos papirja, na katerem je stalo z rdečim črtnikom zapisano: „Z Bogom! Jaz se odpeljem domov v Brežice. Dr. R.". Ker smo že prejšnji večer slovenski poslanci v klubu se posvetovali o našem nastopu pri adresni debati in dr. Razlag ni izrazil nikakih pomislekov, se nam je čudno zdelo njegovo naglo odpotovanje. A še bolj smo se začudili, ko po otvoritvi seje dež. glavar prečita pismo dr. Razlaga, s katerim se odpoveduje poslanstvu, ne da bi povedal zakaj. Tudi pozneje pravega razloga za to odpoved nisem mogel zvedeti. Sodil sem, da se ni ujemal z ostrim nastopom Hermanovim. Tudi je bil nejevoljen, da ni bil izvoljen za državnega

poslanca. L. 1867., ko se je vršila ta volitev, so Nemci ž njim obravnavali in ga povabili v svoj klub, kjer jim je moral razložiti svoj program. Ker jim ta program ni ugajal, so potem, kakor sem že povedal, izvolili Lipolda in Lenčka.

Razlagov odstop nas pa ni motil v našem delovanju v deželnem zboru in porabili smo vsako priliko, da ožigosamo krivično in protipostavno ravnanje nemške večine in vlade proti Slovencem.

Dr. Razlag je bil vnet narodnjak, pa, kakor sem že povedal, mehkega značaja. Prepuščal je rajši drugim, da so delali in se bojevali, kakor da bi se sam lotil dela. Ker pa je kot star Ilirec užival splošno spoštovanje, smo ga postavljali tudi na taka mesta, na katera ni sodil, na primer na predsedniško mesto pri Narodni tiskarni l. 1872. Tu nam je tisto napravil, kakor l. 1868. v deželnem zboru štajerskem. Ko je l. 1878. Nar. tiskarna, za katero se je on sploh prav malo brigal, prišla v hude denarne zadrege — zapadla je neka menica, če se ne motim, za 2000 gld. — je podpredsedniku dr. Ahačiču naznanil, da odloži predsedništvo. Dr. Ahačič je potem imel neprijetno nalogo, urediti zamotano denarno stanje, kar je srečno izvršil s svojim osebnim kreditom.

Da se vrnem k delovanju in prepirom v štaj. deželnem zboru, navedem še vse predloge, katere smo stavili v obrambo naše narodnosti.

Pri nasvetu, da se ustanovi vinarska šola pri Mariboru, sem nasvetoval, da naj bo uradni jezik slovenski. Proti je govoril grof Kotulinski — že ime kaže na slovansko pokolenje — ter je trdil, da je mladina na Spodnjem Štajerskem že zdaj nemška in bo čedalje bolj. Kaiserfeld, čigar oče je bil nekje blizu Ptuja rojen in se je pisal Blagotinšek, je rekel: Kdor zahteva, da bi bil učni jezik slovenski, dela Slovencem

krivico, ker jim brani naučiti se nemškega kulturnega jezika.

Herman: Šola je za slovenske kmete. V ljudski šoli se ni še nobeden slovenski otrok nemškega jezika naučil. O prihodnosti slovanskih narodov nimate niti vi, niti Nemci sploh odločevati. Češka in poljska literatura ni slabša od nemške in Jugoslovani so že imeli dragoceno literaturo, ko se o nemški kulturi in literaturi še govoriti ni moglo.

Dr. Prelog: Vse Štajersko je bilo nekdaj slovensko. Glavno sredstvo ponemčevanja sta bila šola in urad. Toda zdaj ne pojde več tako naprej. Slovanska je bodočnost. Kako izpolnjujete državne osnovne postave? § 19. nam daje pravico zahtevati celo slovensko vseučilišče, pa še kmetijske šole ne moremo dobiti." —

Moj nasvet je bil zavržen, vendar se je sprejel predlog Lipoldov, da se morajo vsi učitelji vinarske šole, tudi vodja, naučiti slovenskega jezika. Ta deželnozborski sklep iz 11. seje l. 1868. še danes velja, ker ni bil preklican, a kako se izvršuje, to kažejo imenovanja učiteljstva za ta zavod.

Za ustanovitev realne gimnazije v Ptuju sva se s Hermanom potegovala; pač nisva mislila, da bo iz nje postala najhujša ponemčevalnica.

Za deželno kopališče v Slatini smo zahtevali ravnatelja in uradnike, ki bi bili slovenščine zmožni. Pri zakonu o realkah se je vendar sprejelo, kar je vlada predlagala, namreč, da mora biti učni jezik slovenski, ko bi realka bila na Slovenskem, sicer pa da je slovenščina prost učni predmet; obligaten da je le tedaj, ko bi to starši učenčevi izrekoma zahtevali. (17. seja l. 1868.). No, realko imamo v Mariboru na slovenskih tleh, a na njej se pouk na slovenščino niti najmanje ne ozira.

V končni seji dne 5. oktobra so bile na vrsti pe-
icije slovenskih občin za ravnopravnost in za zedi-
jenje vseh Slovencev in tudi nasprotne izjave.
o priliko sva porabila s Hermanom, da sva še
nkrat odločno razvila naš narodni program.

Herman: „S svojo interpelacijo, to smo vedeli,
ustrežemo niti vladi niti večini dež. zbora in vedeli
no, da se bodo vzdignili tudi nasprotni glasovi iz
nih 5% potujčencev. Velika večina naroda pa je na
ši strani in se ni dala zapeljati. Ali smo mi krivi,
potujčenemu življu strah pred Slovani in pa slaba
st skoraj pamet jemlje? Jaz mislim, da bo Drava
di potem navzdol tekla, da obstanejo mesta in hiše
da boste vi pri nas vino, mi pa pri vas železo ku-
ovali, će bomo tudi svoje namestništvo in svoj de-
lni zbor v Ljubljani imeli. Že večkrat se je v
vstriji zgodilo, da so se provincije ločile in združile.
iše kakor tesnosrčni provincializem stoji
arodnost. Zloba, katera se z ljudstvom uganja, ko
mu podmetava mnenje, češ, da njegov jezik ni spo-
ben za urade, in da se mu predlagajo prošnje proti
aterinskemu jeziku, ta zloba bo zadela svoje lastne
ovzročitelje in morda pride čas, ko bo zapeljano
udstvo po svoje maščevalo dolgo dobo svoje sužnosti.
lovensko ljudstvo v primeri več bere, ko nemško.
arodnjaki pišejo, da bi ljudstvo poučili; kaj pa je
daj storila protinarodna birokracija, potujčeno me-
anstvo za narodovo omiko? Da, visoke obresti je-
ati, ljudstvo iz vseh zastopov izrivati in kar največji
običek pri njem iskati, to je pri nas izobraženost in
vobodomiselnost. Seveda, zdaj ko je tujstvo vse zase
pograbilo, zahteva, da bi mu nihče ne kalil mirnega
užitka, in ako hoče ljudstvo in hočemo mi pristopiti k
mizi, kjer uživajo, zdaj se nam očita: Vi kalite mir!
Mir, katerega hoče imeti tujstvo, ni blagonosen in mora

se kaliti, ako se neče narod zaradi njega pogubiti. — Kaj bi vi rekli, ko bi se vam vsiljevala raznarodena birokracija, ko bi se v vaših šolah izpodkopavala vaša narodnost in se vam potujčevali vaši sinovi?... Ali res upate, da boste predrugačili večino narodovo, katera je v tisočletnem boju znala obvarovati svojo narodnost? Ali ni za nas vse prostora dovolj? Ali je res nemška narodnost v nevarnosti, ako hoče katera druga tudi biti in živeti? . . .

Ideja, za katero se je čas odločil, se zopet in zopet na novo rodi in zastonj se trudijo njeni sovražniki z ovirami in sponami. Mi tudi nismo tako slabi, kakor se vam zdi. Mi smo močni v bratovski ljubezni, katero imajo milijoni in milijoni za nas. Slovenci stanujejo v prekrasni deželi, so lepe rasti, narava jih je obdarila z bistro glavo, v soseščini pa imajo vse drugo južno Slovanstvo z njegovo krasno prihodnostjo. Dolgočasno in prosto se mi zdi, če se v mnogojezični Avstriji vedno in vedno govori le o nemški vednosti, nemški pridnosti, nemškem duhu, kakor da bi drugi narodi ne imeli tudi pridnosti, tudi zdrave pameti. Slovensko je dandanes imenitno („nobel") in še od dne do dne bolj imenitno postaja (Krohot Nemcev.) in jaz si nekaj na to domišljujem, da so bili moji kakor tudi vaši predniki Slovani. (Krohot Nemcev.)

Ali je Avstrija pozabila, kaj se ima Slovanom zahvaliti? Avstrija je brez Slovanov nemogoča. Ali ste pozabili, da se imate za svojo omiko, na katero si toliko domišljujete, zahvaliti večinoma slovanskemu denarju? Kake pa so nasprotne dobrote, katere so Nemci prinesli Slovanom? Kaj je vlada kedaj zanje storila? Kje pa so znamenja prave omike, človekoljubja in ljubezni do bližnjega? Kje kažejo Nemci svoja velika državljanska dela? Avstrijo so dozdaj izključljivo Ne

vladali; kaj so iz nje naredili, vidimo vsak dan. Odkod si Nemci jemljejo pravico, da bi drugim gospodovali? Narod, ki si brezpravno prilastuje gospodstvo nad drugim, ravno tako malo ve, kaj je svoboda in enakost, kakor oni narod, ki trpi tako gospodstvo. Ni prvi ni drugi ni še dozorel za idejo človekoljubja ... Kar po rodu, jeziku in želji spada v eno celoto, kar pa je politična sila raztrgala in sebičnost hoče raztrgano ohraniti, to nepremagljivo vkup sili. Da se ljudstva razredijo po narodnosti, to je terjatev časa in se ne da zabraniti. Za Slovence ni druge pomoči, da se rešijo svojega neznosnega stanja, nego če se ločijo od tujcev in potem zedinijo. Dokler bo trajala brezsrčna politika, dokler se bo izvrševala teorija o nižjih plemenih, dokler se bo katerikoli narod v Avstriji moral bati za svojo narodnost, dotlej v Avstriji ne bo miru in zadovoljnosti. Slovenija je vprašanje, katero bo rešeno, samo se še ne ve, kedaj.

Za Hermanom sem se oglasil jaz. Bil sem silno razburjen tiste dni. Nasprotniki ne samo, da so po časnikih dan za dnevom udrihali po meni, segali so še dalje, da bi me zadeli v moji eksistenci. Okrajni zastop v Slovenski Bistrici, ki je bil v nemških rokah, je vložil pri vladi pritožbo proti meni kot okrajnemu zdravniku, da zanemarjam svojo službo, ker sem po cele tedne odsoten. Zahteval je, naj mi vlada odvzame to službo in jo razpiše, da bo okraj dobil zdravnika, ki se bo brigal za bolnike, ne pa kalil miru in vznemirjal ljudstva s svojimi agitacijami. No, ta služba ni bila Bog ve kako imenitna. Bil sem le provizorno nameščen in dobival na leto po 315 gld. remuneracije. Tudi zdravniška praksa ni bila zlata in zaslužil sem le toliko, da sem se preživil, tem laže, ker sem bil samec in tako lahko postopal brez obzirov. Vendar ne bi bil rad zapustil tega kraja, ker sem bil v narodnem oziru

tu neobhodno potreben. Okrajnemu zastopu pa, če zdaj stvar premislim, se ne more zameriti, da je iskal zdravnika, ki bi se brigal za zdravstvene reči, in ne bil v prvi vrsti naroden agitator. V mestu je sicer zraven mene še izvrševal zdravniški posel kirurg I., ki je bil seveda zadovoljen in vesel, da je vsled moje mnogokratne odsotnosti dobro prakso imel, a ljudje so si le želeli bolj učenega doktorja. Zato so tudi nasprotniki, kadar sem bil na svojem mestu, k meni zahajali in jaz bi bil imel tu najprijetnejše stališče, ko bi se bil ž njimi družil. To pa mi ni bilo mogoče po mojem prepričanju, ki je bilo zares fanatično, da sem popolnoma pozabil na svoje osebne koristi.

Oglasil sem se torej za besedo in omenil, da ideja zedinjenja vseh Slovencev ni nova, da je že l. 1848. deputacija pri nadvojvodi Ivanu za to prosila in da je nadvojvoda to za koristno spoznal. „Želja po zedinjenju je naravna in praktična, da se ji more protiviti le napačen razum, zaslepljenost in sebičnost. ‚Slovenec je praktičen', pravite. Da, in zato je s svojim priprostim praktičnim razumom izprevidel, da more le zedinjenje vseh Slovencev jim pomagati do večjega blagostanja, kajti od vas nima ničesar dobrega pričakovati, kakor kaže zgodovina.

Tujstvo, ki ne pozna potreb našega naroda in nima srca za njegovo trpljenje, v tem trenutku spet kaže svojo moč in v strahu, da ne izgubi te svoje moči, deluje proti našemu narodu, spravlja nasprotne adrese na dan in hoče ž njimi dokazati, da je ljudstvo proti nam slovenskim poslancem. Kdor ima za ljudstvo srce in delavno roko, tega ti tuji vsiljenci črte in preganjajo, katero preganjanje se od korsikanskega krvavega maščevanja le v tem razločuje, da se narodnjak ne zakolje mahoma, ampak da ga počasi uničujejo, izpodkopavaje mu njegovo državljansko čast in eksi-

stenco. Kultura, katera tako demoralizira, katera duši blažja čuvstva človeškega duha in budi surove strasti, taka kultura se sodi sama, se je že obsodila.

S svojo nogo nam na zatilnik stopate, potem pa se čudite, da tako tlačeni od veselja ne prepevamo. Tujčeva peta nas je dolgo dovolj tlačila; naše ljudstvo pa je to tlačenje čutilo, se zdramilo in prišlo do samozavesti. Ali morda mislite, da ne vemo, pri katerem narodu imamo iskati svojo rodovino, da ne znamo šteti, da nas je 80 milijonov, ki slovansko govorimo, slovansko mislimo in čutimo? Še nekoliko desetletij in na mesto obubožanih kultur bo stopila krepka slovanska. (Nemci se posmehujejo.) Svobodo in človečanstvo bo slovanska kultura podprla. Napredek in Slovanstvo, to je eno in isto. Narodnostna misel sili evropejske narode, da se združujejo; Slovenija bo torej prej ali slej nastala. Narodno središče Slovenije pa je Ljubljana. Ločitev tudi ni težavna, Slovenija ima prav lepe naravne meje: Spielfeld je severni mejnik, Trst pa južni. Kar se tiče premoženja deželnega, je delitev prav lahka. Mi vam radi prepuščamo vsa narodna poslopja, kar jih je deželnih v Gradcu in na nemškem Štajerskem, vi pa nam pustite Slatino in Dobrno. (Krohot med Nemci.)

Za tako združenje prosita tudi 102 slovenski občini. In ko bi se tudi to gibanje v adresah ne kazalo, kdo pa zastopa narod? Njegova inteligenca in narodovo časopisje. Vsa slovenska inteligenca pa se je izrekla za to združenje in vse slovensko časnikarstvo dela že leta in leta v tem zmislu. Ideja pa, katero zagovarja vsa inteligenca, vendar ne bo v škodo narodu. Z našo inteligenco, z našim narodnim časopisjem vam še enkrat kličem v imenu naroda: Vsi Slovenci se hočemo združiti!“

Po tem govoru sva s Hermanom odšla iz zbornice, ki je potem vse peticije izročila vladi in to burno zasedanje se je zaključilo.

V Gradcu sva s Hermanom stanovala v hotelu „Kaiserkrone“ in tu sem imel priliko občudovati njegovo pridnost, s katero se je pripravljal za vsak govor. Prečrtaval, prepisaval, pilil, iznova zapisaval je stavek za stavkom, dokler mu ni dal one zaokrožene oblike, po kateri so tako sloveli njegovi govori. Znal je Nemce zadeti v živo in dasi so ga črtili kot narodnega odpadnika, so se vendar, kadar se je oglasil, zbirali okoli njega, ker so vedeli, da bo spet povedal kako originalno. Žal, da je imel slab glas, ki ga je čisto zapustil, če je dalj časa govoril. Vpletel je včasi kako smešno, da se je vsa zbornica smejala, na primer, ko je Carnerija imenoval: „Der Kulturtürke von Wildhaus“ ali ko je ustavoverce, ki so zmerom se bahali s svojo ustavo, primerjal kokoši, ki kokoče, kadar je jajce znesla.

Po seji sva se vrnila v hotel in se ločila. Jaz sem se vrnil domov v Slovensko Bistrico, ves utrujen in izpehan, z glavo polno novih načrtov, Herman pa v nemški Weiz. Vlada ga je namreč iz Ptuja prestavila v Weiz, da bi ga oddalila od slovenskih tal in njegovih slovenskih volivcev. Iz Weiza pa ga je l. 1869. zopet kot sodnika prestavila v Hartberg. Tu je potem Herman ostal, dokler ni bil izvoljen v dež. odbor štajerski in se preselil v Gradec. Da ves čas ni avanziral, da so njegovi kolegi že zdavnaj bili svetniki in nadsvetniki, on pa še zmerom sodnik, o tej vladni krivici se mi je, ko je že bil državni poslanec, večkrat pritožil. Naposled je pod Pražakom dobil naslov svetnika in pri tem je ostalo.

Med zborovanjem sva s Hermanom dobila mnogo telegrafskih zaupnic ne samo iz vseh slovenskih dežel, ampak prav mnogo tudi s Češkega in Morav-

skega; nekatere so bile prav krepke, n. pr. iz Benešova: „Hermanu in Vošnjaku, neustrašljivima borivcema za narodno samostalnost slovenske domovine tisočerna slava! Vi na jugu, mi na severu branimo lipo slovansko. Stojmo vsi kakor skale, kakor zidovi in črna zemlja naj ga pogrezne, kdor odstopi od občnega dela."

KRANJSKE RAZMERE.

Po vpeljavi dualizma so se tudi na Kranjskem razmere na slabše obrnile. Južni Sokol je bil zaradi že omenjene nočne rabuke razpuščen in več Sokolov je bilo v preiskavi. Zagovornik pri obravnavi je bil dr. Razlag, ker je dr. Toman odklonil zagovorništvo. Sedem jih je bilo obsojenih, pet oproščenih. Dr. Costa pa je še zmerom kot župan bil suspendiran; šele meseca julija je bil rehabilitiran. Najhujše pa je bilo to, da je bil po nemškem vplivu Slovencem prijazni dež. predsednik baron Schloissnigg moral v pokoj iti, kakor se je mnogo let pozneje tudi baronu Winklerju pripetilo. Na Schloissniggovo mesto pa je bil imenovan neki Bach, nemški birokrat. Prvo njegovo delo je bilo, da je uradništvo organiziral proti narodni stranki. In res so pri občinskih volitvah ljubljanskih Slovenci zmagali le v 3. razredu, v 1. in 2. pa Nemci v zvezi z birokracijo. Ko smo to čitali na Štajerskem, smo bili zelo poparjeni in dolžili smo voditelje, da so premalo delavni.

V kranjskem deželnem zboru so bile hude praske med narodno in nemško, vladno stranko, o tem vprašanju pa, za katero smo se tako strastno vnemali in borili na Štajerskem, o zedinjenju Slovencev so kranjski deželni poslanci molčali, kar nas je silno peklo.

Tudi nobeden tabor se to leto ni sklical na Kranjskem. Nam se je to zdela velika malomarnost in

„Sl. Narod" je stopal v zmerom ostrejšo opozicijo proti ljubljanskim vladajočim krogom, podpiran od vseh mlajših moči, zlasti od Levstika, čigar fulminantni članki so vzbujali občno pozornost, pa tudi nakopali „Narodu" prvo tiskovno pravdo. „Narod" bi bil moral zagovarjati pred porotniki v Celju dr. Razlag, pa je odklonil. Tomšič se je torej sam zagovarjal in je res bil oproščen, dasi je večina porotnikov bila protinarodna. Še ni se bil izgubil ves čut za pravico pri Nemcih, kakor se je gubil čedalje bolj v poznejši dobi.

SLOVENCI V DRŽAVNEM ZBORU. SVETEC. DR. TOMAN IN GORENJSKA ŽELEZNICA.

Po deželnih zborih je bil sklican 20. oktobra državni zbor. Opozicija, katera se je v prejšnjem letu začela proti slovenski delegaciji, se je to leto nadaljevala, posebno proti Svetcu, ker je on največ pisal po časnikih v obrambo postopanja slovenskih poslancev in tudi skoro edini govoril v drž. zboru. Mi smo se pri tem postavljali na češko stališče, a smo premalo premislili, da so Čehi se lahko opirali na svoje staro zgodovinsko pravo, da pa nas zgodovinsko pravo le vzdržuje v sužnosti. Tudi bi bilo Čehom pač malo pomagalo, ko bi par Slovencev zapustilo državni zbor, kar je Svetec po pravici poudarjal, če tega ne bi storili tudi Poljaki. Pa na Poljake se ni bilo nikoli zanašati; za nekaj narodnih ali gospodarskih koncesij jih je še vsaka vlada pridobila.

Svetec je v državnem zboru 3. novembra, ko je šlo za vladni predlog, da se za Češko uvedejo nekatere izjemne določbe, v prav obširnem in dobro utemeljenem govoru pobijal vladni predlog in pri tem

se krepko potegoval za naše narodne pravice, razlo-živši krivice, ki se nam gode v šoli in uradu.

„Glede narodnega gibanja", govoril je med drugim, „menijo nekateri, da se je pričelo šele l. 1848. To kratko malo ni res. Narodno gibanje avstrijskih narodov sega že v preteklo stoletje nazaj. Jasno je, da ga je prvi zbudil cesar Jožef, zlasti ker je hotel nemški jezik po vsej državi razširiti. To gibanje se je najprej pokazalo na Ogrskem, potem se je razširilo tudi po drugih deželah. Tako je znano, da so bili med Hrvati in Ogri v tej zadevi že okoli l. 1830. prepiri. Leta 1845. je v Zagrebu curkoma tekla kri ravno iz tega vzroka. — Kar se nas Slovencev tiče, mnogo jih misli, da smo se šele včeraj ali predvčerajšnjim zavedeli svoje narodnosti. Tudi to ni resnično. Že za francoske revolucije se je pri nas pokazalo narodno gibanje. Pesmi Vodnikove bi vsacega o tem poučile, da je že tedaj Vodnik slovensko ljudstvo izpodbujal k delavnosti in samozavesti, sam pričenši narodno slovstvo povzdigovati, gradiva za besednjak zbirati in celo prvi slovenski časopis l. 1802. izdajati. To gibanje kesneje nikdar ni ugasnilo, ampak zopet in zopet in krepkejše se pokazovalo že pred l. 1848.; kajti časopis „Novice", ki še danes izhaja, začel je že l. 1843. izhajati ...

Vladno postopanje glede ravnopravnosti ne more nikjer najti prijazne sodbe. Ne le pri tistih, katerih se neposredno tiče, ne le pri Slovencih so nasledki tega vedenja škodljivi, ako se kaže, da se postave ne izvršujejo, ampak ravno tako se mora goditi tudi pri drugih Slovanih, pri Poljakih in Čehih. Istina je, da je v slovenskih pokrajinah slej ko prej še vedno nemški, oziroma italijanski jezik učni jezik celo v ljudskih šolah. Slej ko prej se še vedno pri kazenskih obravnavah s čisto slovenskimi strankami spisujejo nemški zapisniki, pišejo se vabila, odloki in naredbe

še zmerom v nemškem jeziku in razen ukaza, katerega je izdal že prejšnji minister pravosodja Hye za Kranjsko, ni se v tem oziru do zdaj v slovenskih deželah storil še najmanjši korak, da bi se izvršil § 19."

Tudi po tem govoru Svetčevem, ki je bil ves natiskan v „Sl. Narodu", se duhovi niso umirili in je zlasti Levstik spisoval prav ostre, celo strupene članke proti Svetcu.

Dr. Toman pa je to leto popolnoma utihnil; na občno strmenje je še celo v delegacijah v Pešti glasoval za dispozicijski zaklad in s tem Beustu izrekel svoje zaupanje. Pa temu se nismo čudili, ko smo slišali in tudi čitali v listih, da je koncesijo za Gorenjsko železnico, za katero je država prevzela garancijo, dobil dr. Toman. In kmalu se je raznesel glas, da je dr. Toman to koncesijo prodal neki banki za 120 ali 150 tisoč gld. Iz tega denarja so se plačali stroški, ki jih je imel dotični konsorcij za pripravljalna dela. Tudi vsak član konsorcija je dobil neki znesek, ki se je pa na pr. V. C. Supanu, predsedniku trgovinske zbornice, premajhen zdel, kar je vsak lahko čul iz njegovih ust, kadar je v krčmi govoril o tej stvari. Dr. Toman je podaril Slov. Matici 10 tisoč gld. in si kupil graščino Polhov Gradec. A ni dolgo užival ploda svojega delovanja. Začel je bolehati in umrl dve leti pozneje, l. 1870.

Premišljeval sem, ali naj bi vso to stvar, ki nekako osenčuje Tomanovo sicer idealno podobo, omenil v teh spominih; a vse to je takrat bilo znano in govorilo se je javno o tem, ne da bi kdo oporekal, torej ni bila nobena tajnost, k večemu glede zneska. Sicer pa je že tudi Levec v svoji biografiji Levstikovi o tem govoril in „Sl. Narod" je l. 1889. imel neko opomnjo o tej stvari. In naposled, ko bi Toman, Svetec, in ostali slovenski poslanci bili

delali Beustu še tako ostro opozicijo, bi s tem nič ne bili opravili. Tako pa so vsaj Kranjci dobili Gorenjsko železnico in dr. Toman, ki je ves svoj čas in vse svoje delo žrtvoval za narod, je zaslužil, da je vsaj zadnje dni življenja brezskrbno preživel.

L. 1869. se je dr. Toman nekega poletnega dne pripeljal v Slov. Bistrico, da bi se z menoj pogovoril o politični situaciji in vedenju „Naroda“ proti slovenskim državnim poslancem. Bila sva ves večer skupaj, a ni me mogel uveriti o pravilnosti pota, po katerem so hodili poslanci.

DR. VALENTIN ZARNIK.

Zarnikovo ime mi je znano bilo iz „Novic“, v katere je v šestdesetih letih pošiljal svoje humoristične slike iz narodnega življenja in duhovite dopise iz dunajskega državnega zbora. Leta 1868. je vstopil za koncipienta pri dr. Ploju v Ljutomeru. Prav radoveden sem bil ga osebno poznati. Ko smo se vozili proti Ljutomeru k taboru, dejal mi je Jurčič: „Moške lepote ne pričakuj!“ In zares, ko naju je Jurčič drugega drugemu predstavljal, bil sem iznenaden, ker sem si ga bil po njegovih spisih vse drugačnega slikal. Bil je bolj majhne rasti, kratkih nog, za mladega človeka nenavadno trebušnat. Glava je bila okrogla, lasje bolj redki, lice razorano po osepnicah, ki so tudi nos mu potlačile in raztegnile, usta široka, podbradek z redko brado širok, brki redki, rjave oči majhne, globoko ležeče — takšen je bil pred menoj Balant, kakor smo ga v ožjem krogu prijateljskem imenovali. Kmalu sva bila v živem razgovoru in še tisti dan sva se pobratila.

Moška lepota dr. Zarnik res ni bil. Ko pa je l. 1870. v Levstikovem Pavlihi genialno pero Kličevo naslikalo njegovo podobo — Levstiku se namreč ta-

Zvečer sem o tem pravil Zarniku, a ta je na mene zarohnel, da gre tu za principe, ki se ne dajo premostiti. Rekel je: „Proti ‚očki' (dr. Bleiweisu) nimamo nič, toda Costa, ki se je prelevil iz Nemca v navideznega Slovenca, ga zapeljuje na krive pote in se mora odpraviti."

Drugo jutro pride Zarnik k meni na stanovanje. Imel je v roki že zalepljeno pismo brez naslova.

„Spisal sem", reče, „za „Narod" kratek dopis, pa nisem imel doma zavitka, kupil sem ga po poti; daj, pa ti napiši naslov."

„O čem si pisal?" vprašam.

„Tiste navadne vsakdanje novosti."

Nič napačnega ne sluteč, napišem naslov na uredništvo „Slov. Naroda" v Mariboru. Ko list, v katerem je bil ta dopis natisnjen, priroma v Ljubljano, sem videl, da govori o mojem imenovanju, češ, da naj gospodje, ki so glasovali za to, nikar ne mislijo, da se bo politični položaj izpremenil, saj se ve, da se temu imenovanju niso mogli izogniti, ako niso hoteli storiti največje krivice itd. Bil sem res iznenaden in pisal sem Jurčiču, kako je vendar mogel sprejeti ta breztaktni dopis, ki je prav zdaj, ko bi se še dalo priti do kakega sporazumljenja, zopet vse razdrl.

Jurčič mi je odgovoril, da se je tudi njemu ta Zarnikov dopis zdel neumesten, a ker je bil naslov na listu od moje roke, si je mislil, da sem ga prečital. Zarnika sem oštel, da me je tako zvijačno spravil na led, toda on se mi je prav debelo smejal:

„Ti si prenaiven in premehak v politiki in ne poznaš naših ljudi."

Kaj sem hotel? Prihodnje „Novice" so ves svoj žolč name izlile in emfatično klicale: „Taka je zahvala Štajerca!" Jaz pa sem moral molčati in požirati očitanje, ki ga nisem zaslužil.

Glede dr. Coste pa je tudi Zarnik, ko je l. 1872. stopil v upravni svet nesrečne banke Slovenije, moral poslušati moje porogljivo vprašanje, kako se more on družiti z možem, „ki se je prelevil iz Nemca v Slovenca in dr. Bleiweisa zapeljuje na krive pote."

„Veš", se je izgovarjal, „tu gre za imenitno narodno stvar in za kapital, kakršnega Slovenci še niso imeli nabranega. To je ravno treba paziti, da se po Costovi lahkomiselnosti vse ne zapravi."

Dr. Zarniku pa se ni posrečilo rešiti banko propada, in da se izogne vsakemu očitanju, je svoje delnice, ki jih je dobil za nagrado, podaril narodnim društvom.

Oženil se je leta 1872. z gospodično Kosovo. Gospod Kos je bil priljubljen zdravnik in imel svojo hišo na vogalu Šentpeterske in Resljeve ceste. Starejšo Kosovo hčerko je poročil dr. Karol Bleiweis, mlajši pa se je prikupil Zarnik po svojih duševnih zmožnostih in moškem značaju. Kosov sin se je preselil v Peterburg, kjer je dobro situiran trgovec.

Poroka Zarnikova je bila originalna. Naprosil je Davorina Trstenjaka, takrat župnika na Ponikvi, naj ga pride poročat. Za priči si je izbral prof. Erjavca iz Gorice in mene. Določil je čas poroke na peto uro zjutraj. Bilo je v poletnem času in ob tej zgodnji uri smo bili zbrani pri sv. Petru. Zarnik se pripelje v kočiji z nevesto, ki je bila v potni obleki, Trstenjak mašuje in potem po primernem nagovoru blagoslovi mladi par.

Ko stopimo iz cerkve, se Zarnik zahvali Trstenjaku, sede z ženko v voz, nam še zakliče: „Hvala in srečno!" in voz oddrdra po Dolenjski cesti. Mi pa smo stali in se začudeno pogledavali.

„Takšne poroke", godrnjal je Trstenjak, „pa še nisem doživel."

„Vesta", dejal je Erjavec, „to je zopet pra Zarnikova."

Jaz sem se smejal. Trstenjak pa se je hudov

„Tako daleč sem prišel, pa mislil, da se zmenimo, pa odleti, ko ptič. Kje bomo pa zaju kovali?"

„Pojdimo v Švicarijo", nasvetujem, „tam se d dobra kava." In šli smo in tam trčili z vodo zdravje novoporočencema. Zarnik pa se je odpelja svojemu staremu prijatelju Rudežu na Gracarjev T kjer je preživel svoj medeni teden.

Njegovim trem sinovom sem potem jaz bil kr boter. Ko smo nesli prvega h krstu, mu je Zarnik bral ime Miljutin, ker se je takratni ruski vojni nister tako pisal. V sakristiji povem kaplanu, ki prišel krstit, to ime.

„Miljutin?" vpraša kaplan začuden, „tacega s nika ne poznam."

„Je pač svetnik pri pravoslavnih. Sicer pa me ni nobene dogme, da bi se moralo krstiti na im svetnikov."

„Če ni dogme, pa je tako vpeljano in tega reda se moram držati."

In tako sva debatirala; ne spominjam se pa, je prišlo do kakega kompromisa, da smo Miljutinu dodali ime katoliškega svetnika, ali ga je kaplan posled le krstil na ime Miljutin.

V enakem slučaju, ko sem svojemu sinu izb ime Samo, sem se vdal želji župnika, kateri je metno omenil:

„Mi Slovenci smo vajeni, da veseli obhaja svoj god in da drug drugemu na ta dan lepo če tamo. Kdaj pa naj bi ga obhajal Samo, ko tega im še zdaj ni v koledarju?"

In dodali smo ime sv. Mihaela.

Najbolj zaslovelo je Zarnikovo ime v lepem času lovenskih taborov l. 1868. in 1869., ko je on s svojim ežim humorjem in svojimi dovtipnimi prispodobami silno močjo vplival na narodno maso.

Ko je bil v kranjskem deželnem zboru, se je d vtikal v debate, posebno kadar je šlo za pobijanje ežmana, po katerem je mahal včasi s „prokletimi abljami“, da se je oni kar penil od jeze. Na govore nikdar ni pripravljal; zato je najrajši se oglašal, ko šlo za odgovor nasprotniku. Pri tem mu je poma- lo njegovo temeljito znanje zgodovine in državnih zmer na Angleškem in Francoskem. Bil je vešč fran- skemu, angleškemu in italijanskemu jeziku, seveda te- eljito tudi nemškemu, iz katerega je kaj rad vpletal ake „šlagerje“, da je bolj krepko izrazil svoje nenje.

Dokler je bil še samec, je zahajal večerjat v či- lnico, kjer nas je zabaval s svojimi dovtipi. V svojem konu je srečno živel. Njegova žena je bila vzorna spodinja, pri tem tudi vneta narodnjakinja in je razu- ela in podpirala narodno stremljenje svojega moža. icer pa je lahko bila ž njim zadovoljna, ker je bil ober hišni oče in varčen gospodar.

Svojega proletarskega rodu — njegov oče je bil estni uslužbenec in cestni pometač — se nikoli ni amoval; nasprotno, še rad se je ponašal s tem, da si z lastnimi silami priboril svoje socialno stališče. Ko nekoč bili hrvatski gostje v Ljubljani, sva jih z arnikom vodila po mestu. Pridemo na Stari trg, kjer pometači pometali cesto. Tu stopi Zarnik k enemu med njih, starikavemu možu, in mu poda roko, nam , ki smo obstali, ga predstavi: „Moj oče“. Stari mož bil ves osupnjen, a poznalo se mu je na svetlem razu, kako ga veseli, da ga sin priznava vpričo to- o imenitne gospode. Potem nam Zarnik pove, da

zmerom vabi svojega očeta, naj se k njemu preseli, kjer ga bo rad preskrboval. A oče se brani rekoč:

„Z lastnim delom sem se preživil vse svoje dni in se hočem tako preživiti, dokler bom imel še moči, da bom lahko delal."

Iz tega rodu je vendar Zarniku ostala neka robatost, dasi je več let živel v aristokratski Rauchovi hiši. Stritarju, možu finih manir, zato Zarnik ni ugajal. To robatost so večkrat občutile njegove stranke, pa mu tega niso zamerile, ker je sicer bil vesten v odvetniških poslih.

V poslednjih letih ga je hudo mučila njegova bolezen, vendar se je vsak dan, dokler je še mogel, vozil iz svojega stanovanja v pisarno. Dr. Bleiweis ga je menda dvakrat operiral, pa brez trajnega uspeha.

Umrl je 30. marca 1888. Pokopali smo ga pri sv. Krištofu. Ker so pa takrat osepnice razsajale v Ljubljani, ljudstvo ni smelo na pokopališče. Pogreb je postal pred cerkvico, kjer sem govoril starem prijatelju poslednje slovo. Prav simboličen je spomenik na njegovem grobu, velika granitna plošča z napisom: „Dr. Valentin Zarnik"; saj je res bil graniten značaj.

DR. JAKOB PLOJ.

je bil sin Slovenskih goric, onega prelepega dela Slov. Štajerja, kateri se razprostira med Muro in Dravo in slovi zaradi rodovitnosti zemlje, sadjarstva, vinogradarstva, poljedelstva in živinoreje, zlasti konjereje. Tu se silijo severni sosedje in tu se vrši neprestani boj, reke bi, za vsak kosček zemlje, ki ga tujci izkušajo odvzeti prvotnim slovenskim naseljencem. Doslej se še branijo proti tujemu navalu, četudi so v poslednjih desetle gmotno bili zelo oškodovani po trtni uši, ki je u

čila rodovitne vinograde. Vendar niso obupali; s prejšnjo marljivostjo so se lotili dela in namesto starih uničenih krasijo gorice novi pravilni nasadi. Tudi narodna zavest se je okrepila in upati smemo, da Slovenske gorice ostanejo, kar so bile od starodavnih časov, — slovenske.

V teh krajih se je torej l. 1830. rodil Jakob Ploj pri sv. Jurju na Ščavnici od še dovolj premožnih kmetskih roditeljev. Latinske šole je dovršil v Mariboru, pravoslovno fakulteto v Gradcu. Tam se mu je spočetka prav hudo godilo, ker od doma ni dobival nobene podpore — starši so mu zamerili, da ni ostal v semenišču. Podpiral pa ga je Davorin Trstenjak, kateri ga je tudi pozneje, ko je l. 1861. vstopil kot koncipient v pisarno dr. Dominkuša, izpodbujal k narodnemu delovanju.

In Ploj ni le zvest ostal svojemu narodu, on je tudi dejansko, kar je bilo v njegovih močeh, vse svoje življenje se trudil za narodni blagor, tako v Ljutomeru, kjer je l. 1862. odprl odvetniško pisarno, kakor tudi v Ptuju, kamor se je l. 1870. preselil. Bil je delaven pri čitalnicah in posojilnicah in tudi na gospodarskem polju se trudil, posebno za povzdigo konjereje.

Leta 1868. je bil dr. Zarnik pri njem koncipient. Dr. Ploj, dr. Zarnik in dekan dr. Klemenčič, eden tistih duhovnikov, ki se tudi škofa Stepischnegga niso strašili in ki so z vso gorečnostjo javno nastopali za narodne pravice, — ti trije so sklicali prvi slovenski tabor.

Tu sem se seznanil z dr. Plojem. Bil je mož bolj drobnega života, obraza podolgastega, čela visokega, v govoru živahen, v vedenju prikupljiv, neomahljiv v svojem narodnem prepričanju, ne samo v javnosti, ampak tudi v rodbinskem krogu. Dasi mu je bila žena Nemka, ali vsaj čisto nemško vzgojena Ptujčanka, vzgojil je vse svoje otroke v narodnem duhu in s tem dal najlepši

zgled tistim narodnjakom, ki so, žal, ravno na to stran malobrižni in popustljivi.

Umrl je l. 1899. v Ptuju, zapustivši sinove, ki so res vredni svojega spoštovanega očeta in zvesto nadaljujejo od njega začeto delo za povzdigo narodne zavesti in narodne blagovitosti.

FRAN ERJAVEC.

Ker ne vem, ali pridem s svojimi „Spomini“ do tiste dobe, ko sem tudi z Erjavcem bil v prijateljskih razmerah, naj se tukaj njega spominjam, dasi sva se šele pri Zarnikovi poroki osebno seznanila. Zarnik mi je že poprej večkrat o njem govoril in o njunem starem prijateljstvu. Meni je Erjavec po prvem pogledu bil simpatičen, pa menda tudi ni bilo moža, kateri bi se bil po svojem vedenju, svoji značajnosti in mirnosti vsakemu, kdor je ž njim občeval, tako prikupil, kakor Erjavec.

Bil je, kakor jaz, leta 1834. rojen, pa zgodaj, že l. 1887. poklican s tega sveta, ko bi s svojim spretnim peresom še lahko bil obilno obogatil naše leposlovno in znanstveno slovstvo. Ko je prišel k Zarnikovi poroki, bil je že v Gorici nameščen, takrat še samec, a menda naslednje leto se je oženil. Žal, da mu je žena vsled necega prestrašenja začela bolehati na duhu in odslej mu je pač rodbinsko življenje, za katero je on prav ustvarjen bil, prinašalo hude muke, ki jih je tiho prenašal, ne da bi se komu drugemu, izvzemši prijatelja Zarnika, bil kedaj pritožil.

Ko mu je edini ljubljeni sinček Milan umrl, pravil je o tem, ko je prišel o počitnicah v Ljubljano, kjer je vselej pri Zarnikovih stanoval, meni in Zarniku in solzeč se je rekel:

„Pa prav je storil, da je zapustil ta svet. Ko se mu je bližala poslednja ura, obrnil se je proti zidu, kakor da bi ne hotel več gledati vsega tega sveta, v katerem bi ga gotovo nič dobrega ne pričakovalo.“

FRAN ERJAVEC.

Mislil je menda pri tem na tragično usodo, katera je preganjala Erjavčevo rodbino, kakor pripoveduje Levec v njegovem životopisu.

Zbližala sva se z Erjavcem bolj l. 1880., ko se je Jurčič spomladi po svoji hudi bolezni odpeljal v Gorico, kamor ga je bil povabil Erjavec.

3. marca 1880 mi je pisal na Dunaj: „Dragi prijatelj!“ (V uvodu govori o takratnih političnih razmerah, potem nadaljuje:) „Jurčič je prišel v soboto večer v Gorico. Pot ga je močno utrudila, jaz sem se pa kar ustrašil, ko sem ga zagledal v vagonu. Spravil sem ga hitro v posteljo; spal je precej dobro in drugo jutro je bil nekoliko krepkejši. Danes pa, ko to pišem, se je že toliko popravil, da se mu mora človek čuditi. Imeli smo pa res tri prekrasne solnčne dneve. Od pol desete

dopoldne do pete popoldne sedi na našem vrtu v zavetju in se greje, kakor kak kuščar! To mu neizrečeno dobro dé. Opoldne pride na kosilo v sobo, pa gre kmalu spet na solnce. Prvi dan, ko je bil še truden od pota, šel je po kosilu malo počivat, a zdaj pa neče več, ker pravi, da ne čuti potrebe. Jaz sem ga od dne do dne bolj vesel. Dobro znamenje je tudi, da se mu je zdaj povrnil apetit, za katerega je rekel, da ga je zadnji čas v Ljubljani popolnoma izgubil. Dokler bode tukaj tako prijetno vreme, kakor zdaj, ostane tukaj, pozneje pojde v Benetke.

Ako mu imaš kaj pisati, piši mu pod mojo adreso. Tukajšnji narodnjaki, zlasti mladi, zmerom povpraševajejo po njem in bi ga radi videli in z njim govorili, ali jaz nobenega ne pustim k njemu; prosim jih, naj ga puste v miru, dokler se popolnoma ne okrepča. Edini Gregorčič, pesnik, je včeraj z nami kosil in imeli smo par prav prijateljskih uric.

Prisrčno te pozdravlja tvoj prijatelj

Erjavec."

Kaka nežna skrb za bolnega prijatelja veje iz vsake teh vrstic! Bil je pač mož najblažjih čutov in bil bi zaslužil tudi v svojem rodbinskem življenju oni mir, ki si ga je želel, a ga ni našel, dokler ga ni dohitela smrt. Zares dohitela, kajti zdravega se je čutil, dokler ga ni necega dne, 13. januarja 1887. leta, napadla huda bolečina v prsih, da se je moral uleči. Žena pošlje po zdravnika in po svojega brata, ki je bil v Gorici vodja plinarne. Ko oba prihitita, toži Erjavec da ga silno boli v prsih in pa duši. Hkratu potem izgubi zavest in izdihne svojo blago dušo. Zdravnik je bil mnenja, da mu je počila kaka večja žila v prsih.

Erjavec je bil le malo večji od Zarnika in meni Glava mu je bila okrogla, lasje gosti, obkrožujoči bo

nizko čelo, oči prijazne, izraz lica v poznejših letih zmerom resen, skoro melanholičen. Na litografiji, ki jo jaz imam, je prav dobro zadet.

Jaz sem ga večkrat vabil, naj s svojo „potno torbo“ tudi naše Pohorje enkrat obišče. Pa ni prišel in tako ta zanimivi del slovenske zemlje še ni našel svojega popisovavca v narodnem in botaniškem oziru.

V vrsto dopisnikov „Slovenskega Naroda“ je stopil tudi

DR. PAVEL TURNER.

Dopise s podpisom „Ahasverus“ smo z velikim zanimanjem čitali, tudi njegove razprave v Einspielerjevem „Slovencu“ o razmerah na Angleškem, kjer se je takrat mudil. Ko smo začeli izdajati „Narod“, obrnil se je Tomšič do njega in Turner mu je potem večkrat poslal kak dopis ali kako razpravo; pozneje je pisal tudi za „Kres“ in „Ljubl. Zvon“. On je prvi Slovenec, ki je obhodil, reči se sme, vso Evropo, povsod opazoval državne, socialne in narodne razmere in jih, v kolikor so se mu dobre zdele, nam priporočal v posnemo.

Jaz sem ga prvič videl l. 1867. pri nekem shodu v Mariboru, potem šele spet, ko sem od l. 1873. nadalje prihajal na Dunaj v državni zbor. Dopisovanje sem pa ž njim začel l. 1881. po Jurčičevi smrti. Iskali smo novega urednika in takrat sem najprej mislil na Turnerja. Pisal sem mu in spočetka ni odklanjal, pa nazadnje mi je naznanil, da si ne upa in da ga ne veseli prevzeti uredništvo.

Pozneje sva si pogosto dopisovala, na primer, ko je šlo za Trstenjakovo slavnost. Turner je tudi bil velik častitelj Davorinov in se je večkrat pri njem po več dni mudil. Do njega se je, kakor mi je Trstenjak pra-

DR. PAVEL TURNER.

vil, obračal v svojih duševnih bojih in iskal in nahajal tolažbe. Ko je Trstenjak bil župnik v Starem trgu, ga je tam Turner obiskal. Davorin pa je imel strog red v svoji hiši, ki se je vselej točno ob 9ih zvečer zaprla in nikomur več ne odprla. Turner se je neki večer predolgo mudil v mestecu in ko je prišel po 9. uri v Stari trg, bilo je župnišče že zaprto. Trkal je na vrata, pa nihče ni prišel odpirat. Moral se je vrniti v mesto in tam prenočiti. Drugo jutro se mu je pa Davorin smejal, kako da more on, ki toliko piše o redu v državi, sam se tako malo držati reda.

Po truda polnem življenju se je Turner vrnil v svoj rojstni kraj, v prekrasni Fram ob vznožju Pohorja in tu se, kakor jaz, peča z vinogradarstvom, ki ni vselej hvaležno, pa je prijetno opravilo. Uvod v moje zbrane spise je iz njegovega peresa.

ŠE NEKAJ DROBTINIC IZ L. 1868.

Mesca novembra smo tudi v Slovenski Bistrici ustanovili čitalnico s silno pohlevnim številom udov. Predsednik sem bil jaz, odborniki so bili notar Ratej, Ivan Železnikar, koncipient pri notarju, gostilničar Simonšek in župnik Cenc. Slovesno odprli smo jo na Silvestrovo s petjem in tombolo. Ko smo se pripravljali za zabavo, je neki večer skozi okno prav prek moje glave priletel precej debel kamen, ki ga je neki fanatičen ali podmičen nasprotnik zalučil s ceste v okno prvega nadstropja. Razen ubite šipe ni bilo druge škode. K veselici se je pripeljala iz Maribora kočija s tamošnjimi rodoljubi; med njimi sta bila dr. Zarnik in Jurčič. Ker so že po kosilu prišli, sem jih peljal k svojemu vinogradu, pokušat novo vino. In leto 1868 je res rodilo tako izborno kapljico, da enake nisem v svoji kleti imel ne prej ne slej. Tehtal je mošt 26°, česar na Pohorju, kjer ima mošt navadno le 14° do 18°, nismo še doživeli. Prišli smo nazaj v mesto prav dobre volje in Mariborčani so se šele o polnoči odpeljali. Bil je hud mraz in Zarnik mi je pozneje tožil, da mu je, kakor se je drastično izrazil, skoro špeh na trebuhu zmrznil, ker je sedel na kozlu zraven kočijaža.

Čitalnica v Slovenski Bistrici je po mojem odhodu l. 1871. zaspala in se k novemu življenju zbudila šele po več ko tridesetih letih.

Še tega ne smem pozabiti, da je „Narod“ tekom leta začel objavljati humoristične listke z grškim podpisom „Epiharmos“, o katerem je vse ugibalo, kdo da bi to bil. Pozneje smo zvedeli, da za tem psevdonimom tiči naš Davorin Trstenjak.

II.

LETO 1869.

Ne spominjam se rad tega leta. Bilo je mnogo, le premnogo napornega dela, uspeha pa malo ali nič, da sem včasi res obupal in se malodušno vprašal: Čemu se trudim, čemu si nakopavam toliko sovraštva, si grenim življenje in uničujem svojo eksistenco, ko ljudstvo ne mara za to, za kar ga navdušujemo, in z malimi izjemami nam apatično ali celo nezaupno nasproti stoji! Treba je res bilo neomajnega prepričanja o upravičenosti narodne ideje, da sem vztrajal in nadaljeval neenaki boj proti fanatični in surovi sili nemštva in nemčurstva, delujoči pod vladnim krilom, in proti ljudski mlačnosti. Izpodbujalo k delu in krepčalo me je le priznavanje, ki se mi je izkazovalo iz drugih slovenskih krajev. Tudi mi ponos ni dopuščal, da bi kazal kak strah pred nasprotniki ali malodušnost. Fanatizem za katerokoli idejo povzdiguje človeka nad vsakdanjost, da se ne straši nobenih ovir, da popolnoma pozabi na svojo osebo in stremi naprej nebrzdano po potu, naj je še tako posut s trnjem, do vzvišenega cilja. Kakor o svojem času fanatiki verski, tako smo mi fanatiki narodnosti pripravljeni bili k vsaki žrtvi.

MARIBORSKA VOLITEV.

Ko je Dominkuševa volitev bila ovržena v štaj. deželnem zboru, smo vedeli, da nam bo v tem okraju pri novi volitvi težko zmagati, posebno z dr. Dominkušem. Agitiralo se je proti njemu, da je advokat in da kmetje vendar ne bodo volili advokata, ki vsak dan kmete tožari. Na drugi strani pa Dominkuš ni bil pri ljudstvu zelo priljubljen, ker je premalo vešč bil slovenščine in si zato ni upal sklicavati volilnih shodov ter se je moral zanašati le na agitacijo drugih.

Na dan 27. februarija je bila razpisana nova volitev. In zdaj se je začela prava gonja na volivce. Nemci so osredotočili vse svoje sile na ta okraj. Mrgolelo je povsod njihovih plačanih agitatorjev, ki so po občinah lazili od hiše do hiše, odgovarjali od volitve advokata in na vse pretege hvalili tistega upokojenega stotnika Seidla žalostnega spomina. Vsem tem mahinacijam nasproti smo imeli težko stališče, ker je bilo malo ali skoro nič agitatorjev in nismo imeli nobenega volitvenega zaklada. Dali smo tiskati oklic na volivce, v katerem smo na vse pretege hvalili svojega kandidata; pa tudi Nemci so izdali oklic v nemškem in slovenskem jeziku. V takih slučajih, kadar gre motiti in zapeljavati ljudstvo, jim naš jezik ni zoprn in zaničevan.

Duhovniki so nam pri agitaciji prav malo pomagali. V slovenskobistriškem okraju so bili skoro sami stari župniki, ki se s svojim načelnikom dekanom Druschkowitschem vred za narodno stvar nič niso brigali. V Mariboru se je duhovništvo, odkar je Stepischnegg zasedel škofovski sedež, odtegovalo narodnemu delu. Nekaterim med njimi tudi ni ugajal „Sl. Narod“, češ, da je preliberalen, in so se celo spotikali nad nedolžnimi šalami Epiharmovimi.

Volitve volilnih mož so se vršile pod silnim pritiskom nasprotnikov in vladnih komisarjev in ko so bile končane, smo videli, da smo tuintam izgubili kako občino in da so tudi med temi, ki smo jih šteli za naše, bili taki, ki niso bili trdni, neomahljivi možje, kar se je potem res pokazalo pri volitvi.

Na dan volitve so pri vseh vhodih v mesto stali nemški agitatorji, da so prežali na prihajajoče volivce, jih pregovarjali in vabili v gostilno, kjer so se zbirali volivci njihove stranke. Kdor se jim ni vdal, tega so psovali in moral je hiteti naprej, da ga ni telesno napadel kdo izmed teh barab, že na pol pijanih. Ko

sem jaz šel na volišče, ki je bilo v mestni dvorani, skoči proti meni neki S., krčmar pri slovenskobistriški postaji in se zadere nad menoj, da jaz nimam tu nobene pravice agitirati. Hotel me je zgrabiti za prsi, a možje, ki so šli z menoj, so ga sunili nazaj. A takoj se je začela zbirati tolpa postopačev okoli nas in morali smo se podvizati, da smo srečno prišli v dvorano. Tu so stali na eni strani dvorane naši, na drugi nasprotniki a takoj je bilo videti, da je naših bilo manj.

Že poprej smo se zmenili, da bo dr. Radej v našem imenu vložil protest proti volitvi zaradi nepostavnosti, ki so se vršile pri prvotnih volitvah. Pri sestavljanju komisije je vladni komisar tako pristranski bil, da je v njo poklical same nasprotnike in med njimi celo nasprotnega kandidata Seidla. Ker so tudi izvoljeni člani bili sami nasprotniki, ni bilo nobenega naših v komisiji. To nas je tako razkačilo, da je dr. Radej stopil pred komisijo in izjavil, da nasproti nepostavnostim in od vlade podpiranemu terorizmu se Slovenci ne bodo udeležili volitve. In odšlo nas je iz dvorane 70 narodnih volivcev. Seidl je potem bil enoglasno, menda s 129 glasovi izvoljen. Naši volivci so se razkropili po mestu, le nekaj jih je šlo z nami v gostilno, kjer smo skupaj obedovali. Tu smo sedeli prav klavrni in imeli obupne pogovore. Jurčič, ki je s Tomšičem zraven mene sedel, bil je še najbolj pogumen in nas je tolažil, češ, da ni še vseh dni konec.

Pozneje se nam je očitalo in smo tudi sami izprevideli, da smo se prenaglili, ko smo brez boja nasprotnikom prepustili bojišče. V dvorani je ostalo še več naših dvomljivih, ki bi bili z nami glasovali, ki so pa, ko smo odšli, tudi glasovali z večino. Takrat sem se prepričal, da pasiviteta nikoli ni na pravem mestu in da škoduje le tistim, ki se ji vdajo. Najočitniši zgled imamo na Čehih, ki so vendar močna

rod; a ko so začeli s pasiviteto proti državnemu zboru, jo morali poplačati z ogromnimi žrtvami in jo nasled vendar pustiti.

Tudi pasiviteta pri mestnih volitvah ljubljanskih l. 1869. nadalje je le nasprotnike okrepila in ko n l. 1872. se preselil v Ljubljano, sem takoj začel ganjati, da se naj udeležujemo spet volitev. Pri tem me podpirala Horak in Schwentner, med obrtniki veljavnejša moža. Pasivnost je smrt, le aktivnost življenje.

Med kosilom je prihitel eden naših agitatorjev mi povedal, da hočejo usnjarski pomočniki mene, se bom peljal črez dravski most, v Dravo vreči. , takim marnjem smo se smejali in ko sem se poldne z nekaterimi volivci peljal črez most, se nihče brigal za nas.

Hudo, prav hudo mi je bilo pri srcu, ko sem ečer prišel domov, ves utrujen in izpehan. Lekarničar tkovski, po rodu Poljak, pri katerem sem takrat noval v I. nadstropju, mi takoj po prihodu pride vedat, da se v mestu pripravlja demonstracija proti ni in da bi najbolje bilo, če bi se umaknil nocoj svojemu vinogradu.

„Tega pa že ne“, sem mu jezno odvrnil, „naj čenjajo, kar hočejo.“

Pa zgodilo se ni nič posebnega. Bil je neki prav hleven obhod po mestu z nekoliko baklami in hoch-klici na Seidla pod mojim oknom. Jaz pa sem l v svojo navadno gostilno, kamor sta prišla tudi eleznikar in Ratej me tolažit.

In tako je minul tudi ta dan in tekli so dnevi aprej in prišli spet taki, da smo se mi veselili, dnevi aborovanja.

Tri dni po mariborski volitvi je bil v Celju na mesto odstopivšega dr. Razlaga izvoljen Ivan Žuža. Ta zmaga, katere smo itak bili gotovi, nas je le prav malo potolažila za mariborski poraz.

TABORI LETA 1869.

Prvi tabor so v tem letu sklicali na Goriškem na 25. dan aprila v Brda. Predsedoval je dr. Tonkli, govorili so dr. Lavrič, Klavžar, Doljak in drugi. Udeležnikov je bilo 7 do 8 tisoč in so vse že znane resolucije bile soglasno sprejete. Zaradi stroškov in zamude časa mi ni bilo mogoče se tako daleč voziti. Pač pa sem se peljal k taboru v Sevnici dne 2. maja, kjer sva z dr. Zarnikom zagovarjala točko o zedinjenju Slovencev. Na tem taboru se je zgodilo, da ljudstvo ni pritrdilo resoluciji, za katero je govoril dr. Razlag, da bi se postavil most med Sevnico in Kranjskim; menda so se bali kakih stroškov. Pri glasovanju se je vzdignilo par rok in resolucija je bila odklonjena. Razlag se je začudil, da njegova dobra utemeljitev ni prepričala ljudi, mi pa smo iz tega sklepali, da ljudstvo ne sprejema kar tja v en dan, kar se mu nasvetuje, ampak da ima svoje samostojno mnenje in pritrjuje le temu, kar je samo za pravo spoznalo. Če torej glasuje za vpeljavo našega jezika v šole in urade in za zedinjenje Slovencev, stori to iz lastnega prepričanja. Na taboru, za katerega se je najbolj trudil poslanec Lenček, je bilo zbranih kakih 6000 ljudi.

Tu sem prvič videl notarja Irkiča iz Krškega, katerega so nekaj let pozneje, to je l. 1873. „Novice" kandidirale za državni zbor proti Pfeiferju. Bil je nenavadno majhen mož, prav živahen in vesel. Po taboru sva skupaj sedela pri isti mizi. Oglasi se tudi

on za neko napitnico. Ko vstane, se je videla le njegova glava nad mizo. Začel je govoriti, a slišali so se klici: „Vstanite, da vas bomo videli.“ Mislili so, da sedi. Pomagal sem mu na klop, na kateri stoječ je dovršil svoj govor.

Zdaj so se tudi Ljubljančanje zbudili. Po velikanskih plakatih so vabili na tabor v Vižmarjah dne 17. maja.

Vižmarje so majhna vas med Št. Vidom in Savo, kako uro oddaljena od Ljubljane. Da si niso gospodje izbrali ali da niso mogli dobiti prostora bliže Ljubljane, temu smo se prav čudili. Za tabor je bil najet travnik v ravnini pod Vižmarjami in tam je bil postavljen oder za govornike z razgledom na Šmarno goro s Kamniškimi planinami v ozadju.

Iz Slovenske Bistrice se nas je odpeljala maloštevilna deputacija čitalnice. S seboj smo vzeli narodno zastavo. Na ljubljanskem kolodvoru je bila silna gneča in čakalo je tam brez števila kmetskih lestvičnih vozov, okinčanih z zelenjem in zastavami. Plačavši po 20 kr. za osebo smo se odpeljali v Vižmarje. Bil je krasen majniški dan, po cesti nepretrgana vrsta vozov in neprenehujoči slava- in živioklici, da so nam lica žarela od veselja in nismo čutili gostih oblakov prahu, ki so nam komaj dihati dali. Pred Vižmarjami smo stopili z vozov in odkorakali na taborišče. Zdaj se pripelje ljubljanska gospoda, prvaki, na čelu jim dr. Jan. Bleiweis, ki so se mu klanjali in ga pozdravljali z živioklici.

Stopili smo na oder in pred nami se je po vsem obširnem prostoru gnetlo ljudstvo glava pri glavi. Bil sem res presenečen. Dr. Bleiweis se obrne do mene:

„Vi ste bili že na več taborih. Koliko ljudi cenite, da je tukaj zbranih.“

„Po mojem mnenju kakih 25 do 30 tisoč, vsekako veliko več, ko na dozdaj najštevilnejšem žalskem taboru.“

Dr. Bleiweis je ponosno gledal na množico in poznalo se mu je, da ga je veselilo pokazati nam Štajercem, da vendar še več premore ko mi.

Okoli odra so se razvrstili zastavonosci s svojimi zastavami in na oder je stopila brhka Gorenjka v narodni noši. Bila je Koširjeva Franja iz Tacnja ob Savi, kateri je Levstik nekaj svojih najlepših pesmi posvetil. Pozdravila je zastavonosce in pripela šopek cvetlic na vsak drog.

In zdaj so se vrstili govorniki, kakor na drugih taborih. Prvi je govoril dr. Bleiweis o zedinjenju Slovencev, a ko začne, se iz oblakov, ki so se že dalj časa zbirali nad nami, ulije silna ploha. Ker so ljudje bili tako previdni, da so s seboj vzeli dežnike, so jih sedaj razgrnili, da je bilo z odra videti, kakor bi narod zbran bil pod šatori. Pa dež je kmalu ponehal in spet je solnce prodrlo skozi oblake. Dr. Bleiweis je končal svoj govor z besedami: „Dajte nam Slovenijo!“

Potem sem jaz pozdravil tabor v imenu štajerskih Slovencev, dokazoval s štajerskega stališča potrebo zedinjenja in končal: „Ako se je cesarica Marija Terezija imenovala gospa Slovenskega, tudi mi ne smemo nehati, dokler se naš cesar ne bo imenoval gospod Slovenije.“

Dr. Tonkli je govoril v imenu goriških Slovencev in potem je dotična resolucija bila sprejeta, ravno tako vse ostale resolucije, ki so jih zagovarjali dr. Zarnik, dr. Razlag, dr. Costa in Nolli.

Potem smo se vrnili v Ljubljano, kjer so vse krčme, zlasti čitalniška restavracija, bile kmalu natlačene ljudstva; s ponočnim vlakom pa sem se spet odpeljal

domov, za nekaj časa okrepčan po tem, kar sem videl in slišal.

Z vižmarskim taborom je bil dosežen vrhunec taborovanja. V njegov spomin so Ljubljančani iz doneskov, ki so ostali po poravnanju taborskih stroškov sklenili postaviti nekak spomenik na vižmarskem polju in dr. Poklukarga je res naročil pri kamnoseku Čamerniku. A ko sem mnogo let pozneje, menda 1884. ali 1885. l. imel nekaj opraviti pri Čamerniku, videl sem na dvorišču neko piramido iz kraškega marmorja z napisom: „V spomin na tabor v Vižmarjah dne 17. maja 1869."

„Kaj pa ta kamen tu dela?" vprašam.

„Takrat ga je naročil pri meni dr. Poklukar in ga plačal. Pozneje se pa nihče zanj ni več brigal in zdaj že kakih 14 let tu stoji." — Morda še zdaj tam stoji!

Imeniten za štajerske Slovence je bil tabor pri Ormožu dne 8. avgusta. Tu sva zopet dr. Zarnik in jaz govorila o zedinjenju Slovencev, Anton Tomšič o vpeljavi slovenskega jezika v urade, Raič o vzgojevanju slovenske mladine, dr. Razlag o šolah.

Tu se je zgodilo, kar sem že kratko omenil, ko sem govoril o Božidaru. Ob koncu govora se obrne do slovenske mladine:

„Mladezen! narod te postavlja za vernega stražnika svojih pravic, grobov svojih milih očetov in praočetov, da jih ne bode tlačila tujčeva peta, gazila sovražniška noga. Izročil ti je najdražjo dedino, jezik in narodnost, da oboje zvesto in neoskrunjeno ohraniš. Mladezen, oteri in obriši solze materi Sloveniji, vzrokovane od nevrednih in nevernih sinov. Prosim vas v imenu slovenskih prednikov, katerim je že bela žena davno postlala pod težko grudo, v imenu vaših rodi-

teljev, kateri vas presrčno ljubijo, želeči vam ugodno bodočnost, v imenu našega zatiranega slovenskega naroda, kateri se od vas pomoči nadeja, v imenu matere Slave, da jo razveselite, v imenu vašega poštenja in časti, v imenu vaše boljše bodočnosti, v imenu vsega slovenskega naroda. Mladezen, bodi stalno naša, bodi narodna, bodi značajna, nikoli ne popusti od naše slovenske zastave! Vem in vidim, da si navdušena za vse, kar je blago, kar je narodno, toda navdušenost se lahko izkadi, kakor dim, mine kakor rosa s trave; zato terjam od tebe, slovenska mladezen, da s prisego potrdiš svoje dobre nakane ter te vprašam: (S krepkim glasom.) Hočeš li marljiva in delavna biti na korist svojemu narodu? Reci: Prisegam." Raič vzdigne prste, kakor k prisegi in ves narod kliče: „Prisegamo" in prisega se ponavlja pri nadaljnjih njegovih vprašanjih: „Hočeš li pravična in poštena in nravnega obnašanja biti? Reci: Prisegam! Hočeš li po vzgledu častnih mož braniti pravo, istino in svobodo svojega naroda do poslednjega zdihljaja? Reci: Prisegam! Hočeš li se vselej upirati tujemu in krivičnemu gospodstvu nad slovenskim narodom? Reci: Prisegam! Hočeš li iskreno brez strahu ljubiti dom in rod do črnega groba? Reci: Prisegam!" In vselej so vzdigovali vsi roke in niso prenehali klici: „Prisegamo!"

Bil sem na mnogih taborih in shodih, pa tacega splošnega navdušenja, kakor pri tem govoru, nisem doživel. Po govoru smo ga drug za drugim objemali in solze so nam silile v oči. In zdaj smo zapazili in tudi Božidara opozorili, da mu kri kaplje od desne roke. Iz deske na odru je žrebelj molel, s katerim se je ranil na roki, ne da bi to čutil v svoji navdušenosti.

Pozneje nisem obiskal nobenega tabora več, spisal sem pa za naše politično društvo v Mariboru brošuro: „Slovenski tabori". Dr. Razlag ž njo ni bil prav za-

dovoljen, ker opisuje preveč vunanjosti pri taborih, govorov pa premalo objavlja.

Po našem zgledu so tudi Nemci izkušali prirejati ljudske shode, tako zvane „Verfassungstage“, pa se jim ni prav posrečilo. Zborovali so zmerom le v zaprtih prostorih, ker so se bali, da ne bi privrelo slovenskega ljudstva. Prvi tak „Verfassungstag“ so sklicali v Slovensko Bistrico, kjer so v graščinski jahalnici imeli zborovanje in kosilo, kar je vse prav humoristično Železnikar popisal v „Narodu“.

V Celju so mislili Nemci zborovati pod milim nebom. Ko se je o tem pisalo v časnikih, peljal se je Tomšič v Celje in Slovenci so sklenili, da se na isti dan skliče slovenski tabor tik Celja. To je nasprotnike tako prestrašilo, da so odstopili od svoje namere in se omejili na zborovanje v kazini. K temu shodu se je pripeljalo tudi nekaj Ljubljančanov, med njimi Dežman, ki ga ni bilo sram poslušati, kako so govorniki udrihali po štaj. Slovencih in po siromašnem Kranjskem, s katerim se hočejo združiti. Dežman je pač takrat že bil pravi janičar. Pozabil je na „Slavo Slavjanom“, na „Proklete grablje“, na imenitne besede, katere je govoril l. 1861. po prihodu na Dunaj slovenskim dijakom:

„Slovenski mladeniči! Ako se bodete kedaj ženili, smejo biti vaše soproge samo poštene Slovenke.“

TRI DEŽELNOZBORSKE VOLITVE NA KRANJSKEM.

Na Kranjskem je bilo oddati dva mandata v kmetskih občinah, v Kranju in v Trebnjem, in en mandat v veleposestvu.

Za volitev v Kranju so „Novice“ na naše ne malo začudenje priporočale dr. Razlaga, ki se je dr. Bleiweisu menda s tem prikupil, da je grajal preostro po-

stopanje „Slov. Naroda“ in hvalil mirno in modro pisavo „Novic“. Razlag je seveda v tistem volilnem okraju, ki od nekdaj slovi po svoji strogi disciplini, lahko zmagal; vendar je imel protikandidata v osebi kanonika Kramarja, ki so ga pa brez njegovega vedenja kandidirali nekateri njegovi osebni prijatelji, duhovni tovariši. Krožil pa je med volivci neki v Celju tiskan pamflet, v katerem so se volivci svarili pred štajerskim advokatom. Toda to nič ni pomagalo. Razlag je dobil 67, Kramar pa samo 10 glasov. To je bil tisti kanonik Kramar, ki je pozneje Kljuna proti knezoškofu Pogačarju vzel v svoje varstvo.

Za volitev v Trebnjem pa ni šlo tako gladko. Po vsem volilnem okraju se je med privrženci „Naroda“ agitiralo za dr. Zarnika, ki je tudi objavil svojo kandidaturo društvu Sloveniji v Ljubljani; a tam so se ga branili in dr. Bleiweis je pisal na več strani, da so dunajski slovenski poslanci, torej Svetec in dr. Toman, proti volitvi dr. Zarnika. Da prepreči vse te spletke, se je dr. Zarnik sam peljal v trebanjski volilni okraj, hoteč se seznaniti z veljavnejšimi možmi. Slovenija v Ljubljani ni hotela priporočati Zarnika, a protikandidata si tudi ni upala postaviti. Nemci so s početka agitirali za dež. predsednika Conrada, ki je na mesto Bacha prišel to leto v deželo; toda Conrad se je, ko so mu okrajni glavarji naznanili, da ni zanj nobenega upanja, javno odpovedal kandidaturi. Dne 25. maja je bil potem dr. Zarnik izvoljen v kranjski deželni zbor, dasi je še zmerom bil koncipient na Štajerskem; kajti v Ljubljano se je preselil šele dve leti pozneje.

O tej volitvi mi je pravil Zarnik naslednjo anekdoto, ki kaže, kako malo zavedni so takrat še bili nekateri priprosti kmetski volivci. Ko se je peljal proti Trebnjemu je videl moža, ki jo je tudi mahal po tej cesti. Sodil je, da je to gotovo kak volilni mož in ustavil je voz

„Vi greste gotovo v Trebnje volit?“ ga vpraša.

„Grem.“

„Koga mislite voliti?“

„Bom pač stopil na tisto plat, kjer jih bo več stalo,“ se je odrezal mož in hodil svojo pot naprej.

Kranjsko veleposestvo pa je izvolilo grofa Auersperga, takrat okrajnega glavarja v Litiji. Ta Auersperg je postal po odhodu Conradovem deželni predsednik, a le za malo let, ker je umrl v najboljši moški dobi. Njegova gospa je bila silno usmiljenega srca in prava dobrotnica revežem. Ostala je po smrti svojega moža s svojima dvema hčerama v Ljubljani in vse tri so si izbrale za nalogo svojega življenja, pomagati sirotam in vdovam in sploh vsem revnim. Ker je gospa bila silno pobožna, smatrala je zgodnjo smrt svojega soproga za nekako kazen božjo, ker je on kot predsednik leta 1873. zabranil jezuitom naseliti se v Repnjah. Pa Auersperg gotovo tega ni storil iz lastnega nagiba, ampak na povelje dunajske vlade.

BOJ ZA NARODNO ENAKOPRAVNOST.

Ta boj se je tudi l. 1869. nadaljeval in se še zmerom bode, dokler ne bodo tudi mogočnejši narodi spoznali, da le v znamenju pravice je mogoč splošni kulturni napredek. Zdaj pa še zmerom velja starogermansko načelo: „Gewalt geht vor Recht.“ Slovenci imamo še posebno težavno stališče, ker smo kakor klin potisnjeni med dva mogočna naroda, germanskega in romanskega, katera oba hrepenita po naši zemlji. Nemcem zapiramo pot do Adrije, Italijanom pa severno obrežje Jadranskega morja. Zato glodajo povsod na naših narodnih mejah in, žal, na severu ne brez uspeha; vendar se tudi raznarodnjevanje ne vrši tako naglo, kakor so si Nemci pred 50 leti domišljevali.

Torej ne smemo obupati, a delati nam je treba, pozitivno delati, ne pa svoje itak skromne moči tratiti v neplodnih domačih prepirih.

V tem letu, ko so bile na novo organizirane sodnije, je predsednik graškega nadsodišča Latterman razposlal sodnijam na Spodnjem Štajerskem naredbo z dne 16. februarja, ki se glasi:

„Iz spisov, ki so se glede znanja in rabe slovenskega jezika pri sodnijah nedavno predložili, spoznalo je vis. c. kr. pravosodno ministrstvo, da je v okolišu okrožne sodnije celjske, kjer večidel sami Slovenci stanujejo, znaten del sodnijskih uradnikov slovenskega jezika le malo zmožen, nekateri teh uradnikov slov. jezika sploh ne govore, še manj pa pišejo.

Vis. pravosodno ministrstvo je našlov tem povod zaukazati, da se ima pri vseh konkurzih, ki se bodo razpisali in ki se tičejo uradniških ali notarskih služeb v celjskem okrožju, znanje slovenskega jezika staviti med bistveno zahtevane lastnosti, da naj v kvalifikacijskih tabelah predstojniki dotičnim prosivcem potrjujejo znanje jezika in da se naj pri nameščanju in podeljevanju služeb vselej na to ozir jemlje, da ima prosivec potrebno znanje jezika.

To naznanjam vsled zaukaza z 10. febr. 1869. l. št. 832 predsedništvu okrožne sodnije v Celju, kakor tudi vsem okrajnim sodnijam tega okoliša in velevam, da se imajo vsi oni predstojniki, kakor tudi vsi oni nižji uradniki, koncipisti in manipulanti celjskega okrožja, kateri slovenskega jezika celo nič ali dovolj ne znajo, tega jezika z vso mogočo pridnostjo naučiti, sicer bi si imeli nasledke svoje zanikarnosti sami pripisovati.

Ob enem izrekam, da imajo vsi oni uradniki celjskega okrožja, ki so slovenskega jezika popolnoma

možni, dolžnost, da se natanko ravnajo po predpisih, danih glede rabe slovenskega jezika 15. marca 862 št. 865, 27. jan. 1866 št. 1861, kadar občujejo s rankami, katere so samo slovenskega jezika zmožne, kadar opravljajo uradna dela, napravljajo zapiske odloke, kar jih je v onih predpisih naštetih, da se prihodnje „nach Möglichkeit" pride v okom vsem tožbam v jezikovnih zadevah."

O tej naredbi, kakor malone o vseh, razen o ažakovih, se lahko reče: „Wasch mir den Pelz und ch ihn nicht nass!" Dostavek „nach Möglichkeit" vedno ponavlja in to so tista zadnja vrata, skozi tera lahko uide, komur ni mar ravnati se po ukazih.

V državnem zboru je spet Svetec se oglasil marca in zahteval, da se naj § 19. izvrši tudi za ovence, da vlada naj predloži načrt izvršilnih zako- v deželnim zborom, in da se naj ustanovi pravna ademija slovenska ali se naj vsaj na vseučiliščih kateri predmeti uče slovensko. Pri tem je zavračal nistra Giskro, ki je baje na nekem potovanju v Trstu izrazil, da naj si Slovenci sami izgojujejo uradnike, o hočejo slovensko uradovanje, in si naj sami na oje stroške napravijo višje šole, ako jih hočejo imeti. skra je vmes klical: „To ni res."

Učni minister Hasner je takoj v tisti seji odgo- ril Svetcu in izkušal dokazati, da sama pravna aka- mija ne more biti, dodati bi se morala filozofska kulteta in nazadnje medicinska. Za vseučilišče pa da ni pogojev pri Slovencih; nedostajalo bi učnih moči učencev.

V štajerskem deželnem zboru smo takoj po rihodu v Gradec sklenili interpelirati vlado in sicer prvi vrsti zaradi zedinjenja Slovencev. Interpe- acijo je sestavil Herman, ki se je cel teden ž njo

trudil. Potem sva jo skupaj prečitala in še tuintam kaj dostavila.

Ker je ta interpelacija pristna slika takratnih narodnih razmer in brezobzirno odkriva in žigosa nemško kruto postopanje proti Slovencem, jo tu v celoti objavim. Saj večina tega, zoper kar smo se takrat ustavljali, se žalibog še zdaj ni izpremenila; zato je interpelacija na to stran še zdaj aktuelnega pomena.

Interpelacija, res mojstrsko delo iz peresa Hermanovega, se glasi:

„Odkar so voditelji našega naroda naravnost na svojo zastavo zapisali z e d i n j e n j e vsega razkosanega n a r o d a v e n o n a r o d n o i n p o l i t i č n o e n o t o, spoznal je po naturnem nagonu naš narod, da je ta terjatev v resnici pravična, in se ji navdušeno pridružil. V deželnih zborih, v slovenskih društvih in ljudskih zborih, v adresah in peticijah, v časopisju, v vsakdanjem življenju bije se boj za ta vzor, bije se proti nasprotnikom na domači in tuji zemlji, kateri tudi od svoje strani vse žile napenjajo, da bi javno mnenje zmotili, naš napredek ovirali ali celo uničili. Tako se je tudi štajerski deželni odbor v tiskani okrožnici z dne 30. oktobra 1868 izrekel proti našim pravičnim terjatvam in pristavil prenagljeno grožnjo, da štajersko-nemška večina deželnega zbora nikdar in nikoli ne bo privolila v to, kar Slovenci zahtevajo.

Naša reč je tako važna in sveta, da moramo napake brezobzirno razkrivati in s tem izkušati jih odpraviti in da moramo torej naše nasprotnike, njih sredstva in cilje zopet in zopet označevati, ter vedno in vedno opominjati, kaj smo bili in kaj smo, kako stojimo in kaj hočemo.

Mi Slovenci smo del velike nadepolne slovanske rodovine. Poleg pičlo 8 mil. Nemcev in poleg pičl

5 mil. Madžarov nas je v Avstriji 18 mil. Slovanov. Fizična moč je torej na ramah slovanskih.

Cislajtanski Slovenci smo bili nekdaj eno telo, en narod, ki se je razprostiral na severu po vsej Štajerski in še dalje. Nešteta imena krajev in oseb v nemških krajih dežele pričajo, da so nekdaj Slovani tam stanovali. Naši knezi in naše gosposke so v našem jeziku z nami govorili. Svobodno je živel naš narod po svojih postavah. Fevdalizma ni poznal. A prišel je tujec med nas, naše ljudstvo se je razkosalo in kosi so si postali tuji med seboj. Prišli so tuji fevdalni gospodje s tujimi učitelji in uradniki, v tujem jeziku so našemu narodu osorno zapovedovali. Z našimi denarji in žulji so si zidali gradove. Naši predniki so jim tlako delali, ki se je še dandanašnji nismo popolnoma odvezali. Naš jezik, katerega govoriti se je našim prednikom ostro prepovedovalo, pregnal se je iz mest in gradov pod slamnato streho kmetsko, potem pa kot kmetski jezik zasramoval. Z našim denarjem so tujci sebi zidali šole. Več kakor 18 milijonov Slovanov ni imelo ni ene narodne srednje ali visoke šole. Na tujih učiliščih so se sinovi našega naroda odgajali po tuje in postajali tujci med svojimi rojaki. Le ako so svojo narodnost zatajevali, mogli so priti do služeb in časti. Tako se je sredi med slovenskim narodom vzredilo ono večidel nevedno in nesramno odpadništvo po mestih in uradih, katero se je svojemu narodu izneverilo in se s tujci združuje in vse preganja kar je narodno, kar narodno misli in dela. Izmed Slovanov je Nemec jemal svoje ljudi, z njimi si je pomlajeval svojo moč. Mnogo nemških mislecev in učenjakov je slovanskega rodu. Večidel je bila slovanska zemlja, na kateri so živeli in s katere so nas pregnali. Po svoje so tujci pisali in učili slovansko zgodovino. Slovanu se nikdar ni oznanjevalo, kako je bil njegov rod velik, slaven, kreposten,

samo da bi mu rodoljubje srca ne ogrelo. Nikjer niso čutili Slovani, da bi jim bila kje država pomagala, kar bi bili smeli po mnogoterih žrtvah za državo vendar le od nje pričakovati. Saj je bilo videti, kakor da bi vsa vladna umetnost in delavnost samo gledala, kje in kako Slovanom škodovati.

Ko bi se bilo storilo toliko z a n j e, kakor se je storilo p r o t i njim, ko bi jih bili le prepustili same sebi, drugačni bi bili dandanes. A v s t r i j s k i S l o v a n i n i s o i m e l i n e e n e g a s r e č n e g a d n e v a. Ne opominjali bi več na to, kako brezobzirno je v minulih stoletjih narodna sebičnost slovenski narod tlačila in potujčevala, ko bi tega ne potrebovali, da razložimo enake prikazni v sedanjosti, kajti staro prizadevanje nas potujčiti se je v najnovejši svobodnostni dobi z novo močjo ponovilo.

Slovani nismo tako bedasti, da bi črtili katero drugo ljudstvo zarad njegove narodnosti. Ničesar nimamo proti nemškemu narodu kot nemškemu. Tudi je med Nemci mnogo blagih, res izobraženih mož, ki so nam pravični. Toda svojat importiranih tujcev, brezobzirnih sebičnjakov in odpadnikov vseh narodov, stanov in ver, brez vsakega pravnega čuvstva, brez razuma za pravne naloge državne, polastila se je v imenu nemštva in slobode vsega gospodstva in je oboje spravila ob dobro ime; svojat, ki je s svojo sebičnostjo, vladohlepnostjo in z vsemi mogočimi pripomočki Slovane spravila v umetno manjšino v obeh polovicah države; svojat, ki si je naravnost na svojo zastavo zapisala, da hoče Slovane na steno pritisniti.

A skoraj nemogoče je, da se nezaupanje do nekaterih ne bi raztegnilo na vse. Razumljivo je, da Slovan pri takih razmerah proti nemškemu ljudstvu ne more sočuten in zaupljiv biti, dobro vedoč, da se to ne more iznebiti predsodkov zoper nas, katere ima

)d vplivom opisanih razmer iz preteklosti ter pod
livom nemškega časopisja, ki je, pod oblastjo one
ojati, največ izpačeno. Saj je človek šele pravičen
tem, kadar je razumen. Pa tega ravno treba.

Nemec v Avstriji, vajen gospodovati in se obna-
i kot izvoljeni, edino razumni narod, ni se nikoli
čal za jezik in za razmere, za želje in potrebe na-
lov, poleg katerih in med katerimi je živel. Navadno
znal le svoj jezik in tega je hotel vsiliti tudi dru-
n ter jih glede jezika izkušal storiti sebi podložne.

Odtod prihaja, da Slovan na tuji zemlji zase nič
ednega ne zahteva, nemški naseljenec na slovanski
nlji pa navadno ne mara in ne priznava Slovanstva,
ika, želj in potreb slovanskega naroda, pač pa kmalu
čne svoje tuje kulturno delo, postane zvest zaveznik
negatov, da bi s temi vred pri volitvah narodnjake
rinil in jih ob moč in veljavo pripravil. Tako skruni
o dolžnost človeško, dolžnost hvaležnosti.

Odtod prihaja, da je inozemstvo že davno za-
o študirati slovansko vprašanje zarad njegove velike
žnosti, a nemška avrstrijska tako zvana liberalna
ka pa odbija in zadržuje vsako poučevanje o tem
se v strahu svoje vesti pred povračilom razkači in
zsrdi nad vsakim slovanskim vprašanjem. Tako ta
mška klika v svojem neuspešnem boju zoper pravico
nravnost tudi nemški narod pred drugimi narodi v
bo ime spravlja.

Med vsemi narodi v Avstriji v stvareh drugih
rodov, torej v avstrijskih stvareh, najmanj poučeni,
rej politično in moralno najmanj poklicani, so vendar
emci v Avstriji od nekdaj sami vladali in uprav-
li. Saj vidimo, kaj so iz Avstrije naredili. Pri vseh
apravah in političnih izpremembah so zmerom le
vojo gospodarsko voljo in svoj prid pred očmi imeli,
a posebne želje in potrebe drugih narodov pa niso nikoli

gledali; zatorej niso mogli nič stalnega in nič dobrega ustvariti.

Vendar pa oddajajo Nemci za slovanski narod vsa mesta pri sodništvu, v administraciji, v učiliščih, v cerkvi, oddajajo jih seveda svojim vdanim privrženikom in tako vladajo slovanskemu ljudstvu, določajo njegovo sedanjost in bodočnost, uživajo popolnoma duševne in materialne koristi vladanja in korak za korakom vse, kar je narodno, odrivajo.

Uradniki, odvetniki in meščani stopajo po večini z veseljem na nemško, ministrsko stran; če pa velika množina ljudstva se le ne da potlačiti za hlapca, ki nima druge naloge v življenju, kakor za te gospode delati in njim služiti, in če hočemo tudi mi svoj del, potem se nam kliče: Vi mir kalite.

Poleg tega nam je treba še marsikaj pomisliti. Nemška liberalnost ni bila toliko velikodušna, da bi bila Slovencem, katerih je vendar $^1/_3$ vseh deželnih prebivavcev, dala le en sedež v deželnem odboru štajerskem. Sploh se po vsem delovanju dež. odbora kakor rdeča nit vije premišljeno prizadevanje zatirati naš narod. Z najničevnejšimi izgovori so se nam leta in leta šole odrekale; ne gledajo na naše razmere, ozirajo se vedno v tuje dežele, kamor se za ogledne popotnike vedno denar pošilja in odkoder dobivamo tujo, naših okoliščin nepoznajočo, našim koristim protivno tako imenovano inteligenco. In naposled so nam hoteli vriniti samo meščanske šole, ki bi imele koristiti samo germaniziranemu meščanstvu in katere so po svoji osnovi čisto izkvarjene. Skoraj celo desetletje smo se morali boriti za realno gimnazijo, katera bi bila vsem odprta. Kmetijska šola na slovenskih tleh se je odrekla, samo da bi si Slovenstvo ne opomoglo, kljubu § 19. pa se je na slovenskih tleh za slovensko mladež s slovenskimi novci napravila nemška vinarska šola v

najbolj ponemčenem kraju. Že obstoječega slov. gospodarskega lista zato niso hoteli podpirati, ker piše list v narodnem duhu, temu nasproti pa se za slovenski denar vzdržuje nemški list, slov. ljudstvu pa se podaja le neka prestava, neka pogreta jed.

Z veliko vihravostjo se je deželni odbor prenaglil s postavo o okrajnem zastopu, ki vsled svojega strahovitega volilnega reda slovenskokmetski živelj ter njegove narodne, duševne in materialne koristi popolnoma izroča potujčenemu meščanstvu in birokraciji ter je postala samo orodje za narodno tlačenje.

Velike svote plačujemo za deželne potrebe, zlasti za nemške učne namene, za naše narodne potrebe pa se sploh nič ne stori, še celo stolici za slovanske jezike in literaturo, ki je več kakor 50 let bila na graškem vseučilišču, odtegnila se je vsaka podpora iz deželnega premoženja. Za naše denarje se olepšuje glavno mesto, vzdržuje se gledališče, zidajo se palače, našim ljudem pa se v obilnem številu zemljišča prodajajo po eksekuciji. Slovenec kot Slovenec ne dobi pri deželnih uradih nobene službe in z največjo brezobzirnostjo se oddajajo celo službe pri deželnih zavodih, ki stoje na slovenskih tleh.

Volitve narodnih poslancev se razveljavljajo zarad malenkostnih pomanjkljivosti, katerih skrbno iščejo, glede protinarodnih poslancev pa tudi največje nepostavnosti pri volitvah prezirajo. Če se spominjamo zadnjih volitev v državni zbor in pomislimo, kako se vedno sovraži in zaničuje naše narodno prizadevanje, naš jezik in naše slovstvo, kar nasprotnikom je vse neznano, in kako se obenem v zvezde kuje nemštvo, kako se vsaka protinarodna demonstracija odpadnikov in tujcev hvali in uvažuje, narodne manifestacije pa zaničljivo prezirajo in grdijo, kako se nam daje povsod čutiti, da smo tu neljubi gostje in da mi Slovenci tukaj v dež.

zboru svojemu jeziku nikakor ne moremo pridobiti dejanske veljave; če pomislimo, da nemška vlada nikdar ne zine, če se borimo za svojo dobro pravico, in da ni kazala niti razuma niti dobre volje za naše pravice in koristi, kako je vse naše pritožbe in interpelacije z nekaterimi frazami odpravljala; če pomislimo, da smo mi slovenski poslanci proti vsemu temu zastonj ugovarjali in da v štajerskem zboru, kjer smo vedno v manjšini, za svoj narod nikdar nič ne bomo dosegli in doseči ne moremo; če pomislimo, da vlada sama postave ne čisla in ji tudi ne daje nobene veljave, kako vse, prošnje za narodno ravnopravnost pod klop meče kako bolj kakor kedaj preganja narodne uradnike in učitelje ter jih pošilja iz dežele in nadomešča s tujci, jezika nezmožnimi, kako se vlada očitno protivi slovenstvu in podpira tujstvo, kako pri volitvah povsod dela proti našemu narodu, kako s pomočjo podpirane manjšine ogromno narodno večino zatira in demoralizira, kako se je odtegnila ljudstvu edina zaslomba, vera namreč v pravičnost vlade: če vse to premislimo, potem se moramo prepričati, da se dela na popolni propad našega naroda, da se namerava pogrezniti naš narod v surovost in nevednost, v kateri naj bi poginil.

Tu nam nastaja dolžnost braniti naš narod proti gospodstvu tuje stranke in proti liberalizmu, ki tako cvetje poganja, in to tem bolj, ker bi nam celo vsa pravičnost naših nasprotnikov ne mogla pomagati; kajti izkušnja uči, da manjše ljudstvo zvezano z močnejšim svojo samozavest in samostalnost bolj in bolj izgublja in naposled svojo narodnost izgubi. Mi Slovenci nismo za to rojeni, da bi tlako delaje nemštvu in lahonstvu poginili in v neprestanem boju za narodni obstanek porabili vse svoje moči, katere bi morali rabiti za dušni in gmotni napredek. Mi Slovani imamo poklic, da de

veljave pripomoremo načelom nravnosti, poštenosti in blagodušja. Najvišje načelo, ki nas vodi pri vsem našem dejanju in nehanju, je to, da rešimo in ohranimo svojo narodnost; k temu nam pa more le pomagati ločitev od tujega naroda in ozka zveza z našimi brati v državi, s katerimi smo istega rodu, s katerimi imamo isti jezik, iste pojmove o svobodi, iste potrebe, s katerimi moramo hoditi v prihodnje isto pot in s katerimi, kakor kaže priloženi jezikovni zemljevid slovenske dežele, združeno živimo na odločenem prostoru.

Nazaj segamo na najstarejšo zgodovinsko pravo, na pravo naravno; kar smo nekdaj bili, hočemo spet biti, en narod, eno telo, narod svoboden in samostalen, ne moten in ne zmeten po tujem vplivu in tujem varstvu. Svoje stvari hočemo po svojih potrebah, po svojih pojmih, po svojem lastnem notranjem nagonu sami urejevati in oskrbovati.

Domači uradniki naj nas vladajo, ki narod ljubijo in katere bode imenovala naša deželna oblast; hočemo, da se sklepajo postave v jeziku našega naroda in da izvirajo iz našega kulturnega in pravnega življenja. Mi terjamo postavodajo v domačem skupnem dež. zboru za vse stvari, ki so v najvišjem diplomu z 20. okt. 1860 deželni avtonomiji prepuščene: za pravosodje, uk, bogočastje, upravo. Za te stvari terjamo deželno vlado, katera bo našemu skupnemu deželnemu zboru odgovorna, katera se bo imenovala izmed nas. Mi hočemo imeti svojo lastno najvišjo sodnijo, svoje lastno vseučilišče na naših tleh, v narodovem osrčju. Mi hočemo, da se določi in odloči ona svota denarjev in vojakov, katere moramo dajati državi, in druge dohodke hočemo upotrebljati za blagor in potrebe lastne dežele in lastnega naroda. Javno pravo je od nekdaj priznavalo narodom pravico, da si smejo

svoje stvari sami oskrbovati in si dati ono ustavo, ki se z njih razmerami najbolj ujema.

Naj stanuje kateri narod na majhnem ali velikem prostoru, nastaja mu že iz tega, da živi, moralna dolžnost in pravica iskati si pogojev, pod katerimi bo mogel živeti, ohraniti in razvijati se, državi pak, ki obstaja le zaradi svojih prebivavcev, nastaja ravno tako dolžnost svoje prebivavce braniti in jim dajati omenjene pogoje. Država, ki bi tega ne hotela ali ne mogla, izgubila bi moralno pravico do nadaljnjega obstanka.

Dežele ne reprezentira zemljišče, ampak narod, ki na zemljišču živi; tako tudi mi štajerski Slovenci nismo samo stvar, ampak osebna individualnost. Torej ne moremo priznati nemški večini, da bi imela lastninske pravice do nas in do ozemlja, na katerem živimo. Tudi ne moremo dopuščati, da bi nas ona v narodnih vprašanjih nadvladovala ali da bi imela ona dati ali vzkratiti dovoljenje, kadar se bodemo hoteli ločiti iz sedanje deželne zveze.

Politično individualnost vojvodine Štajerske reprezentira oblastveno in vladarsko pravo deželnega vladarja. Mi se imamo samo do njega obračati. Ako se on sklada z ljudstvom, katero se hoče ločiti, potem ima omenjena izprememba vso svojo pravno podlago. Le premislimo, da so se že često v Avstriji provincije razločevale in združevale, da torej to nikakor ne bi bilo nič novega.

Tako so vladni krogi že sami iz narodnih ozirov premišljevali o ločitvi laškega dela Tirolske od severne Tirolske, vzhodnje od zapadne Galicije. Srbska vojvodina in kneževina Erdeljska se je pripojila Ogrski, kar se ustavno nikakor ne da opravičiti. Ravno zdaj se razpolaga z Vojaško granico. Celo državo so v dve polovici razdelili. Ako še premislimo, kako nemšk

anka skoraj brezvestno prezira zgodovinske pravice ljestev in dežel in jih razbija v gola vladna okrožja, tem imajo Nemci malo pravice sklicevati se nam sproti na zgodovinsko pravo, ki ga sicer povsod e in ki tudi glede nas ni zgodovinsko pravo, ampak odovinska krivica, in zato imajo ravno tako malo vice od nas terjati, da mora ta krivica vekomaj stajati.

Poleg vsega tega bi združenje vseh Slovencev v odno in politično celoto skrajšalo in pocenilo avo, odpravilo bi se hujskanje ter ovajanje med nimi narodi in oviranje svobode, naše gibanje pa pospešilo pomiritev, katere vsi tako zelo žele, ti ljudstva že laže prenašajo absolutizem svoje vlade, kor pa dezpotizem drugega naroda.

Pomisliti je nadalje, da država se more ohraniti močna postati le na podlagi enakih pravic za vse, podlagi municipalne avtonomije, da je federativni ustroj Avstrije edino mogoča, državi in narodom istna državna osnova; kajti celota se ojači, ako se ičijo deli, in federalizem je dozdaj pomenjal le dr- no celoto, centralizem pa razdeljevanje države; po- ntakem se mora priznati, da terja državna korist in st Nemcev, da se ustreže našim željam, ako nočejo mci tudi v prihodnje nase nakladati sumnje, da so pravični in da hote Slovane tudi za naprej ovirati v obodnem mišljenju, svobodnem življenju in napredku da hote dozdanjo razkosanost Slovencev v 6 zase zmožnih delov samo zato še dalje ohraniti, da bi gli Slovence še laže zatirati.

Zatorej vprašamo,

1. ali bi sl. vlada hotela Nj. Veličanstvu predložiti ošnjo, da bi se osnovala zedinjena Slovenija, in 2. jhoče vlada storiti, da resnica postane slovenska enako- avnost in zakaj v tej zadevi do zdaj še nič ni storila."

Ker se mora v štaj. deželnem zboru vsaka interpelacija v poprejšnji seji naznaniti, v naslednji seji čitati, smo prepustili to delo novo izvoljenemu poslancu Ivanu Žuži, ki jo je čital v 14. seji dne 11. oktobra.

Nemški poslanci so še dosti mirno poslušali, a med poslušavci na galeriji je bilo dosti nemških dijakov, ki so se vmes krohotali. Najhuje pa se je menda jezil Waser. Možicelj, ki je v poznejših letih, ko je že bil predsednik nadsodišča, bil čudnega obraza, ker je njegova koža bila videti, kakor žolto usnje, je ves zelen poskakoval s sedeža in glasno mrmral. Dež. glavar je moral večkrat zvoniti, da je zopet mir nastal.

Vladni komisar je takoj v prihodnji seji 12. oktobra odgovoril. Mudilo se mu je pribiti, da je vlada odločno proti zedinjenju. Dejal je med drugim, da so Slovenci sami krivi, če ni slovenskih uradnikov. Glede zedinjenja je rekel, da vlada pač ne misli izpolniti te želje in imenoval je te težnje protiustavne, grozeč, da jim bo vlada odločno nasprotna.

To leto so se tudi v kranjskem deželnem zboru krepko lotili narodnih vprašanj. V seji dne 15. oktobra je dr. Bleiweis predložil načrt zakona, po katerem se naj slovenski jezik rabi pri vseh c. kr. oblastvih. Nadalje je predlagal, da se za vse gimnazije na Kranjskem vpelje slovenščina kot učni jezik in da se v Ljubljani napravi akademija za pravoznanstvo s slovenskim učnim jezikom. Ako se pa taka akademija ne bi dala osnovati, naj se ustanovitev slovenskega vseučilišča v Ljubljani prične z osnovo pravoslovne in modroslovne fakultete.

Za slovensko vseučilišče so se oglasili tudi slovenski dijaki v Gradcu. Izročili so meni prošnjo s 100 podpisi, da jo oddam v dež. zboru. Glavar je s početka ni hotel sprejeti, ker je bila slovensko pisana.

Jaz sem ugovarjal, da je že mnogo slovensko pisanih prošenj bilo izročenih v dež. zboru. In v prihodnji seji je res bila prošnja sprejeta brez ugovora in izročena peticijskemu odseku.

Glede glavne točke našega programa, namreč glede zedinjenja Slovenije pa je Svetec v kranjskem deželnem zboru predložil to-le resolucijo:

„Državne osnovne postave z dne 21. dec. 1867 naj se po sporazumku in dogovoru vseh kraljestev in dežel pregledajo in tako prenarede, da se avtonomija posameznih kraljestev in dežel, torej tudi nadvojvodstva kranjskega poveča tako, da se pravosodje, bogočastje in nauk in sploh vsa deželna uprava izloči iz kompetence državnega zbora in odkaže deželnim zborom posameznih kraljestev in dežel, katerim naj se pusti na prosto voljo, po svojih zgodovinskopravnih razmerah, po narodnem soplemstvu ali z ozirom na finančne ali sploh materialne okoliščine združiti se v državnopravne skupine.“

Mi na Štajerskem smo res razočarani bili, ko smo brali to resolucijo. „Slov. Narod“ jo je obsodil z jedrnatimi besedami, gotovo iz peresa Tomšičevega: „To hoče biti resolucija za zedinjenje Slovencev, pa si tega zedinjenja z imenom še imenovati ne upa; to hoče biti udarec po zdanji sistemi, pa terja samo neko revizijo iste sisteme; to hoče biti roka, katera se iz sredine našega naroda podaja enorodnim bratom na periferiji, pa zahteva le avtonomijo za vojvodstvo Kranjsko; to hoče terjati zedinjenje slovenskega naroda, pa pohlevno omenja le nekaj prošnje na ‚prosto voljo‘, katero prosto voljo naj bi imeli posamezni deželni zbori! Zedinjenje Slovencev se hoče zahtevati, vlada pa bo morala šele uganiti, da tu notri v teh besedah ona terjatev povita in zakopana leži. Skratka, ljubljanski zbor hoče s slovansko federališko opozicijo

vred streljati na trdnjavo cislajtanizma, pa svoje kanone nabija z meglenimi kroglami itd."

Pa celo ta prepohlevna resolucija vladi ni ugajala in da prepreči vsako obravnavo o tej stvari in sploh tudi o drugih narodnih terjatvah, zaključila je čisto nepričakovano zasedanje kranjskega deželnega zbora dne 22. oktobra.

Tudi v goriškem deželnem zboru je bila oddana interpelacija za združenje Slovencev, a to interpelacijo sta podpisala le slovenska poslanca dr. Tonkli in dr. Žigon, Winkler in kar je še drugih slovenskih poslancev bilo, si je niso upali podpisati.

Vprašala sta:

„Ali je volja visoke vlade pravične želje in zahteve vsega slovenskega naroda s tem izpolniti, da po pristojni poti vse slovenske pokrajine takraj Litve združi v eno narodno in politično celoto z enim skupnim deželnim zborom v središču slovenskega naroda za skupne zadeve s postavodajno pravico v vseh stvareh, ki so v 3. članku najvišjega diploma z 20. oktobra 1860 odkazane deželni avtonomiji, in z eno deželno vlado, ki ima biti za imenovane stvari temu deželnemu zboru odgovorna?"

Dr. Tonkliju in Žigonu smo tudi s Štajerskega pošiljali zaupnice in čestitke na njunem pogumnem postopanju.

DIREKTNE VOLITVE V DRŽAVNI ZBOR.

Odkar je bila potrjena decembrska ustava, je vladajoča nemška, tako zvana ustavoverna stranka, delala na to, da bi se državni poslanci direktno volili in ne po deželnih zborih. S tem bi centralizacija in z njo hegemonija nemška, tako so si domišljali, spet storila korak naprej. To bi tudi bil udarec proti zgodovinskemu

pravu češkemu; zato so Čehi z vso silo se ustavljali direktnim volitvam in tudi Poljaki jih niso marali, ker so se bali, da pride potem še več rusinskih poslancev v zbor.

In mi Slovenci? Mi bi bili morali popolnoma zadovoljni biti, da direktno volimo svoje poslance, ne pa da jih nam, vsaj izvun Kranjske, oktroirajo nasprotne večine, kakor se je to zgodilo na Štajerskem, ko so namesto od nas nasvetovanih, Hermana in dr. Razlaga, Nemci volili Lenčka in Lipolda. A solidarnost s češko opozicijo nam je že tako bila prešla v kri in možgane, da nismo imeli več nobene samostojne misli in smo slepo hodili za Čehi, dasi so naše razmere bile vse drugačne, kakor pri že utrjenem češkem narodu, ki se mu ni bilo zanašati na ljudstvo na pol še nezavedno in se mu ni bilo bati, da mu ne bi sledilo po trnjavih potih najskrajnejše opozicije. Kranjcem, dokler so imeli večino v zboru, so seveda indirektne volitve bile po godu, drugim Slovencem pa ne.

Vendar smo se, kakor rečeno, s federališkega stališča in z ozirom na Čehe izrekli proti direktnim volitvam in ko je ta predlog l. 1867. bil v štajerskem deželnem zboru na dnevnem redu, smo slovenski poslanci zbornico zapustili in tako storili jo nesklepčno, ker ni bilo treh četrtin vseh poslancev navzočnih.

V seji dne 11. oktobra so spet bile na dnevnem redu direktne volitve. Zagovarjal jih je dr. Rechbauer. Proti se je oglasil Herman:

„Tudi mi smo v principu za neposredne volitve s tajnim glasovanjem, za volitve iz celote ljudstva brez ločenja v kurije in na podlagi najnižjega davčnega plačila. Vse, kar se da veleposestvu in tako imenovani mestni inteligenci, je oškodovanje demokratskega načela in služi samo za to, da gospoduje ena klika, katera ne trpi nobenega značaja zraven sebe in le gleda, ka-

ko bi trla manjšino. Inteligence ni samo v mestih. Ravno v mestih je največ polovičarjev, ki žive od nekaterih fraz, ki ne poznajo pravih razmer v deželi in državi, ki se dajó zapeljati popačenemu in lažnivemu časopisju ter so sami kričači. Na deželi se poprej rodi in razvije zdrava politična razumnost. Znan angleški ekonomist je dejal, da je kmet desetkrat bolj pameten kakor mali obrtnik v mestu ... Kmetsko ljudstvo ni prijatelj birokratizma, pač pa ima podporo v duhovništvu. Zdaj je birokratstvo bolj v cvetju, nego kedaj, pa meščanje se ne oglašajo zoper njega, saj ga potrebujejo, da manjšine tero ž njim ... Iz teh zmešnjav je le en pot: drugo sistiranje zdanje ustave. Zdaj nam celo prepovedujete, kam naj gledamo. Mi gledamo na vzhod. (Klici: Oho!) Zakaj ne bi? Drugi gledajo na zahod. Waserju, ki hujska ljudstvo, da naj zapodi slovenske poslance, rečem: Polena niso zrastla samo za nekatere. Ljudstvo bo imelo razuma dovolj, da bo, ako do tega pride, tiste izbralo, ki zaslužijo, da jih zapodi ... (Silen krik, predsednik zvoni.) Mi smo za neposredne volitve v deželni, pa ne v državni zbor. Vi hočete z direktnimi volitvami še bolj centralizirati, mi pa hočemo federalizem ... "

Ko govornik našteva grehe tako imenovanih liberalcev in pravi, da so Avstrijo spravili na rob propada, vzdigne se strašen šunder in glavar pokliče govornika k redu.

Za Hermanom sem, kakor navadno, tudi jaz gogovoril in ponavljal vse naše pritožbe in končal: „Mi Slovenci smo v današnji interpelaciji naznanili svoje skromne terjatve. (Krohotanje.) Te terjatve so po naturnem pravu upravičene. Izpolnila jih bode vlada, ki bo vsem narodom pravična. Vi zdaj zasmehujete češko krono in nas, nekdaj ste tudi ogrsko krono zasmehovali. Vedra gredo gori in doli, slovansko se zdaj vzdiguje"

Blagotinšek-Kaiserfeld, suh možicelj, se je zdaj dignil in, kakor vsak janičar, se je tudi on pokazal ijšega od pravega Nemca. Rekel je:

„Dajmo tem ljudem, ki na nas Nemce kriče, mški odgovor! Slovenska opozicija bi rada vladala, si nimajo Slovenci nobene kulture. V vsaki državi ada en narod. Nemci hočejo, da nemški narod vla- v Avstriji, če ne, bodo nasprotniki države. Danes Avstriji ni nobene avstrijske stranke razen Nemcev.)ho! na desnici.) Če se drog zlomi, na katerem vi- a od Vošnjaka omenjeni vedri, padeta obe v brezdno."

Na tako drzno provokacijo nisem mogel molčati. hvalil sem se Kaiserfeldu, da je namene nemške anke tako jasno razodel, in sem nadaljeval:

„Danes smo prav razločno čuli nemško geslo, da last je več nego pravica. „Mi smo gospodje", kričite, i ste hlapci; ostanite lepo pokorni, vladati znamo le ." Kakor zasmeh nam doni v ušesa tak glas od anke, ki pravi, da je za svobodo in enakopravnost. Vi digujete despotizem enega ljudstva nad drugim, vedno, žoč nam Meduzino glavo oblasti in moči. Toda everjeni bodite, da, če tako daleč pride, bomo tudi Slovani svojo kožo branili in predno se damo ra- za material, prišlo bo do boja z nožem ... Naše venske terjatve vam niso po godu. Očita se nam, preteklosti nimamo, da torej tudi prihodnosti ni- amo zahtevati in pričakovati. Nemci pač nimajo roka, nam tacega očitanja v obraz metati. Saj se ajo za svojo sedanjo kulturo nekoliko tudi Sloven- m zahvaliti. (Klici: Oho! Smeh.) To bom takoj do- zal. Mi Slovenci smo bili, ki smo stoletja napade rškega barbarizma morali vzdržavati, in naša telesa zapadno Evropo varovala. Naši pradedje so krva- li na bojiščih, naša sela so gorela leto za letom, lovenski otroci so se odpeljavali v sužnost in vračali

kot janičarji, da so potem divjali zoper lastno kri, prav kakor današnji renegati. Med tem pa so gradili Nemci svojo kulturo in za pečjo poslušali, „wie weit hinten in der Türkei die Völker aufeinander schlagen". Logika pa, po kateri bi ne smeli imeti nič prihodnosti, ker baje nimamo nič preteklosti, kar pa zanikujem, je ravno taka, kakor če bi kdo rekel: Ti si ubog rojen bil, torej moraš ubog umreti. Poročevavec se je šalil s slovenskim vojvodskim klobukom. Priznavamo, da je ta klobuk kje splesnel in segnil, najbrže v arhivu deželnega odbora. Ali ker je stari klobuk nerabljiv, hočemo si Slovenci novega napraviti, primernega zdanjemu času in zahtevam narodnostnega načela."

Tudi Herman se je še enkrat oglasil in Nemcem povedal take pikre, da so se penili od jeze, posebno Kaiserfeld in Waser.

IZSTOP IZ DEŽELNEGA ZBORA.

Slovenski poslanci smo se že večkrat posvetovali, ali bi ne kazalo izstopiti iz zbora, v katerem se Nemci posmehujejo našim še tako pravičnim zahtevam in mi svoje moči tratimo brez vsega uspeha. Pa od tega odločnega koraka so nas zadrževali razni pomisleki, pred vsem obziri na ljudstvo, ki bi moralo, ako bi dež. zbor razveljavil naše volitve, spet pretrpeti vse razburjenosti novih volitev. Sicer ni bilo nobenega deželnega zakona za slučaj, ako kateri poslanec noče priti v zbor, a tak zakon bi se bil hitro sklenil in vlada bi ga bila nemudoma potrdila. Torej smo potrpeli, dokler se je dalo, a nazadnje je tudi nam vzkipela jeza in ko se je deželni zbor bližal koncu, smo sklenili, da iz njega izstopimo. Končni povod temu koraku nam je dala odklonitev slovensko pisane prošnje slovenskih akademikov.

Podpisali in odposlali smo deželnemu glavarju naslednje pismo:

„Slavno predsedništvo deželnega zbora! Dozdaj se je dež. zbor posvetoval skoro le o manj važnih stvareh. Dosti važnih postav in sklepov še čaka, da bi se nujno rešili. To pa ni mogoče, ker je tako blizu konec deželnega zbora. Potemtakem se deželni posli le površno opravljajo.

Za nas slovenske poslance je pa še težavnejše, ker večidel nismo izvoljeni v odseke in smo morali skoro vse svoje moči napenjati v borbi za našo narodnost. Pri takem prenagljevanju nam ni mogoče v stvareh naših volivcev krepko dovolj postopati. Tudi nočemo vzeti nase odgovornosti za prenaglo sklenjene postave in sklepe in nočemo, da bi mi in deželni zbor bili le igrača vlade...

Iz tega razloga in ker deželni zbor zaničuje naš narod in naš jezik, kakor je to zopet v včerajšnji seji dokazal, ko ni hotel sprejeti slovensko pisane prošnje naših rojakov, smo prisiljeni izreči, da nam spoštovanje do samega sebe in ozir na svoje volivce zabranjujeta posvetovanja tega dež. zbora v tekočem zasedanju še nadalje se udeleževati.

V Gradcu 26. oktobra 1869. Dr. Vošnjak, Herman, Lipold, Lenček, dr. Prelog."

Poslanca Žuža in Rak sta bila na odpustu doma.

Stavek „v tekočem zasedanju" smo zaraditega sprejeli v pismo, da se ne bi vezali na prihodnje zasedanje, temuč si pridržali proste roke, ravnati se po takratnih okoliščinah.

Ko se je ta izjava prečitala v dež. zboru, so bili nemški poslanci osupnjeni. Naposled je dr. Rechbauer predlagal, da se pismo izroči ustavnemu odseku v pretres, kar se je sprejelo. Ker je dva dni pozneje bil

zaključen deželni zbor, se o tej stvari ni več obravnavalo.

Drugi slovenski poslanci so se takoj odpeljali, jaz in Herman pa sva še tisti večer ostala v Gradcu, ker so naju povabili v Slovansko besedo. Popoldne sva zvedela, da nameravajo slovenski dijaki napraviti baklado nama na čast. Nama ni bilo za tako javno demonstracijo in zato nama je bilo všeč, ko smo zvečer slišali, da je namestništvo prepovedalo baklado. Vendar, ko sva se ravno mislila odpraviti v Sl. Besedo, zagledava ulico pred hotelom — stanovala sva pri „Kaiserkrone“ v „Färbergasse“ — razsvetljeno in živio-klici so naju zvabili k oknu. Tu je stala cela vrsta mladih baklonoscev, ki so naju z burnimi slava- in živio-klici pozdravljali. Po odpetih treh pesmih so dijaki ugasnili bakle in šli smo skupaj v Slovansko besedo, ki je bila po vseh obširnih prostorih napolnjena navdušenih Slovencev, Hrvatov in Čehov.

Dijaki so se takrat kakor dandanašnji zanimali za vsa narodna in politična vprašanja in stali na strani „Slov. Naroda“. Torej ni čuda, da so po zgledu lista obsojali postopanje slovenskih državnih poslancev. Dunajski akademiki so celo v jako ostrem pismu z dne 7. marca 1869 izrekli nezaupnico dr. T o m a n u in njegovim tovarišem.

MLADOSLOVENCI. „SL. NAROD“ IN NJEGA NASPROTNIKI. DUHOVNIŠKI SHOD PRI SV. JURJU. TISKOVNE PRAVDE.

O Mladoslovencih so najprej začeli govoriti nemški časniki, ki bi bili radi videli, da bi se med Slovenci razvnel hud razpor. Stranka okoli „Sl. Naroda“ je odklanjala to ime in v članku 9. februarja le priznala, da se program „Sl. Naroda“ razločuje od pro-

grama „Novic“ zlasti v tem, kar se tiče postopanja naših državnih poslancev. Dalje se tam pravi:

„Predno pa Slovenci trpimo, da se med nami ustanovi razločevanje med Staroslovenci in Mladoslovenci, pomislimo dobro, kaj utegne iz tega slediti. Že s samim imenom je vrženo mnogo razdora med nas; koliko bolj pa se moramo tega razločevanja bati, ker je čisto neopravičeno. Mladina je bila vselej navdušena za svobodo, in da je tudi slovenska, to vidi vsak, kdor hoče. Da bi jo pa kdo za posebno stranko napravljal, tega gotovo še sama noče. Eno je, kar nas veže vse v eno samo stranko in to je slovenski narod, njegov napredek in njegova ohranitev. Sicer pa bodimo vsi, če ne Mladoslovenci, vsaj mladi Slovenci. V mladosti je navdušenje, krepkost in odvažna vztrajnost, brez katere se nobeno veliko dejanje ne izvrši.“

Vzlic tem izjavam pisali so nemški in češki listi o Mladoslovencih, ki zastopajo svobodomiselno in narodno-radikalno strujo med Slovenci. Že ustanovitev „Sl. Naroda“ ljubljanskim, recimo, prvakom ni bila po volji. Dasi smo v svojem prvotnem programu odločno izrekli, da „našemu listu ne bodo samo verske zadeve, dogme in bistvene cerkvene naprave svete, kakor so vsemu narodu, ampak poganjal se bode n. pr. tudi za to, da se neoskrunjeno ohrani cerkveno premoženje, da se ljudska šola ne loči od cerkve, da se bo oživljalo bolj in bolj javno cerkveno življenje.“ Vzlic tej izjavi bil je „Narod“ in vsa naša stranka kmalu na sumu, da hodi po poti nemškega liberalizma. In že je „Danica“ Jeranova začela svariti pred nami, z „Novicami“ pa se je razvijala polemika, ker so se nam zdele premlačne v narodnih vprašanjih.

Med duhovništvom štajerskim pa je I. Rozman, nadžupnik konjiški, pričel agitacijo proti listu in razposlal (7. junija) vabilo na shod v Celju, kjer bi se

sklepalo o ustanovitvi strogo katoliškega lista. Rozman je bil rodom Kranjec in jako omikan in ljubezniv mož. Poznal sem ga osebno, in podpisal je bil celo en delež, ko smo nabirali glavnico za „Sl. Narod". Čudil sem se, da je ravno on nastopil proti listu, ker po mojem mnenju za to ni bilo nobenega povoda. Bil je v svoji župniji zelo priljubljen in ko je par let pozneje se ponesrečil — voz se mu je zvrnil na Straniškem klancu — ter je vsled poškodeb umrl, so zelo žalovali za njim.

Duhovniški shod je res bil v Celju mesca avgusta in, kakor je „Danica" povedala, je bil glavni govornik Kosar, dekan v Kozjem, ki je poudarjal, da so katoliški duhovniki najprej zvesti sinovi sv. matere cerkve, pa tudi skoz in skoz narodnjaki, ki nič gorkeje ne želijo, kot prave narodne omike milemu narodu. Naposled je pripoznal popolno upravičenost načel političnega društva, katero smo takrat v Mariboru snovali, in ni terjal nič drugega, kakor da naj tudi to društvo pripoznava svobodo katoliške cerkve.

Vendar pa tudi po tem shodu ni prišlo do ustanovitve niti novega katoliškopolitičnega društva, niti novega časnika. Gospodje so menda izprevideli, da z novim društvom bi prišlo do javnega razdora, glede časnika pa so jim menda iz Ljubljane namignili, naj opuste to namero, po katere izvršitvi bi le „Novice" imele škodo.

Med tem je državno pravdništvo „Narodu" nakopalo celo kopo tiskovnih pravd. Pri prvi, kakor sem že povedal, je Tomšič, ki se je sam zagovarjal, bil od porotnikov za nedolžnega spoznan in oproščen, a to ni ugajalo drž. pravdniku; pritožil se je na nadsodišče v Gradcu, ki je Tomšiča spoznalo za krivega prestopka zanemarjene uredniške dolžnosti in ga obsodilo na globo 50 gld., oziroma na 10 dni zapora, na izgubo

60 gld. na kavciji in povrnitev pravdnih stroškov. Pritožba na najvišje sodišče, kateremu je predsedoval ljuti sovražnik Slovanov Schmerling, ni nič pomagalo. Ostalo je pri obsodbi.

V tisti dobi so tudi na Češkem, kjer je general Koller kruto vladal, misleč da bo Čehe popolnoma zatrl, hudo preganjali češko časnikarstvo, obsojali urednike v mnogomesečno ječo in jim nalagali na tisoče in tisoče gld. glob. To je bila tista era svobode, kakršno Nemci razumevajo, izvršujoč jo proti nenemškim narodnostim.

Dasi je državni pravdnik propal pri prvi porotni obravnavi proti Tomšiču, vendar ni miroval in ga je mesca decembra spet spravil na zatožno klop, pa ne samo za eden članek, ampak za celo vrsto člankov, tako da je porotna obravnava trajala cele tri dni. Takrat je dr. Razlag prevzel zagovorništvo, branil se je pa tudi Tomšič sam. Stavljenih je bilo porotnikom prvi dan 21 vprašanj, drugi dan 24 in tretji dan 10. Porotniki so na vsa ta vprašanja soglasno odgovorili: Nekriv.

Dr. Razlag je bil na podlagi postave zahteval, da se mora obravnavati slovensko. Sodniki pa so zavrgli ta nasvet in obravnavalo se je mešano. Državni pravdnik je svojo tožbo slovensko razvil, prvosednik je stavil nemška vprašanja, na katera je toženec slovensko odgovarjal, zagovornik je nemško ometaval posamezne točke tožbe, potem pa slovensko zagovarjal toženca. Urednik Tomšič se je seveda le slovensko zagovarjal v obširnem govoru.

In tako so se pravde še dosti srečno končale za „Slov. Narod“. A njegovo gmotno stanje ni bilo ugodno, ker je število plačujočih naročnikov le prav počasi rastlo, naznanil pa list skoro nobenih ni dobival. Tudi je nad listom zmerom visel Damoklejev meč, da mu

tiskar nenadoma odpove tiskanje in s tem list spravi v najhujše zadrege. Zato smo ves čas premišljevali, kako bi nam mogoče bilo ustanoviti si lastno tiskarno. Toda to se nam je posrečilo šele naslednje leto.

RAZNI DOGODKI L. 1869.

V notranji politiki so se že kazali slabi nasledki dualizma za Slovane: tu se je izkušala utrditi nemška, na Ogrskem madžarska hegemonija. Brezobzirno zatiranje Čehov pa je rodilo še hujšo opozicijo in v najvišjih krogih so začeli spoznavati, da ta mednarodni boj silno slabi državo in njeno veljavo med velevastmi. Zato se je celo leto govorilo o ministrski krizi in da bodo morali odstopiti Slovanom najbolj sovražni ministri Giskra, Herbst in Hasner. Predsednik Auersperg je med letom se odpovedal svojemu mestu in predsedstvo je prevzel mladi grof Taaffe, ki je pozneje tako imenitno ulogo igral. Upali smo že takrat od njega, da bo Slovanom pravičnejši, pa so mu bile vezane roke po večini njegovih kolegov.

Baron Beust pa je bil za to, da je uvedel dualizem, povzdignjen v grofovski stan.

Vesel dogodek za nas Slovence so bile volitve v tržaški okolici, pri katerih so bili vsi narodni kandidati izvoljeni, med njimi Cegnar in Nabergoj.

Hudo pa nas je speklo, da smo izgubili večino v ljubljanskem deželnem zboru in da je bil začetkom aprila izvoljen za župana dr. Supan. Ž njim se je začelo nemško gospodstvo v Ljubljani, katero smo podrli šele 1882. leta, ko smo si priborili večino in izvolili Petra Grasselija za župana.

Da bi na Štajerskem bolj trdno narodno organizacijo si ustvarili, smo ustanovili Slovensko politično društvo v Mariboru, katero je imelo 15. junija prvi občni zbor. Za

prvosednika je bil izvoljen Tomšič, za odbornike: dr. Vošnjak, Fr. Rapoc, dr. Radej, Božidar Raič, dr. Ulaga, dr. Srebre, J. Jurčič in dr. K. Koceli. V odboru sta torej tudi bila dva duhovnika in če ne jemljemo v poštev Raiča, je bil v osebi dr. Ulage izvoljen mož one strogo katoliške stranke, ki si je prej hotela ustanoviti svoje društvo in svoj časnik. Ulaga je pozneje prevzel uredništvo „Slov. Gospodarja“ in je ob času razdora l. 1873. prav pošteno po meni udrihal. Po smrti Rozmanovi je on postal nadžupnik konjiški, pa tudi ni dolgo užival te župnije, katera se hvali, da je glede dohodkov prva na Spodnjem Štajerju. Politično društvo je imelo ob ustanovitvi 150 udov in to leto je izdalo tri brošure.

Tudi društveno posojilnico, torej denarni zavod, smo mislili v Mariboru ustanoviti, pa vlada predloženih pravil ni potrdila.

Napad na nemške turnarje v Jančah, pri kateri priliki so žandarji prebodli nekega kmetskega fanta, Rodeta, je imel sicer za udeležnike slabe nasledke, pa odslej si vsaj nemški turnarji ljubljanski niso več upali na deželo. Nastal pa je grozen krik po vseh nemških listih o surovosti Slovencev in njihovem fanatičnem sovraštvu do Nemcev; toda s tem je bila pozornost obrnjena na Slovence in konstatirano, da Slovenci še živimo in hočemo živeti po svoje.

Britka izguba je zadela to leto našo literaturo, ker sta umrla Anton Janežič v Celovcu in pesnik S. Jenko v Kranju. Niti prvega, niti drugega nisem osebno poznal. Janežičev „Glasnik“ je Jurčič začel nadaljevati v Mariboru, pa izdal je le en zvezek, ker se ni oglasilo dovolj naročnikov.

Tem bolj nas je razveselilo koncem leta naznanilo, da začne z novim letom Stritar izdajati „Zvon“, za katerega je tudi Jurčič obljubil svoje sodelovanje.

Tekom leta se je dr. Janko Sernec preselil iz Kozjega v Maribor, kjer smo njegovega prihoda bili prav veseli, dr. Ploj pa iz Ljutomera v Ptuj.

Naj tu omenim še nekatere druge osebnosti. Dr. Toman se je odpovedal tajništvu trgovinske zbornice v Ljubljani; na njegovo mesto je zbornica izvolila Ivana Murnika, pristaša dr. Jan. Bleiweisa.

Dr. Jan. Kulavec, vodja v ljubljanskem bogoslovskem semenišču, je bil imenovan za dvornega kaplana in vodjo višjih bogoslovskih študij v Avgustineju na Dunaju. Ko sem bil državni poslanec, smo ga včasih obiskali v njegovem stanovanju in ko je nekdaj dobil kolin iz Š. Vida na Kranjskem, kjer je bil rojen, nas je povabil na večerjo, namreč dr. Poklukarja, Kljuna, Pfeiferja in mene, ter smo se prav dobro imeli ta večer. Ko je po smrti Gogale bil izpraznjen škofovski sedež v Ljubljani, smo njega kandidirali, a vladi je bil preveč naroden in iskala je tako dolgo drugega kandidata, dokler ga ni po priporočbi Zwergerja, graškega škofa, našla med graškimi kanoniki, namreč Misijo.

Koroški Slovenci so se tudi začeli gibati to leto. Ferdo Vigele, posestnik v Zilski Bistrici jih je povabil na shod v Celovec, kjer bi se naj sklepalo o ustanovitvi političnega društva za Koroško. Shod se je vršil dne 23. septembra o precejšnji udeležbi. Pod predsedstvom dra. Poznika, ki je pozneje bil imenovan za notarja v Rudolfovem, se je sklenilo ustanoviti društvo pod imenom Trdnjava. „Sl. Narod“ se je izbral za glasilo.

Vigele je bil po svojem stanu učitelj. Oženil se je z neko premožno vdovo, lastnico fužin, in je nekaj let dobro izhajal. L. 1873. smo ga postavili za kandidata v državni zbor, pa ni prodrl. Pozneje mu je žena umrla, gospodarstvo je šlo rakovo pot in naposled se je moral spet poprijeti učiteljstva, da bi sebe in otroke

preživil. Ko sem bil od leta 1883. naprej član deželnega šolskega sveta, slišal sem pri neki seji kar nenadoma pri poročilu o neki izpraznjeni učiteljski službi na Dolenjskem ime Vigele. Začudivši se vprašam, odkod da e, in reklo se mi je, da je prosivec neki Ferdo Vigele, bivši učitelj na Koroškem. Prav milo se mi je storilo, da mož, ki je že bil na stopnji do državnega poslanca in ki je naša krepka in zanesljiva podpora bil na Koroškem, mora zdaj, ko je že bolj prileten, prositi službe na Kranjskem. Bil je seveda imenovan.

Ko sem prelistal l. 1869. „Sl. Naroda", sem naletel na dve imeni, katerih eno še zdaj slovi, četudi ne med Slovenci, drugo pa je otemnelo in pozabljeno.

Mesca junija 1869 je bil imenovan za konzula v Aleksandriji kranjski rojak Josip Schwegel, ki je pozneje, kakor hitro je prišel v vnanje ministrstvo, tako naglo avanziral. Tu se je pečal s trgovinskimi pogodbami, a ko je Andrassy bil na krmilu, šel je ž njim v Berlin k tistemu kongresu, pri katerem je Bismarck svojo hvaležnost Rusiji pokazal s tem, da je pomagal odvzeti ji vse plode slavne zmage nad Turčijo. Tu je bil Schwegel desna roka Andrassyjeva in bil je obsut z redi in tudi povzdignjen v baronski stan in imenovan za tajnega svetnika. Redov ima toliko, da bi si lahko cele prsi ž njimi pokril, a jaz nisem videl, da bi kedaj katerega nosil.

Po svoji nadarjenosti in delavnosti bi še gotovo si bil priboril ministrski sedež, ko bi bil l. 1897. stopil na našo stran, kajti Taaffe je imel veliko pomanjkanje kandidatov za razna ministrstva, posebno za trgovinsko, za katero bi Schwegel bil popolnoma sposoben. Pa Schwegel ni verjel, da bi se Taaffejeva vlada mogla le par let vzdržati, ker je občeval zmerom le z dunajskimi, Taaffeju nasprotnimi krogi. Glasoval je proti dispozicijskemu fondu in dobil je nekaj dni pozneje

modro polo, s katero je bila končana njegova uradniška kariera. Za Kranjsko, v prvi vrsti za Gorenjsko, pa ima zasluge, ker je po svojem nemalem vplivu marsikaj koristnega za deželo dosegel. Škoda, da je v moški dobi pozabil, kar je v mladeniški opeval Radonievič. Pa takšen renegat kakor Dežman ni postal. In ko bo umrl, pozabljeno bo njegovo ime med Nemci, katerim je tako verno služil, a v našem skromnem slovstvu je ovekovečen Schwegel-Radonievič. —

In še drugo ime sem našel v tem letniku „Sl. Naroda", človeka, ne tako imenitnega kakor Schwegel, ki pa je vendar na Kranjskem o svojem času nekako, četudi zanj malo častno ulogo igral proti Slovencem V neki notici je povedano, da je Julij Vestenek, konceptni adjunkt pri mariborskem okrajnem poglavarstvu premeščen kot vladni koncipient k predsedništvu deželne vlade v Ljubljano.

Vesteneki so iz uradniškega plemstva, katerega je vse polno na Kranjskem in so imeli neko graščino na Dolenjskem, ki pa je malo nesla in z dolgovi bila preobložena. Mladi Vestenek, ne ravno sloveč po svojih moralnih lastnostih, slabo vzgojen, lahkomiseln, potraten, se nikoli ni naučil brzdati svoje strasti. Znal se je prikupiti ženstvu in ko je v Ljubljano prišel, ga je deželni predsednik baron Conrad povabil v svoj rodbinski krog, kjer se je seznanil z eno njegovih hčerk. Conrad se je sicer izprva nekaj obotavljal, a naposled ga je le sprejel za zeta. In zdaj je Julij vit. Vestenek pred seboj imel blestečo uradniško kariero. Kmalu potem je postal okrajni glavar v Litiji. A tu je kmalu navskriž prišel z narodnimi krogi z notarjem Svetcem na čelu. In zdaj se je pričela večletna huda borba med Vestenekom, ki je razpolagal z vso vladno silo, in med Svetcem, ki se je mogel naslanjati le na narodno stranko. Vestenek je v Litiji uganjal take

okrajnega glavarja nedostojne izgrede, prave izbruhe svoje nebrzdane narave, da ga celo Conrad ni mogel več obdržati na Kranjskem. Bil je prestavljen v Deutsch-Landsberg, a tam je poneveril iz poverjene mu državne blagajne neke zneske, bil suspendiran in, pustivši ženo z otroki, je pobegnil v Ameriko. L. 1902. čital sem v časnikih, da so ga videli v Čikagu, kjer je kot natakar stregel gostom.

Ko je Vestenek, še kot okrajni glavar v Litiji, tožil časnik „Tribüne", ki ga je izdaval Skřejšovský na Dunaju, zaradi razžaljenja časti, bil je Conrad že minister. V drž. zboru mi je, ko sem o neki stvari ž njim govoril, očital, zakaj tako preganjamo Vesteneka, češ, da je Vestenek tudi Slovenec. Dostavil je: „Slovenci kakor Saturn pogoltujejo svoje lastne otroke." Ubogi mož se je pač bridko kesal, da je svojo hčer dal takemu človeku. Ta Julij Vestenek je tudi svojega brata, okrajnega glavarja v Rudolfovem, spravil v nesrečo po menicah, ki mu jih je ta podpisaval, da je naposled moral resignirati na svoje mesto.

Koncem leta je Železnikar izstopil iz pisarne notarja Rateja, zapustil Slov. Bistrico in prevzel inšpektorstvo pri „Slaviji". Ker je število rodoljubov v Slov. Bistrici že itak bilo prav skromno, nas je ta izguba bridko zadela in čedalje bolj sem se čutil osamljenega.

III.
LETO 1870.

Imenitno leto v svetovni zgodovini! Francoska supremacija se je podrla, mož, ki je toliko let bil najmogočnejši vladar, ki je ponižal Rusijo v krimski vojski, ki je Avstriji odtrgal dve lepi provinciji, moral se je vdati 2. septembra pri Sedanu in bil kot ujetnik

odpeljan od nemških vojakov. Mesto Francije kot prve velevlasti pa je zdaj zasela novorojena Germanija. Neugodne posledice tega prevrata čutimo Slovenci in vsi Slovani še dandanašnji.

V začetku leta in še dolgo potem nihče ni slutil, da se bo vnela ta strašna vojska. Le Bismarck in Moltke sta vedela, da pride do spopada, in bila sta na to pripravljena.

Na našo notranjo politiko je sicer vplivala ta vojska, a v višjih krogih, kjer so simpatizirali s Francozi, si vendar niso upali aktivno postopati proti Prusiji, posebno ne, ko je tako nepričakovano naglo bila razbita francoska armada in je Rusija očitno stala na nemški strani. Beust se je lovil in blamiral na vse kraje, ministrstvo Potockega pa je le životarilo in ni imelo pri nobeni stranki zaslombe.

Grof Taaffe, ki je bil ministrski predsednik, ni se ujemal s političnimi nazori slovanožrca Giskre in njegovih privržencev, pa v ministrskem svetu je imel le dva ministra na svoji strani, na Giskrovi pa jih je bilo pet. Obe stranki sta predložili cesarju spomenici. Giskrova, t. j. večina se je izrekla proti večji samoupravi dežel in proti federalizmu in je zahtevala direktne volitve v državni zbor, Taaffejeva, t. j. manjšina pa je želela spravo z narodnostmi in nasvetovala, da se naj razpusti sedanji nepopolni državni zbor in naj se skliče nov zbor s slovesno izjavo, da ima ustavo in volitveni red prenarediti. Iz tega se vidi, da je Taaffe že takrat imel program, katerega se je držal, ko je 9 let pozneje prišel do krmila.

Cesar pa se je odločil za večino, odstavil ministre manjine in imenoval Hasnerja za ministrskega predsednika. Giskra je obdržal notranje ministrstvo, Stremayr pa je v roke dobil uk in bogočastje. A to ministrstvo je živelo le prav malo časa.

Mesca aprila je odstopilo in grof Potocki je bil poklican, da sestavi novo ministrstvo. Po njegovem nasvetu je cesar mesca maja razpustil državni zbor in deželne zbore in spet smo se morali spustiti v volilno agitacijo. Od grofa Potockega smo pričakovali, da bo pravičnejši Slovanom in da se bo sploh pod njim vladni sistem izpremenil. Začel se je dogovarjati s Čehi in poljedelski minister Petrino, Rumunec, se je peljal v Prago, kjer je hodil v čamari in imel razgovore s češkimi voditelji.

Toda preden bom nadaljeval, naj omenim izpremembo v mojem zasebnem življenju. Začetkom maja sem se preselil

IZ SLOVENSKE BISTRICE V ŠMARJE.

Razmere v Slovenski Bistrici so postajale za mene čimdalje bolj neznosne. S svojo narodno agitacijo sem res kalil tisti filistrski mir, v katerem se pri obilni jedi, obilni pijači in vsakdanjem klepetanju o škandalčkih tako dobro čuti malomeščanstvo. Kdor ga v tem moti z novimi idejami, je njegov protivnik. Meni bi se bilo prav dobro godilo, ko bi bil plaval v isti motni vodi in pustil svet, naj se suče, kakor se hoče. Posebno sem se jim zameril s tem, da sem zdramil kmetsko ljudstvo, kajti kmet jim je bil in je mnogim teh ljudi še zdaj inferioren človek, ki je le za to na svetu, da se meščanstvo od njega živi in redi.

Kolikokrat se mi je reklo: „Pustite kmeta v miru! Čemu mu pripovedujete reči, katerih vendar ne umeje in za katere ne mara? Držite se nas, saj med nami živite in naša družba je vendar bolj prijetna, kakor tista med neolikanimi kmeti.“ Sebe so namreč meščani imeli za olikance, ker so vsaj ob nedeljah in praznikih hodili v civilnih oblekah in ker so zraven slo-

venskega jezika, ki ga je vsak znal prav dobro govoriti, kramljali med seboj navadno po nemško. Pa kakšna je to bila nemščina! Pravilno nemško pisati takrat nobeden ni znal. Da bi kake nemške knjige čitali, tega nisem nikjer opazil.

Sicer sem se, kadar ni šlo za narodne stvari, z vsemi prav dobro imel. Bil sem hišni zdravnik v vseh boljših rodbinah, katerim seveda ni bilo všeč, da me tolikokrat ni bilo doma, ko sem se vozil ali sem hodil po agitacijskih potih.

Kar se ženstva tiče, sem ž njim še najbolje izhajal, ker se lepi spol prav nič ni brigal za politiko in v meni le videl mladega, neoženjenega doktorja. Ko je tista moja platonična ljubezen čimdalje bolj temneti začela, sem se prav dobro zabaval v družbi gospe in gospodičen in l. 1868. smo poleti napravili pri mojem vinogradu neki piknik, h kateremu je prišlo zraven nekaterih znancev kakih deset zastopnic lepega spola, ki so skrbele za jed, jaz pa sem dal vino iz svoje kleti. Izmed gospodičen, dasi so bile čedne, zdrave, dobro rejene in so se rade smejale na glas, ni nobena name naredila posebnega vtisa in dražile so me, da baje rajše vidim kmetska dekleta.

Izmed gospe sta mi posebno dve v prijetnem spominu, gospa R., žena adjunktova, in gospa H., soproga enega najveljavniših meščanov. Adjunkt R. je imel tudi vinograd blizu mojega; zato sva z gospo, kadar so bila vinogradna dela, mnogokrat hodila ali se vozila k posestvoma. R. je bil dobro rejen, ljubil zložnost ter bil zadovoljen, da se mu ni bilo treba ukvarjati z gospodarstvom. Tudi najmanj ni bil ljubosumen na svojo ženo, tako da je prav srečno ž njo živel. Gospa Albina, — pod tem imenom sem jo slikal v „Ljub. Zvonu“* —

* L. 1884. str. 207. („Na Silvestrov večer 1883. leta“).

e bila finega obraza s črnimi, iskrečimi očmi, le tenki ios je bil po mojem okusu malo predolg; ustnice so ile fine, rdeče, beli vrat tenak, život ne preobilen, temerament bolj koleričen, živahen. Rada je tožila o svoh preobčutljivih živcih in mi zavidala, da imam živce, akor vrvi. Včasi jo je napadala histerija in moral sem ečkrat po noči k njej hiteti na pomoč.

Neko noč me spet pokličejo, a ni bila bolna gospa mpak njen mož. Zadela ga je kap, za katero je dva ni pozneje mirno izdihnil svojo dušo, zapustivši vdovo dvema otrokoma. Ona se je vdala v svojo usodo in er je imela nekaj premoženja, preselila se je v Gralec. Tam sem jo, ko sem prišel k deželnemu zboru, biskal in pravila mi je, da jo zdaj zdravi za ženske olezni imenitni dr. H. Ta doktor, samec že v srednjih letih, se je vanjo zaljubil in jo vzel za ženo. Prišla sta potem večkrat k svojemu vinogradu in tam smo se včasi videli. Po nekoliko letih pa je dr. H. začel bolehati in je umrl. Ko sem gospo videl nekaj časa po so progovi smrti, je bila zelo shujšala, le oči so čudovito gorele. Zavihala je rokav in tu sem videl na polti do lehti vse polno pik, kakor od igelnih zbodljajev.

„Vendar niste“ — začudivši se jo pogledam.

„Da, da, morfinistka sem. Drugače mi ni živeti.“

Svaril sem jo, pa sem vedel, da v takih slučajih je vsaka beseda odveč. Leto dni pozneje sem dobil smrtno naznanilo iz Slatine, kjer je bila gospa Albina umrla v svoji vili. Gospa Dora v mojem romanu „Pobratimi“ je ta Albina. —

Soproga veljavnega meščana H. je bila Nemka iz Zgornjega Štajerja, bolj majhna, okrogla, zgovorna. H. je imel lepe vinograde, kjer smo se večkrat prav dobro imeli v družbi civilistov in oficirjev, katere je H. rad vabil; ti so potem, kar se je dalo, dvorjanili mladi gospe. Gospod H. pa ni bil čisto nič ljubosumen, dasi, kakor

je znano, oficirska družba ni brez nevarnosti za gospe. Tista leta od 1861 do 1869 so bile same dobre vinske letine, povsod vina obilo, tako da so lastniki vinogradov prav radi videli goste v svojih kleteh. Takrat ni bilo ne trtne uši, ne peronospore, za katero so potem izumili bedasti izraz „strupena rosa", medtem ko ljudstvo to bolezen pametneje imenuje „rjo"; tudi plesnobe na grozdju ni bilo najti. Trs je torej obilo rodil in sicer dobro kapljico. Z gospo H. sem se moral večkrat peljati v Konjice k stari bolehavi gospe H. Če ni bilo hlapca doma, sem jaz zraven gospe na koleslju sedeč bil za kočijaža. Včasi sem med potom začel dremati in gospa je to zapazivši vzela vajeti v svoje roke. Potem me je seveda dražila, da tako malo poznam galantnost. Toda vsak ve, da se človeka, kadar se vozi, silno rad spanec loti.

Narodno čutila pa je edina gospa grofica Otilija Th., o kateri sem že govoril v 2. delu. Čudno, da njen sin, kakor čitam v časnikih, hodi po nasprotnih potih dasi je kot dijak še bil vnet narodnjak. To stori nemška žena.

RODBINA PONGRATZ.

Preden se ločim od Slov. Bistrice, ne smem pozabiti rodbine, katere dva sinova sta si dobro opomogla v boju za življenje. Najimenitnejša rodbina v Sl. Bistrici so bili Pongratzovi, katerih dom stoji na glavnem trgu. Pongratz je bil ravnatelj grof-Attemsovih fideikomisnih graščin (Slov. Bistrica, Podčetrtek in Brežice). V petdesetletni svoji službi si je toliko prihranil, da si je postavil hišo v Sl. Bistrici in kupil vinograd na Kovačlonski gori (Schmitsberg), zraven katere raste sloveči Brandner. Živel je še mnogo let v pokoju in umrl blizu 100 let star l. 1868. prav vpričo mene. Bil je d

zadnjega na telesu in duhu čil, lahko je jedel, zraven pil po par kupic vina, pušil pa ves dan iz pipe.

Na dan njegove smrti sem ga, kakor večkrat, proti poldnevu obiskal in povabil me je, da ostanem pri njem na kosilu. Ko pride hišna povedat, da je kosilo pripravljeno, vstaneva, jaz ga primem pod pazduho in šla sva skozi dve sobi do jedilnice. Ko stopiva skozi odprta vrata jedilnice, postoji in zamrmra: „Slabo mi prihaja.“ Jaz ga krepkeje primem, toda zdrkne mi na tla, vzdihne še enkrat in bil je mrtev. Pač lahka smrt!

Pongratz je imel dva sina in več hčerk. Starejši sin Gvidon se je naselil v Zagrebu in se pečal z raznimi podjetji. Med vojsko l. 1859. je s tamošnjim podjetnikom Priesterjem prevzel oskrbovanje v Lombardiji stoječe armade z mesom. Pošiljala sta tja na tisoče volov, a po končani vojski je bila velika preiskava zarad sleparij, ki so se tam godile. General Eynaten, šef intendance, se je ustrelil, Priester je bil dolgo v preiskavi, ker se je trdilo, da so vole gonili od ene strani v vojaški tabor, na drugi strani pa vun in drugi dan spet iste vole gonili v tabor. Naposled je vsa preiskava zaspala, lepi zneski pa so ostali v žepih podjetnikov.

Drugi sin Oskar je postal doktor juris in se naselil kot odvetnik v Ljubljani. Tudi on je bil podjeten ter sta skupaj z bratom prevzela zgradbo Južne železnice od Ljubljane dalje črez močvirje. Tu so morali navoziti na tisoče vozov kamenja, kar se je vse pogrezalo v blato; preostal pa je lep dobiček. Doktor se je seznanil z edino hčerjo nekega Maurerja, ki je imel nekaj premogovih jam v Trbovljah. Dokler ni bilo železnice, imele so te jame malo vrednosti, a ko je Južna železnica tekla po savski dolini, so silno poskočile v ceni. Dr. Pongratz, ki se je oženil z Maurerjevo hčerjo,

je ustanovil Trboveljsko delniško družbo, ki je v last prevzela Maurerjeve jame, seveda za ne majhno ceno, govorilo se je o milijonu gld.

Pozneje sta oba Pongratza se pečala z železniškimi podjetji in na Dunaju imela svojo pisarno. Mislila sta zgraditi progo Knittelfeld-Zaprešič in tu sem jaz imel priliko, ž njima stopiti v dogovor. Opozarjal sem, da bi ta proga naj šla skozi Šmarje, kar pa se ni dalo izpeljati. Trasirali so jo črez Spodnji Dravograd, Slovenji Gradec, Vitanje, Konjice, in dalje po dolini za lipoglavskim predorom v Slatino in po Sotli v Zaprešič. Ta projekt se ni izpeljal, ker je vmes prišel borzni polom l. 1873. Šmarčani pa so naposled vendar le leta 1903. dobili železnico.

Dr. Pongratz je kupil graščino polzelsko v Savinjski dolini in Dornavo pri Ptuju, pa poslednja leta svojega življenja ni mogel uživati ploda svojega napornega dela. Že ko sem jaz še bil v Sl. Bistrici, je navadno, kadar je prišel obiskat svoje starše, tožil o glavobolu. Ta bolezen se je čedalje hujšala, da je silno trpel, dokler se mu ni duh čisto omračil. Zdravniki so sodili, da mu raste bula v možganih, za kar ni nobene pomoči. Smrt ga je nazadnje rešila vseh bolečin.

Izmed hčerk, katere je imel Pongratz, se je najstarejša omožila s trgovcem Stigerjem v Slovenski Bistrici, druga z doktorjem W. v Mariboru, gospa Albina ali pravzaprav Adela, o kateri sem že govoril, je tudi bila Pongratzova. Ko jo je snubil adjunkt R., dejal je stari gospod:

„Hat dieser Mensch ein Glück, bekommt eine Pongratz zur Frau!“ Adjunkt R. je tudi vedel ceniti to srečo in bil v vsem pokoren sluga svoje žene in svojega tasta.

Hčer Pavlino pa je poročil Fritz Kaltenegger, finančni prokurator v Ljubljani, pozneje od l. 1877. do 1881. deželni glavar kranjski in glavni steber kranjskega nemštva. —

To družbo sem torej zapustil, ko sem se nekega majniškega dne popoldne odpeljal iz Slovenske Bistrice Oziral sem se nazaj na mestece, v katerem sem preživel osem in pol leta, prav burno dobo, oziral se po zelenem Pohorju in skoro mi je bilo žal, da zapuščam te lepe idilske kraje. Toda voz je drdral naprej, slonel sem sam v njem in spominjal sem se Uhlandove pesmi:

„So muß ich denn die Stadt verlassen,
Wo ich gelebt so lange Zeit.
Einsam zieh ich meiner Straßen,
Es gibt mir Niemand das Geleit."

Saj res, nihče me ni spremljal, nihče se ni jokal za menoj. Prav mračne misli so me mučile. Bil sem 36 let star in znova mi je bilo začeti boj za vsakdanji kruh kot privatnemu zdravniku brez gotove plače, v kraju, o katerem je bilo znano, da tamošnje ljudstvo ni premožno. Toda misel, da sem zdaj popolnoma prost in da mi ni treba imeti nobenih obzirov v mojem delovanju za narod, me je obodrila. In ko sem iz poličanskega grabna se pripeljal na vrh Peščice, odkoder se odpira prekrasen razgled po zelenih dolinah, gosto obraslih holmih, vmes po čednih vaseh, belih cerkvah, belih poslopjih sredi vinogradov, in je bilo vse obsijano od zahajajočega solnca, so izginile vse skrbi, radost mi je širila prsi in zapel sem:

„In to je slovenska zemlja,
Na Slovenskem dom je moj."

V ŠMARJU.

Res idilski kraj! Majhen trg s kakimi 15 ali 20 hišami sredi zelenja, nad trgom farna cerkev z župniščem in šolo, kaplanija pa stoji med drugimi hišami v trgu ob cesti, katera se vije po klancu navzgor mimo Skazovega posestva do največjega poslopja šmarskega c. kr. sodišča. S hriba nad trgom se blešči znana romarska cerkev sv. Roka, ki vsako leto o sv. Roku privabi na tisoče romarjev, Slovencev in Hrvatov. Šmarski okraj je silno ljudnat, vse polno je kočarjev, večinoma revnih. Tu je v tistem času takorekoč vladal velepọsestnik Franc Skaza, ki je po očetu bil podedoval lepo premoženje in tudi priženil obilno doto. Bil je ljubezniv, dobrosrčen človek, po vsem okraju priljubljen, pritem iskren narodnjak, pripravljen k vsakim žrtvam za narodno stvar. Ž njim sem se bil seznanil v Mariboru, kamor je večkrat zahajal. Tomšič je bil njegov osebni prijatelj in ga nagovarjal, da bi se lotil ustanovitve nove tiskarne v Mariboru.

Skaza je od Tomšiča zvedel, da jaz nameravam Sl. Bistrico zapustiti in me je začel vabiti v Šmarje. Tam je bil neki kirurg, že bolj postaren mož, in Skaza je menil, da bom, ker v vsem okraju ni zdravnika, imel dober zaslužek. Odločil sem se torej za Šmarje. In preden sem še tam bil, so me izvolili v okrajni zastop in celo za načelnika.

V narodnem oziru je res prijetno bilo v Šmarju, ker ni bilo nasprotnikov, še celo med uradniki ne, a to sem precej videl, da z zdravniško prakso si še toliko ne bom mogel zaslužiti, da bi samega sebe preživil. Pa oddahnil sem se vsaj od neprestanih političnih bojev in dnevi so mirno tekli naprej. Moral sem se pa spet baviti z lastno lekarno, ker tam ni javne, in spet pripravljati zdravila in mazila, čemur sem se

bil že popolnoma odvadil. Na Ponikvi sem imel prijatelja Davorina Trstenjaka, s katerim sva se pogostoma obiskovala.

Izprevidel sem kmalu, da niti tu ne bode obstanka; tudi sem si želel večjega področja. Moje misli in želje so letele v Ljubljano in v tej misli so me potrjevali vsi moji prijatelji. Toda preseliti se v Ljubljano kot privaten, praktičen zdravnik, ko so ljudje v meni le videli bolj politikarja, nego zdravnika, to mi je delalo nemalo preglavice in dolgo se nisem mogel odločiti. Naposled se svoji usodi nisem mogel ustavljati, ki me je gnala naprej iz mirnega zakotja v naše glavno mesto k novim bojem in podvojenim skrbem.

Ko sem se pa tisti večer pripeljal v Šmarje, so me že čakali Skaza in drugi Šmarčani in praznovali smo prav veselo moj prihod.

Kmalu potem je Potocki razpustil državni zbor in vse deželne zbore razen češkega in pričela se je agitacija za nove volitve.

PRI DAVORINU TRSTENJAKU. SLOMŠEKOV ROJSTNI DOM.

Prva pot, ko sem se utaboril v Šmarju, bila je k Davorinu na Ponikvo. Šel sem peš, ker se vozna cesta iz Šmarja v Ponikvo daleč naokolo vije in je vrhutega takrat bila tako slaba, da bi bil voz gotovo v blatu obtičal. Bližnjica pa vodi po gričih gori in doli, tu po gozdu, tam med travniki in njivami; vmes so tudi vinogradi, ki v toplih letih dajejo pitno vino. Ponikva leži na holmu nad dolinico, v kateri izvira potoček, ki pa kmalu spet ponikne v zemljo; odtod ime kraju.

Ponikva je čedna vas, katere se pa od železnice vidi le nekaj hiš. Glavna poslopja so cerkev, župnišče in šola. Župnišče je štirioglata hiša z enim nad-

stropjem; pri tleh so prostori za družino, kuhinjo, shrambe, v prvem nadstropju pa velika jedilnica in več sob za stanovanje.

Ko me Davorin zagleda, se nasmehne:

„Jože, ti? Torej si se res spravil v Šmarje? Ko bi mene bil vprašal, ne bi ti bil svetoval."

„Usoda! Usoda!"

„Eh, kaj usoda! Beži no! Človek ima svojo prosto voljo; tudi ti jo imaš, včasih še pretrmasto."

Šla sva v njegovo sobo, v kateri so bile ob steni omare s knjigami, na mizi pa je bilo vse polno pisarij in knjig. Začela sva se pogovarjati o političnem položaju in čudil sem se njegovim jasnim nazorom o avstrijski politiki, ki noče priznati, da je edina njena zanesljiva moč v slovanskih narodih. Trstenjak je bil osebno znan z vodjo kabinetne pisarne Braunom, s katerim sta si dopisovala, in tako je marsikaj pozvedel, kar se je godilo za kulisami. Sploh je imel obširno korespondenco; le žal, da pisem ni shranjeval, sam pa tudi ni spisaval kakega dnevnika in tako so ž njim v grob šli marsikateri za slovensko zgodovino zanimivi podatki.

Govorila sva o slovenskih razmerah, o Tomšiču in Jurčiču. Posebno prvega je kot spretnega žurnalista imel zelo v čislih, pa tudi Tomšič se je v dvomljivih in kočljivih slučajih vselej obrnil za svet do Davorina. Ta je svaril njega in mene, da naj postopamo previdno, ker sva itak že na sumu, da sva liberalca.

Pogovor o slovstvu, zlasti o leposlovju, se je dotikal Stritarja in njegovega „Zvona", ki je tisto leto začel izhajati, pa ga je Stritar koncem leta ustavil in šele l. 1876. zopet nadaljeval. Grajal je nezdravo svetobolje, katero bi posebno nam Slovencem škodljivo bilo, ker smo itak že premalo aktivni. Ko bi Stritar, kakor vse kaže z izdavanjem lista prenehal, potem bi

SLOMŠEKOV ROJSTNI DOM.

se on lotil leposlovnega lista, seveda le, ko bi bila gotova slovenska tiskarna. Sodelavcev bi morda že dobil, ker je znan z vsemi slovenskimi pisatelji. Leta 1872. je res začel izdavati „Zoro“, katere najplodovitejši sodelavec je bil on sam, dokler lista ni oddal prof. Janku Pajku.

Po kosilu sem si hotel ogledati Slomškov rojstni dom. Šla sva navzdol in kmalu sva bila pri hiši, v kateri se je rodil mož, ki tudi, ko je zavzel škofovski sedež, ni zatajil svojega naroda, temuč se ga je oklenil s še gorkejšo ljubeznijo. Dunajski vladi seveda to ni bilo všeč in naslova ekscelence mu niso dali, zato pa ostane ovekovečen v spominu svojih hvaležnih Slovencev.

Hiša je zidana v kmetskem slogu in stoji nekoliko od potoka, ob katerem stoji majhen mlin. Vsa zemljišča naokolo, travniki, njive, gozd pripadajo k Slomškovemu veleposestvu.

Ko sva stopila v sobo, kjer se je rodil Slomšek, vzdihnil je Davorin:

„Oh, Slomšek, Slomšek! Zdaj šele čutimo njegovo izgubo, ko sedi na njegovem mestu ljubljenec Nemcev. In Slomškov blagi duh gine tudi pri duhovnikih.“

Trstenjak sicer ni bil Slomškov učenec, ker je bogoslovje v Gradcu dovršil, pa je kot profesor na mariborski gimnaziji od l. 1856. do 1861. pogostoma imel priliko s Slomškom govoriti, česar se je zmerom rad spominjal.

Na povratku me vpraša:

„Vendar ne misliš ostati v Šmarju?“

„Ne mislim.“

„In kam pa?“

„Menda v Ljubljano.“

„Kaj, v Ljubljano?“

In začel mi je slikati ljubljanske razmere, ki so u bile predobro znane, in moral sem mu obljubiti, i si bom stvar poprej dobro še premislil. Leta 1872. , ko sem se res preselil, mi je pisal tisto originalno smo, ki sem ga priobčil v drugem delu.

Spominsko ploščo na Slomšekovem domu je rstenjak dal vzidati na pročelju hiše, da se prav lepo di iz železniškega vlaka. Slomšekova rodbina pa se naveličala kmetovati in l. 1905. so prodali vse postvo. Prišlo je vendar v narodne roke, ki bodo čule, da se ohrani spominska plošča na tej za Slonce tako imenitni hiši.

Trstenjak me je spremljal blizu pol pota do narja in ko sva se ločila, bil sem dosti mirnejši, ker m vedel, da imam v bližini odkritosrčnega prijaja, h kateremu se lahko zatekam ob dnevih skrbi dvomov.

OLITVE V DEŽELNI ZBOR ŠTAJERSKI L. 1870.

Ker smo pričakovali razpust deželnih zborov, smo 24. aprila sklicali neki volilni shod v Žalcu pri elju. Šlo je namreč zato, da bi dr. Dominkuša in ene kandidirali v zanesljivem celjskem okraju, kajti a mariborski okraj se ni bilo zanašati, občna želja a je bila, da bi jaz in Dominkuš spet prišla v delni zbor. V Žalec je prišlo kakih 100 volivcev in klenili smo: 1. Za vsak volilni okraj se voli volilni dbor; 2. za ves slovenski Štajer se voli centralni odor s sedežem v Mariboru; 3. centralni odbor naj šteje l udov; 4. dr. Vošnjak se pooblasti, da naprosi r. Bleiweisa, naj skliče v Ljubljano shod vseh ovenskih zastopnikov in voditeljev. Ker se je govoo, da bo Potocki poklical voditelje raznih narodov

in strank na pogovor, želel je ta zbor, da se k temu shodu povabita tudi Herman in dr. Vošnjak.

Volitve so bile razpisane za kmetske občine na dan 23. junija, za mesta in trge na dan 27. junija.

Shod v Mariboru, na katerem so bili zbrani rodoljubi iz vse Spodnje Štajerske, je bil 17. maja in skoval ta-le program:

„I. Slovenske terjatve v državopravnem pomenu:

1. Zedinjenje vseh Slovencev je naša poglavitna težnja; dežele, v katerih živimo, niso pravne osebe nasproti našemu narodu, ampak narod je moralna oseba, ki kot takšna nikoli ne more izgubiti svoje osebne pravice do državnega pravnega življenja v eni avstrijski kronovini;

2. terjamo, da se nemudoma vpelje za Slovence raba slovenskega jezika v vseh javnih vladnih, deželnih, cerkvenih in šolskih zadevah; obenem pripoznavamo enake pravice vsem drugim narodom;

3. v prospeh pravosodja terjamo že zdaj višjo deželno sodnijo za vse Slovence s sedežem v Ljubljani;

4. ker po dozdanjih izkušnjah večina štajerskega zbora zgoraj navedenim terjatvam ne bode prijazna, hočemo delati v zvezi in sporazumljenju z drugimi avstrijskimi federalisti;

5. slovenski narod, želeč, da se naša država preosnuje na federališki podlagi, priznava samo vojaške, finančne in trgovinske zadeve za skupne;

6. vse druge zadeve spadajo v oblast deželnih zborov.

II. Terjatve v cerkvenem oziru:

1. Slovenci nimamo nič proti temu, da drugoverniki, ki uživajo popolno versko svobodo, imajo z nami enake državljanske pravice; toda kot katoličani terjamo da tudi katoliška cerkev vse svoje notranje zadeve samostalno uravnava;

2. ker je vse na tem ležeče, da se naša šolska mladina vzreja v krščanskem duhu, želimo, da se šolska postava še enkrat presodi in tako popravi, da se v samostalni organizaciji šole tudi katoliški cerkvi primeren vpliv pri nadzorovanju šol odloči;

3. cerkveno premoženje je, kakor vsako drugo, nedotakljivo.

III. Terjatve v drugih splošnih zadevah:

1. Društva za napredek obrtstvo, splošno omiko td. naj se po potrebi tudi iz deželnega zaklada pod-pirajo;

2. napredek v obrtstvu je le mogoč, ako se iz deželnega zaklada več stori za uravnavanje naših rek, za napravo in ohranitev dobrih cest itd.;

3. hočemo, da se varno pazi pri osnovi novega katastra, da ne bodemo preveč obloženi z davki. Ob enem želimo, da se pri tej priliki naše zemljiščne knjige tako uredijo, da pridejo v popolno soglasje z novim katastrom in da se potem vsled tega realni kredit bolj okrepča."

Trideset let in več je preteklo od te dobe, ko smo ta program poslali med svet, a kako malo se je izpolnilo glede naše enakopravnosti!

Centralni volilni odbor v Mariboru je naposled postavil in razglasil naslednje kandidate za kmetske občine: za Celje dr. Dominkuša in mene, za Maribor dr. Janka Sernca in dr. Fr. Radeja, za Ljutomer I. Kukovca, za Ptuj M. Hermana, za Slovenji Gradec pl. K. Adamoviča, graščaka v Velenju; za mestne skupine: za celjsko dr. K. Ipavica, odvetnika v Mariboru, za ptujsko dr. Ivana Gršaka, koncipienta v Ptuju.

Za kmetske občine smo si bili v svesti zmage razen v mariborskem okraju. Na ta okraj so Nemci in

naši odpadniki koncentrirali vso svojo agitacijo in v tem okraju se je vršil oni zverski napad nahujskane in pijane druhali na naša dva kandidata, ki ostane v večno sramoto Nemcem in njihovim zaslepljenim privržencem.

Nasprotna kandidata sta bila tisti upokojeni stotnik Seidl, ki je zmagal proti Dominkušu, surovež prve vrste, in oni Fric Brandstetter, bivši učitelj na kadetni šoli, ki se je vedel prikupiti vdovi grofinji Oršičevi, lastnici graščine Radvanje pri Mariboru, da se je ž njim omožila. Jezik je ta človek res imel namazan in beseda mu je tekla iz ust kakor mlinsko kolo. Pa nobeden teh dveh ni doživel srečne starosti. Pri naslednjih volitvah sta oba propadla. Seidl je potem bil tajnik pri okrajnem zastopu, dokler je mogel še to delo opravljati, naposled pa je v bedi umrl.

Brandstetter pa je bil od državnega zbora l. 1874. oddan sodniji, ker je bil zatožen zaradi ponarejanja podpisov na mnogih menicah. Pa kakor je bil zmerom komedijant, je še takrat, ko ga je sodnik z žandarmi iskal na gradu njegove žene, da bi ga aretiral, fingiral poizkušen samomor. Ustrelil je proti sebi z revolverjem, pa tako, da se ni ranil. Bil je obsojen na dve in pol leta ječe in ko je to kazen prestal v Karlovski jetniščnici v Gradcu, bil je prava nadloga za vse svoje prejšnje znance in prijatelje, okolo katerih je vedno beračil. Nazadnje je prav beraško životaril na Dunaju in od kapi, ki ga je zadela, hrom in slep je v obupnosti si segel po življenju. Našli so ga l. 1905. neko jutro obešenega v njegovi sobi.

Leta 1870. in še nekaj let pozneje — Mariborčani so ga l. 1873. izvolili celo v državni zbor — je pa bil na vrhuncu svoje moči in slave. V moji veseloigri „Pene“, ki se je igrala v Ljubljani, je on glavni vitez, zraven njega neki dr. in profesor Neminar,

ki je tudi strašil in sleparil po Spodnjem Štajerskem. Ta Neminar, ki sem ga osebno poznal, je bil nekaj let odgojitelj pri grofu Taaffeju. To mu je pomagalo, da ga je Conrad potrdil za docenta na univerzi v Inomostu in ga kmalu potem imenoval za izrednega profesorja matematike. Toda Neminar, namesto da bi predaval na vseučilišču, vzel je dopust in se spustil v špekulacije, najprej po Češkem, kjer se je zanimal za nove železnice ter jih dajal trasirati, seveda na stroške lahkovernih ljudi. Dasi je bil, kakor se je pozneje zvedelo, rojen nekje na kmetih na Moravskem, namigaval je skrivnostno, da je visokega rodu in da zaradi tega ima tako velik vpliv. S Češkega je prišel na Dunaj in tu prav po kavalirsko živel v enem prvih hotelov. Tu mu je prišlo na misel, da bi po zgledu Alpinske družbe, ki je združila vse fužine za železo, tudi on združil vse fužine za baker in med (mesing). Ker so pri Slovenski Bistrici neke že prav stare take fužine, mi je lastnik, s katerim sem bil znan, pisal na Dunaj in me vprašal, ali poznam prof. Neminarja. Jaz sem potem pozvedel, kje stanuje in ga obiskal. Spremil me je potem v tisto lesenjačo, v kateri je zboroval takrat državni zbor. Med potom mi je pravil, da izdeluje načrt, kako bi se amortizirali vsi državni dolgovi. Stvar mi ni dopadala in zdelo se mi je, da mož ni reelen. Poslanec dr. Roser, ki me je videl ž njim hoditi, me je svaril, češ, da ta človek je prav navaden slepar. Odslej ga nisem več videl. Slišal sem pa, da je dr. Radeja v Mariboru, ki je imel neke cinkove jame, osleparil za podpis na menici, ki jo je potem Radej moral izplačati. Ker je zanemarjal svojo profesorsko službo, so ga morali odstaviti in odtlej je sleparil po svetu, dokler ga niso zaprli zavoljo neke goljufije. In nazadnje „verdorben, gestorben". In tako, če človek dolgo živi, marsikaj doživi in

vidi v svojo tolažbo, da poštenje najdalje trpi in da sleparstvo navadno že v tem življenju najde zasluženo kazen.

NAPAD V NOVI VASI. DR. FRANC RADEJ.

Seidl in Brandstetter in vsi njihovi privrženci so hujskali nevedno ljudstvo in kjer so le mogli, izzivali škandale. Najhujše pa se je zgodilo v Novi vasi pri Slovenski Bistrici 19. junija. Naj se tu v večni spomin zapiše, kako je divjala najeta druhal delavcev proti Slovencem in njihovim voditeljem. Ker me takrat ni bilo več v Slovenski Bistrici, povem, kako so mi pozneje pri shodu navzočni možje popisali zverski ta napad.

Dr. Sernec in dr. Radej sta sklicala volilni shod v Novo vas, ki je kake četrt ure od mesta oddaljena.

Dr. Franc Radej, ki se ne sme zamenjati z notarjem Francem Ratejem* v Slovenski Bistrici, bil je rojen v breškem okraju. Pravoslovne študije je izvršil v Gradcu, in ko so se ustanovili notariati, bil je imenovan za notarja v Mariboru. Ko sem se jaz l. 1861. naselil v Slovenski Bistrici, bil je že notar in zahajal v narodne kroge. Jaz sem se ž njim seznanil v čitalnici mariborski.

Pri volitvah 1867. leta je bil že med glavnimi agitatorji za našo stran in kakor sem že povedal, ko sem govoril o takratni mariborski volitvi, je on s svojim odličnim nastopanjem kot predsednik volilne komisije odločil zmago za nas. Leta 1870. smo ga pregovorili, da je on sam kandidiral, česar ni rad storil. Takrat smo propadli v Mariboru, a l. 1876. ko so spet bile volitve, je prodrl in je bil potem imenovan za na-

* Glej „Popravke".

Dr. FRANC RADEJ.

mestnika deželnega glavarja, kar je ostal skozi dvoje zasedanje. Potem ni več kandidiral. V poslednjih letih življenja se mu je duh omračil. Dolžili so ga raznih nerednosti v pisarni; bil je suspendiran in bil celo v preiskavi; pa zaradi dokazane dušne bolezni je bil oproščen. L. 1902. je umrl. Oženjen je bil s hčerjo nekega generala in ž njo imel sedem sinov, med temi jih je šest vstopilo v vojaški stan, vsi so pa bili nemško vzgojeni. To stori nemška mati; zato je pač Dežmann jo dobro zadel, ko je slovenskim dijakom zabičeval, da si naj le Slovenke volijo za žene.

Ko sta se tisti dan Sernec in Radej pripeljala iz Maribora v Slovensko Bistrico, sta tu zvedela, da se pripravlja napad na njuno zborovanje. Ker je slučajno bil v mestu komisar mariborskega okrajnega glavarstva, neki Korber, mu kandidata to naznanita in zahtevata, da poskrbi za javni red in pošlje žandarme na lice

mesta, kar je tudi obljubil storiti. V Zgornji Bistrici so fužine za baker, katere je bil neki z Avstrijskega priseljen Sternberger pred mnogimi leti kupil in razširil tako, da je v tem času imel že nad 60 delavcev. Na te delavce, med katerimi je bilo nekaj nemških, drugi pa so bili nezavedni, za pijačo k vsakemu izgredu pripravljeni domačini, so se spravili agitatorji in jih z dovoljenjem in pritrditvijo fužinskega lastnika tirali v Novo vas. Njihov komandant je bil neki zadolžen posestnik Soršak iz Črešnjice, znan nemškutarski agitator, prav tisti, ki je proti meni se zagnal pri mariborski volitvi.

Komisar Korber je spremljal kandidata do Nove vasi in prišla sta tudi dva žandarma. Sernec in Radej sta stala pred vhodom v hišo, v kateri so se zbirali slovenski volivci. Zdaj se je približala cela tropa delavcev, vsi z gorjačami v rokah in zahtevali so, da se tudi puste v hišo k shodu. Komisar jim je naznanil, da je shod le za kmetske volivce, nekateri kmetje pa so stali pri vratih, da zabranijo vhod. Zdaj udari eden razgrajačev kmeta z gorjačo, drugi pa mahne po dr. Serncu, da je padel na tla, in nastalo je grozno vpitje. Sernca branijo kmetje in ga hitro črez prag spravijo v hišo, kamor tudi Radej in drugi kmetje zbeže ter vrata zaprejo in zapahnejo. Divjaki zunaj so po vsej sili izkušali prodreti v hišo, bili po vratih, razbijali okna in kričali: „Pobijmo jih!“

Dr. Sernec mi je pozneje pravil, da je pograbil sekiro, ki jo je videl v kuhinji, postavil se k vratom, da bi v slučaju, ko bi vrata polomili, mahal po napadavcih, ako bi tudi koga ubil.

In komisar in žandarma? — Komisar je zbežal, ko se je začel škandal, žandarma pa sta ob strani stala in gledala, namesto da bi zabranila take javne

izgrede. Bog ve, kaj bi se bilo še zgodilo, ko bi nekdo ne bil raznesel glasu, da se bližajo huzarji mir napravljat.

Tisti komisar Korber je bil pravo duševno revče; brez vseh pravniških študij je prilezel do komisariata, kar je takrat o pomanjkovanju usposobljenih prosivcev še bilo mogoče. Nepoznajoč postav bil je pri vsakem nenavadnem slučaju v zadregi, kaj bi ukrenil. Kot komična oseba nastopa tudi v romanu „Pobratimi". Umrl je kot penzionist v Slov. Gradcu.

Pa tudi tisti Soršak ni doživel srečnih dni. Zapletenemu v razne pravde in obsojenemu zaradi krive prisege se mu je prav slabo godilo ob koncu njegovega življenja; edini sin pa, tudi hud razgrajač, se je obesil.

VOLITVE 23. JUNIJA.

Pred volitvami je centralni narodni volilni odbor v Mariboru izdal obširen oklic, na katerem je bilo podpisanih več sto volivcev; med njimi nas je bilo s kandidati vred 16 posvetnih doktorjev, 4 pa so bili doktorji teologije: iz Celja takrat edini narodni doktor Kočevar, iz Maribora dr. Dominkuš, dr. Ipavic, dr. Radej, dr. Prelog, dr. Sernec, dr. Zarnik, dr. Orozel, dr. Srebre, iz Št. Lenarta dr. Čuček, iz Ptuja dr. Ploj, dr. Geršak, iz Brežic dr. Razlag in dr. Mencinger, dr. Ipavic iz Šent Jurja in jaz iz Šmarja; doktorji teologije pa dr. Klemenčič v Ljutomeru, dr. Lavoslav Gregorec. dr. Ulaga in dr. Lipold.

V Celju je bil protikandidat neki profesor Vrečko, ki se je pa pisal Wretschko in je s svojim odpadništvom pozneje srečno dosegel službo dež. šolskega nadzornika ter prideljen bil naučnemu ministrstvu, Okrajni glavar mu je dovolil govoriti v volilni dvorani pred volitvijo. Kvasil je skoro celo uro, pa ni naredil

nobenega vtisa. Jaz sem ga zavrnil v kratkih besedah in volitev se je potem mirno vršila. Izvoljena sva bila dr. Dominkuš s 155, jaz s 186 glasovi.

Pri tej volitvi sem se seznanil s takratnim celjskim vikarjem Jurijem Bezenškom. Ker so volilni možje celjske okolice proti nam glasovali, vprašal sem ga, ali je še tako malo zbujena narodna zavest v okolici. Odgovoril mi je, da je šele malo časa tam, a če dalje časa ostane, potrudil se bo ljudstvo spraviti na pravo pot. In res se je potrudil in tudi dosegel, da se je okolica otresla verig celjskih mogotcev in zdaj je celjska okolica zanesljiva narodna trdnjava. Bezenšek pa je hude boje imel s celjskim županom Neckermannom, ki ga je hotel po vsej sili odpraviti iz Celja, kar se mu pa ni posrečilo. Bezenšek je pozneje dobil čadramsko župnijo, kjer je s svojo nenavadno enerijo postavil novo cerkev, eno najkrasnejših na Spodnjem Štajerskem, in kjer se še neustrašeno bori tudi za narodne pravice.

V ptujskem okraju je bil izvoljen M. Herman, v Ljutomeru I. Kukovec, v Slovenjem Gradcu pl. Adamovič. Njega sva, dr. Zarnik in jaz, preden smo določili kandidature, poiskala na velenjski graščini in ga pregovorila, da se je dal kandidirati na naš program. Držal se ga je tudi zvesto do svoje prerane smrti.

V Mariboru smo, kakor smo naprej vedeli, propadli in propadli smo tam še tudi pri prvih direktnih volitvah v državni zbor l. 1873. Šele pri deželnozborskih volitvah l. 1876. smo si tudi ta okraj priborili.

Za breški okraj smo kandidirali prejšnjega poslanca Alojzija Lenčka, toda duhovniki so želeli dekana F. Kosarja v Kozjem in Lenček je v poslednjem trenotku v prid Kosarju odstopil, ki je bil potem tudi izvoljen.

Izgubili smo torej mariborski okraj in s tem oba sedeža v državnem zboru, ker so Nemci iz naše skupine volili Seidla in Brandstetterja. Pri direktnih volitvah bi bili vsaj dva poslanca imeli v državnem zboru in vendar smo se z ozirom na tisti megleni federališki program in na Čehe trdovratno branili direktnih volitev in l. 1873., ko je bila postava že sklenjena v državnem zboru, smo povsod nabirali podpise za prošnjo na cesarja, da naj ne potrdi tega zakona.

V mestnih skupinah smo povsod propadli; saj je vsa birokracija šla v ogenj zoper nas.

Lepe uspehe so pa po nemškem Štajerskem dosegli konservativci, ki so skoro v vseh kmetskih skupinah vrgli liberalne kandidate, tako da smo imeli v kmetski skupini Slovenci s konservativci vred večino in vsled tega skupaj eno mesto v deželnem odboru.

VOLITVE NA KRANJSKEM IN V DRUGIH SLOVENSKIH POKRAJINAH.

Volitve na Kranjskem so se pričele dne 24. junija, katerega dne so volile kmetske občine. Radovedni smo bili posebno na izid v trebanjskem okraju. Slovenija v Ljubljani ni hotela namreč kandidirati dr. Zarnika, ki je dozdaj zastopal ta okraj; ljubljanskim prvakom ni bil po godu, ker se je upal imeti in izrekati svoje lastno mnenje, medtem ko so drugi, imenujem le dr. Poklukarja, se slepo pokorili dr. Bleiweisu in dr. Costi. Slovenija je proglasila proti dr. Zarniku dr. Tomana za kandidata. Toman pa, ki je bil na Dunaju še bolan, se je odpovedal in zdaj si ni upala Slovenija postaviti drugega kandidata, dr. Zarnika pa vendar ni hotela priporočati.

Pri volitvi je Zarnik dobil največ glasov, namreč 119, župnik Tavčar 103, grof Barbo 101 glas.

Sicer so tudi v vseh drugih kmetskih skupinah zmagali narodni kandidatje.

Slabeje je šlo v mestih 28. junija. Propadli smo v Ljubljani, kjer je uradništvo že bilo popolnoma organizirano proti narodni stranki. Propadli smo tudi v Tržiču in Kočevju. Vendar je narodna stranka v dež. zboru imela 23 poslancev, nasprotniki 14.

Isti dan so bile tudi na Koroškem volitve v kmetskih skupinah. Trdnjava, katere predsednik je bil Albin Poznik, podpredsednik Anton Šajnik, tajnik Ferdo Vigele, je kandidirala za velikovški okraj dr. Pavliča in Antona Kušarja, župana v Černečah, za celovški okraj Kristjana Trampuša, župana na Hombergu, za zilski okraj Andreja Einspielerja. Propadli so v vseh okrajih. Ravno tako slabo je šlo v Istri, kjer so skoro povsod Lahoni zmagali, le v poreškem okraju sta bila izvoljena narodna kandidata Rubeš in Marot. Za goriški deželni zbor pa so bili povsod v slovenskih krajih izvoljeni narodni kandidati, tako da je bilo potem 11 slovenskih in 11 italijanskih poslancev in je deželni glavar odločeval večino.

FRANCOSKO-PRUSKA VOJSKA.

Volitve so torej bile končane, le na Češkem, kjer je deželni zbor šele mesca avgusta bil razpuščen, so se vršile pozneje in tam je vlada pritiskala na veleposestvo, da bi Čehom odvzela večino. Toda vsa pozornost se je zdaj obrnila na veliko svetovno tragedijo, v kateri je bila poražena poprej vselej zmagovita Francija in z uzurpiranega prestola pahnjen Napoleon III.

Že mesca junija se je govorilo, da so nastale neke homatije med Prusijo in Francijo. Pruski kralj

Vilhelm je hotel na španski prestol vsiliti nekega hohenzollernskega princa, čeravno se je Napoleon ustavljal. Sredi julija je že bil položaj tako napet, da smo vsak dan pričakovali napoved vojske. Tomšič, ki nikoli ni zakrival svojega demokratskega mišljenja, je pisal v „Narodu“:

„To je gotovo, da pri vsej tej zadevi ne gre za nobene koristi človečanstva ali kateregakoli oddelka človeškega društva, ampak za dinastične interese, narodi pa mirno gledajo, kako bodo dinasti kri in premoženje tratili v prospeh svojih rodbinskih namenov“. Zadel je s temi besedami v črno, šlo je hohenzollernskemu rodu za to, da svojo dinastijo spravi na nemški cesarski prestol, Napoleonu pa tudi za to, da svojo dinastijo na Francoskem utrdi. Seveda narodom se o taki priliki govori o narodni časti, s to frazo se hujskajo na nasprotnika in se pripravljajo k temu, da žrtvujejo kri in premoženje.

Ko so prvi streli poknili, pač nismo mislili, da bo Francija tako grozovito poražena. Sicer smo želeli Napoleonu, ki je bil Avstrijo in Rusijo brez povoda napadel in obema državama mnogo zla prizadel, da bi bil premagan, tudi kot zatiravec vsakega svobodnega gibanja, Prusija pa naj bi zmagala, da bi s tem prvaštvo dobila v nemških deželah in bi enkrat za vselej minilo naše avstrijske državnike, vtikati se v nemške zadeve. Pa nazadnje, ko je Prusija tako nepričakovano zmagovito napredovala, nam to ni bilo po godu, ker smo vedeli, da bo posledica pruskih zmag nemški šovinizem v Avstriji.

Vsak dan smo napeto čakali na poročila z bojišča, a čitali smo zmerom le o pruskih zmagah, dokler ni naposled pri Sedanu 2. septembra se morala vdati vsa tam nakopičena francoska armada z Napoleonom vred.

DEŽELNI ZBORI.

Koncem avgusta so bili sklicani deželni zbori razen češkega. V štajerskem deželnem zboru nas je bilo le 6 slovenskih poslancev, vendar smo s konservativnimi Nemci, s katerimi smo precej stopili v tesnejšo zvezo, imeli večino v kmetski skupini. Mi smo nasvetovali, da se naj Herman voli v deželni odbor in konservativci so bili s tem zadovoljni, saj so poznali Hermana kot neustrašenega zagovornika konservativnih načel. Slovenci smo prav veseli bili, da smo vendar enkrat dobili svojega zastopnika v deželnem odboru. Herman je po volitvi prosil justično ministrstvo, da mu naj dovoli dopust za čas odborništva, ker se je moral v Gradec preseliti. Vlada pa je zahtevala, da resignira na svojo službo in le v to privolila, da spet dobi službo okrajnega sodnika, če ne bo več odbornik. Zdaj pa se vsakemu uradniku v takem slučaju dovoljuje dopust s polno plačo.

Takoj v drugi zborovi seji je Herman predlagal adreso do cesarja, a predlog je bil od večine odklonjen, dasi ga je Herman prav mirno in temeljito utemljeval.

In zdaj sva se spet usedla s Hermanom in skovala interpelacijo do vlade zaradi enakopravnosti v uradu in šolah. Glede gimnazij v Mariboru, Celju in Ptuju sva se sklicevala na spomenico, katero so štirje mariborski slovenski profesorji izročili naučnemu ministrstvu. O tej spomenici bom še govoril. Vprašali smo vlado, ali hoče

1. pri vseh sodnijskih in političnih uradih slovenske Štajerske vpeljati slovenščino kot uradni jezik,

2. v Mariboru ustanoviti samostalno nižjo gimnazijo s slov. učnim jezikom, na gimnaziji v Celju vpeljati slovenščino kot učni jezik

n skrbeti, da postane tudi na realni gimnaziji v Ptuju slovenščina učni jezik,

3. učni črtež mariborske učiteljske pripravnice ako izpremeniti, da postane slovenščina učni jezik in a se bodo pripravniki urili in vadili v slovenski oli,

4. v Ljubljani ustanoviti pravniško akademijo s ov. učnim jezikom.

Od teh naših terjatev se je tekom poznejših ideset let toliko uresničilo, da smo dobili v Celju žjo slovensko gimnazijo, v Mariboru slovenske pa- lelke na nižji gimnaziji, pa na obeh se prav malo edmetov poučuje slovensko. Tudi na mariborski pri- avnici je le pri malo predmetih slovenščina učni jezik.

Na interpelacijo je v zadnji seji 3. sept. od- voril namestnik Kübek, kakor smo vajeni bili in no še vajeni slišati iz ust vladnih zastopnikov, kjer e za pravice slovenskih narodov:

„V dolžnost si štejem odgovoriti ne samo na rašanja, temuč tudi na uvodne opombe interpelantov. bdolžitve so se slišale, katere bi težko na vago pa- le, ako bi bile resnične. Ali jaz moram povedati, ni vladi nikdar na znanje prišlo, da sodnije slo- nskih vlog ne sprejemajo, ali da na slovenske vloge mško odgovarjajo. Trditev, da so v slovenskih rajih uradniki, ki slovensko ne znajo, je čisto resnična. Ker manjka slovenskih uradnikov, mora ada za narastaj skrbeti in skrbi tako, da nemške možne uradnike v slov. okraje pošilja, da se slo- nskega jezika nauče. Pri vseh uradih se nemško in vensko uraduje, torej se ni pritoževati. Kar se tiče ge točke, šol, obžalujem, da na razpolago ležeči tistični podatki o šolskem pouku interpelanta ne dpirajo.“ Potem našteva, koliko Slovencev na mari- ski in celjski gimnaziji se je že učilo z odliko.

Slovenska narodnost, da ni bila torej noben zadržek do srečnega resultata. Glede na to in pa ker večji del profesorjev zna slovensko in glede na dejstvo, da se slovenski jezik v šoli dovolj goji, ni vzroka, da bi se v tem oziru kaj izpremenilo v učilnicah.

Baron Kübek, še mlad mož, je bil tisto leto imenovan za namestnika. Vse se je čudilo njegovi nagli karieri. Njegov brat se je v Jadranskem morju potopil z neko ladjo, ko je moral, tako se je govorilo, po najvišjem ukazu odpluti, dasi je bil na morju silen vihar. In to je bil povod, da so se ozirali na Kübeka, ki je potem blizu 30 let vladal na Štajerskem. Ko je naposled šel v pokoj, mu je cesar podaril neko vilo blizu Gradca. Nam Slovencem ni bil Kübek nikoli prijazen, tudi se ni naučil slovenščine, dasi je imel v kronovini dve petini Slovencev.

Do posebno važnih debat v tem zasedanju deželnega zbora ni prišlo, ker so vsi deželni zbori z ozirom na francosko vojsko bili nenadoma zaključeni.

V kranjskem deželnem zboru so bile živahne debate o adresi do cesarja, katero je narodna večina predložila in jo je zbor tudi sprejel. Adresa iz peresa Svetčevega navaja vse krivice, ki se Slovencem glede narodne enakopravnosti v šolah in uradih gode in izjavlja, da deželni zbor voli poslance v državni zbor samo za to, da volijo v delegacijo in da se udeležijo posvetovanja, ki ga zahtevajo zaradi vojnih dogodeb denarne zadeve.

V goriškem deželnem zboru je dr. Lavrič v obširno utemeljeni interpelaciji vprašal vlado,

1. ali hoče ukazati, da se ima v uradih za Slovence postavljenih precej začeti slovensko pisati in malo po malo tako napredovati, da bode po preteku enega leta vse uradovanje slovensko,

2. ali hoče vse pripraviti, da se precej začnejo vsi predmeti v srednjih šolah v Gorici po slovensko predavati,

3. ali hoče vlada ustanoviti slovensko vseučilišče v Ljubljani?"

Na to interpelacijo vladni zastopnik ni odgovoril. V dež. odbor goriški je bil dr. Lavrič izvoljen, kar nas je zelo razveselilo, tudi zaradi tega, ker je ta ugledni rodoljub s tem dobil neko gmotno oporo.

Zelo zanimale so nas razmere na Češkem, kjer je Potocki obravnaval s češkimi voditelji — brez posebnega uspeha. Na adreso češkega odbora je cesar v posebnem reskriptu koncem septembra med drugim odgovoril: „Mi smo pripravljeni vnovič nerazdeljivost češkega kraljestva s pismi neprelomno zagotoviti in svojemu zedinjenju z narodom češkim sijajen izraz dati s kronanjem s češko krono". Zahteval pa je, da češki deželni zbor brez zamude voli poslance v državni zbor. Čehi so odgovorili z novo adreso in odklonili volitve v državni zbor, na kar je cesar ukazal, da se volitve direktno vrše. Pri volitvah je v veleposestvu vlada pritiskala in dosegla, da Čehi niso imeli več večine. Oddano je bilo enako število glasov za nemške in češke kandidate in so potem nemški kandidati bili izvoljeni po žrebu; nemški kandidati so šli v državni zbor, češki deklaranti so pa ostali doma. In cesar se ni dal kronati s češko krono.

SPOMENICA MARIBORSKIH SLOVENSKIH PROFESORJEV.

Na mariborski gimnaziji so takrat bili nameščeni štirje slovenski profesorji, kateri po svoji značajnosti in neustrašenosti zaslužijo, da se njih

imena ohranijo v slovenski zgodovini. Bili so: Jan. Majciger,* Janko Pajk, Josip Šuman in Fr. Žagar.

Spomenico je sestavil Šuman, vsi štirje so jo podpisali in poslali naučnemu ministrstvu. Ker je preobširna, da bi jo tukaj mogel celo priobčiti, dasi bi zaslužila ohranjena biti Slovencem v vsem obsegu, navesti hočem iz nje le glavne misli.

V uvodu povdarjajo profesorji, da se kot avstrijski državljani in državni služabniki, kot odgojitelji in kot udje slovenskega naroda čutijo prisiljeni naravnost povedati svoje misli. Po sedanji osnovi, po kateri je nemški jezik izključno učni jezik, bi morala vsa mladina biti nemške narodnosti ali vsaj nemščine toliko zmožna, da bi mogla popolnoma umeti znanstvene nauke. Na mariborski gimnaziji pa je mnogo več Slovencev, ko Nemcev in je na novo dohajajoča slovenska mladina nemščine tako malo vešča, da pogosto ne razume najnavadnejšega nauka učiteljevega. Taka protinaravna učna osnova rodi nenaravne nasledke.

„Izkušnja je polna dokazov za to, da mora intelektuelne dušne moči učencev neizmerno moriti in ovirati, ako tega ne razumejo, kar se jim razklada. Kako more učenec samostojno soditi in sklepati o stvareh, katerih niti kot premis ni razumel, ker ni jezika razumel? Koliko tega, kar je slovenski dečko od svojih prvih let sem videl in spoznal v naravi in v svojem lastnem dušnem življenju in kar je znal v svojem materinskem jeziku tudi izraževati, se mora pogubiti in nerabljivo postati za njegovo nadaljnje izobraževanje!

---

*Profesor Majciger, neomahljiv in neustrašen narodnjak, je imel pri Ciril-Metodovi slavnosti v Mariboru l. 1863. slavnostni govor.

Dečku se živozdravi in gorki vzduh njegove mladosti naenkrat odtegne in nov svet praznih, njemu nerazumljivih besed, katerih v svojem duhu nikjer ne more privezati na že razumljeno, se mu na mesto prvih, sladkih sanj življenja s silo zamenja! Deček se postavi tako na prvotno stopnjo duševnega razvoja; oblastno v drug svet jezika in mišljenja presajen, mora v drugič pootročiti se!" Zares zlate besede, kakor takrat, še tudi zdaj bridko veljavne za naše ponemčevalnice, od schulvereinskih šol pričenši do srednjih šol, na katerih se, če se tudi zovejo slovenske, večina predmetov nemško uči.

Spomenica, ko je temeljito opisala kvar takega pouka za mladino in njen značaj, nadaljuje:

„Ne smemo pri tej priliki, ko pedagogične in didaktične pomanjkljivosti sedanjih učilnih naprav omenjamo, zamolčati velikega kvara, ki izvira iz tako osnovanih šol za celoto slovenskega naroda. Jasno je, da od učilišč, ki izkušajo le po nemškem učnem jeziku izobraženost med narodom pospeševati, ni pričakovati prevelikega vpliva na večino in celoto prebivavstva, ki je samo slovenščine zmožno. Kajti oni, ki se v njih izobrazijo, ne morejo zaklada svojega še tako bogatega znanja drugače govorečim v delež dati. In vendar ne more biti v državi šolam pred vsem drug namen nego ta, državljanom v najobilnejši in najrazširnejši meri podajati omike. Gledaje s tega stališča izpolnjujejo sredi slovenskega jezikovnega ozemlja ustanovljene nemške gimnazije svojo nalogo le v najmanjši meri".

Potem spomenica izpodbija znane ugovore, da manjka učiteljev in učnih knjig in predlaga:

„V Mariboru naj se ustanovi slovenska nižja gimnazija. Ta naj bi bila samostojna in čisto neodvisna od sedanje gimnazije. Naravnost se

moramo izrekati proti paralelnim razredom kot polovičarskim naredbam. Učni jezik za vse razrede in predmete bi moral biti slovenski, nemščini pa bi se moralo odločiti nekaj ur več, kakor zdaj ..."

„Podpisani se nadejajo, da bodo slavno ministrstvo pri razsojevanju naših nasvetov gotovo vodila le načela pedagogične vednosti, državne blaginje in pravega avstrijskega domoljubja, ki vse dežele in narode obsega z isto ljubeznijo in skrbnostjo, in podajamo to iz najčistejšega prepričanja in najčistejših nagibov izvirajočo spomenico sl. ministrstvu, ki jo naj milostivo in primerno presodi in uvaži."

O naivni fantasti, ki ste pričakovali, da bode minister Stremayr se dal voditi od načel pedagogične vednosti! In ko bi on bil res tako nepristranski, tega ne bi dopuščali Nemci, ki so ga spravili na ministrski sedež. Spomenica je šla v koš, dva izmed podpisancev, prof. Pajk in Šuman sta morala naslednje leto v prognanstvo. To je bilo tisto uvaževanje načel, na katere so se sklicavali slovenski profesorji. Postala sta oba mučenika za narodno idejo, pa usoda jima je bila vendar toliko mila, da sta se oba mogla vrniti v domovino, in Šuman je celo postal deželni šolski nadzornik, nekaka nagrada za bridke ure, ki jih je moral daleč od domovine preživeti.

SLOVENSKE DOCENTURE NA GRAŠKI UNIVERZI.

To leto nam je prineslo nekaj nepričakovano veselega, kosček našega narodnega programa, a tudi ta malenkost je bila neka fata morgana, ki se še do zdaj ni uresničila. V državni proračun je namreč s cesarjevim dovoljenjem bilo postavljenih 3000 gld. za tri docenture s slov. učnim jezikom na pravni fakulteti

graške univerze. Precej, ko smo to brali, smo bili jako skeptični, ker je šlo le za docenture, ki se vsak dan lahko odpravijo, ne pa za profesorska mesta. Torej ni bilo pričakovati, da bi se kdo oglasil za take službe, ki so od danes do jutri. Vendar so se oglasili trije kompetenti: prof. I. Kranjc, ki so mu l. 1900. vzidali spominsko ploščo na njegovem rojstnem domu v Šaleški dolini, dr. Ivan Geršak, sedaj (1904) notar v Ormožu, in neki dr. Ribič, ki meni ni znan. Pričakovali smo, da s 1. oktobrom začno slovenska predavanja, ker smo se zanašali na to, da je dotična svota prišla v proračun po cesarjevem dovoljenju, čeprav državni zbor še ni bil sklepal o proračunu. In morda bi se to bilo zgodilo, ko bi se že takrat vlada bila opirala na tisti slaboglasni paragraf 14. ustave, kateri je pozneje prišel v tako veljavo, da vladi ni treba pravzaprav nobenega državnega zbora. Takrat so ministri res še bili rahločutni ustavoverci, posebno pa, kadar bi morali Slovanom kaj dovoliti.

Že koncem avgusta sva z dr. Dominkušem šla k ministru Stremayrju, ki se je kot deželni poslanec mudil v Gradcu. Zahvaljevala sva se mu, da je v proračun postavil znesek za tri stolice slovenske, in mu razložila želje, kako se naj primerno oddajo te stolice. Potem sva poudarjala potrebo slovenskih srednjih šol in navajala nedostatke na mariborskem učiteljišču, ki je čisto nemško. Minister je prav vljudno poslušal in se razgovarjal o naših slovenskih zadevah. Nazadnje je naglašal, da ima vlada resno voljo, poskrbeti, da se bodo tudi v istini izvrševale vse postavne določbe, ki govore o narodni enakopravnosti.

A kako je isti minister na Dunaju koncem septembra odgovoril slovenskemu drž. poslancu v tej reči! Eden kompetentov, menda dr. Geršak, ki bi bil vendar rad izvedel, pri čem da je, obrnil se je do drž. po-

slanca Svetca, ker štajerski Slovenci niso imeli v zboru po poslednjih volitvah nobenega zastopnika. Svetec je odgovoril, da sicer s svojega stališča ne more ničesar storiti v tej zadevi, ker so Kranjci, ki zahtevajo polno svoje vseučilišče v Ljubljani, nasprotniki graških stolic. Toda iz vljudnosti do kompetenta šel je k ministru Stremayrju. In ta mu je rekel, da se letos še ne morejo odpreti slovenske stolice v Gradcu, ker drž. zbor še ni dovolil proračuna za to leto. S tem je bila stvar odložena „ad calendas graecas".

Tomšič je v svojem opravičenem gnevu vzkliknil v „Narodu": „Koliko časa bodo še gg. ministri ničemurili s cesarjevim imenom in s slovenskim narodom!" Ko bi Tomšič še živel, bi bil leto za letom skozi poznejših petintrideset let moral ponavljati tisto vprašanje, ki je še dandanašnji tako aktuelno, kakor je bilo takrat.

„SLOV. NAROD" IN TISKARNA.

Tudi v tem letu si „Slov. Narod" še ni toliko opomogel, pa bi stal na lastnih nogah. Imel je kakih 700 naročnikov, pa med njimi ne malo takih, ki so prav neredno plačevali ali tudi vso naročnino dolžni ostajali. Naznanil je bila sicer polna poslednja stran, pa največ je bilo tistih lekarniških, ki zavzemajo dosti prostora, plačujejo se pa slabo. Torej smo morali izterjati, kar je še kdo dolžen bil na tistih deležih po 250 gld., ki smo jih podpisali l. 1868.

Zato smo zdaj na vse pretege se potrudili, da dobimo koncesijo za lastno tiskarno, za katere ustanovitev smo upali dobiti potrebni kapital. Dne 6. marca smo sklicali v Celje zaupen shod, na katerem smo sklenili, da ustanovimo v Mariboru delniško društvo „Narodna tiskarna" in podpisali smo 10.000 gld.

delnic. Ta dan je pravzaprav rojstni dan „Narodne tiskarne".

Preden pa bi pravila bila izgotovljena, od vlade potrjena in bi bilo dovolj delnic oddanih, bi še bilo preteklo poldrugo leto; a s tiskarno nismo mogli tako dolgo čakati, in zdaj so se našli trije rodoljubi, ki so kot komanditno društvo ustanovili tiskarno s to namero, da jo pozneje delniško društvo prevzame. Njim smo tudi izročili „Slov. Narod", ustanovnih stroškov pa nismo nazaj zahtevali, ostali so in suspenso za bodočo „Narodno tiskarno", toda vsak od nas je bil pripravljen, svoj del žrtvovati, ker se nismo nadejali, da bi list kedaj bil tako trden, da bi jih mogel vrniti. In res ti ustanovni stroški nikoli niso bili povrnjeni.

Ti trije rodoljubi, ki so nas rešili iz zadrege, so bili Franc Rapoc, notarski koncipient v Mariboru, že omenjeni Franc Skaza v Šmarju in trgovec Hugo Tanšič, tudi v Šmarju.

Izmed teh je pač zaslužil, da se ga spominjam v posebnem poglavju,

FRANC RAPOC.

V Viktringhofski ulici v Mariboru stoji stara, sloveča gostilna Rapočevih. Franc Rapoc pa je bil rojen 28. marca 1842 pri sv. Petru. Latinske šole je dovršil v Mariboru, pravništvo pa na Dunaju in po končanih študijah je vstopil za koncipienta pri dr. Dominkušu l. 1868. To leto sem ga vselej videl v narodnih krogih, kadar sem se pripeljal v Maribor. Bil je mirne narave in je že takrat slovel zavoljo svojega finančnega talenta. Ker sem jaz na to stran od narave slabo obdarovan, mi je imponiral s svojo varčnostjo in natančnostjo v denarnih rečeh. Pravili so mi, da je že na Dunaju, kakor kak bankir, posojeval

dijakom majhne zneske, pa strogo zahteval, da so mu jih vračali ob določenem času. Zase pa je živel takrat in tudi pozneje zmerom prav skromno. Tudi meni je enkrat posodil 100 gld. in zahteval za to dolžno pismo. Črez nekaj let sem mu vrnil to posojilo in zahteval dolžno pismo nazaj. Nasmejal se mi je:

„Veš kaj? Tisto tvoje dolžno pismo sem takoj raztrgal, ker sem mislil, da mi nikoli ne boš vrnil tega zneska.

„Škoda, da sem ga vrnil," se pošalim.

„Ni ne škoda. Bo šlo za narodne namene, če ne zdaj, pa po moji smrti."

Bil je takrat že oženjen, pa brez otrok, in je večkrat pravil in se posvetoval z mojim bratom o dijaških ustanovah, ki jih misli napraviti.

L. 1869. se je močno trudil in marljivo agitiral, da bi dr. Dominkuš bil izvoljen, kar se pa ni posrečilo. S Tomšičem sta bila dobra prijatelja in ta ga je nagovarjal, da se naj loti ustanovitve tiskarne. Ker ni bilo upati, da se kmalu ustanovi delniško društvo, lastne tiskarne za list pa je bilo neobhodno treba, je Rapoc stopil v zvezo s Skazo, ki je imel takrat na razpolago potrebni fond, in s Tanšičem. Tomšič pa je vložil prošnjo za tiskarniško koncesijo. Namestnik Kübek je prošnjo poslal mariborskemu mestnemu odboru, ki je z večino glasov zanikal potrebo druge tiskarne v Mariboru. Vendar namestništvo se ni oziralo na izrek in koncem oktobra je Tomšič dobil koncesijo za novo tiskarno.

Komanditno društvo „Skaza, Rapoc, Tanšič" je brž naročilo stroje, črke in kar je treba za tiskarno, in tekom l. 1871. prevzelo tudi „Slov. Narod". S tem smo bili rešeni glavne skrbi, da nismo bili več odvisni od nemškega tiskarja, ki bi nam bil lahko vsak dan odpovedal tiskanje lista. Misel pa, ustanoviti delniško

društvo, ni zaspala in ravno Rapoc se je najbolj trudil s tem, da je nabiral delničarje po vsem Slovenskem; toda o tem bom govoril pozneje.

Rapoc je bil l. 1873. imenovan za notarja v Šoštanju, torej v mojem rojstnem kraju, in tu sva se videla parkrat vsako leto, kadar sem se pripeljal domov na obisk. Zdravja ni bil prav trdnega; že v mladih letih si je želodec bil pokvaril in večkrat mi je tožil o slabostih. Pa da bo umrl v najlepši moški dobi, tega si nisem mislil. Sicer je pa tudi preveč grešil proti svojemu zdravju. Nekoč sem se po zimi peljal v pokriti kočiji iz Celja v Šoštanj. Dohitim odprt voziček z enim konjem in na vozu je v kožuh zavit ves zmrzel sedel Rapoc. Oštel sem ga, da si ne privošči boljšega vozila, ko vendar vsak ve, da je dovolj petičen. Izgovarjal se je, da ima zmerom tega voznika, ker se mora dostikrat voziti v Maribor.

Leta 1882. je resno zbolel in ostal v Mariboru, da bi se tam ozdravil, toda 28. maja 1882 je umrl. Po njegovi smrti se je našla oporoka, v kateri je volil precejšnji del svojega premoženja za dijaške ustanove. Imenoval je kuratorij štirih gospodov, da določijo, kakšne ustanove naj se narede. Ti štirje smo bili: dr. Jernej Glančnik in dr. F. Dominkuš v Mariboru, moj brat Mihael in jaz.

Ko se je končala zapuščinska obravnava, pokazalo se je, da je za ustanove ostal fond nad 30 tisoč gold., h katerim se bo po smrti vdove Rapočeve še dodalo 10 tisoč. Kuratorij se je sešel v Mariboru in določil, da se naj ustanova imenuje: „Rapočeva dijaška ustanova.“ Iz obresti se dele ustanove po 150 gold. na leto obiskovavcem višjih šol, in sicer vsako leto. Ker za štajerske Slovence skoraj ni nobenih ustanov, si je Rapoc res ovekovečil svoje

ime med nami in se bodo še potomci hvaležno njega spominjali.

In tudi jaz se ga rad spominjam kot zanesljivega, delavnega rodoljuba in osebnega prijatelja, s katerim si nikoli nisva bila navskriž v nobeni stvari. Imel je celo toliko zaupanja do mene, da me je mislil postaviti za izvršitelja oporoke, in šele potem, ko je opozorjen bil, da jaz v Ljubljani stanujoč ne bi mogel se tega lotiti in bi moral itak vse kakemu odvetniku izročiti, imenoval je dr. Glančnika.

Če vse to pomislim, zdi se mi, da mu v življenju nisem dovolj odkrito kazal, kako zelo ga cislam. Pa takšni smo. Imaš prijatelja ali če že ne prijatelja, vsaj dobrega znanca, ki ga poznaš kot poštenjaka, da se nanj smeš zanašati. In srečata se na ulici ali kje drugje, postojita, pozdravita se, izgovorita par navadnih fraz: Kako se ti godi? Kaj delaš?" itd., roki si stisneta in vsak gre spet svojo pot in vsak misli svoje misli, to je, o sebi in svojih poslih. Prijatelj pa, ki si ga srečal, ima morda na srcu kaj, kar ga skeli, kako skrb, ki ga teži, in rad bi ti bil razodel svoje težave, pa videl je tvoj malomarni pogled in spoznal je, da se ti mudi naprej. To mu je zaprlo usta in nosil je dalje svojo skrb, ki bi mu jo ti lahko bil, če ne odvzel, vsaj olajšal s sočutno besedo. In tudi ti, kolikokrat si bil potreben tolažbe in sočutja in bi ga bil našel pri prijatelju, pa si bil preveč ponosen ali te je bilo sram odkrivati mu svoje težave.

„Odpri srce!" nam kliče naš pesnik, da, odpri svoje srce in drugi bodo tebi odkrivali svoja srca, bodi sočuten in našel boš sočutja. Moderno je pri nekaterih sedanjih pisateljih in takšni že tudi med nami silijo na površje, da zasmehujejo vsako blago delo, da podtikajo vsakemu človeku podle, samopašne namene, da nekim demonskim veseljem vlačijo na dan podlosti,

ki jih izvršujejo pogubljene, nad seboj in svetom obupavše osebe. Pa to ne bo motilo nepristranskega, objektivnega opazovavca človeštva in človeške zgodovine. Človeštvo gre naprej po potu splošne omike in humanizma, gre neprestano naprej do cilja, ki mu ga je Večni odkazal.

DR. L. TOMAN.

Odkar je dr. Toman bil v dobrem gmotnem položaju, nastopal je spet energičneje v državnem zboru. Pri debati o državnem proračunu za l. 1870. je sicer z drugimi slovanskimi poslanci in s Poljaki vred glasoval za proračun, da se državni stroj na kvar celoti ne ustavi. Toda poudarjal je, da je prešel čas, ko smo Slovani se žrtvovali za tuje koristi, da temu ministrstvu ne bode krajcarja več dovolil ter da Slovani nimamo nobenih dobrot od Nemcev, ako se to dobrota ne imenuje, da smo za nemške interese kri prelivali in se dajali potujčevati.

Dne 12. aprila je bil dr. Toman v avdienci pri cesarju in mu je razložil položaj Slovencev, njih težnje in želje ter priporočal zvesto slovensko ljudstvo cesarjevi milosti in ljubezni. Cesar je poslanca in njegovo razlaganje sprejel z veliko prijaznostjo in rekel, da je njegova volja, naj se začne in izvrši splošno sporazumljenje med vsemi narodi. O tem je Toman pripovedoval na kolodvoru v Mariboru, ko se je 13. aprila skozi peljal v Ljubljano in so ga pričakali brzojavno o njegovem prihodu obveščeni nekateri mariborski Slovenci, med njimi Tomšič in dr. Zarnik.

O tem je zvedel Levstik in zakrožil je stihe:

Tam v Mariboru na kolodvoru
Narodni Štajerci, vrli možje,
K Tomanu v skok so pritekli.
Kaj možaki so mu rekli,
Krščena duša ne ve.

Ko je bil v državnem zboru odklonjen predlog, da naj bi se vsa ustava pregledala in popravila, je dr. Toman silil na izstop iz državnega zbora, pa takrat za to ni dobil večine med slovenskimi poslanci; vendar so pozneje res izstopili s Poljaki vred.

Koncem maja smo zvedeli z Dunaja, da je dr. Toman hudo zbolel; vnela se mu je bila oprsna mrena (pleuritis). Po privatnih poročilih se je bilo bati najhujšega. Mesca junija mu je sicer malo odleglo in dal se je prepeljati z Dunaja na deželo v Rodaun. Odtod je pisal dr. Bleiweisu menda eno poslednjih svojih pisem: „Jaz sem še zmeraj v postelji. V ponedeljek 4. julija so me ležečega iz Beča sem prepeljali in zdaj me lepše dni na zrak nosijo; ali moja moč moje zdravje se neče prav vrniti nazaj. Če bode šlo redno, bodem v 1½ ali 2 mescih šele mogel „mirno" po „ravnem" hoditi. To je resnica o moji bolezni, ne pa druge čenčarije dunajskih časnikov, ki me enkrat za „izgubljenega", enkrat za zdravega oznanjujejo." („Nov.")

Njegova nada, da bo v poldrugem mescu spet po ravnem hoditi mogel, ni se uresničila. Dne 16. avgusta je izdihnil svojo blago dušo. Dne 18. je „Slov. Narod" naznanil to vse Slovence pretresujočo vest na prvi strani z naslednjimi besedami iz peresa Tomšičevega:

„Z Dunaja nam dohaja poročilo, da je umrl našega naroda slavni zagovornik dr. Lovro Toman. Od skrajnega do skrajnega konca naše domovine ter povsod, kjer katero srce bije ljubezni za našo doma-

čijo, bode ta vest žalost in togo razprostirala. Kaj je našemu zatiranemu narodu skozi dve desetini let Toman bil, kaj je zanj storil, to samo je danes Slovencem pred očmi! Z ognjem mladeniške ljubezni se je oklenil milega doma; ta ljubezen ga je spremljala do zadnjega dihljaja, to ljubezen mu bo narod vračal z večno hvaležnostjo! In dokler se bode govoril jezik naših mater, dokler zadnja iskra domo- in rodoljubja v slovenskih prsih naših potomcev ne ugasne, ne izgine slavilni spomin na enega prvih narodnih borivcev slovenskega roda."

Telesne ostanke dr. Tomana so prepeljali v Ljubljano in odtod v Kamno Gorico, kjer zdaj počivajo v rakvi ob cerkvici na griču. Kar je zmerom srčno želel, da bi se kedaj vozil po Gorenjski železnici, tega ni učakal, ker železnica še ni bila dodelana in se je šele pozimi izročila prometu.

Leta 1887. se je „Pisateljsko podporno društvo" tudi dr. Tomana spominjalo. Napravili smo 3. julija veliko slavnost v Kamni Gorici, kjer se je vzidala spominska plošča na rojstnem domu Tomanovem in položil krasen venec na njegov grob.

Ko sem spisal dramo „Doktor Dragan", sem pač imel pred očmi dr. Tomana. In njemu veljajo besede, ki jih v drami govori njegov bivši učitelj:

„Živelo bode, kar si dobrega storil za svoj narod; živele bodo pesmi tvoje in še pozni rodovi se bodo spominjali pesnika, ki je vzbudil narod svoj v novo življenje. Ko bodo že davno pozabljene zmote tvoje, ako so res bile zmote, prepevala bode mladež tvoje rodoljubne pesmi in se oduševljala za vse lepo in dobro." —

In tako se je zgodilo in Tomanovo ime ostane proslavljeno v Slovencih.

To leto, ki nam je vzelo Tomana, je bil

DR. GREGOR KREK

imenovan za izrednega profesorja na graški univerzi. Nisem ga poprej osebno poznal, dasi mi je njegovo ime bilo znano kot pesnika epopeje „Na sveti večer".

Ko sem prišel k deželnemu zboru v Gradec, sem ga obiskal in tudi v poznejših letih, kadar sem se mudil v Gradcu; kazal mi je svojo res bogato knjižnico, ki ga je več tisočakov stala in pravil o svoji imenitni knjigi: „Einleitung in die slavische Literaturgeschichte". Prva izdaja je bila kmalu razprodana, istotako druga močno pomnožena. V Ljubljani, kjer se je l. 1904. naselil po upokojitvi, mi je pravil, da ga založnik nagovarja, naj bi priredil tretjo izdajo, pa on da se noče več lotiti tega dela in da hoče tu mirno uživati svojo pokojnino.

„Dokler ne bomo obhajali tvoje sedemdesetletnice", sem dostavil.

„To še ne bo tako kmalu, šele v petih letih", odvrnil je smehljaje.

Ni je dočakal, kakor je upal. Umrl je že l. 1905.

RAZNI DOGODKI L. 1870.

V notranji politiki čedalje večja zmešnjava, novi ministri, a stari poti birokratsko-centrališki, Slovanom protivni!

Taborovanje se je v tem letu nadaljevalo. Sklicali so se tabori in bili povsod obiskani od mnogotisočne množice ljudstva na Kranjskem v Cerknici in Vipavi, na Koroškem v Bistrici in Zopračah — na obeh je govoril dr. Zarnik — v Istri v Kubedu in na Štajerskem pri Kapeli, kjer je med drugimi govorniki nastopil tudi profesor Šuman ter s tem za slovenskega profesorja pogumnim korakom si nakopal še hujše nasprotovanje vlade.

Levstik
a Dunaju
l izdajati
v list z na-
om „Pav-
z izvrst-
karikatu-
znanega
netnika
. V enem
listov je
prav po
enju zadet
ndstet-
s Sloven-
v pesti,
misli po-
stati. O
ečni kari-
ri na dr.
nika je
od“ izre-
stro grajo
em poko-
Pavliho“.

Dr. GREGOR KREK.

V tem letu je moj brat Mihael bil postajni na-
k v Zagrebu, kjer je takrat vladal baron Rauch
r pravi turški paša. Mesca avgusta, ko se je škof
ssmayer pripeljal v Zagreb in so ga tam pričako-
razne deputacije, je brat proti volji hrvatske vlade
l na peron vse deputacije in ko se je vlak pri-
l, odprl je za Strossmayerja dvorni salon. Vsled
je Rauch zahteval od Južne železnice, da brata
ani. Ker se vodstvo železnice ni hotelo puliti z

Rauchom, poklicalo je brata na Dunaj in mu pri direkciji dalo še boljše mesto.

1. decembra je bil v Ljubljani shod slovenskih, hrvatskih in srbskih rodoljubov, ki so spet skovali skupen program jugoslovanske zveze.

V Šmarju sem se dobro imel, da bi le dohodki ne bili tako pičli. K sreči sem pri vinogradu imel še precej dobro trgatev in še nekaj starega vina v sodih. Kadar mi je zmanjkalo drobiža, sem prodal kak sod vina, da sem imel za živež. Ustanovil sem politično društvo „Naprej", katero je priredilo par shodov z veselicami. Imeli smo tudi pevski zbor, da nas je kratkočasil ob dolgih zimskih večerih.

IV.

LETO 1871.

V tem letu se je prikazala neka zarja, po kateri smo upali, da tudi avstrijskim Slovanom in posebej še Čehom in Slovencem zasijejo solnčnejši dnevi, a naši upi so splavali po vodi in nastopila je osemletna doba neusmiljenega tlačenja. Grof Hohenwart, ki je imel dobro premišljen načrt, Avstrijo okrepčati po enaki pravičnosti za vse narode, moral je po kratkem vladanju odstopiti, ker so to zahtevali Nemci in Madžari, in nadaljeval se je stari nemško-birokratski sistem pod krinko ustavoverstva. Ni ga bilo večjega sleparstva in hinavstva, ko to vedno trobljenje po svetu, da le Nemci varujejo ustavo, da le oni so liberalni in naprednjaški, mi Slovani pa nazadnjaki, reakcionarji, hrepeneči po absolutizmu. Govorilo se je neprenehoma o ustavi, pa ona se je le v toliko v poštev jemala, v kolikor je vladnim nemškim krogom

bilo po volji. Vse te točke ustave, ki so bile ugodne tudi za druge narode, n. pr. člen 19. o narodni enakopravnosti, ali pravica shajanja, so bile za nas le na papirju in zastonj smo se Slovenci nanje sklicavali.

V svetovni zgodovini se je to leto končalo s tragedijo, po kateri je Francija bila pahnjena s prvega mesta v takozvanem evropskem koncertu velevlasti in njeno mesto zavzelo novo hohenzollernsko nemško cesarstvo. Francija se je sicer iznebila Napoleonove agresivne dinastije, pa je po tem porazu bila tako oslabljena, da je dve desetletji morala delati, preden se je spet toliko okrepčala, da je prišla do veljave, in to le od tedaj, ko je z Rusijo sklenila tako zvano dvozvezo proti trozvezi, Nemčiji, Avstriji in Italiji, katero je Bismarck tako premeteno bil skrpal. Nemci so iz Francije odnesli pet milijard frankov vojne odškodnine, a kakor se je pozneje pokazalo je to bogastvo izginilo, kakor rosa na solncu. Francozi so si pa po moji pridnosti in varčnosti kmalu spet tako opomogli, da so zdaj spet med najbogatejšimi narodi na svetu.

Najimenitnejši dogodek v notranji politiki je bilo 7. februarja izvršeno imenovanje novega ministrstva, kateremu je na čelu stal

GROF HOHENWART.

Ko je „Wiener Zeitung“ 6. februarja objavila cesarska pisma z dne 4. februarja, s katerimi so bili imenovani grof Hohenwart za ministrskega predsednika, dr. Habietinek za justičnega, dr. Schäffle za trgovinskega, dr. Jos. Jiřeček za naučnega in Scholl za ministra deželne brambe, zavladala je velika osupnjenost v nemških ustavovernih krogih, kajti do poslednjega trenutka nihče ni vedel o tem imenovanju, „Wiener Zeitung“ pa se je to noč stavila pod

posebnim nadzorstvom. To je posebno peklo velik nemške liste na Dunaju, ki so vajeni bili, vsako stva pri merodajnih osebah poizvedeti in razglasiti, še prede je bila oficielno potrjena. „Neue Freie Presse“ je ka pihala od gneva, ko je drugi dan v uvodnem članku ves svoj žolč razlivala na nove ministre, zlasti na Habietinka in Jiřečka, čigar ime je smešila, češ, da bodo morali Nemci svoj jezik privaditi na neizrekljive češke ř[e]. Čutili so, da s tem ministrstvom nastopa nova doba, Slovanom prijaznejša in s prvim dnevom se je začel ljut boj dozdaj vladajoče stranke proti novi vladi, dasi ta še ni objavila nobenega programa in pravzaprav nihče ni vedel, po katerih potih bo hodila. Grof Karl Hohenwart ni bil dotlej v političnem življenju nikjer javno nastopil; bil je uradnik in kot nadarjen mož je dospel po uradniški lestvici do deželnega predsedstva na Koroškem, odkoder je bil prestavljen v Zgornjo Avstrijo kot cesarski namestnik.

Hohenwarti so imeli na Kranjskem dve graščini, pa eno je ministrov oče, ki se je oženil s svojo hišno, prodal in ostala mu je le Jablanica na Notranjskem blizu šentpeterske postaje. Ko je Hohenwart bil imenovan za ministra, je sicer „Slov. Narod“ trdil, da zna slovensko, pa to znanje se je omejevalo na par besed, ki jih je potreboval, kadar je prišel na svoj grad, kar se je le malokdaj zgodilo, da je kako frazo izpregovoril s posli ali delavci. V narodnem oziru nismo toliko upanja stavili na Hohenwarta, proti kateremu se je Tomšič zmerom prav skeptično izražal, kakor na Čeha Habietinka in posebno na Jiřečka, o katerem smo kmalu zvedeli, da je zet Šafařikov in Čeh z dušo in telesom.

O porodu tega tako nepričakovano nastopivšega ministrstva so se širile razne govorice, pa gotovega se ni nič vedelo. Baje je vodja cesarske pisarne,

državni svetnik Braun, vodil obravnave s Hohenwartom. Od neke strani se je celo trdilo, da je Giskra nasvetoval Hohenwarta; bolj verjetno pa je, da je to storil grof Potocki o svojem odstopu.

In zdaj se je začelo pogajanje s Čehi, katere v državni zbor spraviti in pomiriti je bila glavna naloga tega ministrstva. Čehi so naposled preveč zahtevali in ko so bili razglašeni tako zvani fundamentalni članki, so se združili Madžari z Nemci in mesca novembra je bil konec Hohenwartove vlade. Na njegovo mesto pa je stopilo pravo slovanožrsko ministrstvo Auersperg-Lasserjevo. Da so Čehi bili takrat bolj zmerni v svojih terjatvah, ne bi bili morali spet skozi 10 let v pasiviteti tratiti svoje moči in nazadnje se vendar ne prav častno vdati Taaffeju l. 1879. in vstopiti v državni zbor z nekako medlo izjavo. Najhujšo škodo vsled te češke trmoglavosti smo mi Slovenci trpeli, ker je ves ta čas vlada nas pritiskala in l. 1877. celo v kranjskem deželnem zboru Slovence spravila v manjšino.

Pričakovali smo mnogo, prav mnogo od Hohenwartove vlade, dosegli pa nič. Pač, nekaj smo vendar dobili: Schäffle je kmalu po nastopu ukazal, da se morajo vse poštne tiskovine tiskati dvojezično, torej tudi nemško-slovensko. Slovanoma Habietinku in Jiřečku pa se nismo imeli zahvaljevati za nobeno reč, dasi nismo zamudili vse ministre osebno poučiti o naših težnjah in zahtevah.

Takoj po nastopu novega ministrstva sem pisal svojim štajerskim tovarišem, da bo treba se peljati na Dunaj. Stvar se je zavlekla, preden smo se zedinili za dan. Naposled smo zvedeli, da nas bo minister grof Hohenwart 1. maja sprejel. Torej se nas je vseh šest poslancev odpeljalo na Dunaj. Tam smo se 1. maja dopoldne predstavili grofu Hohenwartu, ki nas je prav prijazno sprejel. Takrat sem ga prvič videl.

Grof Hohenwart je bil srednje rasti, suhotel z inteligentnim obrazom, obritim, le goste rdečkast brke je imel. Glas njegov je bil prijeten, v vsem ob našanju je bil pravi državnik. Zmeren v jedi in pijači si je ohranil zdravje do starih let. V tem času, ko sva bila skupaj v državnem zboru od l. 1873. do 1885. torej skozi 12 let, se skoraj čisto nič ni izpremenil v svoji vnanjosti. Govoril je v državnem zboru le malokdaj, pa vselej dobro premišljeno po konceptu, ki s ga je poprej spisal. Razburjenega sem ga samo enkra videl, ko je l. 1880. napadal bivšega ministra Herbsta češ, da je on kriv vseh zmešnjav v Avstriji.

Pri Hohenwartu smo se celo uro mudili. On nas je pazljivo poslušal in nazadnje, kakor je to že navada pri ministrih, obljubil, da se bo informiral, sa je njegova resna volja, da se pravica godi tudi nam Slovencem. „Toda prenagliti se nič ne da.“ S tem odgovorom smo odšli, a takoj smo izprevideli, da za nas Slovenec še ne bodo tako kmalu nastopili boljši časi. Vendar smo videli vsaj dobro voljo, ne pa kako doslej ošabno posmehovanje in odbijanje vseh naših upravičenih pritožeb.

Odtod smo šli k ministru Jiřečku. Mislili smo on je Slovan, on čuti z nami in on nam bo dal srednje šole in, če ne takoj vseučilišče v Ljubljani, vsaj slovenske stolice v Gradcu. V njegovi predsobi je bilo vse polno ljudi, deputacije, seveda češke, samo češki govor je bil slišati. Dolgo smo čakali, preden smo prišli na vrsto. Vstopimo; pa moram reči, da mož, ki je stal pred nami, prav nič nam ni imponiral. Bil je majhne, čokaste postave z glavo, za tako nizko telo predebelo, s štirioglatim licem in debelim nosom, nad katerim so čepeli naočniki. Začel se je pogovor. Kazalo se je, da je že nekoliko informiran. Zatrdil nam je, da ima najboljšo voljo tudi za nas Slovence kaj

storiti. Odšli smo, pa Jiřeček v vseh 10 mescih svojega vladanja ni storil ničesar za nas, niti v principielnem oziru, niti pri imenovanjih. Sploh mi ta mož ni prav nič v prijetnem spominu. L. 1879. je tudi on z drugimi češkimi poslanci stopil v državni zbor. V finančnem odseku je on imel referat o srednjih šolah. Jaz sem vsako leto ponavljal resolucijo zarad ustanovitve slovenskih srednjih šol v Celju in Mariboru. Jiřeček jih je sicer sprejemal, a da bi jih kedaj v zboru bil zagovarjal, tega pa ne. Seveda je imel dovolj dela s tem, da je ustrezal češkim terjatvam, zlasti glede češke univerze, in ni ga bila volja, Nemce še bolj razdražiti z izpolnitvijo naših slovenskih zahtev.

Za tisti dan smo imeli dovolj obljub. Drugi dan smo se predstavili ministru Habietinku. Vljudni gospod visoke rasti nas je tudi prav prijazno sprejel. Čuli smo iste fraze, da se bo že informiral. Pa preden je po teh informacijah kaj ukrenil, je s Hohenwartom vred šel v zasluženi pokoj, ne da bi le najmanjše stvari storil za Slovence. Tudi on je le skrbel za Čehe, katerim je bil zvest rojak.

Vrnili smo se domov, nič kaj zadovoljni in veseli, pa tolažilo nas je, da smo storili svojo narodno dolžnost. Tomšič, kateremu sem o vsem tem pravil, je prav ostro napadal Jiřečka in Habietinka, obsojal njuno bojazljivost in članek v listu 20. maja končal s temi besedami:

„Glejte, tako ravnata naša rojaka, iz prirojene bojazljivosti pred Nemcem-gospodom . . . Zato mi od Jiřečka in Habietinka ne pričakujemo niti najmanjšega, ampak v naših očeh sta le na potu in ne čudili bi se prav nič, ko bi Hohenwart nekega lepega dne ju zamenjal za druge ljudi, kateri bi mu bili s svojo stanovitnostjo istinita podpora . . .“

Osem dni pozneje smo čitali v „Narodu“ pretresljivo vest o smrti Tomšičevi.

O delovanju Hohenwartovega ministrstva bo govor v poslednjih poglavjih, tu pa naj povem v kratkem Hohenwartovo nadaljnje delovanje na političnem polju. Ko so l. 1873. bile razpisane prve direktne volitve za državni zbor, je konservativna nemška stranka želela, da pride Hohenwart v državni zbor. Tudi Čehi in Poljaki so to želeli in mu ponujali sedeže. Toda Hohenwart se je obrnil do dr. Bleiweisa in ta je bil z veseljem pripravljen ga priporočiti v kakem varnem volilnem okraju. Naša stranka pa je še od l. 1871., ko Hohenwart prav nič ni bil storil za Slovence, bila proti temu, da bi ga Slovenci kedaj poslali v državni zbor. Ko so tedaj „Novice“ razglasile grofa Hohenwarta za kandidata v notranjski kmetski skupini, smo se mi temu ustavljali in mu nasproti postavili dr. Razlaga.

Dr. Razlag se je bil l. 1869. preselil iz Brežic v Ljubljano in bil tam sprejet med narodne prvake, dokler ga ni l. 1871. Hohenwart imenoval za deželnega glavarja. To ni bilo všeč dr. Bleiweisu in njegovim privržencem, najmanj pa dr. Costi, ki je sam računal na to mesto. Celo dr. Zarnik se je v čitalnični restavraciji izrazil, da je to imenovanje žaljivo za Kranjce. In dr. Razlag je res ves ta čas, kar je bil glavar, to je, blizu eno leto, moral se boriti z nekako skrito opozicijo narodne stranke. Zato se tudi ni hotel iz svojega privatnega stanovanja v Virantovi hiši preseliti v deželni dvorec, dasi je tam bilo lepo, prostorno stanovanje za glavarja.

Vsled tega se je dr. Razlag oklenil „Sl. Naroda“ in Narodne tiskarne, katere predsednik je bil več let. In zato se je tudi dal kandidirati na Notranjskem proti grofu Hohenwartu in je res zmagal, a Hohenwart je

bil vendar le izvoljen v gorenjski kmetski skupini, kjer je dr. Poklukar njemu na ljubo se odpovedal kandidaturi. Odslej je grof Hohenwart, dokler je bil v državnem zboru, vselej na Kranjskem bil izvoljen, l. 1885. celo v ljubljanskem mestu, ker smo v njem videli glavni steber Taaffejeve vlade in voditelja tako zvanega železnega obroča desnice, ki je obsegal Čehe, Poljake, Slovence in konservativne Nemce in tvoril večino v državnem zboru.

Hohenwart je bil naklonjen nam Slovencem in bil vselej pripravljen podpirati naše interpelacije in predloge, a v prvi dobi od l. 1873. do 1879. pod Auersperg-Lasserjem ni nič mogel doseči, ker je bil vodja opozicije, v drugi dobi pod Taaffejem pa spet kaj bistvenega za nas Slovence ni pridobil, ker je sicer Taaffe rad vse obetal, pa izpolnil le tedaj, kedar je bil v navečji zadregi.

Prav pošteno se je Hohenwart obnašal, ko je šlo za slovensko gimnazijo v Celju. Tu je mojega brata, ki se je najenergičneje za njo potegoval, celo izpodbujal, da naj le ostane trden. Ta odločnost Hohenwartova je najbolj pomagala, da je vlada vendar rešila svojo dano obljubo. Vsaj mi štajerski Slovenci bomo Hohenwartu ohranili hvaležen spomin, manj pa Koroščí, kajti Hohenwart je Taaffeju priporočil za predsednika tistega Schmid-Zabierowa, ki jih je potem toliko let tlačil. Ta Schmid je pod Hohenwartovim ministrstvom bil načelnik „Pressbureau-a“, kjer je pisal v Hohenwartovem zmislu; zato se je Hohenwart nadejal, da bo tudi kot deželni predsednik deloval v istem zmislu. Mi smo takrat želeli Schneida na Koroško, pa smo se premalo energično zanj zavzeli. Seveda je Schneid bil le titularen vladni svetnik, torej bi bil več klinov na uradniški lestvici moral preskočiti. Laže

je šlo, ko smo za Kranjsko želeli Winklerja, kajti ta je bil že dvorni svetnik.

Tudi v osebnih stvareh je Hohenwart vselej rad ustregel našim željam in storil, kar je le mogel. Grajati se le mora poslednji njegov čin proti Taaffeju, ko je on pripomogel ga odstraniti. Njemu in grofu Groholskemu se je silno pod nos pokadilo, da je Taaffe državnemu zboru predložil volilno reformo, ne da bi se poprej bil o tem posvetoval z vodji večine. Ko so se nemške stranke in potem tudi Hohenwart in Groholski izrekli proti tej reformi, ki bi le Nemcem bila škodovala, Čehom in Slovencem pa koristila, se je Taaffe odpovedal. „Neue Freie Presse" pa, ki za Hohenwarta skozi desetletja ni imela drugega ko grajo in roganje, hvalila ga je z besedami: „der abgeklärte Greis".

S tem, da je Hohenwart strmoglavil Taaffeja, mu je pravzaprav izkazal malo hvaležnosti, kajti po Taaffejevem predlogu je bil Hohenwart imenovan za predsednika najvišjega računskega dvora z dohodki 20 tisoč gld. na leto in s to sinekuro je bil dobro preskrbljen do smrti.

HOHENWARTOVO MINISTRSTVO.

Ravno, ko sem v spisovanju „Spominov" prišel (l. 1904.), do tega oddelka, bile so objavljene po smrti takratnega trgovinskega ministra Schäffleja njegove memoare in iz teh nam je moči pozvedeti po preteklih 33 ih letih prvikrat natančno, avtentično zgodovino tega ministrstva. Schäffle je par let poprej bil poklican za profesorja nacionalne ekonomije z Nemškega na dunajsko vseučilišče. Tu je študiral naše notranje politične in narodne razmere. Seznanil se je z gornjeavstrijskim grofom Dürkheimom in mu raz-

ložil svoje misli, kako bi se morala Avstrija preustrojiti, da bi prišlo do miru med narodi. Takrat je bil grof Hohenwart cesarski namestnik na Gornjem Avstrijskem, in Dürkheim mu je povedal o Schäfflejevih mislih ter oba seznanil med seboj. Na željo Dürkheimovo je Schäffle spisal spomenico, ki je prišla v roke ministrskega predsednika grofa Potockega in ta jo je izročil cesarju.

Cesar je spomenico prečital in poklical Schäffleja k avdienci dne 24. oktobra 1870. Tu je Schäffle skozi poldrugo uro cesarju razvijal svoj program: Narodi se morajo med seboj spraviti po popolni ravnopravnosti. Parlamentarni sistem, po katerem vladajo narodne manjšine, je poguben, ker se manjšina le vzdrži v zvezi z velikim kapitalom (židovskim) in je torej pravi vladar kapital, ki mu pomagajo uradniki, odvetniki, literati in profesorji s svojim doktrinarnim liberalizmom. Pred vsem se mora odpraviti premoč, ki jo dajejo Schmerlingovi volilni redi liberalnemu, večinoma židovskemu veleposestvu in umetno ustanovljeni volilni okraji. Volilna pravica se mora razširiti na srednji stan in na delavce, zraven trgovinskih zbornic se morajo napraviti kmetske in rokodelske zbornice z volilno pravico. Gospodska zbornica se naj izpremeni v državni svet. Šolske in narodne razmere se morajo urediti in zlasti za Češko in Moravsko se mora nemudoma izdelati narodnostni zakon. Enaki zakoni za druge državne skupine bi pozneje na vrsto prišli.

Ker je cesar opomnil, da sprava z Ogrsko sklenjena l. 1867. se ne sme rušiti po koncesijah, k bi se dale Čehom, je Schäffle izrekel mnenje, da se Madžarom mora pustiti nekaka hegemonija na Ogrskem, toda če bo na Avstrijskem se dala vsem narodom enaka pravica, bodo tudi Madžari nasproti drugim narodnostim in Poljaki proti Rusinom morali

pravičnejši postati, če ne bodo hoteli, da jih po vpeljavi splošne volilne pravice strmoglavijo ti narodi. Na avstrijski strani naj se napravijo štiri deželne skupine, pred vsem se pa morajo urediti češko-moravske razmere s tem, da se potrdi češko državno pravo in se cesar da kronati v Pragi.

Cesar je bil za kronanje in za imenovanje češkega kancelarja, a proti priznanju češkega državnega prava.

8. novembra sta bila Hohenwart in Schäffle od cesarja v avdienco sprejeta in 15. novembra sta predložila svoj natančni program, ki ga je cesar s seboj vzel v Pešto, kamor so bile sklicane delegacije. Državni svetnik Braun pa je bil v dopisovanju s Schäfflejem. Medtem so se vršili dogovori zastran sestave ministrstva. Hohenwart je s početka le notranje ministrstvo mislil prevzeti, pa pregovorili so ga, da je bil pripravljen prevzeti tudi predsedstvo, za katero je s početka bil odločen ali grof Mercadin ali baron Mecsery. Za justico so pridobili Habietinka, za naučno ministrstvo, ker ga nobeden neklerikalen Nemec ni hotel prevzeti, so nazadnje vzeli prijatelja Habietinkovega, sekcijskega šefa Jiřečka.

5. februarija l. 1871. je novo ministrstvo bilo imenovano in pozdravljeno je bilo, kakor Schäffle pravi, „mit Indianergeheul“ od strani doslej vladajoče nemškoliberalne stranke, ki je še bolj razljučena bila, ko je Hohenwart v državnem zboru govoril o potrebi, razširiti volilno pravico.

Najhujši sovražnik novega ministrstva in duša vseh intrig proti njemu je bil zloglasni Beust, ki do trenutka imenovanja ni vedel, kaj se vrši za njegovim hrbtom. On je nahujskal dvorne kroge, Madžare in vojaštvo, čigar zastopnik je bil fcm. Kuhn. Ta Kuhn je v poslednjem kronskem svetu 20. okt. se silno re-

penčil proti fundamentalnim člankom, češ, da so pogubni za armado, a ko ga je cesar vprašal, s katero določbo da so armadi nevarni, moral je Kuhn priznati, da jih še čital ni. Tega Kuhna, ki je bil po rodu židovski Kohn, sem videl l. 1883. v Ljubljani, ko je cesar prišel k praznovanju šeststoletnice. Pri obedu, h kateremu sem bil tudi jaz povabljen, sedel je zraven cesarja. Imel je pravi židovski obraz in je zmerom izkušal s kako šalo cesarja kratkočasiti in cesar se je res večkrat smejal. On je imel prav tisti značaj židovskega parvenuja, ki postane nesramno drzen, ko se povzdigne na kako višje mesto. Saj je pozneje celo cesarjeviča razžalil in potem pač moral iti v pokoj.

Sredi leta pa je ministrstvo Hohenwartovo še prav na trdnem stalo in imelo popolno zaupanje cesarjevo. Razpustilo je tiste deželne zbore, ki so bili v opoziciji, med njimi štajerskega, in spet smo se morali mesca septembra spustiti v volilni boj.

Tudi češki in moravski zbor sta bila razpuščena in pri novih volitvah je zmagala federališka stranka; na Moravskem je, kakor Schäffle pripoveduje, celo cesar sam vplival na nekatere volivce v veleposestvu. Po novih volitvah je ministrstvo smelo računati na dvetretjinsko večino v državnem zboru in s to bi se lahko bila prenaredila ustava v federališkem zmislu.

12. septembra je cesar sklical deželne zbore in češkemu poslal tisti reškript, s katerim je potrdil fundamentalne članke. A zdaj se je pričela prava gonja proti ministrstvu in 9. oktobra se je v dunajski avli, ko je bil inavgúriran novi rektor, vršila demonstracija proti ministru Jiřečku in za Beusta. Hohenwart se je pri cesarju, ki je bil v Ischlu, pritožil proti Beustu, toda Beust je imel pokrovitelja v osebi saksonskega kraljeviča in ko je Hohenwart za slučaj, ako ne dobi zadoščenja proti Beustu, ponudil

demisijo, dobil je naslednji telegram od cesarja: „Ihren Bericht erhalten. Entlassung im jetzigen Augenblick unmöglich. Verständigung notwendig. Halten Sie Ruhe und Entschiedenheit". Iz tega je ministrstvo spoznalo, da na dvoru že omahujejo, to tembolj, ker je vedelo, da so zdaj dvorniki tudi že začeli spletkariti proti Hohenwartu. K temu je še prišlo, da je dunajski policijski načelnik cesarja strašil s pretečimi nemiri na Dunaju.

Ko se je cesar vrnil iz Ischla, sklical je kronski svet 20. oktobra. Tu sta posebno Andrassy in Lonyay ropotala proti fundamentalnim člankom, Beust pa je poudarjal veliko nevarnost za vnanjo politiko. Vprašanje je bilo, kako se naj odgovori na adreso češkega deželnega zbora. Odgovor je Hohenwart že bil dogovoril s češkimi voditelji in ga prečital. Temu nasproti je Beust in ž njim vsa Hohenwartova opozicija nasvetovala drug odgovor, s katerim se češki deželni zbor poziva, da izvoli svoje poslance v državni zbor, kjer se bo potem obravnavalo o izpremembi ustave. Takoj drugi dan je cesar Hohenwartu naznanil, da je odobril Beustov predlog in Hohenwart je s svojimi kolegi odstopil.

Pa Beust se ni dolgo veselil svoje zmage. Mesca novembra je tudi on bil odslovljen in na njegovo mesto je stopil Andrassy. Schneid, ki je v takih stvareh bil dobro poučen, mi je pravil, da Beust ni bil namenjen odstraniti Hohenwarta, in ko je ta podal demisijo in se takoj odpeljal na Gornje Avstrijsko, se je Beust za njim odpeljal in ga pregovarjal, da bi umaknil demisijo, česar pa Hohenwart seveda ni storil.

Cesar se je proti Schäffleju o neki priliki izrazil, da „Bürgerministeriuma" on nikdar več ne bo klical na krmilo. Po odstopu Hohenwartovem je sicer ministrski

predsednik postal knez Adolf Auersperg, vsi drugi ministri pa so bili istega mišljenja, kakor nekdaj Giskra in Herbst. Celo dva krščena žida, Glaser in Unger, profesorja na dunajskem vseučilišču, sta bila imenovana, prvi za justico, drugi kot tako zvani „Sprechminister" brez posebnega portfelja. Stremayr je spet postal učni minister.

In zdaj je nastopila za Čehe doba najhujšega preganjanja pod namestništvom generala Kollerja in mi Slovenci smo dan za dnevom čutili udarce nemške birokracije in nemškega šovinizma. In to je trajalo dolgih osem let do l. 1879., ko je Taaffe v roke dobil državno krmilo.

ŠTAJERSKI DEŽELNI ZBOR IN VOLITVE L. 1871.

Štajerski deželni zbor je bil sredi avgusta razpuščen, ker je spadal med one deželne zbore, ki so stali v opoziciji proti Hohenwartovi vladi. In spet smo morali agitirati za volitve, vlada pa ni ničesar storila, da bi izpremenila lice deželnemu zboru. Ko bi ona s svojim vplivom bila pritiskala na veleposestvo, pa bi tam bila zmagala konservativna stranka in zborska večina bi ne bila več ustavoverna. Konservativcem je manjkalo do večine le malo glasov in pooblastil je imel v rokah dosti namestnik Kübek, pa jih je dal nasprotnikom.

Volitve v kmetskih občinah so bile 5. septembra. Kandidirali smo v Mariboru prof. Šumana in dr. Radeja, v Ptuju Hermana, v Ormožu dr. Janka Sernca, v Celju dr. Dominkuša in dr. Vošnjaka, v Slov. Gradcu pl. Adamoviča, v Brežicah kanonika Kosarja. V Mariboru smo spet propadli s 81 proti 102 glasovoma, propadli smo pa tudi v Brežicah. Mnogi volivci niso marali za Kosarja, ampak želeli

prejšnjega poslanca Lenčka in ker se niso zedinili, bil je izvoljen neki kmetski posestnik Janežič, ki pa ni vstopil v naš slovenski klub.

Deželni zbori so se otvorili 16. septembra. Štajerskemu je vlada predložila nov volilni red, po katerem bi se bile vsaj nekoliko krivice odpravile za Slovence. Mestne skupine na Spodnjem Štajerskem bi imele 5, kmetske skupine pa 9 poslancev, torej povsod po enega več. V mestne skupine so bili uvrščeni vsi trgi, ki še zdaj volijo v kmetskih skupinah, na primer, Sv. Lovrenc ob Koroški železnici, Sv. Lenart, Veržej, Konjice, Podsreda, Sv. Jurij. Kmetski okraji so pa bili tako razdeljeni, da je vsak okraj voli! enega poslanca.

Slovenski poslanci smo spet podali interpelacijo do vlade, v kateri smo se pritožili, da narodna enakopravnost za Slovence vzlic vsem pritožbam ni izvedena niti v šolah niti v uradih. Nadaljevali smo tako:

„Na Češkem je vlada predložila narodnostno postavo, po kateri bi se izključljivo narodna vprašanja v dež. zboru reševala po narodnih kurijah. Za Štajersko dozdaj enake vladne predloge ni bilo, dasiravno je iz navedenih razlogov narodnostna postava tudi za našo deželo silno potrebna, da vendar enkrat tudi slovensko ljudstvo stopi v stvarno posest onih narodnih pravic, katere ima nemško od nekdaj. Torej vprašamo, ali hoče vis. vlada tudi štajerskemu deželnemu zboru predložiti dotično postavo?“

Na to interpelacijo je Kübek odgovoril v seji 13. oktobra, da je za Češko bila predložena narodnostna postava, ker so se čule od tam želje in izjave za to. S Štajerskega pa niso se javile take želje, zato ni vlada postave predložila, a si pridržuje daljnje postopanje za prihodnjost.

Od vlade nasvetovana izpremememba volilnega reda je bila zavržena od nemškoliberalne večine; zagovarjal jo je v imenu Slovencev dr. Dominkuš.

Pri volitvi v državni zbor sta iz naše kmetske skupine bila izvoljena Seidl in Brandstetter.

NARODNA TISKARNA.

Komanditno društvo „Fr. Skaza in dr." je do srede julija bilo gotovo z urejevanjem nove tiskarne in 18. julija se je tiskal „Slov. Narod" že v tej tiskarni. Jaz sem v imenu delničarjev „Slov. Naroda" list izročil temu društvu in odslej se je tiskalo na listu: „Lastniki Fr. Rapoc in dr., tiskar Fr. Skaza in dr." To sem naznanil v listu 18. julija z dostavkom:

„Dasi smo materialno lastništvo izročili, hočemo kot rodoljubi in narodnjaki s „Slov. Narodom" v zvezi ostati in z vsem svojim vplivom, svetom in dejanjem skrbeti za list, ki ostane, kakor dozdaj, svojemu narodnemu programu zvest in neustrašen branik naših narodnih pravic in ga torej vsem Slovencem priporočamo."

Po Tomšičevi smrti, kakor je že omenjeno, sem takoj brzojavil Jurčiču v Sisek, kjer je bil sotrudnik pri „Südslavische Zeitung"; Železnikar je še bil premalo izurjen, da bi sam mogel urejevati list. Jurčič je prevzel uredništvo mesca junija in potem bil urednik do zadnjih mescev pred svojo smrtjo.

„Slov. Narod" je imel že kakih 900 naročnikov, torej je že kolikor toliko izhajal, ker je sčasoma dobival tudi več naznanil. Izhajal je trikrat na teden in veljal na leto 10 gld. Zaradi obstanka lista smo tedaj bili brez skrbi. A naša misel ni bila, ga obdržati v Mariboru. Čedalje bolj se je izražala želja, da se naj list prenese v Ljubljano in tam izpremeni v dnevnik.

FR. RAPOC.

Že smo v Ljubljani imeli mnogo privržencev; na čelu so jim bili dr. Razlag, dr. Zarnik in Peter Grasselli.

Ta preselitev se je prej izvršila, nego smo mislili, ter je pravzaprav nepotrebno bilo ustanoviti tiskarno v Mariboru, po katere prodaji prof. Pajku, izvršeni nekaj let pozneje, je delniško društvo „Narodna tiskarna“ izdaten del svojega kapitala izgubila.

Rapoc je sestavil pravila delniškega društva, katero naj bi zložilo 50.000 gld. kapitala v 500 delnicah po 100 gld. Pisaril je in vozil se je na razne kraje nabirat delničarjev. V Ljubljani pa se je ustanovil začasen odbor delniškega društva, ki je 4. novembra izdal oklic slovenskim rodoljubom, da naj podpisujejo delnice. V listu 11. nov. sem razvil ves program tega podjetja in poudarjal, da se tudi po preselitvi „Naroda“ ne sme opustiti tiskarna v Mariboru. To sem storil iz upravičenega obzira na rodoljube, ki so v Mariboru

ustanovili tiskarno, da se ohrani „Sl. Narod“, po preselitvi lista pa bi tiskarna izgubila glavni dohodek od tiskanja lista. Seveda ko bi bili poprej vedeli, da se bo „Sl. Narod“ tako kmalu preselil v Ljubljano, ne bi v Mariboru bili napravili tiskarne, katero je potem morala prevzeti Narodna tiskarna v svojo veliko izgubo Maribor pa je vsaj imel odslej slovensko tiskarno in to je bilo važno za tisto dobo, ker bi pod Auersperg-Lasserjevim vladanjem pač ne bila dobila koncesije.

Začetkom novembra je bil v Ljubljani shod rodoljubov, ki so že bili podpisali delnice. Prišlo jih je kakih 40, Peter Kozler je predsedoval. Dr. Razlag, takrat še dež. glavar, je gorko priporočal, da se naj „Sl. Narod“ preseli v Ljubljano in izpremeni v dnevnik. Tudi tiskarna naj se ustanovi. Odobraval je nastopanje lista v narodnih in političnih stvareh. Rapoc pa je razvijal program vsega podjetja. Povabljen je bil tudi na shod dr. Janez Bleiweis, pa ni prišel. Bil je namreč proti ustanovitvi nove tiskarne po privrženikih „Sl. Naroda“, ker je takrat „Sl. Matica“ namenjena bila kupiti od Blaznika tiskarno.

Zdaj je stvar hitro napredovala. 19. novembra smo sklicali shod delničarjev v Ljubljano, ki je bil obiskan tudi od mnogo vnanjih rodoljubov s Štajerskega, Koroškega, Primorskega. Dr. Razlag je kot predsednik začasnega odbora poročal, da je 184 delničarjev podpisalo 318 delnic ali 31.800 gld. S tem denarjem se naj prevzame tiskarna v Mariboru s „Sl. Narodom“ za svoto 26.000 gld.

V specialni debati sem nasvetoval, naj delniško društvo prevzame tiskarno v Mariboru in ustanovi tudi v Ljubljani tiskarno, v katero se naj iz mariborske tiskarne nekaj strojev in druge priprave prenese, ker je tamošnja tiskarna prevelika za navadne razmere, ko izgubi tiskanje „Naroda“. Določili so se potem obroki

za izplačevanje delnic in izvolil se je odbor 15 članov, ki je imel nalog, dobiti koncesijo za delniško društvo in za novo tiskarno v Ljubljani.

Tisti večer smo bili prav veseli v čitalnični restavraciji in so me dr. Razlag, dr. Zarnik in drugi znanci nagovarjali, naj se preselim v Ljubljano, Razlag pa je obljubil, da mi preskrbi stanovanje v Virantovi hiši, kjer je tudi on stanoval.

Za Narodno tiskarno je bilo do konca novembra že podpisanih 440 delnic, torej 44.000 gld.

KRANJSKI DEŽELNI ZBOR,

ki ga Hohenwart ni razpustil, je zboroval z drugimi deželnimi zbori vred mesca oktobra. Nemci se zborovanja niso udeleževali, torej so tako postopali, kakor češki deklaranti. V poslednji seji 14. okt. je dež. zbor sprejel adreso na cesarja, v kateri odobruje postopanje vlade, takrat še Hohenwartove, nasproti Čehom in nadaljuje:

„Mi hočemo za našo deželo ono samostojnost, katero nam pripoznavata pragmatična sankcija in diploma z 20. okt. 1860 z ozirom na postavodajstvo in upravo . . . Kakor naj Nemci popolnoma nežaljeni ostanejo v svojih narodnih pravicah, tako mi želimo, da se tudi drugim narodom enaka pravica ne le zagotovi, ampak tudi dejansko podeli. V tem oziru se predrznemo prositi, da se naš slovenski narod v onih deželah, v katerih je združen z Nemci ali Italijani, postavi pod varstvo takih deželnih postav, kakršno je Vašega Veličanstva vlada predložila češkemu deželnemu zboru."

„Tako bodo Slovenci, ki se neomahljivo zvesto drže Vašega Veličanstva prestola, mogli ohraniti si svojo narodnost, dokler Vašega Veličanstva vladi ne bode mogoče najti sredstva in pota, da, kakor smo

željno prosili v prepokornem pismu z dne 30. avg. 1870, zedini njihove zemljepisno stikajoče se zemlje v eno upravno in, kolikor mogoče, državnopravno telo."

Deželni predsednik je bil takrat Wurzbach, bivši deželni glavar, ki je pod Hohenwartom postal deželni predsednik, da je prostor naredil iz večine vzetemu dež. glavarju. Wurzbach je bil popolnoma nevešč v administrativnih stvareh in njegovi uradniki so delali, kar so hoteli. Auerspergova vlada ga je zato kmalu odstranila s tem, da mu je preskrbela baronstvo proti temu, da prostovoljno odstopi. S tem je vlada dobila priliko, na mesto dež. predsednika postaviti še prav mladega grofa Auersperga, takratnega deželnega glavarja.

Prvo delo ministrstva Auersperg-Lasserjevega je bil razpust vseh deželnih zborov, ki so imeli federališko večino, med temi tudi kranjskega, le češki, tirolski in dalmatinski niso bili razpuščeni.

Pri novih volitvah na Kranjskem so 12. decemb. v kmetskih občinah in tudi v mestnih skupinah razen Ljubljane zmagali vsi od „Slovenije" postavljeni kandidati, tako da je v zboru bila spet velika narodna večina. Vzlic temu vlada ni vzela glavarja iz večine kar bi bilo ustavno, ampak imenovan je bil litijski okrajni glavar grof A. Auersperg, izvoljen od veleposestva. Deželni zbor je le nekaj dni zboroval, da je volitve potrdil, izvolil deželni odbor in delegate v državni zbor, poslednje na podlagi prejšnjih adres, torej pogojno. Potem je bil zaključen.

FEDERALIŠKI SHOD V PRAGI.

Po padu Hohenwartove vlade so Čehi povabil zastopnike federaliških deželnih zborov v Prago na po-

svetovanje, ki se je vršilo 22. novembra. In spet sem se kot zastopnik štajerskih Slovencev, kakor l. 1868. k polaganju temeljnega kamna za narodno gledališče, peljal v Prago, takoj ko sem se vrnil po ustanovnem zboru Narodne tiskarne iz Ljubljane. Takrat me je pa spremljal Herman, od drugih Slovencev je prišel dr. Costa.

Shod je res bil zanimiv, ker se ga je udeležilo kakih 40 zastopnikov iz devetih dežel avstrijskih. Zborovali smo v palači grofa Nostica. Navzočni so bili in povedali so svoje mnenje dr. Smolka za Gališko, dr. Pražak za Moravsko, Greuter za Tirolsko itd. Češko so zastopali Rieger, Palacký, Brauner, knezi Lobkovic, Schwarzenberg, Taxis, grofa Clam-Martinic in Thun. Posvetovanje je trajalo od 10. ure dopoldne do 3. ure popoldne in se zvečer nadaljevalo do polnoči. Češki fundamentalni članki so se sprejeli kot podlaga, na kateri se naj notranje politične razmere Avstrije urede. Mi Slovenci smo sicer omenili, da se za strogo zgodovinsko pravo ne moremo ogrevati in da prevelika deželna avtonomija bi večini Slovencev bila v kvar, pa tolažili so nas z narodnimi kurijami in njihovimi pravicami v narodnih stvareh.

Drugi dan dopoldne smo bili Slovenci pri dr. Riegerju, kjer so bili Palacký, oba Gregra, takrat še mlada moža, in še nekaj gospodov. Pogovarjali smo se o položaju Slovencev in Rieger nas je vprašal, ali se kaj bližamo Hrvatom. Ž njimi da bi morali stopiti v tesnejšo zvezo. Jaz sem rekel, da tudi mi želimo se tesneje zvezati s Hrvati, a tam da so nastale pod Rauchom tako zamotane razmere, da od hrvatske strani nam ni pričakovati nobene podpore.

Pri tej priliki sem tudi opozarjal na bogate zaklade premoga in rudnin po slovenskih deželah in izrekel željo da bi češki kapitalisti se začeli zanimati

za naše kraje in pri nas ustanavljali industrielna podjetja. Odgovarjalo se mi je, da se Čehi za zdaj morajo doma boriti s premočjo nemškega kapitala.

Vrnil sem se iz Prage slabe volje in žal mi je bilo za stroške, ki mi jih je prizadelo to potovanje.

O SLOVENSKIH STOLICAH

na graškem vseučilišču so se še zmerom pletli pogovori, a do ustanovitve tudi pod Jiřečkom ni prišlo.

Mesca januarja 1861, ko je še Stremayr vodil učno ministrstvo, torej pred Hohenwartovim ministrstvom, prinesla je „Grazer Ztg." naslednjo notico:

„Kakor znano, se je bilo odločilo, naj se predmeti judicielnega državnega izpita na graškem vseučilišču poučujejo tudi v slovenskem jeziku. Glede izvršitve tega določila je minister Stremayr zaukazal, da se smejo le taki ponudniki pustiti na slovenske stolice ki so se po obstoječih postavah habilitirali na vseučilišču. Ko bi se za praktične predmete v slovenskem jeziku, ki bi nekako dopolnjevali glavne predmete, našle sposobne osebnosti, bode se skrbelo za primerno remuneracijo."

Ko je Jiřeček postal učni minister, pričakovali smo, da bo vsaj to izvedel, kar je Stremayr obljubil, Mesca aprila je bila obravnava učnega proračuna v finančnem odseku državnega zbora. Tu je poročevavec prof. Glaser, poznejši justični minister, nasvetoval, da se iz proračuna izbriše teh 3600 gld. za slovenska predavanja, ker se za taka predavanja niso niti profesorji našli. V istem zmislu so govorili Herbst, Lasser, Kuranda; le Brestl, poznejši finančni minister, je bil toliko pravičen, da je dostavil, če ni drugače, naj se ustanovi v Ljubljani pravna akademija. In proti vsemu temu izvajanju

Jiřeček ni ene besede izustil, da bi branil od Stremayrja v proračun postavljeno svoto. Izbrisala se je in nikdar ni več prišla v državni proračun. In vendar je Jiřeček ne dolgo poprej enemu ponudniku za slovensko stolico, dr. Geršaku, zatrdil, da bo on že skrbel, da slovenščina na graškem vseučilišču ne bode „Aschenbrödel".

Tudi odvetnik dr. Pogačnik na Dunaju se je takrat ponudil ministrstvu, da je pripravljen prevzeti slovensko predavanje na dunajskem vseučilišču, ako ga vlada imenuje za izrednega profesorja, če tudi brez plače. Ali je dobil na svojo vlogo kak odgovor in kakšnega, mi ni znano.

RAZNI DOGODKI L. 1871.

Najhuje je zadela mene in vse rodoljube nenadna smrt Tomšičeva 26. maja. Jurčič mu je spisal prav iz srca žalujočega prijatelja izvirajočo posmrtnico. V Mariboru pa se je ustanovil odbor, ki je začel nabirati darove, da se postavi dostojen spomenik na njegovem grobu. Darovi so nepričakovano obilno pritekali in znašali ob koncu leta 1716 gld. Nasvetoval sem torej, da se na pokopališču postavi spomenik, a ostali znesek naj bode za kako literarno ustanovo shranjen. In tako se je zgodilo. Po smrti Jurčičevi smo tudi nabirali darove za spomenik in ker je preostal precejšnji znesek, smo oba zneska združili v Tomšič-Jurčičevo ustanovo, iz katere se še zdaj leposlovna dela obdarjujejo.

Umrl je v tem letu Miroslav Vilhar, čigar mične pesmice smo tudi na Štajerskem radi čitali in prepevali.

Za dvoje imenovanj smo se vendar imeli zahvaliti Jiřečku. Fran Erjavec je prišel iz Zagreba v

Gorico, Tušek pa v Ljubljano. Tudi dr. Geršak je to leto bil imenovan za notarja v Ormožu. Pošteni narodnjak, svetovavec deželne sodnije Mayer, ki so ga l. 1862. zarad njegovega neomahljivega narodnega prepričanja potisnili za sodnika v Sevnico in l. 1870. upokojili, hotel je v Celju odpreti odvetniško pisarno, a graška višja deželna sodnija mu tega ni dovolila. Najvišji sodni dvor na Dunaju, kamor se je obrnil, je ugodil njegovi prošnji in Mayer je odprl v Celju prvo slovensko odvetniško pisarno.

V literarnem oziru se je trudil Trstenjak, da bi se v novi tiskarni v Mariboru na svetlo dajal beletrističen list. S početka je imel namen ga krstiti „Tabor", a naposled je obveljal naslov „Zora", list pa je začel izhajati šele naslednje leto.

V tem letu mi je Trstenjak o neki priliki pravil, da mu večkrat piše neki mladenič, ki je doma iz tistih krajev, kakor on, in kateri se je posvetil slikarstvu. Pa preden mu je bilo mogoče priti v akademijo, so ga vzeli k vojakom. Piše se

HOLZ VATROSLAV.

Trstenjak ga je hvalil kot prav talentiranega mladega človeka in mi priporočal, da bi ga, ko svoja vojaška leta konča, vzeli k „Slov. Narodu", morda v upravništvo. Meni je to bilo prav, pisal sem v Maribor in Holz je menda koncem leta bil sprejet v upravništvo lista. Leta 1872., ko smo list preselili v Ljubljano, ostal je v Mariboru pri mestnem uradu.

L. 1878. je vstopil k banki Slaviji kot potovalni uradnik in od te dobe do danes potuje po slovenskem svetu, tako da mu pač nobeden kot naše domovine ni neznan. Od l. 1881. nadalje je dopisaval „Sl. Narodu", v katerem so posebno Prostoslav-Kretanovi podlistki,

HOLZ VATROSLAV.

polni zdravega humorja, čitatelje razveseljevali in jim vedrili zaradi takratnih hudih političnih borb temne obraze.

Tudi mene je večkrat obiskal pri vinogradu in ko so neki večer leta 1886. pri meni bili na obisku profesor Cilenšek, Raič, Vrhovec in drugi, zapisal je Holz v album: „Kjer sta dva Slovenca skupaj, je tretji med njimi — vino.“ K modernim abstinenčarjem torej ne spada in tudi jaz ne. —

V Šmarju so mi tekli dnevi še dosti mirno naprej, a praksa je bila tako jalova, da sem moral misliti na preselitev. Ves čas sem imel kot načelnik okrajnega zastopa praske s celjskim okrajnim glavarjem Schönwetterjem, ki je pozneje prišel v Krško, ne na veselje tamošnjih rodoljubov. Okrajni zastop je po mojem nasvetu sklenil ustanoviti hranilnico in posojilnico, a vlada pravil ni potrdila, ker se ji je varščina 5000 gld. premala zdela. Seveda je to bil le izgovor,

da zapreči ustanovitev narodnega denarnega zavodal Spomladi sem dal na okrajne stroške zasaditi sadnega drevja ob cesti v Slatino, ki se vidi na sliki. Drevje sem naročil od kranjskega deželnega poslanca župnika Pintarja na Gorenjskem. Drevje se je lepo razrastlo in obilno rodi. Tako je ostal vsaj eden spomin na moje bivanje v Šmarju.

V.

LETO 1872.

Leti 1872. in 1873. sta bili najbojevitejši v mojem življenju. Preselivši se v začetku 1872. l. v Ljubljano, moral sem pomagati pri ustanovitvi delniškega društva za Narodno tiskarno, pri preselitvi „Slov. Naroda“ iz Maribora v Ljubljano in pri izpremenitvi lista v dnevnik. Ustanovili smo po Trstenjakovem predlogu „Pisateljsko društvo“, katero je jeseni napravilo veliko Prešernovo slavnost v Vrbi. Spopadli smo se pri volitvi za Slovensko Matico in še huje l. 1873. pri direktnih volitvah v državni zbor. Proti naslovu, da smo „Mladoslovenci“, se je sicer Jurčič zmerom branil v „Slov. Narodu“, a zastonj. Skoro pri vsaki priliki smo si nasproti stali „mladi“ in „stari“.

Kako je prišlo do tega boja in so li res bila taka načelna nasprotja, katera so izključevala vsako sporazumljenje? Če zdaj premišljujem tisto dobo, se čudim srditosti boja, ko nas pravzaprav takrat ni ločilo nobeno načelno vprašanje. Niti nismo mi „mladi“ bili liberalni v zmislu modernega liberalizma, niti niso „stari“ bili strogo klerikalni. „Slov. Narod“ se nikdar ni dotaknil verskih vprašanj, bil strogo krščanski, celo katoliški in je kvečemu v šolskem vprašanju zahteva.

razvitek šolstva pod posvetnim nadzorstvom, čemur tudi stari niso preveč ugovarjali.

V političnih in narodnih vprašanjih pa smo bili edini in se le v tem razločevali, da smo mi „mladi“ zahtevali odločno, radikalno postopanje glede državnega in deželnih zborov, „stari“ pa, izprevidevši da s skrajnimi koraki se bolj škoduje, ko koristi, so se rajši držali utilitetne politike. In vendar ta ljuti boj! Zakaj?

Do l. 1865. so „Novice“ bile edini naš politični organ, takorekoč „Moniteur“ vseh Slovencev, dr. Janez Bleiweis pa je vladal kot pravi diktator nad vsemi narodnimi krogi, ne samo v Ljubljani in na Kranjskem, temuč po vsem Slovenskem. Psihološko razumljivo je, da je sumljivo gledal vsako novo časnikarsko podjetje in ga smatral za nasprotniško in škodljivo „Novicam“. V vseh omikanih narodnih krogih pa se je venomer poudarjala potreba večjega politiškega lista. Dr. Bleiweis je dobro poznal to občno mnenje, a sam ni imel toliko podjetnega duha, da bi zraven tedenskih „Novic“ ustanovil večji političen list. Ko bi se bil on tega lotil, ne bi se bil rodil Einspielerjev „Slovenec“ v Celovcu in ne pozneje „Slov. Narod“ ter kot nasprotni list „Slovenec“ v Ljubljani. Tako pa se je krčevito držal svojih starokopitnih „Novic“, in vsakega, komur niso zadostovale „Novice“, smatral za osebnega nasprotnika.

Einspieler Andrej, ki je od l. 1865. do 1867. izdaval „Slovenca“, se mi je večkrat pritožil o potuhnjenem nasprotstvu „Novic“ proti „Slovencu“. Pa njemu pač „Novice“ niso mogle očitati liberalizma. — Drugače je bilo pri „Slov. Narodu“, kateri ni stal na klerikalnem stališču. Tomšič se je sicer po naši želji ogibal vsaki polemiki z „Novicami“, dasi je bil večkrat izzvan, a to nič ni pomagalo. „Novice“ so se zdaj postavile na strogo klerikalno stališče in iskale

v vsaki še tako nedolžni notici „Narodovi“ kali rastočega liberalizma, ki ga je treba zatreti.

To nasprotje je rastlo, potem ko smo sklenili ustanoviti v Ljubljani tiskarno in „Slov. Narod“ preseliti iz Maribora v Ljubljano. Da bi se preprečila ustanovitev tiskarne, so „stari“ naenkrat se spomnili, da ima Slovenska Matica kocesijo za tiskarno, torej naj ona novo ustanovi ali kupi eno že obstoječih tiskaren. In tu je šlo za Blaznikovo tiskarno, katere lastnik je bil l. 1872. umrl. Za to tiskarno s hišo vred pa se je zahtevalo menda nič manj ko 70 tisoč gld., kolikor „Slovenska Matica“ ne bi bila zmogla. Torej je dr. Bleiweis nasvetoval novo tiskarno, vsled česar je vzpihnil hud odpor pri mnogih Matičarjih in ustanovili smo Pisateljsko društvo proti Sl. Matici.

Leta 1873. pa je vzplamtel najhujši boj pri direktnih volitvah v državni zbor, kjer so si skoraj v vseh okrajih nasproti stali „mladi“ in „stari“.

Korist od tega medsebojnega boja so imeli le naši nasprotniki, kateri so si pridobili vse mestne kandidate, in smo vsled tega Slovenci v prvem direktno voljenem državnem zboru imeli le 9 poslancev. Ta poraz nas je toliko spametoval, da smo čedalje bolj opuščali medsebojno napadanje in naposled se združili v državnem zboru „mladi“ in „stari“ v Hohenwartovem klubu. V tej dobi sva se celo s Kljunom večkrat menila, ali bi se ne dala dnevnika „Slovenec“ in „Slov. Narod“ združiti v en list, ker sta takrat oba lista le težko izhajala.

MOJA PRESELITEV V LJUBLJANO.

Ko sem se mesca novembra 1871. l. peljal s Hermanom k federališkemu kongresu v Prago, sem mu pravil, da se mislim preseliti v Ljubljano in da sem prosil za eno zdravniških služeb, ki so takrat bile

razpisane v deželni bolnici ljubljanski. Oglasil sem se sicer bil že prej l. 1870. za mesto c. kr. okrajnega zdravnika v Ptuju, ker je po novi organizaciji se opustilo mesto okrajnega zdravnika v Slov. Bistrici. Kübek me seveda ni imenoval, dasi sem izkazal osemletno opravljanje službe okrajnega zdravnika, ampak je v Ptuju namestil nekega dosti mlajšega a nemškega zdravnika. Herman je potem govoril z dr. Costo, ki je tudi prišel v Prago, in dr. Costa, takrat deželni odbornik, je obljubil, da bo za mene glasoval. Ko sem to zvedel, sem brez odloga se začel pripravljati na odhod iz Šmarja.

Sklical sem 17. januarja okrajni zastop, da izvoli mesto mene drugega načelnika. Zvečer so mi Šmarčani napravili odhodnico z mnogimi napitnicami. Mojo skromno lekarno je spet prevzel prijatelj dr. Gustav Ipavic v Šent Juriju, hišno opravo, katere ni bilo obilo, sem pa poslal v Ljubljano, kjer mi je dr. Razlag že bil najel dve sobi v Virantovi hiši. Odpeljal sem se iz Šmarja, prav krepak na duhu in telesu, imajoč v glavi polno načrtov, kako bomo delali v Ljubljani, da pridobimo tla za naše radikalno narodno postopanje.

Ljubljana se v preteklih desetih letih nič ni bila izpremenila. Našel sem sicer tam prav malo onih znancev, s katerimi sem se bil l. 1861. bliže seznanil. Pleško in Kočevar sta bila na deželi pri sodnijah, Fleišmana sem malokedaj srečal. Postaral se je bil in je bolehal. Tudi Jentl ni več slovel kot prvi tenorist.*

* Tu moram popraviti neko pomoto v prvem zvezku. Jentl ni bil tako ubožen, da bi ga bili morali sprejeti v mestno hiralnico, ampak je po opustitvi trgovine toliko imel, da se je preživil. Ko je zbolel, bil je sprejet kot bivši trgovec na trgovski bolniški oddelek, ki ima svoje sobe v hiralnici pri sv. Jožefu, in tu je umrl.

Našel sem pa mnogo drugih znancev, kateri so veseli bili mojega prihoda; ne manj pa je bilo protivnikov, ki so v meni videli nemirneža, ki bo še huje razdvojil narodne kroge.

Predstavil sem se dr. Janezu Bleiweisu, a nisem bil milostno sprejet. Očital mi je pisavo „Slov. Naroda“, ki na vse strani zdražbo dela in se z nedostojno polemiko zaganja v nasprotne liste in njemu neljube osebe.

Jaz sem odgovoril, da za pisavo lista ne morem biti odgovoren, ker ga ne urejujem in šele zvem, kar v listu stoji, ko ga v roke dobim. Lahko bi bil odgovoril, da „Slovenski Narod“ ni začel s polemiko, ampak „Novice“, proti katerim se je on samo branil in s početka le prav rahlo. Toda rajši sem molčal in odšel, ne da bi bila o zdravniški službi kaj govorila. Pa imel sem zdaj prav malo upanja, da mi jo deželni odbor podeli.

In zdaj sem čakal, da se oglasi kak bolnik in se s tem začne moja zdravniška praksa. Pa prav redki so bili, ki so me iskali o mojih ordinacijskih urah, še redkejši, ki so me na dom klicali h kakemu bolniku. In še to nezgodo sem imel, da je neki za legarjem bolan mož v Virantovi hiši, ki sem ga zdravil kakih 14 dni, navzlic mojemu trudu umrl. Bil sem že prav malodušen, tembolj, ker sem svoje skrbi nosil skrite v svojih prsih in bil preponosen, da bi jih odkrival Razlagu ali Zarniku, s katerima sem vsak dan občeval. Kar mi pride povedat žurnalist Arko, ki je pisal v nemške liste, pa tudi v „Narod“ pošiljal svoje notice, da me je po njegovem nasvetu neko delavsko podporno društvo imenovalo za svojega zdravnika z letno remuneracijo 30, reci: tridesetih goldinarjev. Sprejel sem to ponudbo, ker sem upal, da po obiskovanju delavcev pridem tudi z drugimi krogi v dotiko. Arko

je bil tisti žurnalist, kateremu je Jurčič nekdaj dejal v šali, da po njegovi smrti se ga bo „Narod“ spominjal v treh vrstah. In to se je tudi zgodilo, ko je Arko v Ljubljani umrl, pa šele mnogo let za Jurčičem.

Kaj bo z zdravniško službo, za katero sem se bil oglasil, nisem pozvedaval, ker sem vzlic dr.-Costovi obljubi v Pragi imel le malo upanja, da bi se mi podelila. Vendar se je zgodilo, česar nisem več pričakoval. Koncem februarja je bila odločilna seja deželnega odbora. Jaz sem kakor navadno, obedoval v čitalnični restavraciji. Ob pol dveh pride dr. Costa, stopi k meni, in pravi:

„Danes smo vas imenovali za primarija v prisilni delavnici.“

Bil sem tako presenečen, da sem le kratko rekel: „Hvala!“

To imenovanje je res bilo važno za mene, da sem vsaj imel neko podlago, če tudi skromno, za eksistenco v Ljubljani.

Službo primarijsko v prisilni delavnici sem opravljal od 2. marca 1872. do sredi marca 1895. l., ko sem zaradi bolehnosti in ker sem sklenil Ljubljano zapustiti, bil upokojen z letno pokojnino 600 gld., torej z nekaj večjim zneskom, kakor bi znašalo po službenih letih. V tej dobi sem imel le dvakrat težaven ali celó nevaren položaj, l. 1875., ko se je pokazal legar med prisiljenci, a še bolj l. 1886., ko je kolera se zatrosila med prisiljence, ki so delali cesto na Igu. Kolera je potem tudi v prisilni delavnici v Ljubljani se širila in pobrala 17 prisiljencev, a mesto samo je ostalo prosto te epidemije.

Zdravniški stan je po mojem mnenju najtežavniši in najnehvaležniši stan. Torej naj vsak desetkrat premisli, preden si izbere ta stan. Že študije so daljše, kakor za druge stroke, — pet let, in potem še eno leto,

navadno dve leti za rigoroze. Med študijami pa medicinec ne more in ne sme, kakor na primer jurist, zanemariti predavanj. On mora ostati ves čas na vseučilišču in ker so študije naporne, tudi medicinec ne more lahko prevzeti kake instrukcije. Iz tega sledi, da mora pač, kdor se posveti medicini, imeti od doma toliko podpore, da se za silo preživi. Tudi ko dovrši študije, ne more takoj nastopiti privatne prakse, ampak se mora v kaki bolnici, če dobi sploh tam kak prostor, praktično bolj izuriti. Ko potem postane samostalen, iskati mu je mesta, kjer bi se mogel naseliti, in to ni lahka stvar.

Ko sem videl na Kranjskem slabe gmotne razmere večine zdravnikov, sem se trudil za organizacijo zdravniškega stanu in na vso moč podpiral vladni predlog o ustanovitvi okrožnih zdravnikov s stalno plačo in pravico do pokojnine. Ni to šlo lahko, ker so se s tem nova bremena nakladala deželi. Posebno se je ustavljala nemška stranka z baronom Schweglom. Pa naposled je bil zakon, o katerem sem jaz referiral v deželnem zboru, od narodne večine sprejet in Kranjsko je bila prva dežela s stalnimi službami za zdravnike. Tega uspeha sem še danes vesel, dasi pri mojem odhodu iz Ljubljane l. 1895. se nihče izmed zdravnikov ni spominjal tega, kar sem storil za zdravniški stan.

NARODNA TISKARNA.

Pravila delniškega društva „Narodna tiskarna“ so bila šele 21. julija od vlade potrjena. Medtem pa je začasni upravni odbor, kateremu je na čelu stal dr. Razlag, sklenil s tvrdko „Skaza in dr.“ pogodbo, po kateri je v svojo last prevzel tiskarno v Mariboru s „Sl. Narodom“ vred. Tudi je naročil vse potrebne

stroje za ljubljansko tiskarno ter najel stanovanje v L.-Tavčarjevi hiši, v hotelu „Evropa“. P. Grasselli je prevzel posel denarničarski, jaz pa tajništvo.

Ustanovni občni zbor se je vršil 14. septembra vpričo 42 delničarjev. Podpisanih je bilo dotlej 430 delnic po 100 gld. Po tajniškem in blagajniškem poročilu je občni zbor pritrdil nakupu mariborske tiskarne in napravi nove tiskarne v Ljubljani, brez posebne debate izvolil definitivni upravni odbor in pregledovalni odsek.

Do konca septembra so vse priprave bile gotove in „Sl. Narod“ je zapustil Maribor, kjer je skozi $4^1/_2$ leta neustrašeno se boril za narodne pravice. Dne 6. oktobra je prvi list v Ljubljani prišel na svetlo; izhajal pa je še „Narod“ zmerom po trikrat na teden; a občni zbor je sklenil, da se list izpremeni v dnevnik in to se je zgodilo z novim letom 1873. In tako smo, če tudi z napornim trudom in ne malimi žrtvami dosegli, da so tudi Slovenci dobili dnevnik. Seveda nam je to le bilo mogoče, ker smo imeli v uredniku Jurčiču ne samo že priznanega, plodovitega pisatelja, ampak tudi na vse strani uglednega, značajnega moža, ki je pred očmi imel samo blagor svojega naroda in čigar avtoriteto tudi v političnih vprašanjih smo vsi priznavali.

Preden pa se je „Narod“ preselil v Ljubljano, se je tu razvnel čedalje ostrejši boj med „novičarsko“ in našo stranko. V začetku leta smo sicer se združili in sestavili odbor, ki je nabiral darove za dolenjske in notranjske občine, v katerih je po slabi letini pretila lakota. V tem odboru je bil dr. Bleiweis predsednik, dr. R. Razlag podpredsednik, I. Vilhar denarničar in jaz tajnik. Pa odboru je kmalu potem, ko je razglasil oklic, vlada prepovedala daljnje delovanje, češ, da ona sama darove nabira. Vendar je bilo

v „Narodu“ izkazanih mnogo darov, posebno s Štajerskega.

To je bil zadnji poizkus skupnega delovanja in odslej so se ločila pota „Staroslovencev“, kakor so jih začele „Novice“ imenovati, proti „Mladoslovencem“, najprej na literarnem, potem tudi na političnem polju.

Preden opišem te boje, naj naslikam kratko one može, ki so se zbirali okoli „Novic“ in so potem pod Bleiweisovo zaščito več ali manj veljave si pridobili v Slovencih. Najvplivnejši in najdelavnejši je vsekako bil

DR. ETBIN HENRIK COSTA.

Rojen Novomeščan je v mladosti za silo lomil „kranjsko špraho“. Kot jurist je bil nemški burš in še, ko se je vrnil v Ljubljano, nosil je ostentantivno tako zvano belo Humboldovo ovratnico. Toda spoznal je, da v nemški literaturi zaradi silne konkurence mu ne cvete nobeden lavor in pečati se je začel s kranjsko zgodovino. Bližal se je dr. Bleiweisu in na občno začudenje pričel zbirati gradivo za „Vodnikov album“, ki ga je potem l. 1859. izdal na pol nemškega na pol slovenskega. Začel je pisati v „Novice“ in po vplivu dr. Bleiweisa prišel v mestni odbor ljubljanski ter bil l. 1865. izvoljen za župana. Pa v svoji prenagljenosti se je udeležil nekih nočnih izgredov Južnega Sokola, ki so jih provzročili nemški turnarji. Vladi je to bil povod, da ga je začasno odstavila od županstva; vendar je po skoro enoletni pravdi bil rehabilitiran. Pri mestnih volitvah 1868. l. so Slovenci izgubili večino v mestnem zasopu in Costa ni več bil izvoljen za župana.

Postal pa je predsednik Slov. Matice in to ni bilo po godu vsem tistim Matičarjem, ki so na čelu tega imenitnega društva želeli videti v narodnem

in literarnem oziru uglednega moža, ne pa uskoka iz nemškega tabora, ki še pravilno slovenski ni znal pisati. To je bil prvi povod, da smo pri volitvah matičnega odbora, ki so se vršile 26. septembra, hudo se spoprijeli.

V nasprotju smo si tudi bili glede ljubljanskih mestnih volitev. Ko dr. Costa ni več bil izvoljen za župana, je razglasil, naj se narodni volivci vzdržijo volitve in je s tem zakrivil, da so Nemci brez vsega napora v vseh treh razredih spravili svoje privržence v mestni zastop. Med narodnimi volivci pa je nastala taka apatija in nebrižnost, da smo pozneje leta in leta imeli opraviti, da smo spet organizirali narodno stranko.

Pa tudi na gospodarskem polju mu je vse izpodletelo in Slovenci so morali s stotisočinami goldinarjev izgube pri banki Sloveniji poplačati njegovo neizkušenost. Ta grozni polom je podkopal njegovo zdravje; umrl je komaj 43 let star l. 1875. za želodčnim rakom.

Costa je bil bolj majhne postave, suhega života, živahen in gibčen, njegov glas pa neprijetno hreščeč. Njegova odvetniška pisarna je prav dobro izhajala in mu dajala lepe dohodke. Oženil se ni, ampak je živel v rodbini svoje sestre, gospe Schollmayrjeve. Po njegovi smrti se je našel dnevnik, ki ga je dr. Costa vsak večer spisaval in slišal sem, da je gospa Schollmayrjeva bila namenjena ga izdati, pa je to misel opustila. Tudi to sem slišal, da je dr. Costa iz vseh časnikov slovenskih in nemških shranjeval izrezke, na katerih je bil o njem govor.

Dr. Costa se je v naših očeh s tem najbolj smešil, da se je kazal silno pobožnega — Levstik mu je pridel priimek „dr. Klečeplaz“ — ko smo vendar vedeli in videli, da prav posvetno živi, torej njegovo

navidezno pobožnost in gorečnost smatrali za hinavstvo. Pa morda smo krivo sodili in je to verjel v resnici, kar je javno govoril. Jaz sem ž njim prav malo prišel v dotiko, le pri shodih.

Dr. Costa je bil desna roka dr. Bleiweisa ter mu je, ker je bil dober jurist, pomagal v „Novicah“ v vseh prepornih vprašanjih. Dolžili smo ga, da je on kriv čedalje ostrejše pisave „Novic“ in da on na dr. Bleiweisa v tem zmislu preveč vpliva. Po smrti dr. Coste so se res začele razmere boljšati in l. 1878. sva z Jurčičem se najbolj trudila, da se je dr.-Bleiweisova sedemdesetletnica dostojno obhajala.

Manj imeniten Novičar je bil

DR. JOSIP POKLUKAR.

Bil je pravi hrust, močnega telesa, širokih prsi in pleč. Glava je bila okrogla, pokrita s črnimi, kratko ostriženimi lasmi, čelo bolj nizko, oči črne, obličje rdeče, obkroženo z gosto, dolgo, črno brado — to je bil prototip zdravega, krepkega človeka, da bi se bilo smelo soditi, da bo visoko starost doživel. A čuda, umrl je tudi on v najboljši moški dobi, vendar poprej dosegel, česar si njegovi kmetski roditelji gotovo niso nadejali, ko so fantka nesli h krstu tam nekje na Gorenjskem. Umrl je kot deželni glavar kranjski, kot državni poslanec in vitez železne krone, kateri red mu je preskrbel baron Winkler. Ko bi bil še dalje živel, ne bi mu bilo ušlo plemstvo.

Poklukar je po dovršenih pravniških študijah bil promoviran za doktorja in ostal v Ljubljani kot koncipient, dokler se ni oženil s hčerjo tiskarja Blaznika, in postal solastnik Blaznikove tiskarne. Oklenil se je dr. Bleiweisa in mu zvest ostal do njegove smrti. Fanatičen pa ni bil; sploh je bil mirne krvi

in jaz ga nikoli nisem videl razburjenega. Ljubil je mir in mirno življenje in najsrečnejšega se je čutil kadar je mogel na svojem posestvu v Dobrovi blizu Ljubljane v krogu svoje rodbine se pečati z vrtnarstvom in poljedelstvom.

Ko je deželni glavar grof Thurn l. 1889. umrl, bil je po nasvetu Winklerjevem dr. Poklukar imenovan za deželnega glavarja, kar je vsem strankam bilo po godu. Zraven njega delati v deželnem zboru je bilo prav prijetno in nam je vsem bilo žal, ko je obolel. Bolezen si je pa poprej tako zdravi korenjak po mojem mnenju nakopal, ako ni morebiti v rodbini bila taka bolezen (jeterni in črevesni rak) s tem, da je užival preobilno jedi, posebno kadar je bil na Dunaju v državnem zboru in sta po sejah s poslancem Kljunom hodila obedovat, po preobilnem obedu pa v kavarno posedat. Ko je bil v državnem zboru, se je pogostoma zgodilo, da se je v zimskem času zvečer z Dunaja odpeljal ter se v Ljubljani v jutrnem mrazu usedel na odkrit voziček, ki ga je popeljal v skoro eno uro oddaljeno Dobrovo; pri tej vožnji se je večkrat močno prehladil.

Naj je bil vzrok že kakršenkoli, obolel je in se več mescev mučil, vendar zmerom se je nadejal, da se pozdravi. Večkrat sem ga obiskal in prav smilil se mi je, posebno zadnji čas, ko je bil ves vodeničen, da se mu je morala koža na nogah predirati in voda izpuščati. Naposled ga je smrt rešila vseh bolečin dne 17. sušca 1891. l.

Literarno ni bil delaven; sploh je le malo pisal, kvečemu kak članek ali dopis v „Novice".

Leta 1872. pa je bil še mlad in je stal na strani Novičarjev. Menda po prigovarjanju dr. Bleiweisovem je podpisal eno delnico „Narodne tiskarne", da je smel prihajati k občnemu zboru.

Leta 1873. pri volitvah v državni zbor je bil kandidat v gorenjskih kmetskih občinah in je pokazal vzgledno disciplino svoji stranki nasproti. Odstopil je v poslednjem trenutku in svoje gotovo mesto prepustil grofu Hohenwartu, čigar izvolitev na Notranjskem je bila jako dvomljiva.

Omeniti moram še enega Novičarja, ta je bil

IVAN MURNIK.

Končavši pravniške študije, prevzel je l. 1870. po odpovedi dr. Tomana tajništvo trgovske zbornice v Ljubljani. Ker je bil tako spreten v pisarniškem delu in sploh zelo delaven, se je dr. Bleiweisu prikupil in ta je s svojim vplivom dosegel, da je Murnik že l. 1871. bil izvoljen v deželni odbor proti dr. Zarniku, ki si je tudi želel biti izvoljen na to mesto. Murnikova gospa, hči rokovičarja Horaka, o katerem bom še večkrat imel priliko govoriti, bila je vzgledna v svojem rodoljubju.

Murnik je pomagal uredovati „Novice“ in po dr. Bleiweisovi smrti jih je on nadalje izdaval, dokler niso morale ponehati vsled pomanjkanja naročnikov in prevelike konkurence časnikov.

Tudi Murnik se ni rad vtikal v prepire, delal je svoje delo in rad pomagal pri vseh društvih, ki so ga volila v odbor. Stritarjevi dunajski soneti so pač, kakor proti marsikaterim drugim osebam, tudi proti njemu bili preostro naperjeni.

Naj tu navedem, kar sem pisal v „Slovanu“ leta 1804. v karakteristiko Murnikove gospe:

GOSPA MARIJA MURNIKOVA

ima največjo zaslugo, da se je v ljubljanskem ženstvu vzbudila in utrdila narodna zavest. V sedemdesetih

IVAN MURNIK.

letih je bilo v Ljubljani še prav malo odločnega narodnega ženstva. Slovela je sicer gospa Lujiza Pesjakova kot pisateljica, a ona je živela zase v svoji rodbini in se za ostali svet malo menila. Dekleta premožnejših rodbin so se vzgajala ali v nemškem Huthovem zavodu ali v notranji tudi nemški uršulinski šoli. Gospa Murnikova je začela zbirati gospodične okoli sebe in jim dajala dvojno nalogo, veselično in dobrodelno.

Pri narodnih slavnostih, pri vzprejemih gostov. Čehov, Hrvatov, Štajercev itd. so jih morale pričakovati na kolodvoru vse v enakih nošnjah, da so jih pozdravljale in jim delile šopke. To vam je bilo res lepo videti, ko je gospa Murnikova na peronu, kakor vojskovodja, urejala svojo četo deklet. Včasi jih je bilo do trideset in več, sama mlada, sveža bitja. In ko je pridrdral vlak, so vse mahale v pozdrav s svojimi robci in z drugimi vred klicale: „Slava!“ in „Živeli!“ Radostno iznenadenim gostom pa so žarela lica od veselja. In korakali smo v čitalnico v Souvanovi hiši in — sram nas je bilo, da ne moremo tujcev pozdravljati v dostojnejših prostorih.

Danes je seveda vse bolje preskrbljeno za izobrazbo ženstva v narodnem duhu, kakor je bilo ta-

GOSPA MARIJA MURNIKOVA.

Saj je
Štajer-
najbolj
o in nas
j zavira
odnem
lovanju,
še žen-
izobra-
narod-
uhu ter
ed tega
ovori v
jeziku.
lica tega
iškutar-
arod v
enskih
ah.
pa Mur-
va pa
jo četo
porab-
tudi za
odelne namene. Kadar se je približal božični
e nabirala darove za božičnico revnim otrokom.
slala je prirezano blago za otroške obleke go-
čnam na dom, kjer so se morale usesti k šival-
trojem, da dovrše pravočasno dano jim nalogo.
ginljiv prizor pa je bil, ko so se na določeni
brali v čitalnični dvorani dečki in deklice — včasi
bilo do 150, — in jim je Murnikova gospa de-
leke, obuvala in druga božična darila.

Zato pač njena slika, ki sta jo mojstrsko izde-
Al. Šubic in M. Sternen, zasluži, da visi na od-

ličnem mestu v Nar. domu in vzbuja poznejše ženske rodove k enaki narodni delavnosti.

Naj še dostavim, da sta Murnik in njegova gospa rada podpirala slovenske umetnike in da je Murnik v deželnem odboru kot referent o tej točki se vselej poganjal za deželne podpore umetnikom.

Na naši strani je stal zraven dr. Razlaga in dr. Zarnika in še nekaj mlajših, pa tudi starejših rodoljubov

PETER GRASSELLI.

PETER GRASSELLI.

Bil je jurist, a je pustil pravništvo, ko je prevzel po očetu hišo v Ljubljani. Leta 1863. je izdaval „Triglav", toda list je moral prenehati, ko je Grasselli bil obsojen, menda zaradi motenja javnega miru, na tri mesce zapora.

Ko smo ustanavljali Narodno tiskarno, bil je s početka taj-

, pozneje pa, ko sem se jaz preselil v Ljubljano sem tajništvo prevzel, denarničar. Črez nekaj let Narodna tiskarna prišla v velike denarne zadrege takrat je podpredsednik dr. K. Ahačič vso ar v roke vzel in spravil v red, seveda tako, da je od vsake delnice odpisalo 40 gld. in je odslej ljala le 60 gld.

Grasselli je bil, ko smo 1882. l. si pridobili ve- o v mestnem zastopu ljubljanskem, izvoljen za žu- na in pod njegovim županstvom se je dogotovil vo- vod, ki Ljubljano preskrbuje s hladno, vselej čisto tno vodo.

Nekaj časa je bil tudi državni poslanec, pa včasi mogel priti tudi k zelo važnemu glasovanju, ker je kot župan zadržan v Ljubljani. Zato l. 1885. ni več ndidiral. Tudi županstvu se je odpovedal l. 1891. Na ega smo se smeli o vsaki priliki zanašati in midva a skupaj zmerom dobro izhajala.

V milem spominu mi je tudi

R. ALFONS MOŠE.

Seznanil sem se žnjim, ko je bil v šestdesetih ih advokat v Slov. Gradcu. Ni bil sicer tako odločno roden, kakor jaz, saj je bil čisto nemško vzgojen, si v Ljubljani rojen, in se je šele pozneje začel va- ti v slovenščini, ki mu je pa zmerom trdo tekla. ndar je narodni stranki že l. 1867. pomagal pri vo- vah za deželni zbor štajerski, da smo v Sl. Gradcu gli prejšnjega nemškega zastopnika Lohningerja, po- stnika mislinjskih fužin, in prodrli z narodnim kan- datom.

L. 1868. se je dr. Moše preselil v Ljubljano in pri bčnem zboru Nar. tiskarne l. 1872. smo ga izvolili v

pregledovalni odsek. Takoj po mojem prihodu sem ga poiskal — stanoval je v Grumnikovi hiši na Dunajski cesti — in odslej sva si ostala v dobrih prijateljskih razmerah.

Leta 1881. smo ž njim zmagali pri ljubljanskih mestnih volitvah v prvem razredu in s tem narušili to nemško trdnjavo. Leta 1883. pa je bil v Ljubljani izvoljen za deželnega poslanca. V obeh zastopih je bil jako delaven. V mestnem zastopu se je on najbolj potrudil, da se je ustanovila mestna hranilnica. Pri tem je moral premagati čudovite ovire, ker se je ves prvotni akt na magistratu izgubil, da je Moše moral znova sestaviti pravila. Moj brat Mihael, ki je takrat že bil državni poslanec, je težko pričakoval, da se ustanovi ta denarni zavod, pri katerem bi posojilnice imele nekako zaslombo. Ko so torej pravila došla na Dunaj v notranje ministrstvo, govoril je s kranjskimi poslanci, da bi naj šli pospeševat rešitev. A nobeden se za to stvar ni hotel zanimati in Kljun je naravnost odrekel, češ, da je nepotrebna ustanovitev te hranilnice. Brat je torej sam šel k referentu, nekemu dvornemu svetniku in dosegel, da se je stvar ugodno rešila. Kranjska dežela pa se ima Mošetu zahvaliti, da se je poprejšnji 5%oni zemljiškoobvezni dolg konvertiral v 4%ono deželno posojilo.

Toda zahvale ni užival za svoje pridno, nesebično delovanje. Ker ni bil noben frazer, niti govornik za mase, ampak je brez šuma in ne da bi se naprej rinil, izvrševal svoje delo, ni postal popularen. Držal se je Horacijevega izreka: „Odi profanum vulgus —“ in ko so bile spet volitve l. 1889., ni bil več izvoljen v deželni zbor. Odslej se je globoko užaljen odtegoval vsemu javnemu življenju. Bil je tudi literarno delaven v juridičnih in gospodarskih strokah in organiziral je

med slovenskimi odvetniki odločno narodno stranko za uvedbo slovenskega jezika v sodnijske urade.

Bodi mu torej tu ohranjen hvaležen spomin!

Naj še navedem zdaj iz vrst nemških nasprotnikov najimenitnejšega in zraven Dežmana najdelavnejšega moža. To je bil

Dr. ALFONS MOŠE.

VITEZ KALTENEGGER FRIC.

Bil je dvorni svetnik finančne prokurature v Ljubljani in je prvokrat javno nastopil proti Slovencem pri volitvah v mestni zastop. L. 1870. je bil kandidiran v deželni zbor za Ljubljano in pod pritiskom vlade res izvoljen, a narodna večina deželnega zbora te volitve ni potrdila, ampak naročila dež. odboru, da preišče nerednosti, ki so se godile pri volitvi.

Ko je grof Anton Auersperg bil imenovan za deželnega predsednika, ugibalo se je, koga bo ministrstvo

postavilo za dež. glavarja. Ko bi pri nas vladale v resnici ustavna načela, moral bi se pač vselej vzeti glavar iz večine. Toda tega načela se je vlada le tam držala kjer se ji je zdelo ugodno za njeno stranko, na Kranjskem pa je jemala glavarje takrat zmerom iz nemške stranke, le pod Hohenwartom je bil Slovenec dr. Razlag glavar. Šele Taaffe je tudi v tem ravnal pravično.

Da Auersperg-Lasserjeva vlada, ta za Schmerlingovo najkrivičnejša in najsilovitejša proti avstrijskim Slovanom, ne bo vzela glavarja iz narodne večine, to smo vedeli, a pričakovali smo, da bo imenovan spet eden izmed veleposestnikov. Stvar pa se je nepričakovano dolgo zavlekla in šele sredi oktobra l. 1872. je „Wien. Ztg." razglasila imenovanje Kalteneggerja za dež. glavarja. To je bilo tembolj čudno, ker njegova volitev še ni bila potrjena od dež. zbora, in bi bil za slučaj, da jo ovrže dež. zbor, sedel na glavarskem mestu mož, ki še poslanec ne bi bil. Pa vlada se je zanašala na to, da narodna večina ne bo tako jeklena, da bi ovrgla volitev.

Kaltenegger torej, ki je šele pred malo leti kot uradnik prišel v deželo, katere ni poznal, in ki tudi slovenščine ni bil zmožen, je odslej blizu deset let vodil deželno upravo. Bil je nemško-centrališki birokrat od nog do temena in to se mu je poznalo po vsej vnanjosti. Bil je visoke rasti, suhega života, bledega lica gladko obritega, le brkice so obsenčevale tanke ustnice. Svoje notranje čute je znal brzdati in nikoli ni prišel v afekt, kakor se je to Dežmanu rado zgodilo.

Sovraštva proti Slovencem ni kazal in ko sem jaz l. 1877. v dež. odbor stopil, podpisaval je brez obotavljanja vse moje slovensko spisane rešitve.

L. 1879., ko je Taaffe vodil volitve v državni zbor, se je Kaltenegger še na vso moč trudil, da bi Dežman bil izvoljen v Ljubljani, a izpodletelo mu je.

ko je l. 1881. bil Winkler imenovan za dež. predn̄ika, je menda Kaltenegger sam čutil, da bo kmalu ıec tudi njegovi oblasti. Vendar je njemu in nam šla vest, da je prestavljen na Dunaj, prav nepri-ıovano.

Neki večer sredi aprila 1881. l., ko smo imeli v ‘avni zbornici sejo finančnega odseka, čigar člen sem tudi jaz, stopi k meni finančni minister Dunavski in reče smehljaje se:

„Nekaj neprijetnega vam moram povedati.“

Začudivši se, ga pogledam, kaj bi to bilo.

„Kaltenegger je prestavljen na Dunaj.“

Ves vesel se zahvalim za to prijetno novico, ki s je rešila enega najnevarnejših, ker brez šuma, a prestano delujočih nasprotnikov, in vprašam, ali smem brzojaviti v Ljubljano.

„Slobodno! Saj se že tiska v „Wiener Ztg.“

Hitel sem na telegrafni urad, ki smo ga imeli v zbor-i, in Jurčiču brzojavil to zanimivo vest. Še tisti večer je bliskoma raznesla po Ljubljani ter Kalteneggerja sa-ga, ko jo je zvedel, silno osupnila. Odstopil je od ž. glavarstva 30. aprila 1881.

Pa tudi pri njem se je uresničilo: „Promoveatur, amoveatur“. Prišel je na imenitno mesto cesarskega okuratorja na Dunaju, katero je poprej zavzemal ron Goedel Herman, naš l. 1879. v Mariboru izljeni državni poslanec.

SATELJSKO DRUŠTVO.

Davoı in Trstenjak je začetkom leta v svojem lepoıanskem listu „Zori“ nasvetoval, da se naj osnuje ovensko literarno društvo, v katerem bi bili združeni si slovenski pisatelji, in katero bi nabiralo fond v podoro ubožnejšim pisateljem. Ost tega nasveta je bila

obrnjena proti Slov. Matici, proti kateri se je vsled mnogim neljubega predsedstva dr. Coste in premale literarne delavnosti rodila čimdalje številnejša opozicija.

Poprijeli smo se Trstenjakovega nasveta. Jaz sem sestavil pravila in ko jih je Trstenjak odobril, razglasil sem jih v „Sl. Narodu“ 28. marca. Po teh pravilih bi naj društvo delalo na razne načine:

a) z vsakoletnimi javnimi shodi s predavanjem o vsakojakih znanstvenih predmetih;

b) s podpiranjem nadobudnih pisateljev;

c) s podpiranjem nepremožnih pisateljev in njihovih rodbin in

d) s slavljenjem umrlih dobrih pisateljev s spomeniki ali izdavanjem njihovih životopisov, podob in spisov.

Ko se je oglasilo 30 pisateljev za pristop, smo sklicali na dan 21. aprila ustanovni shod, na katerega so zraven nas ljubljanskih pisateljev še prišli Trstenjak, profesorja Erjavec in Vodušek, Jurčič in drugi. Za predsednika je bil izvoljen Trstenjak, za podpredsednika dr. Razlag, za tajnika prof. Pleteršnik, za denarničarja jaz, v odbor pa še dr. Zarnik, Ogrinec, ki je takrat bil v Ljubljani, J. Stritar, Erjavec in Jurčič.

Pravila je vlada vzela na znanje in 15. maja je odbor imel prvo sejo, pri kateri je med drugim sklenil prirediti Prešernovo slavnost v Vrbi. Tudi smo se posvetovali o izdavanju „Poučnega slovnika“ po vzgledu „Konversationslexikona“. V „Slov. Narodu“ smo 20. julija razglasili vabilo k pristopu, ki je imelo dovolj dober uspeh. Do sredi avgusta je društvo že štelo 65 udov, med temi 52 pisateljev in 3 ustanovnike.

Iz zdaj smo se lotili velikega dela, Prešerna dostojno poslaviti na njegovem rojstnem domu.

Sklicali smo občni zbor Pis. društva na soboto 14. sept., dan pred Prešernovo slavnostjo. Prišlo je mnogo vnanjih pisateljev, med njimi prof. Erjavec, Pajk, dr. Ribič, Francelj iz Varaždina, Levec, Parapat, Jurčič, župnik Ripšl. Predsednik Trstenjak, ki se je že prejšnji dan bil pripeljal, je v duhovitem nagovoru razložil pomen in namen Pis. društva. Nazadnje je čital učeno razpravo: „O imenu slovenske sojenice, slovenske Moire".

Od nadaljnjih razprav omenjam, da smo sklenili izdati „Album", v katerem bi bili poleg spisov o Prešernu tudi drugovrstni leposlovni spisi.

Po občnem zboru smo bili v čitalnici res židane volje, veselé se Prešernove slavnosti, o kateri smo že vedeli, da se je bode udeležilo več tisoč Prešernovih častivcev, ker nam je Nolli izporočil, da je spečal že 1500 voznih listov.

In ko je napočilo jutro 15. septembra, smo se zbrali na kolodvoru in bilo nas je kmalu toliko, da smo zasedli vse prostore pripravljenega posebnega vlaka in se je moral še drugi vlak pripraviti.

PREŠERNOVA SLAVNOST

dne 15. septembra je bila pač najsijajnejša, v narodnem in političnem oziru na vse strani najdobrodejnejše vplivajoča izmed vseh slavnosti, kar smo jih priredili. To je bila veličastna manifestacija slovenske inteligence za svojega najženialnejšega pesnika, dotlej premalo čislanega, deloma še celo preziranega.

Obrnil sem se v imenu Pisat. društva do Stritarja za slavnostno pesem, in on nam je poslal prekrasno: „Na Preširnovem domu", dr. Benj. Ipavic pa jo je uglasbil.

Obrnili smo se tudi do Sokola, da bi poma pri prireditvi, kar je rad storil. Gorenjsko železn smo naprosili za poseben vlak in znižane cene, je bilo dovoljeno, Nolli, takrat tajnik Dramatične društva, pa je prevzel razpečavanje voznih listov.

Da privabimo tem več vnanjih udeležnikov, na soboto pred slavnostjo bil sklican prvi občni zb Narodne tiskarne ki se je prav mirno vršil.

Za sobotni list „Sl. Naroda" pa sem spi uvodni članek: „Največ sveta otrokom sliši Slave."

Samo iz Ljubljane se nas je odpeljalo nad 30 ljudi; pridružilo se jih je pa še mnogo na vseh g renjskih postajah, posebno v Loki in Kranju. V Lesc je bilo mnogo voz pripravljenih, ki so bili kmalu z sedeni, in večina udeležencev je morala peš iti Vrbe.

Tam se je sčasoma nabralo do 6000 ljudi. K pred hišo ni bilo dosti prostora, smo šli na bliž grič, kjer stoji cerkvica sv. Marka. Tu je dr. Razl govoril slavnostni govor, v katerem je proslavl Prešerna.

Med govorom me Jurčič opozori na oddalje od množice stoječega gospoda majhne rasti in z čuden vzklikne:

„Tam pa stoji Stritar."

Oba hitiva k njemu in tu sem se osebno pr krat seznanil ž njim. Pripeljal se je z Dunaja, ne bi to komu naznanil. Že prej je bil poslal Pis. dr štvu več tisoč iztisov pesmi: „Pozdrav Preširnov čestiteljem", katere smo med zbrani narod razdelili. Ljubljani se ni mudil niti o prihodu, niti ob odhod Z Razlagovim govorom ni bil zadovoljen, premalo n je bil navdušen in posebno nemilo ga je dirnilo, da Razlag Prešerna nekako primerjal z nemškim pesniko Rückertom.

Zvečer smo se vračali v Ljubljano ponosni na ajno slavnost in naslednje dni smo s tem večjim gumom agitirali za volitve v Slov. Matico, katere čni zbor je bil sklican na 26. dan septembra.

ARODNA TISKARNA.

Pravila za delniško društvo „Narodna tiskarna“ bila 21. julija 1872 potrjena in prvi občni zbor je sklican na 14. dan septembra v Ljubljano. Društvo po pravilih imelo pravico izdati 500 delnic po 0 gld. Podpisanih in deloma vplačanih je bilo 430 lnic.

Pri debati je dr. Zarnik nasvetoval, da list že novim letom začne izhajati kot dnevnik, čemur so pritrdili. Trstenjak pa je želel, naj se poseben sek političnо izvedenih mož sestavi, kateri bi imeli svetom in dejanjem uredovanje in vedenje lista v litičnih vprašanjih voditi in nadzorovati, odsek, do terega bi se v dvomljivih slučajih lahko obračal dnik lista. Jurčič zoper to ni ugovarjal, še ljubo je bilo, češ, če se bo mogel obračati do izvedenih ž za svet, bo potem njegova odgovornost narodni anki nasproti lažja in manjša.

Jaz sem še nazadnje nasvetoval, da se naj zraven lov. Naroda“ ustanovi majhen tednik, a sklepanje o n predlogu se je odložilo do prihodnjega občnega ora. Po volitvi upravnega odbora se je mirno kon- ta zbor. —

S tem, da je delniško društvo prevzelo tiskarno v ariboru, si je nakopalo breme, katero ga je težilo, da kmalu prišlo v velike denarne zadrege, iz katerih se le s tem izkopalo, da je vrednost delnic znižalo od 00 na 60 gld.

Trstenjakov nasvet, da se sestavi nekak odsek za nadzorovanję lista, je ostal na papirju in je tudi pri dnevniku bil neizvršljiv. Zanašati se je bilo treba na izvedenost in takt urednikov. Pa na to stran smo pač bili srečni, da smo imeli v osebi Jurčičevi urednika, na katerega smo se smeli popolnoma zanašati.

SLOVENSKA MATICA.

Ko se je ustanovila Nar. tiskarna, so dr. Bleiweis, dr. Costa, takrat predsednik Slov. Matice in njihovi privrženci sklenili, da si tudi Slov. Matica, ki je po pravilih imela do tega pravico, ustanovi svojo tiskarno. To je vzbudilo hud odpor in začela se je agitacija proti tej nameri, katere izvršitev bi bila požrla ves s trudom nabrani kapital Sl. Matice.

Na 2. dan julija je bila sklicana odborova seja ter na dnevnem redu je bila tudi ustanovitev lastne tiskarne. Pri tej seji smo se strastno popadli, kakor še nikoli ne poprej. Posebno dr. Bleiweis je duška dal že dolgo v njem nakopičeni jezi proti „Slov. Narodu“ in zlasti tudi proti meni, ker je mislil, da sem jaz glavna roka pri „Slov. Narodu“, v čemer se je pač motil.

Tajnik Lesar je čital poročilo, s katerim je izkušal dokazati, da bi lastna tiskarna dobro izhajala in bi se, ker je Blaznik umrl, njegova tiskara dala po primerni ceni kupiti.

Prvi je govoril dr. Bleiweis, silno ogorčen, kakršnega nisem slišal ne prej, ne pozneje. Očital je „Sl. Narodu“ laži, ter zahteval, da naj se to v zapisniku konstatira, „ker pisatelj tega članka“ — srdito je mene pogledal — „menda med nami sedi“.

Bleiweisov govor je ves odbor osupnil, ker nihče ni pričakoval že v začetku namesto stvarne debate,

osebnih, strastnih napadov, še celo dr. Costa je menil, da tega ni treba v zapisniku konstatirati. Dav. Trstenjak pa je naravnost izrekel: „Kar smo ravnokar morali poslušati, je breztaktno. Mi nismo zbrani, vtikati se v časnikarsko polemiko, ampak samo za to, da se mirno in tehtno posvetujemo o naših narodnih težnjah."

Dr. Bleiweis ves razjarjen mene vpraša, ali nisem opozoril Blaznikove gospodične na dotični članek v „Narodu".

Jaz: „Povabljen sem k seji matičnega odbora, ne pa pred sodnijo, da bi se zagovarjal o tem, kar pišem ali ne pišem v časnike. Čudim se, da more pameten mož porabiti take prazne čenče itd."

Potem je dr. Razlag obširno, stvarno in mirno govoril proti matični tiskarni in dokazal, da bi nikakor ne mogla izhajati. Tudi Božidar Raič in Trstenjak sta govorila proti nasvetu. Pri glasovanju je za nasvet glasovalo 15, proti 8 odbornikov. Ker bi nas pa morali po pravilih dve tretjini glasovati za tak predlog, moral je dr. Costa izreči, da predlog ni dobil potrebnega števila glasov in je torej padel.

Lesar je potem še dva predloga stavil, dasi nista bila naznanjena na dnevnem redu:

1. Ako Matica zato, ker se boji izgube pri lastni tiskarni, si je ne upa ustanoviti, se ji ponuja poroštvo, da bo od kapitala, v tiskarni založenega, gotovo dobivala 5%.

Na vprašanje dr. Coste, kdo prevzame tako poroštvo, oglasi se Souvan: „Jaz."

2. Lesar se sam ponuja, da ustanovi na svoje stroške tiskarno matično.

Toda stavil je čudne pogoje in tudi ta dva predloga nista dobila potrebne večine.

Po tej burni odborovi seji se je začela huda polemika med „Novicami" in „Narodom", mi smo se pa začeli pripravljati za volitve v matični odbor in v ta

namen agitirali, da so se novi udje dali vpisati v Matico.

V „Novicah“ me je „Novičar“ v vsakem li napadal, češ, da sem jaz kriv vseh prepirov, in na glavo natovoril celo kopo grehov, prav iz izvitih. Naposled tudi jaz nisem molčal in za sem zavračati neosnovano očitanje. Dotični čla („Sl. Nar.“ 21. sept.) sem končal z besedami: „M prepričanje je, da Slovenci dospemo k srečn prihodnosti celega našega naroda le tedaj, ako bo delali vsi vse za domovino, omiko in s bodo.“

In zdaj je bil ogenj v strehi. Očitalo se mi da hočem zamenjati staro slovensko geslo: „Vse vero, dom, cesarja!“ z novim, s katerim zametav vero in cesarja. Tega namena pač nisem imel in sp nihče v naši stranki. Verskih vprašanj se nikoli nis dotikali, nikoli proti veri pisali ali govorili. Sicer ne bili stali v naših vrstah odlični duhovniki, Trstenj Rajč, Zl. Pogačar in še mnogi drugi. Da s tudi vsi lojalni bili, ni treba še posebej trditi; seve za bizantinizem se nismo ogrevali.

Ker je bilo to leto voliti 11 odbornikov, s proti noviškim kandidatom svoje postavili, samo dr. R lag in dr. Vončina sta bila na obeh imenikih, Razlag je v javnem pismu odklonil noviško kan daturo.

Občni zbor je bil sklican na 26. dan septemb Naši kandidatje so bili: prošt dr. Pogačar, dr. Razl dr. Vončina, dr. Vošnjak, P. Grasselli, J. Jurčič, profes Vodušek, dr. I. Geršak, dr. I. Mencinger, dr. M. Sam I. Žuža, nasprotniki od „Novic“ priporočeni pa: dr. P klukar, dr. Razlag, dr. Vončina, kaplan dr. Šterbe Fr. Souvan, Ivan Tomšič, dr. J. Tonkli, korar Fr. Kos lekarnik D. Šavnik, M. Herman in A. Winkler.

Tako številno obiskanega zbora še ni bilo, kakor ta dan. Bilo nas je 120, med temi mnogi vnanji Matičarji. Tajnik Lesar je omenil med drugim, da je poslednji mesec pristopilo Matici 249 novih udov. To je bil za Matico ugoden plod naše agitacije. Potem se je vnela debata o lastni tiskarni. Tu je stopil Svetec na našo stran in odboru očital samovoljno postopanje in tratenje matičnega denarja. Dr. Bleiweis, zelo iznenaden, da je tudi Svetec med nasprotniki, je obžaloval, da je Svetec debato iz trte izvil, ko zdaj nihče več ne misli na lastno tiskarno. Tudi Costa zavrača Svetca in ker kot predsednik izkuša kratiti govorniško svobodo, nastane vmes velik hrup proti njemu.

Nazadnje so se oddali volilni listi. Cele kupe jih je bilo. Tajnik Lesar vse pobere in dasi smo zahtevali, da se naj skrutinij takoj vrši, sklenil je dr. Costa zbor in z Lesarjem, ki je nesel paket volilnih listov pod pazduho, zapustil dvorano. Hitela sta skozi Zvezdo v matično hišo, za njima pa mnogi Matičarji, ki so hoteli navzočni biti pri skrutiniju. Izvoljeni so bili noviški kandidati s 780 glasovi proti 670. S tem je bila končana ta afera, ki je takrat hudo razburila duhove.

BANKA SLOVENIJA

nesrečnega spomina za mnoge njene delničarje se je ustanovila to leto.

Ko sem še bil v Šmarju, pripeljal se je nekega dne iz Celja k meni gospod, ki se je predstavil kot strokovnjak v zavarovalnih stvareh in se pisal pl. Treuenstein. Pravil mi je, da organizuje zavarovalno banko za Slovence, da ima že več ustanovnikov, med temi dr. Kočevarja v Celju, ki me pozdravlja. Razlaga svoj načrt in me nagovarja, da naj vstopim v osno-

valni odbor. Jaz sem to odklonil, ne spominjam se več, iz katerih razlogov, menda glavno zavoljo tega, ker nisem bil v takih gmotnih razmerah, da bi mogel delnice vplačati.

Treuenstein je naprej agitiral, s početka po Štajerskem, potem je šel v Ljubljano, kjer je dr. Costo pridobil za svoj projekt. Sestavila sta pravila in vlada je z odlokom z dne 25. januarja 1872 jih potrdila. Takoj potem se je osnoval upravni odbor, v katerem je bil predsednik knez Salm-Reiferscheid v Novem Celju, podpredsednik dr. Costa in zraven teh 12 odbornikov.

Prva občna zavarovalna banka „Slovenija" je imela pravico izdati 3000 delnic po 200 gld., kar bi znašalo 600.000 gld. Toda upravni odbor je sklenil, da se od vsake delnice vplača le 40%, in sicer po kursu 85%. Po tem takem so se delnice v nominalni vrednosti 200 gld. oddavale delničarjem po 170 gld., od katerih so vplačali le po 68 gld. Tako ugodno vplačevanje in reklama po velikih inseratih v vseh slovenskih listih je privabila kmalu mnogo podpisnikov na delnice.

Živeli smo takrat v dobi tako zvanega gospodarskega pokreta (volkswirtschaftlicher Aufschwung). Delniška društva so povsod rastla kakor gobe iz tal, na dunajski borzi pa se je razvila doslej nezaslišana borzna igra, ki je kakor opojna pijača vabila in mamila vse kroge prebivavstva. Na borzi so igrali zraven profesionalnih židovskih sleparjev najvišji aristokrati, veletržci in fabrikantje, zraven njih obrtniki, rokodelci in tudi mnoge ženske. Vsak dan so se ustanavljala nova delniška društva in za vse te delnice, ki včasi niso bile vredne piškavega oreha, so se ljudje kar trgali, jih podpisavali, vplačevali in spet z ažijem naprej prodajali drugim kalinom. In ta igra je zastrupila

tudi provincije, segala je v vsa mesta in mesteca, na deželi in v hranilnicah varno naloženi denar se je vzdigaval ter je potoval na dunajsko borzo. Rothschild in kar je bilo židovskih denarnih mogotcev, so pa stali na strani, gledali s sardoničnim smehom na te bahanalije in čakali na ugodni trenutek, da se vse podere in vsa gotovina zdrkne v njihove malhe.

In ta trenutek je res prišel začetkom maja naslednjega leta, velikanski polom, ki je mnoge poprej imovite rodbine spravil na beraško palico in bil spremljan od samomorov osleparjenih žrtev.

Leta 1872. pa, ko se je ustanovila banka Slovenija, bila je borzna igra na vrhuncu in so ljudje hlastno segali po delnicah. Do septembra je Slovenija že imela 1000 delničarjev, ki so bili vplačal 175.000 gld. V seji 1. septembra je upravni odbori imenoval uradnike, med njimi Treuensteina za upravnega direktorja s 3000 gld. plače. Štirje direktorji A. Pirnat, dr. Zarnik, dr. Valenta in K. Ahčin so dobivali po 600 gld. plače in diete za vsako sejo. Ustanovni stroški so znašali do tistihmal 28.000 gld. „Slov. Narod" se je banki Sloveniji nasproti hladnokrvno obnašal, ni pisal proti njej, pa tudi ne za njo, kar je bilo razumljivo, ker je Costa stal na čelu banke. Jurčiču in meni ni bilo po volji, da je Zarnik vstopil v upravni odbor, pa on je bil takrat še koncipient in mu je ta postranski dohodek bil, če ne potreben, vsaj dobro došel.

RAZNI DOGODKI.

V državni zbor, ki se je v začetku leta sklical, so vstopili tudi slovenski poslanci s Kranjskega, izvzemši dr. Zarnika, ki je bil tudi izvoljen, pa je doma ostal. „Slovenski Narod" je zagovarjal to

abstinenco z ozirom na Cehe, ki so odklonili vstop v državni zbor. Nasledek te odklonitve je bil za Čehe usoden, kajti vlada je razpustila češki deželni zbor, a pri novih volitvah mesca aprila je tako pritiskala na veleposestvo, da so fevdalci in Čehi izgubili večino v deželnem zboru. To je bil hud udarec za Čehe in mnogo let je trajalo, da so pod Taaffejem spet dobili večino.

Deželni zbori so bili sklicani na 5. dan novembra. V kranjskem je narodna večina spet sklenila adreso do cesarja, v kateri se je sklicevala na diplomo z dne 10. oktobra 1860, ki zagotavlja deželno avtonomijo, in se izrekla proti direktnim volitvam v državni zbor. Dr. Razlag ni bil zadovoljen s preostrim poudarjanjem deželnih avtonomij. Zato je bil tudi proti češkim fundamentalnim člankom, kateri bi bili kvarni za male dežele in za nas Slovence, dokler nismo združeni. Adresa je v poslednji seji bila sprejeta in poslana na Dunaj, kjer se nihče zanjo ni zmenil.

V štajerskem deželnem zboru sem stavil v seji 10. novembra interpelacijo do vlade, v kateri sem spet opisal vse krivice, ki se nam gode v narodnem oziru v šolah in uradih. Potem sem navedel in ožigosal nepostavno silovitost učnega ministra Stremayrja, ki je brez povoda profesorja Šumana in Pajka prestavil iz Maribora.

To prestavljanje je Stremayr že mesca marca zaukazal, a oba profesorja sta se pritožila na najvišje mesto. Šuman je s tem res dosegel, da je prišel vsaj na Dunaj na akademično gimnazijo, namesto da bi moral iti v malo nemško gnezdo Ried na Gornjem Avstrijskem. Pajk pa se je odpovedal svoji službi in ostal v Mariboru, kjer je prevzel prejšnjo Narodno tiskarno.

Po obširnem utemeljevanju vprašal sem vlado:

1. zakaj narodne enakopravnosti v c. kr. uradih in oblastvih na slovenskih tleh, posebno tudi določeb osnovne organizacije za gimnazije (§ 17, 2; § 32, 1. in 3., § 96) z ozirom na državni gimnaziji v Mariboru in Celju in na realno gimnazijo v Ptuju dosedaj še ni izvedla;

2. zakaj je prof. Šumana in Pajka z mariborske gimnazije odpravila, in

3. kateri postavni zadržek brani podelitev še zmerom prazne učne službe na mariborski gimnaziji popolno kvalifikacijo imajočemu profesorju Pajku?

Na to interpelacijo je namestnik Kübek odgovoril v seji 7. decembra, da o prvem vprašanju nima nič novega povedati, nego da bi samo moral ponavljati, kar je o svojem času odgovoril na enake interpelacije l. 1868., 1869. in 1870. Glede Pajka in Šumana je Kübek povedal, da se je prestavljanje zgodilo iz službenih obzirov in dostavil, da se gimnazijski profesorji stalno imenujejo ne za kateri določen kraj, nego da se vsak mora vdati, ako ga ministrstvo prestavi.

JANKO PAJK

je dve leti poprej bil prestavljen iz Kranja na mariborsko gimnazijo, kjer je vstopil v čitalnico, pa tudi hodil na veselice v Casino. Tam se je seznanil s hčerjo premožnega mariborskega meščana, pekarja, in jo dobil za ženo. Deklica je poprej bila zaročena z nekim oficirjem, a oče je zahteval, da se oficir odpove vojaštvu, kar je ta res storil. Pa kaj se zgodi? Ko se mož predstavi v civilni obleki, ga deklica ni več spoznala in ni ga hotela vzeti. Oficir je potem njenega očeta tožil za odškodnino. Prva žena Pajkova pa je

JANKO PAJK.

kmalu brez otrok umrla in Pajk se je potem poročil z Doljakovo gospodično z Goriškega, plodovito slovensko pisateljico.

Pajk se ni vdal Stremayrjevemu ukazu in se rajši odpovedal službi. Ostal je v Mariboru ter prevzel tiskarno, kakor tudi list „Zoro“ od Trstenjaka. Leta 1873. smo ga postavili za kandidata v državni zbor v Mariboru, pa je propadel proti Seidlu.

Leta 1879. je spet vstopil v državno službo, prišel v Brno, odkoder je l. 1887. bil prestavljen na Franc-Jožefovo gimnazijo na Dunaju, kjer je ostal, dokler ni stopil v stalni pokoj. Jaz sem se žnjim seznanil, ko je prišel v Maribor. Napev pesmi „Lepe Vide“, ki je natiskan v moji drami, sem od njega slišal in trdil je, da je ta napev znan po Krasu.

Pajk je bil delaven in marsikaj pisal slovensko, pa tudi nemško o filozofskih vprašanjih.

Z njegovo gospo sem se o neki priliki v Celju seznanil. Pritožila se mi je, da se tiskar Dragotin

Hribar obotavlja, izdati drugi zvezek njenih zbranih spisov, ker je še od prvega zvezka večina nerazpečana.

Tolažil sem jo, da se tudi meni nič boljše ne godi, ker imam že dalj časa v tiskarni, rokopis za 4. zvezek svojih zbranih spisov, ki bi obsegal igro „Pene", a 3. zvezek še čaka kupcev med čitajočim občinstvom Rokopis je naposled zaležal in se izgubil v tiskarni ne da bi bil zagledal belega dne. Za leposlovne spise je tudi še zdaj pri Slovencih težava, ker je premalo stalnih odjemavcev, posebno za pesniška dela. Na drugi strani pa delata Matica in Mohorjeva družba konkurenco privatnim založnikom.

ZASEDANJE ŠTAJERSKEGA DEŽELNEGA ZBORA LETA 1872.

je mirno preteklo, ker deželni glavar Kaiserfeld ni hotel na dnevni red postaviti nobene take kočljive stvari, pri kateri bi se vnele ostre debate, na primer, direktne volitve za državni zbor, predlog renegata Wretschka, da se na realkah namesto slovenščine vpelje francoščina, prememba občinske postave itd.

V goriškem deželnem zboru, je dr. Lavrič vlado interpeliral zarad vpeljave narodne enakopravnosti v uradih in šolah. Dr. Lavriča so celo Lahi spoštovali zarad njegove neumorne delavnosti in požrtvovalnosti za svoj narod. Neki nam Slovencem nasprotni laški list ga je stavil v vzgled Lahom in ga imenoval inkarnacijo svojega naroda.

Silovitosti pri volilnem shodu l. 1870. v Novi vasi so se šele mesca majnika t. l. sodile in so bili nekateri tistih razgrajavcev obsojeni, toda pravi provzročitelji, kakor navadno v takih slučajih, niso prišli na dan, ker jih sodišče ni hotelo iskati.

V začetku leta nam je vzela smrt dr. M. Preloga v Mariboru, ustanovnika „Slovenskega Gospodarja",

27. januarja, dne 12. maja pa profesorja in pisatelja Valentina Mandelca v Varaždinu.

B. Raič, župnik v Halozah je pisal v „Narodu" ostre članke proti knezoškofijskemu redništvu labodskemu, katero ni hotelo nič ukazati, da naj se cerkvene matice pišejo v slovenskem jeziku.

Septembra je bil Fr. Levstik imenovan za skriptorja na ljubljanski licealni biblioteki in se kmalu potem pripeljal v Ljubljano, ne da bi bil obvestil koga o svojem prihodu.

FRAN LEVSTIK.

O Levstiku in o njegovem moškem postopanju sem že govoril v drugem delu „Spominov". Odkar sva bila skupaj pri prvem občnem zboru Slov. Matice l. 1865., ga nisem več videl do leta 1872., ko se je vrnil v Ljubljano. Slišal sem pa, da on piše v Einspielerjevega „Slovenca" tiste ostre članke, v katerih graja ljubljanske narodne razmere, posebno nedostatno nameščenje čitalnice. Nasvetoval je stavbo „Narodnega doma", a poteklo je še mnogo let, preden se je zgradil.

Ko smo l. 1868. začeli izdavati „Slov. Narod" v Mariboru, vzbujali so nekateri silno ostri članki v njem občno pozornost, pa tudi listu, kakor sem že povedal, napravili tiskovne pravde. Takrat mi je urednik Tomšič povedal, da so ti članki in tudi mnogi dopisi iz Levstikovega peresa. Imponiral mi je njegov krepki slog, imponirala mi je njegova moška odločnost in energija, s katero je zagovarjal svoje ideje in bičal nasprotnike.

Dr. Razlag, zagovornik „Naroda" v tiskovni pravdi, se je silno jezil nad Levstikom, da spravlja s tako nepremišljenimi in strastnimi članki list v najhujše zadrege. Zahteval je od mene, naj prepovem

FRAN LEVSTIK.

Tomšiču, da bi sprejel še kak Levstikov spis v „Narod“. Jaz seveda tega nisem storil; bil sem vesel, da smo imeli tako izvrstnega sodelavca.

Naenkrat pa sem zvedel, da se je Levstik preselil iz Ljubljane na Dunaj. Tam je, kakor sem slišal, pomagal Stritarju pri urejevanju „Zvona“ in l. 1870. sam začel izdajati „Pavliho“. Tako umetniško dovršenih humorističnih slik, kakor jih je prinašal „Pavliha“ od slovečega karikaturista Kliča, nismo imeli Slovenci niti poprej niti pozneje. „Pavliha“ je moral po 7. številki nehati in potem spet dolgo nisem nič slišal o Levstiku, dokler nismo čitali v „Wiener Zeitung“, da je imenovan za skriptorja v ljubljanski licealni knjižnici.

In zdaj, ko je Levstik prišel v Ljubljano, sva z Jurčičem ga izkušala iznova pridobiti za sodelovanje pri „Narodu“, toda Levstik se je kratko odrezal, da s politiko noče imeti nič več opravka.

Odslej sva se, kadar sem bil v Ljubljani, večkrat srečala, kaj malega se pogovorila in šla zopet vsak svojo pot. Včasi sva ga z Jurčičem poiskala v Permetovem vinotoču v Špitalskih ulicah, kamor je zahajal skoro vsak večer. Tu se je pogovor sukal največ okoli jezikoslovnih stvari in Levstik se je jezil nad slovenskimi časniki, češ, da nemškujejo najgrše.

Leta 1873. smo začeli izdajati „Tednik“, list za priprosto ljudstvo, ki smo ga polnili z noticami „Slov. Naroda“. Nekega dne srečam Levstika, ki me ustavi ter mi reče:

„Vi, gospod doktor, kakšen pa je ta vaš tednik? Samo nemškovanje! To naj bo za priprosto ljudstvo? itd.“

Izgovarjal sem se, da so vse notice iz „Slov. Naroda“, ki ga ureja Jurčič, ki vendar zna pisati slovensko.

„Eh, zna, zna. Pa se noče potruditi, da bi pisal v duhu naroda.“

„Dobro, gospod Levstik, pa mi popravite nekatere sestavke, da se privadim pravi slovenščini.“

„Treba bi vam bilo res, pa Jurčiču tudi in vsem časnikarjem, ki tako grdo in neusmiljeno pačijo naš jezik. Pa pošljite!“

Spisal sem hitro neko notico o koristi sadjarstva in jo poslal Levstiku. Že drugi dan mi jo je vrnil. Pa bila je tako predelana in prečrtana, da od mojega besedila skoraj ni ostala nobena beseda. Pokazal sem Jurčiču list; oba sva se smejala, v popravljanje pa nisva dala Levstiku nobene reči več.

Ko je l. 1887. se mu bolezen tako shujšala, da ni več mogel iz postelje, sem ga obiskal nekaj dni pred njegovo smrtjo. Tožil mi je o hudih bolečinah, ki jih trpi. Tolažil sem ga, da se bo že še na bolje obrnilo, pa odmajal je z glavo. Ko sem mu pri slovesu

stisnil roko, je šepnil: „Z Bogom!“ — Pogreb, ki je bil, reči se sme, prav sijajen, mu je preskrbelo Pisateljsko društvo.

Odkrito moram povedati, da sem Levstika, dokler je živel, spoštoval kot značajnega, originalnega moža, a njegovo res ogromno veljavo za našo literaturo sem spoznal šele, ko sem dobival v roke zvezek za zvezkom njegovih zbranih spisov in ko sem čital klasični njegov životopis iz Levčevega peresa. In žal mi je bilo, da ga nisem v življenju spoštoval še bolj.

Franjo, katero je uvekovečil v svojih od idealne, platonične ljubezni navdahnjenih pesmih, sem dobro poznal. Bila je, kakor sem omenil pri popisovanju vižmarskega tabora, tista dražestna deklica s pečo na glavi, ki nam je pripenjala šopke na zastavne droge.

Od l. 1873. dalje sva z Jurčičem večkrat šla v Tacenj ob Savi v znano Koširjevo gostilno in se dobro imela v družbi domače hčere Franje. Omožila se je nekaj let pozneje na Primorsko.

Levstik pa po svoji vrnitvi v Ljubljano l. 1872. ni več zahajal v Tacenj. Zadnja svoja leta je sploh bil otožen in potrt, kakor to Levec opisuje.

DRUGI DOGODKI LETA 1872.

To leto se je mesca aprila ustanovila „Glasbena Matica“, sedaj najbolj sloveči glasbeni zavod na južnem Slovanskem. Takoj po ustanovitvi so se od vseh strani oglašali društveniki, da jih je bilo že 300 do konca leta.

V Gradcu se je ustanovilo podporno društvo za slovenske dijake, kateremu je mnogo let skrben predsednik bil prof. dr. Krek.

Tudi prvi dve slovenski posojilnici sta bili to leto ustanovljeni: v Ljutomeru na Štajerskem in v Zilski Bistrici na Koroškem.

To leto je bil Milan Obrenovič kronan za srbskega kneza. K slavnosti zasedanja prestola se je Jurčič peljal v Belgrad, kar je v zanimivih pismih v „Narodu“ opisal.

Koncem leta smo delali vse priprave, da „Slov. Narod“, ki se je bil s 1. oktobrom preselil v Ljubljano, z novim letom začne izhajati kot dnevnik.

VI.

LETO 1873.

Da bi osvežil svoj spomin, sem pregledal naše časnike tega leta, „Slov. Narod“, „Novice“ in „Slov. Gospodarja“, in ko sem prišel do konca in se iznova spominjal vseh teh strastnih političnih bojev, polnih sumničenja, obrekovanja, psovanja, bi bil najraje odložil pero, da bi mi ne bilo treba še enkrat v duhu pretrpeti, kar sem takrat moral prebiti.

In ko bi s tem, da sebe in svojo eksistenco žrtvuješ v blagi namen, da bi narod poučeval in ga vzbujal k narodni zavesti, res dosegel ta namen, potem bi plačan bil za ves trud in vse žrtve. Pa politična borba, v kateri se iz strankarske strasti grdijo in z blatom ometujejo vsi, ki so si upali stopiti v javnost, demoralizuje tudi ljudstvo in mu jemlje vso vero in zaupanje v svoje zastopnike.

Le poslušajmo! Janeza hvali njegova stranka, češ, on pozna potrebe naroda, bistroumen je, jasnih nazorov, delaven, da noč in dan na drugo ne misli kot pomagati svojemu narodu, pri tem je pobožen in se drži vere svojih pradedov itd. itd. Ivan pa, ki ga

nasprotniki priporočajo, je duševna ničla, kričač praznih fraz, skrbi le za svoj žep, je pijanec, slepar, pri tem brezverec itd. itd. In nasprotni časniki seveda ne molče. Kaj ta Janez? Puhla glava, grd samopašnik, stiskajte svoje žepe, da jih vam ne izprazni, grd hinavec je, nima ne narodnega ne verskega prepričanja itd. itd. A naš Ivan! Srečen narod, ki je rodil takega veleuma! Za svoj narod živi, za svoj narod je pripravljen umreti, vere ne nosi na jeziku, ampak v srcu itd. itd. Tako slikajo časniki, a Janez in Ivan nista niti tako črna, niti tako bela, v privatnem življenju čisto poštena moža, ki se jima nobeno podlo dejanje ne more očitati.

In narod, ki to čita, kaj si more misliti? Da tisti, ki ga hočejo voditi, so sami nepoštenjaki, in ne verujejo potem niti enim, niti drugim. Zato pravim, da politična borba ne demoralizuje samo ljudi, ki se ž njo pečajo, v prvi vrsti časnike in časnikarje, ampak tudi ljudstvo, ker se ne spoznava več, kje je resnica, kje laž, na koga bi se smelo zanašati, komu zaupati, komu ne. In slabe nasledke vidimo na omahljivosti in odpadništvu, ki izpodjeda jedro naroda.

Do prepira pa navadno pride, da človek ne ve, kako, in ko naposled strele švigajo semtertja in ne govori več razum, temuč samo divja strast, se sami čudimo, kako je moglo priti do takih, mirno mislečemu in pametnemu človeku zoprnih in nerazumljivih izbruhov razdivjanosti.

In tako se je tudi godilo v tisti dobi. Ko smo ustanovili „Slov. Narod“, smo sklenili se izogibati vsaki polemiki z „Novicami“. Da bi mi z listom ustanovili kako novo politično stranko, to nam niti na misel ni prihajalo. Toda „Novice“ — povedal sem že, zakaj, — so nas začele pikati in izzivati, da naj vendar jasno pokažemo svoje pravo lice, to je, liberalno. Toda za

nemški liberalizem, kakor je takrat vladal in bi še rad vladal, nam ni bilo, mi smo le hoteli vzbujati narod iz narodne zaspanosti in brezobzirno braniti narodne pravice. V tem je, posebno na Štajerskem, edina bila duhovna s posvetno inteligenco.

Prvo principielno vprašanje, ki nas je res ločilo v dve stranki, je bilo šolsko. Novi šolski zakon je nekaj let poprej bil sklenjen v državnem zboru in koncem šestdesetih let že bil v veljavi. Mi smo ga kot postavno vpeljan zakon upoštevali in tudi „Novice“ proti njemu niso ropotale, dokler nismo mi se odkrito izrekli za zakon in da smo proti njegovi izpremembi, ki bi izkušala šolstvo zopet spraviti na stari tir. Tudi v tem so bili mnogi duhovniki, celo večina, z nami istega mnenja. Vendar so nam „Novice“ s „Slov. Gospodarjem“ vred očitale liberalizem in prišlo je do prvega očitnega boja pri Slov. Matici l. 1872.

To moram priznati, da je od naše strani bilo malo pametno, ustavljati se Bleiweisovi želji, ki je hotel Slov. Matici pridobiti lastno tiskarno. Seveda je ta nasvet bil le storjen iz antipatije proti Nar. tiskarni. Pa to bi naj ne bilo smelo motiti, ker bi nam pač matična tiskarna ne delala nobene posebne konkurence. A stali smo že sredi boja in tu ni več govoril razum, ampak le strankarska strast. Sicer pa nam je dr. Bleiweis pozneje lahko hvaležen bil, da smo preprečili njegovo namero, kupiti staro Blaznikovo tiskarno ter v njo naložiti matično glavnico na prav negotove obresti. Ko bi mi takrat bili hladnokrvno sodili, kar pustili bi bili voljo nasprotnikom, ki bi s tem podjetjem si bili nakopali ravno tako blamažo, kakor z banko Slovenijo.

Početkom leta smo sicer bili edini v odporu proti direktnim volitvam v državni zbor. A ko je postava bila potrjena in smo razpis volitev vsak čas pri-

čakovali, smo se ločili v dva tabora in borba, k sreči le časnikarska in govorniška, je prav besno divjala — na veliko radost našega skupnega sovražnika, ki je potem žel, ne da bi bil kaj sejal.

DIREKTNE VOLITVE V DRŽAVNI ZBOR.

Do l. 1873. so deželni zbori pošiljali poslance v državni zbor, katere so pa le smeli izbirati iz skupin veleposetnikov, mest in trgov in kmetskih občin, za vsako skupino toliko poslancev, kolikor se jih je o svojem času Schmerlingu zdelo potrebno, da ohrani v državnem zboru nemško večino. Češki deželni zbor pa po uvedenju dualizma, sklicujoč se na svoje staro državno pravo, ni hotel voliti poslancev v državni zbor. Zato je že takoj po odstopu Hohenwartovega ministrstva nemška tako zvana ustavoverna stranka začela zahtevati direktne volitve v državni zbor in ministrstvo Auersperg-Lasserjevo se je poprijelo te ideje in naposled l. 1873. tudi doseglo, da je dotični zakon bil sprejet v državnem zboru, v katerem pa takrat ni bilo ne čeških in tudi ne naših slovenskih poslancev; Poljaki so bili navzočni in so proti zakonu glasovali, potem pa državni zbor zapustili. Imeli smo torej direktne volitve, in mislilo bi se, da so odslej res volili vsi krogi prebivavstva tako, kakor v vseh drugih ustavnih državah, na Nemškem, Francoskem, Angleškem itd., kjer se volijo poslanci po številu prebivavstva. Toda v Avstriji smo imeli in še imamo tri skupine, skupino veleposestva, ki je v vseh drugih deželah, razen na Češkem, brez vsega pomena, a za ustvarjanje nemške večine najboljše sredstvo, skupino mest in trgov, katera ima še enkrat toliko in še več poslancev, kakor bi jej pristojalo po številu prebivavcev, in naposled tretjo skupino kmetskih občin, ki

volijo namesto dveh tretjin le eno četrtino poslancev. In ves ta volilni red je ostal neizpremenjen, le da je vsaka kurija odslej volila njej pripadajoče število poslancev naravnost in ne po deželnem zboru.

Proti direktnim volitvam pa Slovenci nismo bili zategadelj, ker je ostal stari volilni red, ampak kot zavezniki Čehov. Nam Slovencem bi bile morale direktne volitve biti po volji, ker po njih je bilo mogoče, da tudi s Štajerskega, Koroškega in Primorskega dobimo svoje poslance, kjer so naši nasprotniki doslej volili samo svoje pristaše. Torej le Čehom na ljubo smo pričeli agitirati proti vpeljavi direktnih volitev in pri tem spet vsi, stari in mladi, bili edini.

Dr. Bleiweis je 27. januarja sklical občni zbor političnega društva Slovenije, na katerem je po mojem nasvetu bilo sklenjeno, da se napravi peticija do cesarja zoper direktne volitve in da se ta peticija naj podpisuje po vseh slovenskih deželah. V izvrševalni odbor smo bili voljeni dr. Bleiweis, jaz, dr. Poklukar, Jurčič in Potočnik, stavbeni svetnik v p.

Peticija, ki sva jo z Jurčičem spisala in ki je potem bila sprejeta z malimi izpremembami, se je glasila:

„S pravim veseljem in živo hvaležnostjo so Najvišjemu prestolu zvesto vdani avstrijski narodi spomina vredne besede Vašega c. kr. ap. Veličanstva čuli: Naredite mir med mojimi narodi.

Upali smo, da se bode to vzvišeno odločenje tem preje izpolnilo, ker je Vaše Veličanstvo izvolilo pozvati v svetovavstvo najvišje krone take može, katerim je lepi nalog dan, pomirjenje med narodi in deželami habsburške monarhije doseči!

Pričakovali smo to tem prej, ker spoznavamo v diplomi z 20. oktobra 1860, katero je Vaše Veličanstvo kot nepreklicen državni zakon slovesno proglasilo,

zagotovljeno podlago onega obnovljenja avstrijskega cesarstva, v katerega okvirih bi vsi stoletja skupaj živeči narodi, varovaje svoje narodne in zgodovinske pravice, razvijali se veselo in povzdignili skupno avstrijsko domovino do moči, ki je njenega visokega poklica vredna.

Obžalujemo pak, da moramo Vašemu Veličanstvu izpovedati, da se to naše lojalno upanje ni izpolnilo, temveč se je pod sedanjo vlado Vašega Veličanstva moč in veljavo države slabeči razpor še pomnožil. — A naravnost nepregledno daleč bi ta razpor posegel, ako bi se izvršile zadnje dni priobčene namere v avstrijskem državnem zastopu, kakršne ima ena sama posamezna stranka naše velike domovine, namere, ki potrjeno pravo deželnih zborov uničujejo, enakopravnosti avstrijskih narodov na korist one stranke škodujejo in utrjujejo absolutno gospodstvo one manjšine nad vsemi narodi, ki ne spadajo k tej posamezni stranki.

Slovenski narod, čigar sinovi so v neprestani zvestobi in vdanosti za najvišji prestol Vašega Veličanstva v toliko bitvah navdušeno in pogumno krvaveli, ob mirnem času pa vselej zvesto svoje državljanske dolžnosti izpolnjevali, ne more se sprijazniti s takimi namerami, tem manj, ker je jasno, da imajo ta cilj, avstrijskim Slovanom kratiti najvažnejše državljansko pravo, namreč pravo pristojnega in pravičnega parlamentarnega zastopstva.

Ta krivica pa bi nas Slovence tem huje zadela, ker po nameravani volilni reformi bi imel poldrugi milijon broječi slovenski narod po komaj dvanajstih poslancih zastopan biti.

Vaše Veličanstvo! Vedno zvesti slovenski narod je živo prepričan, da očetovsko srce njegovega blagega in pravičnega cesarja vse narode in plemena z enako ljubeznijo objemlje. S tega trdnega prepričanja

gledajo narodi s tem večjim zaupanjem k Vašemu Veličanstvu, ker hočejo ono pretečo nevarnost odvrniti, ki je izražena v Vašemu Veličanstvu že izročeni adresi češkega naroda, da bi se s to nameravano volilno reformo ‚dejanstvene razmere ustvarile, ki bi celo posredujoči oblasti Vašega Veličanstva ovire delati mogle'.

V tem resnem času stopamo pred posvečeni prestol Vašega Veličanstva s spoštljivo prošnjo, naj izvoli Vaše Veličanstvo vsled svoje vladarske oblasti ustaviti to ravnanje na pogubonosnem potu in v svetovavstvo najvišje krone poklicati može, ki bodo na podlagi popolne enakopravnosti zaželjeno spravo med narodi in deželami uresničili.

Bog ohrani! Bog blagoslovi Vaše Veličanstvo!"

To peticijo smo dali natisniti in na vse strani razposlati. Razvila se je živahna agitacija za nabiranje podpisov. Vladni organi se za vso stvar s početka niso menili, a naenkrat so menda po povelju ministrstva, katero je bilo napadeno v peticiji, začeli zapreke delati in zasegati pole s podpisi. Celo kaznovali so z denarno globo 20 do 30 gld. nabiravce podpisov. Vzlic temu nam je bilo doposlanih mnogo pol s podpisi, posebno s Štajerskega. Izročili smo vse pole dr. Bleiweisu in on je poslal peticijo cesarju, to je, dvorni pisarni. S Češkega je došla peticija s 150.000 podpisi in tudi nemški konservativci so se pridružili.

Vse to ni nič pomagalo. Vlada je s cesarjevim dovoljenjem predložila zakon državnemu zboru, ki ga je sprejel, seveda samo s 130 nemškimi glasovi. Poljaki so odšli s protestom, slovenskih poslancev pa že ni bilo več v državnem zboru. Cesar pa je 3. aprila zakon potrdil. In zdaj so se vse stranke začele pri-

pravljati za nove volitve, ki so pa šele septembra bile razpisane.

To je bila poslednja skupna akcija „starih“ in „mladih“, odslej so se ločile poti in čedalje hujši je bil razdor, dokler ni ob času volitev prišlo do prav grdih osebnih spopadov.

Nekaka predigra k tej glavni bitki so bile mestne volitve ljubljanske in občna zbora banke Slovenije in Narodne tiskarne.

LJUBLJANSKE MESTNE VOLITVE L. 1873.

Povedal sem že, da je dr. Costa, ko ni več izvoljen bil za župana, izrekel se proti udeležbi pri volitvah in politično društvo Slovenija je res storilo sklep v tem zmislu. Proti tej pasiviteti, ki je prav škodljiva bila v narodnem oziru, smo se začeli upirati že l. 1872. Ko so se l. 1873. bližale volitve, smo zahtevali, da se naj skliče občni zbor Slovenije. Dr. Bleiweis je ugodil tej želji. Občni zbor 5. marca je bil dobro obiskan. Jaz in dr. Zarnik sva govorila za udeležitev in da postavimo kandidate v vseh treh razredih, dr. Costa, sklicujoč se naprejšnje sklepe Slovenije, je omenil, da pod sedanjim vladnim pritiskom ni upati ugodnega uspeha. Vendar je bil predlog, da se udeležimo volitev, z veliko večino sprejet. Imenovanje kandidatov pa se je odložilo do prihodnjega občnega zbora, ki bi se naj bil sklical v treh dneh.

S tem je bila stvar rešena po volji večine narodnih volivcev, a ne po volji dr. Coste in dr. Bleiweisa, ki se je tudi v tem slučaju, kakor v mnogih drugih vdal pogubnemu vplivu dr. Coste. Nestrpljivo smo čakali na drugi zbor Slovenije, a ni bil sklican in poročalo se nam je, da je odbor Slovenije proti odločnemu sklepu občnega zbora sklenil opustiti vse

daljnje delovanje glede mestnih volitev, tedaj niti razglasiti kandidatov. Dr. Bleiweis je ta odborov sklep pismeno meni naznanil in mi prepustil daljnje delovanje, ker sem jaz bil nasvetoval udeležbo pri volitvah.

Po pogovoru z Jurčičem in dr. Zarnikom — mi trije smo bili nekak triumvirat naše stranke — sem šel k Horaku in Schwentnerju, ki sta bila, oba veljavna meščana in zanesljiva narodnjaka, in sklenili smo povabiti na pogovor nekatere znane meščane. Vsi so bili prepričani, da bi bilo v narodno korist voliti, a volitve so bile že razpisane in za agitacijo premalo časa. Torej se je tudi to leto zgodilo, da so samo Nemci in njih privrženci volili. Kako slabe nasledke je imela ta pasiviteta, se je pokazalo v tem, da je to leto spet več volivcev prišlo volit takih, ki bi bili z narodnimi volivci glasovali, ko bi bili postavili kandidate; tako so pa za nasprotne oddali svoje glasove.

„Novice“ pa so neusmiljeno po meni udrihale in me smešile, češ, da sem beračil pri Horaku, naj se skliče shod.

Naša jeza se je sedaj tem bolj obračala proti dr. Costi, ker je le on kriv bil postopanju odbora Slovenije. In on sam nam je dal orožje proti sebi v roke s svojim delovanjem pri banki Sloveniji.

BANKA SLOVENIJA.

Gotovo 300 tisoč gld., če ne več, so Slovenci izgubili pri tej nesrečni banki in le zaraditega, ker banka ni omejila svojega področja na slovenske dežele, ampak ga raztegnila na Hrvatsko, Ogrsko, celo na Gališko. Za tako obširno delovanje ni zadostovala delniška glavnica in ker je banka povsod trčila na konkurenco že ukoreninjenih zavarovalnic, morala je

segati pri zavarovanju na manj varne objekte in njeni židovski agenti na Ogrskem in Gališkem so hiteli prazniti bančno blagajno.

Po nekem poročilu, ki je stalo v vseh slovenskih listih, je bilo začetkom leta podpisanih 3451 delnic, popolnoma vplačanih 3269 po 80 gld., ker se je od vsake delnice le 40% vplačalo. Banka se je hvalila, da delo dobro napreduje in da je že 2960 polic izdala. Tudi „Narod“ je to reklamo objavil brez vsake opazke in se je sploh dobrohotno obnašal broti banki, saj je v upravnem odboru sedel tudi dr. Zarnik. Banka je kupila kar tri hiše v Zvezdi, v katero je svoje urade preselila. Dobila je tudi od ogrske vlade koncesijo za Ogrsko in Hrvatsko ter sklenila ustanoviti glavne zastope v Pešti, v Novem Sadu, v Zagrebu, na Slovaškem itd. Mesca marca je kupila še eno hišo, tako zvano „Šmirfabriko“ prav po nepotrebnem.

Banki je bil sicer po imenu predsedñik knez Salm, a ker ga nikoli ni bilo k sejam, vodil je delovanje dr. Costa. Bil je res podjetnega duha, toda presangviničen in premalo izkušen v zavarovalnih stvareh. Nenavadno hitro in lahko nakopičeni denar ga je preslepil, da se je spuščal v preobširno poslovanje in da je banka prevzela v zavarovanje vsa še tako sumljiva poslopja posebno na Ogrskem in Gališkem, kjer so požari na dnevnem redu, a požigavcev ni moč dobiti.

Ko je tedaj občni zbor banke bil sklican na 29. dan maja, so se čedalje bolj množili glasovi, da pri banki ni vse v redu. Vlada je zahtevala, da so iz upravnega odbora morali izstopiti vsi uradniki, ki so v njem bili: Herman, Stuhec, Pesarič, prof. Valenta. Dr. Costa pa je dobil od bančnih uradnikov zaupnico, kar se je vsem zdelo čudno in smešno. In zdaj je „Narod“, ki je bil v vsem natančno poučen

o bančnem delovanju po dr. Zarniku, prvič začel svariti delničarje, naj imajo odprte oči in naj se ne dado oslepariti, češ, da obstanek banke visi le na eni niti, ako Costi še dalje vodstvo prepuste."

Občni zbor se je mirno vršil. Dr. Costa je poročal, da je 3689 delnic oddanih, 3144 po kurzu 85% 465 po al pari, da je tedaj 250.992 gld. vplačanih, v oddelku za ogenj da je 5871 polic podpisanih in iznaša vrednost zavarovanega blaga 11 mil., pozavarovanja pa iznašajo 12 mil. gld.

Dr. Jan. Bleiweis je nasvetoval zahvalo predsedništvu za uspešno delovanje in dodal neke svete opravilnemu odboru glede varčnosti.

Jaz sem dr. Bleiweisu pritrdil, a želel sem, da bi se ne bili navedli samo dohodki, ampak tudi stroški. Namesto odstopivših uradnikov so bili izvoljeni v upravni svet: dr. Karl Bleiweis, Schollmayr (Costov svak,) Souvan in Pakič.

Kmalu po občnem zboru je dr. Zarnik izstopil z direktorija in upravnega sveta, ker je izprevidel, da se banka pod Costovim vodstvom tira k propadu. Vsled tega je bil zapleten v strastno polemiko z „Novicami" in dr. Bleiweisom, v kateri se je izkazal pravega mojstra s peresom, braneč svoje poštenje proti vsakemu sumničenju. Delnice banke Slovenije, katerih je 10 dobil za svoje delovanje v upravnem odboru, podaril je raznim narodnim društvom, ki pa seveda od teh daril niso imela nobenega dobička.

Z banko pa je šlo zmerom bolj navzdol in proti koncu leta je sam ravnatelj Treuenstein predložil spomenico dr. Costi, v kateri je kazal na nevarni položaj banke, ker ima od 300 tisoč vplačnih gld. le še 45 tisoč v blagajni.

Do poloma pa je prišlo šele l. 1874.

NARODNA TISKARNA.

Po prislovici „Schlägst du meinen Juden, schlag' ich deinen Juden" so nasprotniki zdaj začeli napadati Narodno tiskarno. Toda pri tej je šlo le za znesek kakih 40 tisoč gld., ne pa kakor pri „Sloveniji" za skoro desetkrat toliko. Res da je vsled nakupa mariborske tiskarne Nar. tiskarna prišla v denarne zadrege, ker je manjkalo gotovine za ljubljansko tiskarno, vendar ni bila v nobenem nevarnem položaju.

Takrat je pri svojem stricu kanoniku Kramarju v Ljubljani živel mestni kaplan Karol Kljun, ki je bil dopisnik dunajskega konservativnega časnika „Vaterland". V tem listu je v svojih dopisih iz Ljubljane neprestano napadal Nar. tiskarno, ter ji prerokoval, da bo morala vsak čas napovedati konkurz. Videli smo torej, da se občni zbor, ki je bil sklican na 22. dan junija ne bo vršil povse mirno.

Prišlo je 33 delničarjev, med njimi Kljun in dr. Poklukar, katera sta imela po eno delnico. Kot tajnik sem poročal o delovanju mariborske in ljubljanske tiskarne. Glede „Slov. Naroda" sem omenil da je list z novim letom začel izhajati kot dnevnik, da je vsled zvišanja naročnine od 10 na 16 gld. le kakih 50 naročnikov odpadlo, a 200 novih pristopilo. Glavni urednik da ima 1200, njegov sotrudnik 600 gld. letne plače. Proračun, sestavljen po uspehu 1. četrtletja, je kazal stroškov za tisk in kolek 9600 gld., dohodkov pa 13800 gld.

Bila je potem še dosti mirna debata. Dr. Poklukar je vprašal, ali je res Narodna tiskarna prvim ustanovnikom „Slov. Naroda" vrnila tistih 6000 gld., ki so jih založili za list v pokritje deficita prvih let. Na to je Rapoc odgovoril, da teh stroškov niti Narodna tiskarna niti kdo drugi ni vrnil, ampak da so

jih dotični žrtvovali za namen, da Slovencem večji politiški list ustanove. S tem so bile ovržene vse govorice, ki so bile raztrošene od nasprotne strani.

Nazadnje se je še Kljun oglasil in zdaj je prišlo do spopada med njim in menoj, katerega nasledek je bila tožba zaradi razžaljenja časti in Kljunova obsodba.

KAROL KLJUN.

Bil je srednje, krepke postave. Glava z gostimi lasmi okrogla, obrito lice okroglo, dobro rejeno, rdeče, ustnice napete, vrat kratek, debel — pravi habitus apoplecticus.

KAROL KLJUN.

Jaz ž njim nisem prišel v osebno dotiko, dokler ga ni bilo pri tem občnem zboru. Vedel sem le o njem, da dopisuje v „Vaterland“ in o vsaki priliki napada Narodno tiskarno in našo stranko.

Ko je dr. J. Pogačar

postal ljubljanski škof, je Kljuna prestavil kot kaplana tam nekam na Notranjsko, a Kljun se je branil iti na kaplanijo in ostal v Ljubljani pri svojem stricu kanoniku Kramarju. Ves svet se je čudil taki predrznosti, da se upa duhovnik odreči pokorščino svojemu škofu. Stvar se je pletla naprej in naposled se je škof Pogačar naveličal v nasprotju biti z onimi kanoniki in duhovniki, ki so stali na Kljunovi strani, in Kljun je ostal v Ljubljani.

V tem času je bil izpraznjen Rauberjev beneficiat z dohodki 700 gld. na leto. Ta beneficiat je ustanovila Rauberjeva rodbina pred več sto leti, a pridržala si je pravico, da ga oddaja najstarejši član Rauberjeve rodbine. Na Kranjskem so vsi Rauberji že zdavnaj izumrli in nikdo ni vedel, ali sploh še živi kak potomec in kje. Kljun je hitro, ko je bil izpraznjen beneficiat, na tihem začel pozvedavati, kje bi živel kak Rauber, kateri bi imel pravico oddati beneficiat. In res se mu je posrečilo zvedeti, da živi tam nekje na Sedmograškem neki baron Rauber. Piše mu latinsko pismo, v katerem ga prosi za beneficiat, in ker ni bilo druzega prosivca, mu je Rauber obljubil in res potem dal ta beneficiat, ki je bil ustanovljen za Ljubljano. Torej se odslej Kljunu ni bilo treba bati, da bi ga mogel kak škof spraviti iz Ljubljane.

In spet nekoliko let pozneje, v osemdesetih letih, ko je Kljun že bil državni poslanec, bilo je izpraznjeno mesto kanonikata, če se ne motim, Flachenfeld-Wolwizianovega. Ta kanonikat imel je takrat pravico oddati deželni zbor kranjski. Mesto je bilo razpisano ravno ob času zasedanja deželnega zbora tako, da bi bili prosivci, ako bi zbor poprej bil sklenjen, preden bi oddal kanonikat, morali čakati celo leto do prihodnjega zborovanja. Prosivca sta bila župnik dr. Šterbenc in Kljun, torej ni bilo dvoma, da bode Kljun

imenovan. Takrat sva s Kljunom že bila spet dobra in na Dunaju sva skupaj sedela v Hohenwartovem klubu.

Kljun, ki bi bil rad takoj imenovan bil za kanonika, je govoril z menoj o tej stvari, kako bi se dala dognati, in jaz sem nasvetoval, da se naj deželni odbor pooblasti imenovati kanonika. Dotični predlog, ki sem ga stavil v deželnem zboru, je bil sprejet in malo pozneje smo v odboru Kljuna imenovali za kanonika.

Ko smo tisto leto k jesenskemu zasedanju državnega zbora prišli na Dunaj, me vpraša slavnoznani tirolski poslanec pater Greuter, zagledavši Kljunovo rdečo ovratnico, ali je Kljun res kanonik. Jaz potrdim in Greuter vzklikne v svoji tirolščini: „Wasch? Scho a junger Schlecker und Domherr!“ in z glavo majaje se je nevoljno v stran obrnil.

Iz državnega zbora je Kljun pridno dopisaval v „Slovenca“, da mi ga je Jurčič večkrat v zgled postavil. Večji spis ni prišel iz njegovih rok, le kaka brošura, na primer l. 1874. „Mladoslovenci in državni zbor“ kot odgovor na mojo brošurico „Slovenci in državni zbor“. Tu naj omenim, da je predgovor k tej brošuri spisal dr. Razlag.

Kljun je naposled hotel priti tudi v deželni odbor kranjski. L. 1877. po tistih nesrečnih volitvah, ko smo Slovenci le zmagali v kmetskih občinah, izgubili pa razen Kranja vse mestne mandate, je Kljun hotel priti na edino naše odborniško mesto iz skupine kmetskih občin, pa sem bil jaz izvoljen, k čemur je najbolj pripomogel prijatelj Svetec.

Želja pa, postati odbornik, Kljunu ni šla iz glave. Leta 1889., ko so že začele biti bolj napete strankarske razmere, se je spet oglasil za mesto deželnega odbornika. Jaz sem dotlej že 12 let bil odbornik, prvih

9 let z remuneracijo 1000 gld., ki se je potem zvišala na 1400 gld. Opravila svojega referata sem zmerom zvesto opravljal in da bi se lahko popolnoma posvetil temu delu, se l. 1885. nisem dal več voliti v državni zbor. Da je Kljun zdaj spet proti meni agitiral, me je res speklo. Še huje osupnjen in ogorčen sem bil, ko pride k meni Šuklje in me začne nagovarjati, naj prepustim Kljunu odborništvo, jaz pa naj bodem namestnik njegov, češ, da bodem kot tak itak večji del leta v odboru, ker bode Kljun v državnem zboru.

Jaz sem odločno odklonil to za mene sramotilno ponudbo in Šuklje je odšel. Zvečer pred odločilno klubovo sejo pride sam Kljun k meni v pisarno in mi prigovarja, da se naj vdam, da mu je le za odborništvo, remuneracijo pa da meni prepusti.

Odgovoril sem mu s pikrimi besedami. Silna rdečica ga je oblila in ne da bi kaj odgovoril, je odšel. Jaz pa sem ostal sam v nemalih skrbeh, kajti navezan sem bil še takrat na dohodke deželnega odborništva. Tu sem spet čutil, kako nepremišljeno ravna, kdor se poda na politično areno, pa nima dovolj lastnih sredstev, da se preživi, ter je navezan na dohodke iz javnega delovanja. V takem kritičnem položaju sem bil jaz tedaj. Sklenil sem, da v slučaju, ako mi Kljun vzame odborništvo, Ljubljano zapustim in se naselim kje v kakem tihem kotu na Štajerskem kot praktičen zdravnik.

Pa do tega ni prišlo. Kljun se je vdal in tudi Povše, ki so ga potem nekateri mislili voliti, ni hotel proti meni vstopiti v deželni odbor in tako sem bil spet izvoljen. Zahtevali pa so od mene, da izstopim iz mestnega odbora in iz upravnega odbora Narodne tiskarne, kar sem lahko storil, ker niti v prvem niti v drugem nisem bil posebno delaven.

Po tej volitvi pa sem za trdno sklenil, da po preteku te šestletne dobe se odpovem vsemu javnemu delovanju, to tem bolj, ker so čimdalje hujši postajali strankarski prepiri, jaz pa nisem imel niti volje, niti duševne sile in gibčnosti, podajati se v nove boje. Tudi ne bi se bil mogel odločiti ne za to, ne za ono stran, ker se mi je zdelo, da ena kakor druga pretirava.

S Kljunom sva pozneje spet prijazno občevala do njegove nagle, nepričakovane smrti l. 1892. Bil je takrat izvoljen v delegacijo, ki je tisto leto v Pešti zborovala. Tja ga je spremljal Nabergoj, s katerim sta bila vsak večer skupaj. Nekega večera sta šla skupaj domov. Kljun v sobo prišedši potoži, da mu čudno slabo prihaja. Usede se na zofo, a kmalu se zgrudi in začne težko sopsti. Nabergoj hiti po zdravnika, a ko se ž njim vrne, najdeta Kljuna že mrtvega. Zares srečna smrt, nagla, brez zavesti in brez bolečin!

Vrnimo se nazaj v l. 1873., ko Kljun še ni bil ne beneficiat ne kanonik.

Pri občnem zboru se je tudi on oglasil in kritikoval slabo gospodarstvo pri Narodni tiskarni. Na to sem rekel jaz, da se čudim Kljunu zaradi njegove velike skrbi za Narodno tiskarno, pa ji vendar v svojih dopisih v „Vaterlandu“ prorokuje gotov pogin. Kljun ves srdit me psuje lažnjivca in obrekovavca, ako trdim, da on dopisuje v „Vaterland“. Dasi hudo razžaljen, ne bi bil tožil, da ni Kljun psovko ponovil v „Novicah“ s svojim podpisom. Zdaj so me moji prijatelji prisilili, da sem ga tožil zavoljo razžaljenja časti. K obravnavi ni prišel Kljun, ampak samo njegov zagovornik dr. Costa. Kljun je bil obsojen na par dni zapora, katera kazen se je v denarno globo izpremenila.

In le dve leti je preteklo in l. 1875. smo vsi lovenski poslanci v državnem zboru mirno skupaj se- eli v Hohenwartovem klubu. In tudi l. 1877. po tistih esrečnih volitvah na Kranjskem smo „stari“ in „mladi“ združili v en klub. Sila nasprotnikov nas je na- osled prisilila k skupnemu delu za narodno stvar.

NKO KERSNIK.

Poleti 1873 se je oglasil v „Slovenskem Narodu“ tkar, čigar dovtipni, z zdravim humorjem spisani tki so vzbujali občno pozornost. Podpisaval se je aptista. Vprašal sem Jurčiča, kdo je ta Baptista. „Jurist Janko Kersnik, oče mu je sodnik in aščak na Brdu.“

Prvi njegov listek „Muhasta pisma“ (16. maja) sicer zapadel konfiskaciji, ker je preveč smešil de- lnega predsedniku grofa Auersperga in sploh aristo- acijo, a pozneje je izpremenil naslov v „Nedeljska sma“ in s temi je redno zalagal „Slov. Narod“ od . junija do 12. oktobra 1873. ter je bilo 18 takih sem natisnjenih. Vredna bi bila, da bi se objavila v egovih zbranih spisih, ker so živo zrcalo tistega časa. veda bi trebalo kratkega komentarja.

Ob počitnicah je Kersnik pogostoma prihajal z da k Jurčiču, l. 1876. pa, ko je dovršil študije, je topil kot koncipient pri notarju dr. J. Zupancu v ubljani ter ostal do l. 1878., ko je bil imenovan za tarja na Brdu, kjer mu je medtem bil umrl oče in mu zapustil tamošnjo graščino.

V tej dobi smo imeli literati in politiki svoje upno omizje v lepi dvorani hotela „Evrope“, kjer je zneje bila in je še zdaj kavarna. Tu smo se malone k večer shajali Jurčič, jaz, Kersnik, Zarnik, Levec, stni fizik dr. Ambrožič, dr. Staré in še drugi. Tu so

JANKO KERSNIK.

nas iskali
somišljeniki
žele, kada
prihajali v
ljano. Vese
bilo omizje,
veselejši in
živahnejši p
Janko. Še J
ki je nav
bolj čmern
zamišljeno
dal, se je
muzaval J
vim dovtip
Bil je Ke
zares čeden
denič, črni
so mu obr
gladko čel
naočniki s
svetile črne
Nos je bil r
proporcion
ustnice ubrane na smehljaj, posebno lepa pa je bil
gova dolga, gosta brada kostanjeve barve. Lice je
ovalno, cvetoče v zdravi rdečici, da je Janku vsak
rokoval visoko starost. Bil je 18 let mlajši od
in pač nisem mislil, da bo pred menoj zapus
svet. A v najboljši moški dobi je komaj 45 le
rega tuberkuloza, ta strašna morivka, ki nam
dosti mladeničev pobrala, položila l. 1897. v gro

Takrat pa, ko je bil v Ljubljani, ga je bila
veselost in vsi smo se ž njim veselili in ga radi
Bil je vsem simpatičen in vsem se prikupil po

ljubeznivosti, katera je tudi njegovim dovtipom jemala vsako razžaljivo ost. Ni poznal onega pikrega sarkazma, s katerim je Zarnik bičal svoje nasprotnike in s katerim v najnovejši naši literarni dobi Cankar obsipa vse kroge našega občinstva. Pa hvala Bogu, naše ljudstvo ni tako ostudno, podlo in ničvredno, kakor ga on slika, ker ga pač ne slika po življenju, ampak kakor ga on vidi v svoji bujni fantaziji. Janko pa je bil pravi realist, predstavljajoč nam osebe in dejanja, kakršna so v resnici.

Rad, prav rad sem ga imel, dasi do onega intimnega prijateljstva, kakor z Jurčičem ni moglo priti, ker je bil dosti mlajši od mene, tudi v politiki ne tako odločen, kakor naša stranka. V tem obziru se je popolnoma vdajal vplivu Šukljeja, ki je izkušal ustvariti vladno stranko. To politično nasprotje pa ni motilo našega osebnega, zmerom prijaznega občevanja.

L. 1889., ko sem za Vodnikovo slavnost spisal igrico „Svoji k svojim", poslal sem mu rokopis, da mi pove svoje mnenje, in ga pri tem povabil, ali bi hotel skupaj z menoj spisati kako veseloigro, kakor o svojem času z Jurčičem. A on se ni hotel lotiti dramatičnih del, ker se mu je priljubil roman, v katerem je pač bil mojster v slikanju značajev in doslednem razvijanju dejanja.

Na njegovem gradu brdskem sem ga samo enkrat obiskal v poletnem času. V starikastem gradu je imel svojo pisarno, v prvem nadstropju je bila velika dvorana s knjižnimi omarami.

Takrat je že bil sam postaven rodbinski oče. Okolo njega in skrbne gospe so se sukali že trije ali štirje dečki, vsi zdravi in živahni. Pred kosilom me je vodil po svojem posestvu, skozi sadni vrt, dalje med njivami in travniki do gozda. In tu je z nekakim ponosom mi kazal obširni gozd, katerega debele smreke

in bori so pričali o njegovi starosti, še neomadeževani po roparski sekiri. Pa žal, nekaj let pozneje je tudi tu pela sekira, ker je posestnik bil preveč zaupljiv in moral rešiti svojo iz prijaznosti dano poroštvo z dohodki iz posekanega gozda. Da se je to zgodilo, ga je hudo speklo in odslej, kadar sva se srečala, ni več bil tako živahen in vesel.

Ko je l. 1891. umrl deželni glavar dr. Poklukar, je deželni predsednik baron Winkler mislil v prvi vrsti na Kersnika in ga priporočal za naslednika. S tem so bile vse stranke zodovoljne, ker je Kersnik vsled svojega kulantnega obnašanja bil pri vseh priljubljen. Pripeljal se je v Ljubljano in obravnaval z Winklerjem, toda ni se lahko odločil za to mesto. Preseliti bi se bil moral s svojega ljubega Brda, kjer je živel brezskrbno v najprijetnejših razmerah, v Ljubljano in tudi za notarja bi si bil moral preskrbeti namestnika. Vse to mu je pač šlo po glavi, pa naravnost vendar ni odklonil namenjene mu časti. Winkler pa s svojim predlogom ni prodrl na Dunaju in imenovan je bil Detela.

Odslej je Kersnik spet mirno naprej živel na svojem Brdu in ko ga je k temu silil notranji pisateljski nagon, prijel je za pero in spisal ono klasično povest „Očetov greh“, katera ga stavi na prvo mesto med našimi pisatelji realisti. Ko sem l. 1894. čital v „Ljubljanskem Zvonu“ začetek te povesti, ki je tako dramatičen, da bi na odru naredil največji vtisk, namenjen sem bil dramatizirati to povest, seveda s sodelovanjem Kersnikovim, pa on ni soglašal, dobro opominjajoč, da drame posnete po romanih in povestih kažejo navadno svoj nedramatični izvor.

Po nesrečnem potresu l. 1895., ki je tudi njegov grad močno poškodoval, ga nisem več videl in tudi pozneje ne, ko je obolel in zastonj iskal ozdravljenja

eichenbergu. Odtod se je mesca avgusta 1897. na smrt bolan v Ljubljano, kjer je 18. avgusta nil svojo blago dušo.

In tako ga nisem videl bolnega, za smrt zorečega, bi za rodbino borečega se za daljše življenje — hu ga vidim pred seboj le zdravega, z rdečim jem, z lahkim smehljajem, zmerom živahnega, m veselega in zdi se mi skoraj nemogoče, da liko mlajši in krepkejši, pred menoj zapustil et.

Na svidenje, dragi Janko, nad in med zvezdami!

RAVE K DIREKTNIM VOLITVAM.

Ko je cesar 4. aprila potrdil zakon o direktnih vah, smo takoj potem nasvetovali v „Slov. Narodu“, se sestavi osrednji volilni odbor za vse vensko, v katerem bi bili zaupni možje iz vseh nskih dežel. Razposlali smo pismena vabila na strani in 20. aprila je res prišlo na ta zaupni shod 50 zastopnikov od vseh strani Kranjskega in Šta- ega, iz Gorice in Trsta; Korošci so pa pismeno li svoje misli. K temu shodu smo tudi povabili Bleiweisa, dr. Costo, dr. Poklukarja, ker smo vsi i, da se v tej imenitni dobi ohrani sloga med nci. Toda ti gospodje niso prišli in s tem po- li, da bodo šli svoje pote.

Na shodu smo izvolili osrednji volilni odbor h mož in jaz kot predsednik sem to naznanil Bleiweisu ter po sklepu odborovem dostavil gorko , da v tem važnem trenutku delamo vsi Slo- ci složno in vzajemno. Odgovora ni bilo, ovice“ so izjavile, da je osrednji odbor nepo- n in da naj vsaka dežela dela za se, za Kranjsko

pa bo politično društvo Slovenija že kandidate proglasilo o svojem času.

Vendar je vsled našega delovanja Slovenija sklicala 6. maja shod, na katerega so bili povabljeni vsi kranjski deželni poslanci, osrednji volilni odbor in zastopniki katoliško-političnih društev. Na tem zboru se je dosegla nekaka edinost, izvolil se je izvrševalni odbor 12erih udov za volitve na Kranjskem, osrednjemu odboru se je prepustilo delovanje v izvunkranjskih deželah. Ker so v izvrševalnem odboru za Kranjsko bili trije zastopniki osrednjega odbora: Grasselli, Petričić in dr. Zarnik, smo s to ureditvijo volilne agitacije bili zadovoljni.

V izvrševalnem odboru so bili: Dr. Bleiweis, dr. Costa, Grasselli, Jeran, Kljun, Murnik, Pakič, Perme, Petričić, Pirnat, dr. Poklukar in dr. Zarnik.

Osrednji odbor je imel 7 ljubljanskih in 50 vnanjih udov. Ljubljanski so bili: Dr. J. Vošnjak, dr. K. Ahačič, P. Grasselli, J. Jurčič, dr. A. Mošé, V. Petričić in dr. V. Zarnik.

Po tem kompromisu bi se bilo dalo morda doseči skupno delovanje, da se ni v tem času rodila med nemškimi konservativci tako zvana pravna stranka („Rechtspartei"), katera je zagovarjala zgodovinske pravice dežel in na prvo mesto postavila versko vprašanje, za narodnost pa se ni menila. Za to stranko se je izrekel Herman in v „Slov. Gospodarju" jo je tačasni urednik dr. Ulaga z vso gorečnostjo in odločnostjo zagovarjal. S tem smo si prišli navzkriž in parola je bila „Tu narodnost, tam katoliška vera", dasi v „Narodu" se nismo niti z eno besedo doteknili vere. Mi smo bili le prepričani, da je v nevarnosti narodnost, ne pa vera, in da šele s propadom narodnosti tudi verski čut propada.

Dne 25. maja je sklical osrednji volilni odbor v Celje shod zaupnih mož in prišlo jih je nad 150. Sklenjeno je bilo, da štajerski Slovenci ostanejo pri narodnem programu in se ne morejo poprijeti programa nove pravne stranke, zlasti ne njene zahteve, da se šolske postave izpremene, ker bi bile na kvar šolstvu. Tudi za zgodovinsko celoto dežel da se Slovenci ne morejo izreči, ker s tem nikoli ne dosežejo zedinjene Slovenije. Naposled sem bil jaz proglašen za kandidata v celjski kmetski volilni skupini, za Maribor in Ptuj kakor tudi za mesta so se imeli kandidati šele postaviti po zaslišanju krajnih volilnih odborov. Takoj po tem shodu je pravna stranka sklicala dne 13. junija shod v Celje, kateri se je izrekel za program pravne stranke in za slučaj, da jaz ne pritrdim temu programu, postavil za kandidata kanonika Franca Kosarja. Imel sem torej protikandidata in sicer moža, kateri ni bil samo med duhovniki, ampak sploh spoštovan.

FRANC KOSAR.

Bil je učenec Slomškov in pozneje njegov sotrudnik pri „Drobtinicah“. Slomšek ga je, spoznavši njegove vrline, l. 1846. imenoval za svojega dvornega kaplana in špirituala, kar je ostal tudi po preselitvi v Maribor. Prerana smrt obožavanega Slomška ga je hudo zadela in opisal je njegovo življenje z vso navdušenostjo hvaležno vdanega učenca. A po nastopu novega škofa Stepischnegga ga ni več veselilo ostati v Mariboru; postal je l. 1865. dekan v Kozjem, kjer je ostal do l. 1870. Takrat ga je sam škof nagovoril, da se je oglasil za kanonikat in prevzel profesuro cerkvenega prava. In živel je odslej v Mariboru, literarno delujoč posebno v „Drobtinicah“. L. 1894. se je

F. Kovač

peljal v Iko blizu Opatije, da si popravi svoje zdravje, a tam je nagloma umrl.

V mariborski čitalnici je večkrat govoril. L. 1863. sem ga tudi jaz slišal tam govoriti. Izpodbujal je k spisovanju, poudarjajoč: „Komur je Bog dal dar pisanja, naj nikar ne zanemarja tega talenta.“ Potem ga mnogo let nisem več videl, slišal sem ga pa zmerom hvaliti zaradi njegove značajnosti in njegovega neomahljivega narodnega prepričanja. Bil je zelo popularen in priznan izvrsten govornik.

Kandidature l. 1873. ni rad prevzel; branil se je na vse pretege, a naposled se je vdal pritisku vse konservativne stranke, posebno Hermana in dr. Ulage. A sam prav nič ni storil za svojo kandidaturo ter vse delo prepustil svojim privržencem po deželi, ki so z vso vnemo šli zanj v boj. Ko bi on sam bil sklicaval volilne shode, kakor se je to godilo od naše strani, bi gotovo bil zmagal.

Nekaj let pozneje, ko so se polegli burni valovi in se je spet doseglo neko sporazumljenje, obiskal sem ga v Mariboru in prejšnja politična nasprotnika sva dolgo časa sedela na zofi v prijaznem pogovoru o naših narodnih težnjah. Dokler sem bil državni poslanec, do l. 1885., sem vselej, kadar sem se mudil v Mariboru, tudi pri Kosarju se oglasil.

Bil je precej visoke postave, bolj suhega života, inteligentnega obraza s svetlimi očmi. Karakterističen pa je bil njegov nenavadno dolgi nos; v tem oziru je bil podoben papežu Leonu XIII.

Naj tu kratko naslikam še nekatere rodoljube, ki so pri prvih direktnih volitvah v državni zbor bili postavljeni za kandidate.

Na Goriškem so v slovenski kmetski skupini kandidirali dr. Lavrič, okrajni glavar Winkler in dr. Tonkli. O dr. Lavriču sem že govoril.

ANDREJ BARON WINKLER.

Bil je zmerom poštenega narodnega prepričanja, ko je še bil nižji uradnik na Goriškem in ko je v uradniški karieri dospel do mesta deželnega predsednika na Kranjskem. Ni se pa imel zahvaliti za svoje napredovanje v službi kaki protekciji, ampak edino le svoji nadarjenosti, pridnosti in temu, da je znal računati z obstoječimi razmerami. Nikoli ni izkušal prodreti z glavo skozi zid, temuč mirno in premišljeno je čakal na ugoden trenutek.

Bil je sin kmetskih staršev s Trnovske planjave in bil ponosen, da se je iz kmetskega pokolenja povzpel do baronstva. To je tudi dokazal s tem, da si ni, ko je povzdignjen bil v barona, pridel, kakor to navadno delajo poplemeničeni uradniki, kako novo ime,

ANDREJ BARON WINKLER.

ampak je, ostal kakor poprej, Winkler, četudi zdaj baron Winkler.

Leta 1890. ko je še bil predsednik na Kranjskem, bil je deželni glavar dr. Poklukar, škof pa Missia, torej so najimenitnejša mesta v deželi zavzemali trije kmetski sinovi.

Ko smo Slovensko Matico ustanovili, smo njega izvolili za Goriško v odbor, ker tudi v tisti za Slovane hudi dobi ni zatajeval svojega narodnega prepričanja. K sejam ni prihajal, vsaj jaz se ne spominjam, da bi ga kedaj bil videl pri sejah. Osebno sem ga spoznal šele leta 1873., ko sva oba prišla v državni zbor.

Tam se je usedel med nemško levico in ž njo glasoval. V debate se ni vtikal. Postal je dvorni svetnik pri upravnem sodišču, kjer je imel referat o stvareh iz slovenskih krajev. Govorila sva le malokedaj in tako je ostalo do l. 1879., ko je Taaffe stopil na čelo vladi in izpremenil vladni sistem. Strastna opozicija nemške stranke Winklerju ni ugajala in ko je bilo l. 1880. glasovanje za dispozicijski zaklad, je Winkler v nasprotju z dotedanjimi sočlani stranke glasno izrekel: „Da.“ Burni oho-klici Nemcev! To pa Winklerja ni motilo. Odslej je hodil svoje pote, vendar ni vstopil v Hohenwartov klub.

Leta 1880. je bil na Kranjskem vitez Kalina deželni predsednik. Prejšnji, baron Widmann, hud nasprotnik Slovencev, je bil l. 1879. povišan za namestnika na Tirolskem. Kalina je bil Moravan, znal češko in se ravnal po takratnih vladnih načelih. Bili smo ž njim zadovoljni, pa naše želje, da bi se razpustil kranjski deželni zbor, ki je bil voljen l. 1874. pod najhujšim vladnim pritiskom, ni hotel uvaževati, ker pač Taaffeja ni bila volja s takim odločnim korakom nemške liberalce še huje razdražiti. Jaz sem parkrat

bil pri Kalini in mu v tem zmislu prigovarjal ter pretil, da izstopimo iz deželnega zbora, ako se ne razpusti. Tudi to ga ni prestrašilo.

„V tem slučaju", odgovoril je, „bo vlada razpisala nove volitve za izstopivše poslance."

Začetkom l. 1880. je bilo izpraznjeno mesto cesarskega namestnika za Moravsko in Taaffe, posebno pa Pražak, sta iskala zanesljivega moža, ki bi delal na tem mestu v vladnem zmislu.

Vprašal me je Pražak, kako smo zadovoljni s Kalino, in dejal, da ga mislijo prestaviti v Brno. To se je zgodilo kmalu potem.

In zdaj je bilo izpraznjeno eno najimenitnejših mest za Slovence. Zbrali smo se vsi slovenski poslanci in ugibali, koga bi priporočali. Kakšnega prononsiranega narodnjaka, to smo vedeli, nam Taaffe ne bi dal, pa tudi ni bilo nobenega takega med višjimi uradniki; Schneid je bil še premlad in le naslovni vladni svetnik. Razšli smo se brez sklepa.

Drugi dan stojimo v zbornici skupaj grof Hohenwart, Schneid, jaz in pristopili so še drugi slovenski poslanci. Na svojem sedežu pa precej visoko gori je sedel Winkler. Jaz ga zagledam, domislim se, da je Winkler vendar le Slovenec in da je na Goriškem Slovencem dosti pomagal, in rečem Hohenwartu:

„Kaj, ko bi mi Winklerja priporočali?"

Hohenwart malo časa premišljuje, potem reče: „Winkler? To bi se dalo doseči; govoriti hočem s Taaffejem. Vendar moramo poprej vedeti, ali bi Winkler hotel prevzeti to mesto."

Šli smo torej še tisti dan Schneid, Poklukar in jaz v stanovanje k Winklerju. On je bil zelo presenečen. Menil je, da je to sicer res lepa čast, pa zdaj da živi mirno v najprijetnejših okoliščinah, a potem da bi imel težavno stališče; saj pozna protivladno

mišljenje večine uradnikov. Pokliče svojo gospo, da pozve njeno mnenje. Gospa, jako razumna in skrbna gospodinja, je precej pritrdila, gotovo z ozirom na svojo številno rodbino, katero bi bilo potem laže preskrbeti.

In tako je bila stvar urejena in 18. marca 1880 je bil Winkler imenovan za deželnega predsednika na Kranjskem. Njemu v slovo smo napravili banket in pri tej priložnosti je on v daljšem govoru, ki ga je imel spisanega pred seboj, napil zdravico grofu Hohenwartu.

Kmalu potem je Winkler odložil državno poslanstvo, odpeljal se v Ljubljano in prevzel deželno predsedstvo. Bil je prvi Slovenec na tem za nas Slovence, rekel bi, najimenitnejšem mestu in trudil se je res pošteno, da bi Slovencem pridobil vsaj na Kranjskem njihove pravice v uradu in šoli. Toda povsod je zadel ob ovire, s početka silne, od strani uradništva v birokratskem duhu odgojenega; pozneje pa, ko bi bil Taaffe rad si pridobil nemške liberalce, tudi na Dunaju niso ugajali njegovim predlogom.

To ga je naposled tako užalilo, da je l. 1892. sam prosil za upokojenje, v kar je Taaffe rad privolil. Saj je eden glavnih pogojev levičarjev za premirje bilo odstranjenje Winklerja.

Nismo pa tudi Slovenci sami, to moram priznati, brez krivde, da je Winkler, ki bi bil po svojem telesnem zdravju in svežem duhu, še lahko celo desetletje dalje vladal na Kranjskem, se naveličal svojega mesta. Zdelo se nam je, da je premalo energičen v narodnem oziru, a nismo premislili, da so na Dunaju vsako našo narodno željo smatrali za pretirano in da tudi Winklerjevih zmernih nasvetov niso upoštevali.

Posebno prva leta se je odločno potegoval za naše pravice in iz tiste dobe sem slučajno ohranil

par njegovih pisem, ki kažejo njegovo pošteno narodno mišljenje. Kaka britka izguba je nas Slovence zadela, smo šele čutili po njegovem odstopu. Bil je prvi slovenski predsednik in težko, če nam Dunaj še kedaj postavi na to mesto moža slovenske krvi in slovenskega prepričanja.

Tudi jaz sem mu nekaj let v nekaterih stvareh nasprotoval, poslednja leta pa sva dobro izhajala in prav žal mi je bilo, ko sem slišal, da misli pustiti svoje mesto, kajti vedel sem, da ž njim poneha doba, v kateri so Slovenci imeli na čelu dežele svojega rojaka, gorečega za blagor svojega naroda. In ti časi se nam ne bodo več vrnili.

Ker spada delovanje Winklerja kot deželnega predsednika v poznejšo dobo, vrnem se k l. 1873.

Ko smo l. 1880. bili pri Winklerju, rekla je gospa med drugim:

„Zdaj se bo pa veselil dr. Tonkli, da bo vendar enkrat postal državni poslanec".

Leta 1873. je bil namreč protikandidat Winklerjev.

DR. JOSIP TONKLI.

Bil je lep mož z inteligentnim obrazom in finim vedenjem. S tem se je menda prikupil še kot jurist na Dunaju lepi hčerki nekega profesorja, katero je potem poročil, ko je postal odvetnik v Tolminu, odkoder se je pozneje preselil v Gorico.

Videl sem Tonklija in njegovo ženo prvikrat v Gorici, ko sem se peljal na šempaski tabor l. 1868.

Leta 1873. mu je izpodletelo proti Winklerju in bil je šele l. 1880. po Winklerjevem izstopu izvoljen za državnega poslanca.

Dr. Tonkli je vstopil v Hohenwartov klub in l. 1882. je imel priliko, se silno prikupiti Taaffeju.

Takrat se je zapazilo med delavci neko anarhistično gibanje in Taaffe je za potrebno spoznal, uvesti nekatere izredne naredbe. Izvoljen je bil poseben odsek, v katerega je vstopil od strani našega kluba dr. Tonkli. Odsek je pritrdil vladnim nasvetom, a nihče ni hotel prevzeti poročanja o njem v državnem zboru, bodisi da so se bali delavcev, bodisi da so se jim z liberalnega stališča zdele določbe preostre. Naposled se ponudi Tonkli, da prevzame poročilo in Taaffe mu je hvaležno stisnil roko.

Izkazal pa je Tonkliju svojo hvaležnost s tem, da mu je preskrbel red železne krone 3. vrste in viteštvo. Večkrat smo ga v šali vprašali, kakšen priimek si bo izbral, in nasvetovali „Tolminski", „Goriški" ali „Soški." Pa Tonkli si, kakor Winkler ni izbral nobenega priimka.

Državno poslanstvo na Goriškem mu je pozneje odvzel dr. Gregorčič in odslej je živel v Gorici kot odvetnik v svoji hiši, za katero je čeden vrt.

Tonkli nam je bil ves čas ljub tovariš in se pošteno trudil za goriške Slovence, torej se mi je za malo zdelo, da ga niso več izvolili.

Ravno ko to pišem, l. 1905., se mi poroča iz Gorice, da Tonkli že dalj časa boleha in da ga je zadela velika nesreča, da je oslepel. Naj pač nihče ne hvali dneva pred večerom. S šampanjcem smo praznovali njegovo viteštvo, a zdaj solza žalosti kane pri spominu na nesrečnega tovariša, s katerim sva na Dunaju preživela marsikatero prijetno uro.

PRED VOLITVAMI L. 1873.

Sloga, katero smo skrpali s Slovenijo, se je kmalu začela rušiti, ker so se „Novice" izrekle za pravno stranko ter zagovarjale njen našemu narodnemu gi-

Dr. PLOJ.

banju popolnoma nasprotni program. Tudi zaradi kandidatov se nismo mogli zediniti, posebno za Notranjsko ne. Tu so silili grofa Hohenwarta, da bi podpisal narodni program, pa ni hotel; vsled tega so se tamošnji zavedni rodoljubi branili njegove kandidature. Zahtevali smo torej, naj se grof Hohenwart kje drugje kandidira, za Notranjsko pa smo nagovorili dr. Razlaga, da je prevzel kandidaturo.

Osrednji volilni odbor je torej na svojo pest kandidiral na Notranjskem dr. Razlaga nasproti Hohenwartu, na Dolenjskem V. Pfeiferja nasproti notarju Irkiču, v Celju dr. Vošnjaka nasproti kanoniku Kosarju, v Ptuju dr. Ploja nasproti Hermanu. Nadalje smo podpirali kandidaturo prof. Pajka v Mariboru in tudi za mesta in trge postavili svoje kandidate: za

Dr. JOSIP POKLUKAR.

ano dr.
za, za
Loko dr.
ka, za
r. Prusa,
tnika v
ah.
smo po-
li kan-
, pripe-
e je v
ano knez
oryski,
se v
Polja-
ogovar-
lovenci.
nikov je
da mi-
postaviti
narodne
late in
rad bil
loval in nas združil. Stanoval je pri Maliču. Na
o vabilo sem ga tam poiskal in pri njem našel
o s t o. Czartoryski nama je govoril na srce, da naj
postopamo in oba, dr. Costa in jaz, sva trdila,
va kriva prepira, da pa zdaj, ko je nasprotje
ostro, se bo težko doseglo kako sporazumljenje.
a potem pozdravivši se vsak svojo pot.
Knez Czartoryski me je naprosil, da mu naj
am o našem volilnem gibanju, kar sem tudi
V državnem zboru je on v poljskem klubu
m zagovarjal naše slovenske zahteve. Bil je pravi
i aristokrat, visoke rasti, od starosti že malo

upognjen, inteligentnega obraza in finega vedenja. Meni je bil med poljskimi poslanci najbolj simpatičen.

Prve volitve so bile na Kranjskem v kmetskih občinah dne 16. oktobra in bili so izvoljeni: Dr. Razlag na Notranjskem s 102 glasovoma proti 57 za grofa Hohenwarta, grof Barbo v Ljubljani s 167 glasovi proti 56, katere je dobil P. Kozler, ki smo ga v poslednjem trenutku postavili za kandidata proti njegovi volji, grof Hohenwart na Gorenjskem, kjer je novičarski kandidat dr. Poklukar prepustil svoje gotovo mesto grofu Hohenwartu, V. Pfeifer na Dolenjskem.

V skupini Kočevje-Trebnje smo pa propali. Tam so „Novice" postavile jako nesrečnega kandidata v osebi kaplana dr. Šterbenca. Naša stranka se v to volitev ni vtikala in glejte, izvoljen je bil naš najhujši protivnik Dežman z 90 proti bornim 26 glasom za Šterbenca. To je bila prva naša blamaža pri teh volitvah. Naš kandidat

VILJEM PFEIFER

je bil posestnik ene hiše v Krškem in več posestev, katere je podedoval po svojem stricu župniku, poštena duša, ki se je vselej silno brigal za lokalne koristi svojega volilnega okraja. Z visoko politiko se ni pečal, temuč se strogo držal klubovih sklepov. Kedar je kaka nezgoda, toča, povodenj ali požar zadela njegov volilni okraj, oglasil se je v državnem zboru, vložil prošnjo in mnogokrat dosegel kako podporo. Ko je konservativna stranka v njegovem okraju si pridobila večino, se je dal od nje kandidirati, kar je lahko storil, ker ni bil nikoli odločno liberalnega mišljenja. Vestno pa je zahajal k sejam državnega zbora.

VILJEM PFEIFER.

Dvanajst let sva skupaj hodila na Dunaj in zmerom bila najboljša prijatelja. L. 1885. jaz nisem več kandidiral, ker sem bil deželni odbornik, Pfeifer pa je bil zopet in zopet izvoljen in l. 1898. je praznoval petindvajsetletnico državnega poslanstva. Takrat jih je že prav malo bilo tako mnogoletnih poslancev. L. 1903. je že minulo 30 let in Pfeifer je še zmerom državni poslanec, zmerom skrbeč za lokalne koristi svojega okraja.

Obiskal sem ga večkrat v Krškem in sedeli smo v njegovi gostoljubni hiši vselej do pozne noči skupaj s starim prijateljem dr. Janezom Mencingerjem. Te urice so mi še zdaj v prijetnem spominu.

DR. JANEZ MENCINGER

je eden tistih maloštevilnih srečnih ljudi, katerega vsak rad ima, kdor ga pozna. In zakaj? Ker se nikoli ni

Dr. JANEZ MENCINGER.

spuščal v razburkane valove politične agitacije, ampak je ves čas s filozofsko mirnostjo in gotovo dostikrat smehljaje se nas gledal, kako smo se pehali med seboj. Ko je bil koncipient pri dr. Razlagu v Brežicah, sem l. 1865. prvič čital njegovo ime na oklicu, s katerim smo Razlaga priporočali za poslanca.

Osebno seznanila sva se pa šele, ko je bil odvetnik v Kranju. Kadar sem prišel v Kranj, vselej sem ga poiskal. Ko se je preselil v Krško, smo ga pred vsakimi volitvami nagovarjali, da bi prevzel kandidaturo, a on jo je vselej odločno odklonil in si tako ohranil mir in se izognil razburjenosti in sovraštvu, združenemu z nastopanjem v javnosti.

Njegov „Abadon“ — kdo ni čital te v klasičnem slogu pisane knjige, in ni občudoval duhovitosti, ki veje iz vsake črte? O tem najimenitnejšem njegovem delu sem se večkrat ž njim menil in mu očital, da prečrno slika našo dobo in s tem le vodo na mlin

napeljuje tistim pesimistom, ki potem svojo mlačnost v narodnih stvareh in svojo nedelavnost s tem opravičujejo, češ, da se itak nič ne da opraviti. Pa Mencinger je bil ravno nasprotnega mnenja, da namreč on pobija pesimizem in vzbuja k poštenemu delu za narod.

Ko sem ga pred par leti poslednjič obiskal, imel je Lermontova pred seboj in se trudil, ga preložiti v pošteno slovenščino. Rekel mi je:

„Ni ne tako lahko prelagati, tudi iz ruskega jezika ne, čeprav je naš slovenski jezik med vsemi slovanskimi najbližji ruskemu. Pilim in pilim, a zmerom se mi še dozdeva, da nisem našel pravega izraza za ruski original.“

Njegova gosta dolga brada je že tudi osivela, a oči so svetle in jasne in jasni tudi njegovi nazori.

Leta 1906. bo tudi on obhajal svojo sedemdesetletnico, ker je, kakor naš Stritar rojen 1836. leta.

Izvoljen je nadalje bil

GROF BARBO.

Bil je graščak v Rakovniku na Dolenjskem, iz stare laške rodbine, katera je dala svetu celo enega papeža. Bil je strogo konservativnega mišljenja, v vseh narodnih vprašanjih pa zanesljiv. Njegov izrek je bil: Discipline se moramo držati.“ Z govori ni nadlegoval dvornice, a pri nobenem važnem glasovanju ga ni manjkalo. Umrl je kot poslanec na Dunaju.

Na Goriškem je pri ožji volitvi bil izvoljen Winkler s 156 glasovi proti 82 Tonklijevim; v mržaški okolici pa je zmagal Nabergoj s 1103 glasovi proti 357 Morpurgovim.

In zdaj je prišel imeniten dan tudi za mene.

VOLITVE NA ŠTAJERSKEM.

Vršile so se v kmetskih občinah 20. oktobra. Po izidu volitev volilnih mož je zame slabo kazalo in nisem imel dosti upanja na zmago. Dan pred volitvijo sem se peljal v Celje, spremljan od nekaterih prijateljev; med njimi je bil France Hren, znani rodoljub notranjski, ki je tudi pozneje pri volitvah na Kranjskem za mene agitiral.

Bili smo pa v Celju trije kandidati: Kosar, jaz in Sniderščič iz Brežic od nemčurske strani. Ta mož je v breškem okraju imel dosti privržencev, kakor je volitev kazala. Dobil je tam 57 glasov, jaz in Kosar vsak le po 26.

V Celju so se moji volivci zbrali zvečer v krčmi pri „Slonu“, Kosarjevi pri „Belem volu“. Pozvedeli smo, da je poslednjih veliko več od naših. Drugi dan ob desetih se je začela volitev. Jaz sem v Kapusovi prodajalnici s prav malim upanjem čakal izida. V Celju je bilo oddanih za Kosarja 116 glasov, za mene le 61, za Sniderščiča 12, torej vseh skupaj za Kosarja 142, za mene 87, za Sniderščiča 68 glasov. In prišlo je do ožje volitve med Kosarjem in menoj, ki se je takoj tisti večer vršila. Jaz nisem govoril s Sniderščičem, torej ga tudi nisem nagovarjal, da bi mi v takem slučaju prepustil svoje glasove. Tudi do poslednjega trenutka nisem vedel, kaj namerava njegova stranka. Šele ko se je pričela ožja volitev, so mi prišli pravit, da Sniderščičevi pristaši za mene glasujejo. To je odločilo, da sem bil izvoljen s 150 glasovi proti 138 Kosarjevim.

Ko sem se ponoči nazaj vozil v Ljubljano, nisem bil vesel te zmage. Tudi mi je hudo delo, da sem zadel ob tako hudo nasprotstvo, celo sovraštvo, ko sem vendar imel najboljše namene narodu pomagati

do boljše bodočnosti. Zares politična borba zaduši čut za resnico in pravico, to sem takrat britko čutil in preklinjal vse politično delovanje. Gotovo je častno mesto državnega poslanca, a koliko je pri tem jeze, razburjenosti in gnusa pred podlimi napadi protivnikov in naposled kako malo uspeha!

Ko sem drugi dan po tej viharni volitvi poiskal Jurčiča v uredništvu, pravil mi je, da je bil v velikem strahu. Bila je gledališčna predstava in dr. Costa je v svoji loži kazal znancem telegram iz Celja, da jaz gotovo propadem. Jurčič je šel iz gledališča in zamišljen hodil po Zvezdi. Tu pride telegrafni sluga in mu odda telegram. Poslal ga je Tanšek, notarski koncipient v Brežicah, ki je bil tam pridno za mene agitiral; poročal je, da vsi Sniderščičevi volivci za mene glasujejo. Kmalu potem je došel iz Celja telegram, da sem res izvoljen. Jurčič je hitel nazaj v gledališče in vest o moji izvolitvi se je bliskoma raznesla med občinstvom.

V Ptuju je zmagal Herman proti dr. Ploju, v Mariboru pa je propal prof. Pajk proti Seidlu.

Pravi Sedan pa smo doživeli pri mestnih volitvah. Propali smo po vsej črti, tudi na Kranjskem. V Ljubljani je bil izvoljen dr. Schaffer, v Kranju dr. Suppan, v Rudolfovem Hočevar. Poslednji je bil ustanovitelj krške meščanske šole. Pridobil si je lepo premoženje z najemom daca, kakor o svojem času Kalister v Trstu. Kot politik je bil brez lastnega prepričanja in se ravnal po Dežmanu, sicer pa je bil dober človek in, kakor pozneje njegova vdova, podpiral dobrodelna podvzetja.

Dr. Suppan je bil odvetnik v Ljubljani in imel dosti dela, a ko je po cele mesce zahajal na Dunaj, začela je pešati njegova pisarna in se je izgubila klijentela k drugim odvetnikom, ki so zmerom bili na

mestu. Ko leta 1879. ni več bil izvoljen za poslanca, imenovan je bil za ravnatelja kranjske hranilnice in s tem ga je njegova stranka preskrbela za stare dni.

Po teh nesrečnih volitvah smo Slovenci imeli v državnem zboru le osem zastopnikov; s Kranjskega so bili grof Hohenwart, dr. Razlag, Pfeifer in grof Barbo, s Štajerskega jaz in Herman, potem iz tržaške okolice Nabergoj in iz Goriškega Winkler; poslednji je sicer bil od Slovencev izvoljen, pa je vstopil v nemški liberalni klub.

V DRŽAVNEM ZBORU.

Prve dni novembra je bil sklican državni zbor. Odpeljali smo se na Dunaj. Takrat je bil konec svetovne razstave, katera se je 1. maja bila otvorila. Poslanci smo dobili vstopnice, tudi jaz sem šel gledat v rotundo, pa je že bilo vse razmetano in v največjem neredu.

Ko smo v državnem zboru imeli storiti obljubo, sem zahteval, da se obljuba tudi v slovenskem jeziku prečita, na kar je predsednik dr. Rechbauer mene povabil, da jo prečitam.

In zdaj so se organizirale stranke. Najštevilnejša je seveda bila vladna, kajti vlada je pri volitvah povsod na vse pretege pritiskala, posebno s pomočjo svojih mnogoštevilnih uradnikov, da so se njeni pristaši izvolili.

Pred otvoritvijo državnega zbora so sklicali Čehi

FEDERALIŠKI SHOD, 3. NOVEMBRA L. 1873.

Na shod so prišli češki zastopniki dr. Rieger, Zeithammer, Trojan, Clam-Martinic, Čižek, poljski zastopniki, med njimi dr. Smolka in knez Czartoryski, z

Moravskega dr. Pražak in Meznik, potem grof Hohenwart in slovenski poslanci. Predsedoval je dr. Rieger. Prvo vprašanje je bilo, ali naj vstopimo v državni zbor. In tu so se vsi izrekli za vstop, tudi Moravani, le Čehi so izjavili, da ne vstopijo. Pri debati je dr. Rieger zagovarjal fundamentalne članke, a tu se je oglasil dr. Razlag in poudarjal, da bi pač fundamentalni članki bili koristni Čehom tudi v materialnem oziru, da pa male dežele ne bi mogle nase vzeti take avtonomije, ker so pasivne.

„Torej", vzkliknil je Rieger, „hočete, kakor berači, živeti na tuje stroške?"

„Nikakor ne", odvrne dr. Razlag, „mi donašamo za skupno državo, kar je v naših močeh, a večjih bremen prevzeti ne moremo."

Nazadnje sem jaz obžaloval, da tudi odslej ne bo vsa opozicija edina v akciji, ker ne bodemo vsi v državnem zboru združeni. Treba bi pa vendar bilo, da se spravi nekaka edinost v delovanje cele opozicije. V ta namen naj bi se volil odbor iz vseh opozicionalnih strank, katerega naloga bi bila, program za delovanje cele opozicije izdelati, po katerem bi se naj ravnala zunaj državnega zbora in v njem. Čehi pa niso bili za tako trdno zvezo in federališki shod, na katerem nas je bilo (v hotelu Müller) kakih 50 poslancev, se je razšel brez uspeha.

Čehi so ostali pri svoji nesrečni pasiviteti, ki jim je nalagala velike žrtve, a naposled so le morali 6 let pozneje vstopiti v državni zbor. Ko bi bili že poprej vstopili ali sploh ves čas bili ostali v državnem zboru, bi marsikateri zakon bili preprečili, ki je naperjen bil proti Slovanom.

Grof Hohenwart je zdaj zbral v klubu vse anticentrališke poslance, zlasti tudi nemške konservativce. Mi štirje, dr. Razlag, Nabergoj, Pfeifer in jaz,

nismo pristopili takoj v prvem zasedanju, dasi je Hohenwart sam obiskal Razlaga in ga k temu nagovarjal. Šele naslednje leto, ko so se notranji prepiri bolj pomirili, smo tudi mi vstopili v Hohenwartov klub, v katerem sem potem ostal vseh 12 let svojega državnega poslanstva od 1874. do 1885. l.

V 3. seji je finančni minister De Pretis naznanil, da misli vlada zahtevati dovolitev posojila 80 milijonov goldinarjev, da s tem pomaga preprečiti denarno krizo.

ADRESNA DEBATA.

V adresni debati smo govorili dr. Razlag, Herman in jaz.

Dr. Razlag je govoril proti adresi, češ, da je preveč centrališka, a se ne meni za enakopravnost narodov, katero tudi mi Slovenci terjamo za šolo in urad. Nadalje je bil proti temu, da bi se razmere med državo in cerkvijo tako uredile, da bi država imela nadvlado. Obžaloval je, da se v adresi ne vabijo Čehi, da bi vstopili v državni zbor. Pot do zedinjenja avstrijskih narodov bi se nastopil, ko bi se na dnevni red postavila revizija osnovne državne in deželne postave. Ni priznaval zakona o direktnih volitvah. Narodom, da se je s tem nov boj napovedal. Narodi prenašajo pač samovladarski absolutizem, a despotizma ene stranke ne prenašajo. Dalje je zagovarjal Čehe, da niso vstopili v ta državni zbor. Nazadnje je rekel: „Ne veruje se nič, ne upa se nič, ljudstvu je vzeta tudi vera v pravičnost vlade. Razmere so res take, da duh domoljubja vedno bolj gine, da se vera v obstanek Avstrije izgublja. Prej ne bo bolje, dokler se sistem ne izpremeni in se vlada ne izroči v roke takih mož, ki ne bodo imeli le antipatije proti cerkvi in proti drugim narodnostim.“

Celjski poslanec dr. Foregger se tudi pobaha, da so ga izvolili Slovenci, ker jih je vodila nemška kultura. Istotako pravi grof Franc Coronini, goriški glavar, da so njemu tudi Slovenci dali svoje glasove, zato bode njih opravičene zahteve vselej zagovarjal. Ta Coronini se je zmerom gibal med strankami, zato ni našel nikjer prave zaslombe, dasi se je večkrat govorilo, da bo postal minister ali celo ministrski predsednik. Od njega je izraz „luogo di trafico", s katerim je hotel smešiti Taaffejevo vlado, in ta izraz se je pozneje neštevilnokrat ponavljal. Postal je bolj nesmrten, nego mož, ki ga je spravil na dan.

Potem sem jaz govoril. Grajal sem tedanji vladni sistem, ki je le naperjen na strogo centralizacijo in ponemčenje nenemških narodov. Mi Slovenci da dozdaj od blagoslova toli hvalisane ustave nismo dosti več pridobili, nego večje davke in večja bremena za vojsko. Ustavne pravice se nam povsod kratijo, narodnim društvom se delajo vsakojake zapreke, tabori pa se več ne dovoljujejo. O tiskovni svobodi pa se še govoriti ne more. Potem sem dokazoval s številkami krivičnost volilnega reda. Narodna ravnopravnost da se nam odreka vkljub členu 19. ustavnih zakonov. Ob koncu sem rekel: „Tako čutimo mi Slovenci povsod pritiskanje centralizacije, ki z Dunaja prihaja in nas tem bolj žali, ker smo vedno odločno zvesti Avstriji in dinastiji in celo naše zahtevanje, naj se vsi Slovenci združeveno administrativno skupino, meri le na okrepčanje skupne domovine Avstrije."

Pričakovali smo vsi, da bode tudi Hohenwart povedal svoje misli, a on je v začetku debate izjavil, da se njegova stranka ne udeleži debate. Sploh Hohenwart ni rad govoril, dolgo že celo ne; navadno je

podal le kako dobro premišljeno izjavo, ki jo je imel pred seboj spisano.

Proti državnemu posojilu 80 milijonov goldinarjev smo pa v ogenj poslali poslanca Pfeiferja, ki je svojo nalogo dobro rešil.

Na ministrskih klopeh so takrat sedeli ali pred njimi stali ministrski predsednik knez Adolf Auersperg, debelotrebušen orjak, za katerega je bilo ministrstvo prava sinekura, minister za notranje stvari Lasser, pravi vodja te nemškocentrališke vlade, tudi dobro rejen mož z okroglim trebuščkom in okroglim, obritim, debelim licem, dva krščena žida, minister pravosodja Glaser in tako zvani „Sprechminister" Unger, oba bivša profesorja, suha moža, prvi plešast z redko brado, potem naš stari antagonist, učni minister Stremayr, in še par mož, katerih se več ne spominjam.

Državni zbor se je 24. novembra odložil, da so mogli svoje delo žačeti deželni zbori, ki so bili sklicani na 26. dan novembra.

DEŽELNI ZBORI L. 1873.

V vseh deželnih zborih so se sklenile čestitke cesarju ob priliki dovršenega 25letnega vladanja. Kranjski je izvolil posebno deputacijo, ki je izročila adreso cesarju. Sicer pa so se obravnavale le deželne zadeve.

Imeniten je bil sklep kranjskega deželnega zbora, s katerim je naročil deželnemu odboru osnovo deželne zaloge šolskih knjig za izdavanje slovenskih učnih in vadbenih knjig za srednje, mestne in strokovne šole. Za to zalogo se je dala deželnemu odboru svota 10.000 gld. iz deželnega zaklada brezobrestno na razpolaganje. Določeno je bilo, da se rokopisi morajo

pred sprejemom v to zalogo v pregled dati veščim strokovnjakom ter se ima onim rokopisom prednost dajati, za katere c. kr. ministrstvo uka pisateljem remuneracije dovoli, ali katere c. kr. deželni šolski svet posebno priporoči.

Na podlagi tega sklepa je res izdano bilo nekoliko učnih knjig, in jih bo menda še izdanih. Pozneje so se tudi privatni založniki lotili izdavanja slovenskih šolskih knjig.

V štajerskem deželnem zboru je bila nekoliko živahnejša debata pri zakonu o realkah, v katerih bi bila morala slovenščina kot deželni jezik biti obligatna. Renegat deželni šolski nadzornik Wretschko pa je nasvetoval, da naj bi slovenščina bila le neobligaten predmet. Proti temu smo govorili dr. Dominkuš, jaz in dr. Sernec, seveda brez uspeha.

V koroškem deželnem zboru je poslanec Andrej Einspieler zahteval, da se zapisniki deželnega zbora slovenskim občinam dajejo v slovenskem jeziku. Poudarjal je, da zdaj že petokrat stavi ta predlog; pa bil je seveda tudi takrat zavržen. Podpiral ga je škof Wiery, edini koroški škof, ki je bil pravičen Slovencem.

RAZNI DOGODKI L. 1873.

Svetec je to leto odložil poslanstvo in se preselil kot notar iz Idrije v Litijo. Šele pri volitvah l. 1877. se je spet dal kandidirati in bil izvoljen ter je potem do l. 1895. bil deželni poslanec.

Škof Vidmar, nepriljubljen v vsej škofiji, je resigniral na svoje mesto in se preselil v Kranj. Upali smo, da se bo imenoval za škofa stolni prošt dr. J. Pogačar, ki pa se je nekaterim duhovskim krogom zdel sumljiv kot Jozefinec. Prihodnje leto je

Dr. J. POGAČAR.

imenovan bil kanonik Gogala, ki pa ni zasedel škofovskega sedeža, ker je poprej umrl. In potem šele je bil dr. Pogačar na vrsti. Bil je dober prijatelj Razlagov in ta se je zanj potrudil na Dunaju.

Škofu Pogačarju se imamo zahvaliti, da je prišlo v tek izdelovanje Wolfovega slovarja in da je profesor Pleteršnik prevzel ureditev težavnega dela, ki ga je srečno dovršil l. 1895.

Jurčič je to leto v „Slov. Narodu“ objavil svoj roman: „Erazem Tatenbah“, ki ga je dan za dnevom sproti spisaval. Tudi jaz sem se poizkušal v leposlovju. Spisal sem dve noveli: „Na črni zemlji“ in „Prvi poljub“ pod psevdonimom „Skalec“, seveda obe „izvirni“, kakor smo takrat imeli navado imenovati svoje povesti, kar je Stritarju dalo povod k prav umestnim šalam. Veselilo me je, ko mi je Jurčič pokazal pismo Erjavčevo, v katerem vpraša Jurčiča, zakaj svojih povesti ni podpisal s svojim imenom, ko vendar vsak pozna, da so iz njegovega peresa.

V „Narod“ je i začel to leto tudi pisati profesor Fr. Levec iz Gorice, posebno o šolskih zadevah. Desetkrat je st bil zaplejen, posebno v času, ko no agitirali per direktne olitve. Zato smo sklenili razpošiljati a v kuvertih, a bi vsaj v sak kraj prijel eden list. Kadar smo islili, da bo st zaplenjen, no med tiskom odstranili in skrili par sto iztisov. rugo jutro smo jih dali v kuverte in poslali na pošto. u so se čudili taki obilici pisem, v katerih se je dala šlatati tiskovina. Niso jih precej odposlali, ampak so stvar naznanili deželnemu predsedniku grofu Auersergu. Pa ta se z ozirom na pismeno tajnost vendar i upal ukazati odpreti pisma in šla so na svoja mesta. sak zaplenjeni list pa smo gotovo poslali profesorju rjavcu, ki je liste shranjeval in vezati dajal letnike Slov. Naroda“; menda je bil to edini popolni ekemplar, izvzemši v uredništvu shranjenega.

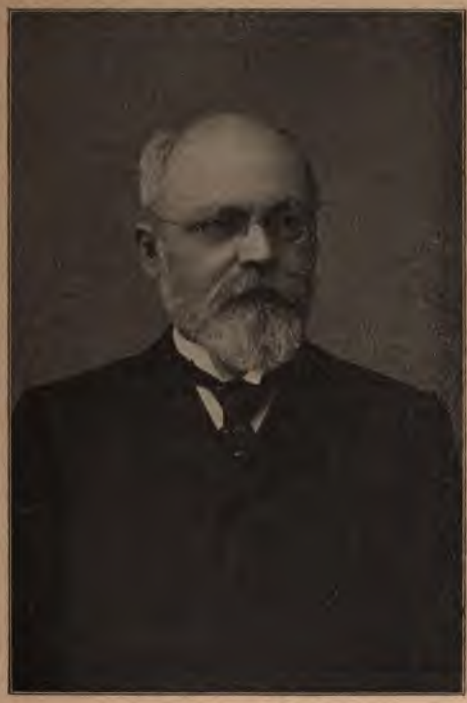

M. PLETERŠNIK.

FRAN LEVEC.

Z ozirom na direktne volitve smo ustanovili „Slovenski tednik“, ki smo ga napolnjevali z noticami iz „Sl. Naroda“, tako da ni bilo treba zanj k druzega spisavati, kakor kvečemu včasi kak kratek članek. V tretjem letu po rojstvu je listič spet zaspal, ker se nihče zanj ni brigal.

Za „Preširnov album“, ki ga je sklenilo izdati Pisateljsko društvo, je Jurčič nabiral gradivo in sredi septembra oznanil v „Narodu“, da ima že osem rokopisov in da se je že začelo s tiskom. Pa ta album ni zagledal sveta. Kam so prišli rokopisi, mi ni znano, morda pozneje v „Zvon“; papir pa, ki smo ga bili nakupili za album, je prevzela Narodna tiskarna za znižano ceno in na njem se je pozneje tiskal „Ljubljanski Zvon“.

Poleti je bil v Rudolfovem položen temeljni kamen za Narodni dom. Dr. Zarnik in jaz sva se peljala k tej slavnosti in tam imela govore.

Dr. ŽIGA BUČAR.

Rudolfo-
je takrat
dr. Žiga
u č a r
ni zdrav-
Ijega smo
vorili, da
vzel kan-
turo za
ni zbor v
enjskih
h. A brž-
je vlada
edela, ga
ez vsega
oda pre-
a v Ko-
; to je
ien tistih
tih činov
trijskih
s kateri-
o prega-
in še pre-

jo vsakega za svoj narod gorečega rodoljuba, ki biti izdajica svojega rodu. Dr. Bučar je bil sla- zdravja. V Kočevju se ga je lotila jetika; preselil nato v Ljubljano in tukaj umrl, žrtev svojega nega rodoljubja. Zares opravičen gnev mora pre- človeka, ko vidi in doživi toliko krivice in kru- nasilstva.

V tem obziru je bil Schwegel bolj praktičen. mladeniški navdušenosti za Slovenijo se je sam ehoval, je hitro avanziral in l. 1873. je bil že kot ni svetnik poklican v vnanje ministrstvo. Tu se

je, kakor sem že omenil, kmalu prikupil ministru Andrassyju. Po odstopu Andrassyjevem pri novem ministru Haimerlu menda ni imel več tiste veljave in ko je l. 1880. v državnem zboru glasoval proti Taaffeju, ga je Haimerle rad žrtvoval in Schwegel je bil upokojen.

Winkler, ki je zvest ostal svojemu narodu in vsled tega nepriljubljen bil na Dunaju, ima le red železne krone. V baronski stan je sicer bil povzdignjen, a tajnega svetništva mu niso podelili, pač pa skoro v istem času za Koroško imenovanemu Schmid-Zabierowu, ki je imel to zaslugo, da je tlačil Slovence.

Pa dasi je Schwegel bil silno prebrisana glava, takrat se je vendar zmotil, ko je z drugo birokracijo in nemškimi centralisti vred pričakoval, da se Taaffe ne bo vzdržal in bo takoj spet nastopil prejšnji vladni sistem.

Poznal sem še enega gospoda, ki se je zelo jezil, da ga nočejo imenovati za tajnega svetnika; ta je bil baron Goedel-Lannoy, naš l. 1879. v Mariboru izvoljeni poslanec. Bil je upokojen dvorni svetnik dunajske finančne prokurature. Na njegovo mesto je potem prišel Kaltenegger iz Ljubljane. V državnem zboru je bil baron Goedel prvi podpredsednik, Smolka predsednik.

Goedel je bil zraven Hohenwarta naš posredovavec pri ministrih, posebno za naše štajerske zadeve. Z ministrom Conradom se je tikal in po njem smo dosegli, da je Šuman prišel v Ljubljano kot ravnatelj. Mi bi ga bili radi imeli za deželnega šolskega nadzornika, pa Winkler se je na vse pretege potegoval za Šukljeta in tako je med dvema tekmecema se razveselil tretji; imenovan je bil namreč gimnazijski ravnatelj Smolej. Goedel se mi je večkrat pritožil, da še ni imenovan za tajnega svetnika. Govoril sem torej z

grofom Hohenwartom. Ta je smehljaje rekel: „Saj ni tako zanesljiv, kakor mislite. In njegove duševne zmožnosti, no, o tem rajše molčimo.“ In Goedel res ni dočakal zaželjenega tajnega svetništva, pa vkljub temu mirno počiva na mariborskem pokopališču.

Notarju dr. Fr. Radeju v Mariboru, ki se je najbolj potrudil za Goedelovo volitev, je bil pravi prijatelj in mu preskrbel red železne krone; tudi plemstvo bi mu bil pridobil, da ni poprej umrl in da ni Radej prišel, kakor sem že povedal, v neke zadrege, iz katerih je tudi njega le rešila smrt.

Brat Goedelov je bil dolgo let generalni konzul v Belgradu. Njegova je bila graščina Jelše (Erlachstein) pri Šmarju. Ta je dal poslopje popraviti in modernizirati. Na stropu nad stopnicami je velika slika, predstavljajoča prizore iz kmetske vstaje iz 17. stoletja. Zraven grada je dal zidati kapelo v orientalskem slogu z napisi v cirilici iz staroslovenskega sv. pisma. L. 1871., ko je prišel za nekaj dni na svoj grad, me je povabil k obedu, pred katerim mi je postregel s slivovko, ki je bila baje sto let stara. Podaril mu je bil to slivovko srbski knez Mihael. Bila je res najfinejše kakovosti. Pozneje tega gospoda nisem več videl. Slišal sem, da je imel sina, ki se je tudi posvetil diplomatski karieri in bil edini dedič svojega očeta in svojega strica Hermana, kateri ni imel otrok.

V tem letu je umrl tajnik Slov. Matice, katehet Lesar, in kakor je „Narod“ poročal, zapustil precej premoženja; govorilo se je o 20 tisočih, a ni ne za Slov. Matico, ne za druge dobrodelne zavode ničesar volil.

To leto je bil v Slovenski Bistrici Vojteh Levičnik adjunkt pri okrajni sodniji. Kadar sem se z Dunaja pripeljal k svojemu vinogradu, sem o tem obvestil notarja Rateja in prišel me je z Levičnikom ob-

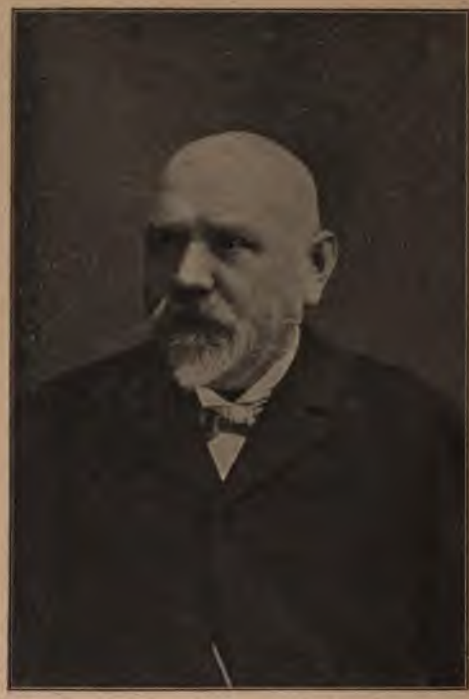

JOJTEH LEVIČNIK.

iskat. Dobro smo se razumevali in dobro imeli, tem bolj, ker je to leto rodilo mnogo in dobrega vina. Levičnik je iz Slovenske Bistrice bil imenovan za sodnika v Ptuj. Ko je Pražak prevzel justično ministrstvu, želel si je referenta za južnoslovanske dežele. Priporočali smo Levičnika, ki je bil res poklican v justično ministrstvo in v njem ostal, dokler ni Pražak odstopil. Njegov naslednik je Levičnika imenoval za nadsvetnika pri ljubljanskem deželnem sodišču, kjer je bil po smrti Kočevarjevi imenovan za predsednika.

Neko vprašanje je vzbujalo v tem letu nekoliko šuma, še več pa šale in dovtipov. Nekateri kaplani, njim na čelu Slatinšek pri Sv. Križu tik Slatine, se niso hteli več briti, temuč so začeli brade nositi. Sklicevali so se na to, da so Kristus in njegovi apostoli brade imeli, kakor tudi vsi papeži do Innocenca XII. 1700. l., da so še zdaj nekateri redi, n. pr. kapucini

bradati, cerkev pa nikjer ni ukazala, da bi duhovniki morali biti obriti. Vsi drugi stanovi smejo nositi brade, le duhovniki ne in gledališki igralci. Stvar se je nekaj časa obravnavala, naposled so morda na ukaz konsistorija izginile brade in vse je ostalo pri starem.

Koncem leta me je dijaško društvo Slovenija, katero je na čast nam slovenskim poslancem na Dunaju priredilo dijaško veselico, imenovalo za častnega člana.

In tako se je to leto po mnogih borbah končalo zame še dovolj ugodno.

Dosegel sem najvišje častno mesto, katero more oddati narod sam, a s tem tudi veliko odgovornost. Bil sem državni poslanec skozi dve dobi, ker sem l. 1879. bil spet izvoljen v Celju in takrat enoglasno. V prvi dobi od l. 1873. do 1879. smo bili slovenski poslanci v odločni opoziciji proti vladi. Dosegli nismo nič, a po svojih ostrih govorih v parlamentu smo bili silno popularni, bolj ko v drugi dobi od l. 1879. do 1885., ko smo bili del vladne večine, a smo morali molčati in zadovoljni biti, da je tudi za Slovence odpadla tuintam kaka drobtinica.

Ker sem v „Spominih“ že omenjal imenitnejše epizode iz tega časa, zdi se mi nepotrebno, to dobo še obširneje popisovati in zato končam svoje „Spomine“.

V Visolah začetkom novembra 1905.

KAZALO.

ič 136, 171.
lr. 45, 199-
/ 170.
'g A. grof 83, 177.
'g A. knez 108, 171.

lovenija 211, 230.
rof 256, 259.
)8, 114. 128.
ĸ A. 136.
ι 114.
va tiskarna 185.
s dr. J. 5, 59, 77, 96,
37, 164, 175, 184, 187,
!08, 226.
:tter 130.
24, 168.
dr. 178.
79.
r. Žiga 271.
inisterium 23.
52.
241.
108.
: prof. 182.
artinic grof 178, 262.
baron 82, 112, 272.
i grof Franc 265.
Costa dr. 8, 53, 59, 61, 78, 137, 164, 178, 186, 191, 209 212, 229, 261.
Czartoryski knez 255, 262.
Čehi 2, 16, 54, 99, 107, 115, 143, 161, 169, 214.
Človeštvo 153.
Čuček dr. 135.
Danica 105.
Detela 242.
Dežman 81, 201.
Direktne volitve 98, 225, 243.
Dominkuš dr. 3, 5, 37, 72, 127. 135, 149, 151, 171.
Drč dr. 15.
Državni zbor 54, 264.
Dualizem 108.
Duhovniški shod 104.
Dunajski soneti 195.
Einspieler Andrej 5, 138, 184, 267.
Elsbacher 28.
Enakopravnost 140.
Erjavec prof. 15, 61, 66. 180, 204, 268.
Federališki shod 177, 262.
Federalizem 128.
Fleišman 186.
Francelj prof. 205.

Francosko-pruska vojska 138.
Fundamentalni članki 169, 263.
Geršak dr. 129, 135, 147.
Giskra 23, 85, 108, 114, 161. 180.
Glančnik dr. 151.
Glasbena Matica 221.
Glaser minister 171, 179, 266.
Goedel-Lannoy 203, 272.
Gogala škof 110, 268.
Gorenjska železnica 56.
Goričar Anton 28.
Goriški deželni zbor 98, 142, 217.
Gorup 4.
Grasselli 108, 174, 190, 198.
Graško nadsodišče 84.
Gregorčič Simon 68.
Gregorec dr. 135.
Gregr dr. 21.
Greuter 178.
Habietinek min. 159, 163.
Hasner min. 85, 108, 114.
Herbst 108, 179.
Herman 4, 38, 46, 52, 85, 99, 128, 140, 171, 178, 186, 231, 244, 261.
Hočevar 261.
Hohenwart grof 2, 158, 167, 195, 250, 254, 263.
Holz 181.
Horak 75, 195, 230.
Hranilnica mestna ljublj. 200.
Hren Franc 260.
Interpelacije 36, 86, 98, 140, 172, 214.
Ipavic dr. Benjamin 205.
Ipavic dr. Gustav 4, 28, 186.
Janče 109.
Janežič Anton 109.
Jelše grad 273.
Jenko dr. 15.
Jenko Š. 109.
Jiřeček 159, 162, 169, 179.
Jugoslovanska zveza 158.
Jurčič 10, 25, 29, 71, 74, 105, 124, 173. 180, 190, 204, 222, 226, 239, 261, 268.
Kaiserfeld 45, 101.
Kalina 249.
Kaltenegger 121, 202, 272.
Kapus 4.
Kavčič M. 4.
Kersnik 239.
Klavžar 76.
Klemenčič dr. 65, 135.
Kljun 82, 110, 185, 194, 200, 233.
Kočevar dr. Št. 4, 135, 211.
Kočevar preds. 186.
Koller gen. 171.
Koroščí 35, 100, 165.
Kosar 106, 136, 171, 245, 260.
Kozler Peter 175, 256.
Kramar 82, 233.
Kranjc prof. 147.
Kranjski dež. zbor 96, 142, 176, 214.
Krek dr. prof. 156, 221.
Kübek bar. 142, 171, 215.
Kuhn gen. 168.
Kukovec 26, 136.
Kulavec, dr. 110.
Květy 20.
Lasser 161, 179, 266.
Latterman 84.
Lavrič dr. 31, 76, 142, 217.
Lenček 4, 76, 103, 136, 172.
Lesar 208, 273.
Leto 1868 3.
Leto 1869 72.
Leto 1870 113.
Leto 1871 158.
Leto 1872 183.

73 222.
6, 221, 239, 269.
: 273.
54, 56, 78, 157, 218.
I. 46, 103.
ir. 135.
nestne volitve 229.
ski Zvon 16.
r 24.
158. 167.
· prof. 144.
: prof. 218.
ka volitev 72.
81.
er dr. 135, 257.
dr. 263.
10, 249.
venci 104, 183.
i dež. zbor 169.
. 199.
: dr. 20.
195.
va gospa 195.
4.
j 32, 108, 259.
n III. 138.
tiskarna 148, 189, 207.
enakopravnost 26, 29,
.
stna postava 172.
nstvo 35.
, 205.
rof 178.
s, napad 132.
, 34, 55, 60, 81, 105,
22.
zdravniki 189.
f. Janko 126, 144, 174,
54, 261.
21, 178.
205.
a 74, 161, 263.
Pavliha 157, 219.
Pavlič dr. 3. 138.
Pesarič 231.
Pfeifer V. 76, 110, 257. 266.
Pirnat 213,
Pisateljsko društvo 183, 208.
Pleško 186.
Pleteršnik prof. 204, 268.
Ploj dr. 4, 24, 29, 110, 135, 254.
Pogačar škof 82, 210, 234, 267.
Pogačnik dr. 180.
Poklukar dr. 4, 79, 110, 137, 165, 193, 226, 242, 249.
Poljaki 35, 54, 99, 167.
Pongratz 118.
Posojilnice 109, 222.
Potocki grof 115, 123 167.
Poučni slovar 204.
Povše 237.
Poznik dr. 110, 138.
Pravna akademija 85, 179.
Pražak 52, 178, 250, 263.
Prelog dr. 26, 46, 103, 135, 217.
Prešernova slavnost 204.
Radej dr. 4, 74, 109, 129, 132, 171, 273.
Raič Božidar 3, 4, 26, 58, 79, 109, 209, 218.
Raič prof. 182.
Rapoc 4, 109, 149, 174, 233.
Razlag 8, 30, 37, 44, 53, 79, 81, 107, 135, 164, 174, 186, 190, 206, 214, 254, 262.
Realke 46.
Rechbauer 36, 99.
Rieger 18, 20, 178, 262.
Ripšl 205.
Rozman 105.
Rudež 62.
Rusini 99, 167.

Salm-Reiferscheid knez 212, 231.
Schäffle 159, 166.
Schloissnigg bar. 53.
Schmerling 107.
Schmidt-Zabierow 165.
Schneid 23, 165. 170, 250.
Schollmayr 192.
Schwarzenberg knez 178.
Schwegel 111, 189, 271.
Schwentner 75, 230.
Sernec dr. Janko 28, 110, 129, 135, 171.
Skaza 4, 122.
Sladkovský dr. 18.
Slatina 46.
Slomšek 126.
Slovenec 184.
Slov. docenture 146, 179.
Slov. pol. društvo. 108.
Slov. Gospodar 222.
Slov. Matica 175, 183, 185, 191, 208.
Slov. Narod 3, 22, 54, 56, 97, 104, 148, 173, 184, 223.
Slov. Tednik 220.
Slov. vseučilišče 93, 96.
Smolka 178.
Sokol ljublj. 25, 29.
Spomenica 143.
Srebre dr. 109. 135.
Stare dr. Jos 239.
Staroslovenci 105.
Stepischnegg škof 73.
Stremayr 114, 147, 171, 214, 266.
Stritar 109, 124, 195, 204, 206, 268.
Südsl. Zeitung 13.
Suppan V. C. 56.
Suppan dr. 261.
Svetec 54, 82, 97. 112, 142, 148, 211, 267.
Šajnik prof. 138.
Šmarje 122.
Štaj. dež. zbor 35, 85, 171, 214.
Šubic Al. 197.
Šuklje 237, 241.
Šuman 144, 171, 214.
Taaffe min. 108, 114, 165, 202.
Tabori 22, 24, 29, 31, 76, 77, 79, 156.
Taxis knez 178.
Thun grof 178.
Thurn grof 194.
Tiskovne pravde 7. 106.
Toman dr. 56, 82, 104, 110, 137, 153.
Tomšič Anton 5, 29, 74, 79, 81, 106, 108, 122, 139, 148, 150, 153, 163, 180, 184, 218.
Tomšič-Jurčičeva ustanova 180.
Tonkli dr. 31, 76, 78, 252.
Trstenjak Davorin 61, 65, 69, 71, 123, 181, 183, 204, 209, 210.
Turner dr. 69.
Tušek prof. 181.
Ulaga dr. 109, 135, 244.
Univerza graška 146.
Valenta prof. 231.
Verfassungstag 81.
Vestenek 112.
Vidmar škof 267.
Vigele 110, 138.
Vilhar Miroslav 180.
Vinarska šola 45.
Višje dež. sodišče 128.
Vodnikov album 191.
Vošnjak dr. J. 3, 27, 30, 41, 49, 61, 76, 100, 103, 109, 127, 147, 171, 178, 226, 243.
Vošnjak Mihael 22, 151, 157. 165, 200.

prof. 182.
)6.
n 249.
kof 267.
baron 53, 98, 166, 193,
)42, 247, 259.
šolskih knjig 266.
ir. 3, 24, 26, 57, 65,
), 78, 82, 135, 137, 153,
74, 176. 195, 204, 213,
)55, 270.
Zedinjenje Slovencev 36, 47, 53, 78, 85, 97, 128.
Zora 203.
Zvon 13, 219.
Žalec 29, 127.
Železnikar 8, 9, 71, 113, 173.
Žigon dr. 98.
Žuža 4, 29, 76.

POPRAVKI IN DODATKI.

V I. delu:

Str.	4.	vrsta	11	odspodaj	čitaj	1543 nam.	1548.
„	„	„	6.	„	„	1044 „	1244.
„	„	„	4.	„	„	Belih „	Vrelih.
„	34.	„	5.	odzgoraj	„	izpričevalo „	-li.
„	58.	„	13.	odspodaj	„	kaj „	kar.
„	60.	„	1.	odzgoraj	„	1856 „	1857.
„	„	„	7.	odspodaj	„	1857. „	1858.
„	„	„	5.	„	„	17 letnemu	16 letnemu.
„	61	„	6.	„	„	Pivniški „	Pevniški.

V II. delu:

St.	90.	vrsta	14.	odzgoraj	čitaj:	Gnezda nam. Zvezda.
„	„	„	18.	„	„	imel je takrat, nam. imel je.
„	96	„	4.	„	„	Pleiweissa nam. Bleiweiša.
„	118.	„	9.	odspodaj	„	Majciger „ Majcinger.
„	119.			pod sliko	„	Janez Majciger nam. Majcinger.
„	133.	„	13.	odspodaj	„	Majciger nam. Majcinger.
„	162.	„	11.	odzgoraj	„	Stavek: „Žal, da je imel . . . govoril“ ima priti za naslednjim stavkom: „Zato je vsak . . . nepotrebnih fraz“.
„	184.	„	8.	„	„	v Rumunijo nam. na Sedmograško.
„	228.	„				na tej strani povsod Radej nam. Ratej.
„	234.	„	5.	odspodaj	„	preživel nam. doživel.
„	250.	„	14.	odzgoraj		dodaj na koncu vrste besedico ‚ne‘.
„	254.	„	3.	odspodaj	„	Majciger nam. Majcinger.
„	255	„	6 (1. stolpec)			dodaj str. 32.
„	„	„	„		„	Šuman nam. Suman.

V III. delu:

Str, 35.	vrsta	13	od zgoraj	čitaj:	1000 nam.	100.
„ 56.	„	3	od spodaj	„	1869 „	1889.
„ 71.	„	4	od zgoraj	„	Limavšek nam.	Simonšek.
„ 111.	„	8	od spodaj	„	1897 „	1879.
„ 179.	„	9	od zgoraj	„	1871 „	1861.
„ 183.	Slika Šmarje je izostala.					
„ 195.	„	11	od zgoraj	„	jako „	tako.
„ 208.	„	9	od spodaj	„	tiskarna „	tiskara.
„ 214.	„	1	od zgoraj	„	Čehe „	Cehe.

BINDING CO.
ST 005 A 6015
MARK 53

Stanford University Libraries
3 6105 013 420 174

CT
943
.V6
v.2

DATE DUE
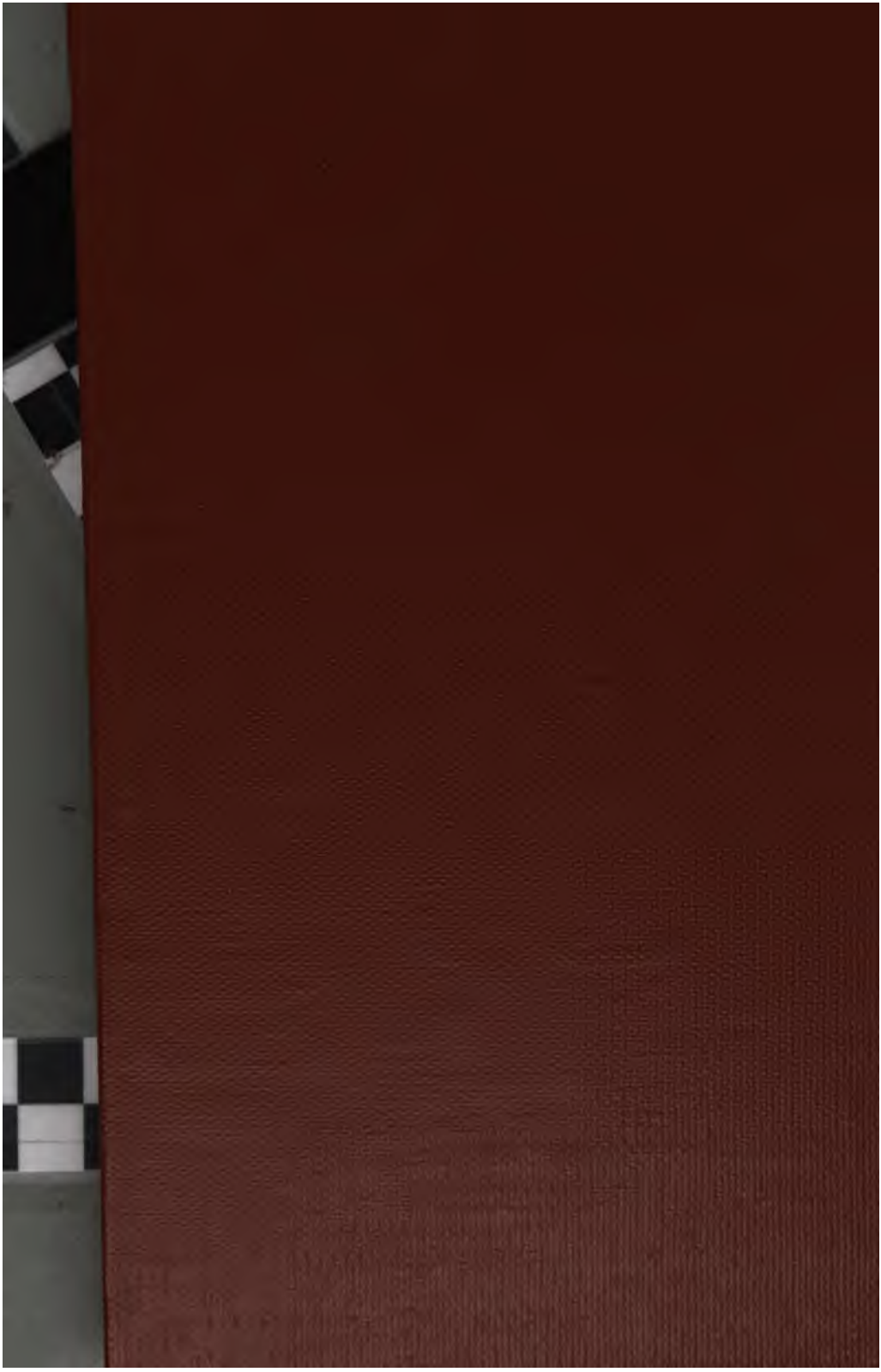
STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
STANFORD, CALIFORNIA
94305